

CETATEA CAVALERILOR

ANUL 7 NR.5 (69) MAI 2026
FONDATOR: COLONEL DR. CONSTANTIN MOȘNICAT

REVISTĂ DE ISTORIE, LITERATURĂ, CULTURĂ ȘI ARTA
ORADEA

Revistă de istorie, literatură, artă și cultură

DIRECTOR FONDATOR

Colonel Dr. Constantin Moșincat

Anul VII, Nr. 5(69) / Mai 2026

Colegiul științific:

Prof. univ. Dr. Ioan SCURTU

(Academia Oamenilor de Știință din România)

Prof. univ. Dr. Viorel FAUR

(Universitatea din Oradea – Președinte de onoare
Asociația Națională a Cavalerilor de Clio)

Comandor prof. univ. Dr. Jipa ROTARU

(Academiei Oamenilor de Știință din România,
Președinte – Filiala Maia „Barbu Catargiu”)

Ambasador, Prof. univ. Dr. Dumitru PREDĂ

(Membru corespondent Academia Română –
„Fundația Europeană Titulescu”)

Prof. univ. Dr. Mihai DRECIN

(Academia Oamenilor de Știință din România)

Col. prof. univ. Dr. Constantin Hlihor

(Cercetător științific gradul I)

Prof. univ. Dr. Cornel T. DURGHEU

(Fundația Cetate Durgheu)

Col. Dr. Vasile Șt. TUTULA

(Asociația Avram Iancu)

Redacția:

Col. Dr. Constantin MOȘINCAT

(Redactor șef)

Jr. Dr. Augustin ȚĂRĂU

(secretar de redacție)

Membri:

Lector univ. Dr. Cristina PUȘCAȘ

Col. ing. Dan POINAR

Col. Ioan TĂTAR

Publicația

Asociației Naționale a Cavalerilor de Clio

www.biblioteca-cavalerilor.ro

bibliotecacavalerilor@gmail.com

Tf. 0742864260

ISSN 2734-6889, ISSN-L 2734 - 6889

Coperta: George Roca

Art. 30 Constituția României - libertatea de
expresie

Gh. C. Nistoroiu, <i>Iisus Hristos e capul bisericii sale!</i>	3
Nicolae Iosub, MIHAI EMINESCU ȘI NICOLAE IORGA	8
Ion Pachia-Tatomirescu, <i>Drept-Zalmoxianul Donares > Dumăre din Dacia (Aethicus Ister) – Redescoperitor al Americii și ..</i>	13
Angela Faina, <i>Epopeea glorioasă a viteazului Mihai (54)</i>	22
Augustin Țărău, <i>Satele comunei Ceica, de la epoca medievală la epoca modernă (2)</i>	28
Aurel V. David, <i>Destinele participanților și martorilor la detronarea lui Cuza Vodă</i>	33
Cristina Pușcaș, <i>Povestea unui erou – generalul Traian Moșoiu</i>	42
Pașcu Balaci, <i>Sonetele Oradei (4)</i>	45
Elisaveta Roșu, <i>Contribuția lui Roman Ciorogariu la marea unire (2)</i>	47
Constantin Moșincat, <i>Armata română primită la Oradea cu flori de liliac (20 aprilie 1919)</i>	55
Mircea Popa, <i>Cum a murit Octavian Goga</i>	64
Crăciun Leucea, <i>Florile de colț în carpații orientali (2)</i>	69
Dimitrie BALAN, <i>Din arhiva lui George Roca - Interviu cu Constantin Mălinaș ...</i>	75
Ion Anton Dăcu, <i>Arhive dunărene. Istorie testimonială</i>	79
Tiberiu Tudor, <i>Istoria în mers</i>	81
Gruia Cojocaru, <i>Profesorul, creator de conținut educațional autentic</i>	84
Cristian Petru Bălan, <i>Credința în Dumnezeu principala unealtă în opera sculpturală a lui Constantin Brâncuși</i>	86
Mircea Popa, <i>David Prodan</i>	90
Ionuț Țene, <i>Istoricul Viorel Faur - făuritor de memorie și promotor al identității bihorene</i>	98
Nicolae Dima, <i>Dialoguri esențiale din exil – editura Polirom, 2025</i>	100
Valeriu Dulgheru, <i>27 aprilie - ziua tricolorului în Republica Moldova</i>	102
Ion Nălbitoru, <i>Interviu cu domnul inginer dr. Sergiu Ștefan Gorjan</i>	104
Alexandrina-Florian Chelu, <i>Eveniment la Oradea</i>	107
Aurelian Popa-Stavri, <i>Gheorghe Turda, 78 de ani și 60 de carieră artistică..</i>	108
Constantin Moșincat, <i>Fondul Apărării Naționale</i>	112
Mircea Popa, <i>Poeziile de tinerețe ale lui Octavian Goga</i>	121
Paul Magheru, <i>Theodor Paleologu, ce ne facem cu atîția proști? (recenzie)</i>	127
Al. F. Țene, <i>Trădarea și oportunismul la români de-a lungul istoriei și în Academia Republicii Populare Române</i>	128
Nicolae Grigorie-Lăcrița, <i>Internetul lucrurilor – când obiectele din dotarea noastră devin „tunători” tăcuți</i>	137
Mihaela CD, <i>Recenzie de carte „Cuvinte cu parfum de levănțică”</i>	139
Mircea Dorin Istrate, <i>Moșia mea</i>	142
Lazar Cârjan, <i>Fănuș Neagu, un magician al metaforei</i>	143
Mariana Dvorsik, <i>Paul Magheru, Portofoliul elevului (recenzie)</i>	145
Cristina Nălbitoru, <i>Tunelul timpului” din muzeul Țării Crișurilor</i>	146
Mirela Silaghi, <i>Prefață pentru volumul de poezii „Fantezia în versuri”</i>	148
Ion Nălbitoru, <i>interviu cu doamna cristina cărbune din japonia</i>	150
Constantin Moșincat, <i>Ștefan Odobleja-Mihai Drăgănescu</i>	162

NUMELE DE ROMÂN

CAPUL OMULUI RELIGIOS – FAȚA LUI DUMNEZEU ȘI A CREȘTINULUI ORTODOX

(Ciclul: Dumnezeiasca alcătuire a Chipului uman)

IISUS HRISTOS

E CAPUL BISERICII SALE!

Gh. C. Nistoroiu

„Ci ținând adevărul, în iubire, să creștem, să credem toate pentru El, Care este capul – Hristos!”
(Ap.Pavel, Efeseni 4,15)

Această parte minunată a corpului uman are menirea de a fi coroana trupului în care trebuie să se asume viața pământească spre a urca la cer prin virtuțile sacre: onoare, credință, fidelitate, demnitate, curaj, suveranitate, iubire, nimbul martiriului, al cuviosului, aura sfințeniei.

Capul Omului, grație formei sale sferice, poate fi comparat după filosoful traco-get Platon, cu un univers și în genere simbolizează numărul unu, avântul principiului activ, perfecțiunea, soarele, divinitatea. Ca pisc al trupului uman poate întruchipa personalității firești următoarele caracteristici: conducere, încoronare, rânduială, încununare, lămurire, smerenie, spiritul manifestat, plecăciune, forță, semnele izbăvirii, biruinței ori cele ale înfrângerii.

Smeritul Monah Maxim, tâlcuiește astfel simbolul capului acoperit: prin bărbat înțelege mintea activă și mintea care se exercită în contemplația naturală; el trebuie să se roage sau să proorocească fără să aibă deasupra vreo pornire sau altceva trecător, ci doar un scop evlavios și un sens al credinței curate și drepte, adică mintea îndrăgostită de teologia mistică. Prin femeie înțelege deprindere a minții active și percepție orientată în chip natural spre lucrurile sensibile. (Meditație la Medicina Biblică – Dr. Pavel Chirilă/ Pr. Mihai Valica – Asociația Medicală Creștină Christiana, București – 1992)

„Dar voiesc ca voi să știți că HRISTOS este capul oricărui bărbat, iar capul femeii este bărbatul, iar capul lui Hristos: Dumnezeu!” (I Corinteni 11, 3) *„Orice bărbat care se roagă sau proorocește, având capul acoperit, necinstește capul său. Iar orice femeie care se roagă sau proorocește, cu capul neacoperit, își necinstește capul. Căci bărbatul nu trebuie să-și acopere capul, fiind chip și slavă a lui Dumnezeu, iar femeia este slava bărbatului.”* (I Corinteni 11, 4-5, 7) O singură excepție s-a ivit în istoria lumii când Maria Magdalena s-a rugat cu capul descoperit Mântuitorului nostru Hristos, sub șuvoiul lacrimilor de foc, ștergându-I picioarele cu părul capului ei, întruchipând astfel o smerenie profundă și o dragoste sacră, înflăcărată.

În cea mai sublimă viziune profetică Apostolul Ioan o vede pe Crăiasa Cerului – Fecioara Maria, învăluită în soare, cu luna sub picioare, și cu o cunună de douăsprezece stele pe cap.” (Apocalipsa 12, 1)

Întotdeauna deasupra capului Omului religios trebuie să se așeze mai întâi ca acoperământ rațiunile spirituale care sunt în comuniune cu harul divin, apoi părul ale cărui fire par a fi raze cerești, raze ce devin ramurile arborescenței de pe creștet și *„rădăcinile prin care coboară în Om energiile divine și puterea dătătoare de viață”*, după cum afirma Annick De Souzenelle. (Simbolismul Corpului Uman, trad. Margareta Gyurcsik, Ed. Amarcord, Timișoara, 1999)

Părul capului Omului semnifică prin excelență credința, înțelepciunea, iubirea și forța divină. **Părintele ceresc – Tatăl nostru** este reprezentat în iconografia creștină sub chipul unui Moș serafic cu plete mari și barba lungă de culoarea zăpezii, realizat și isihastic de Avva Ghelasie Gheorghe de la Sfânta Mănăstire Frăsinei-Vâlcea în lucrarea sa: *„Moșul din Carpați”*.

Au fost mari sihaștri care aveau ca îmbrăcăminte doar părul capului și barba acoperindu-le trupul de la cap până la picioare. Toți înțelepții, sacerdoții, poeții, suveranii, proorocii, artiștii purtau cu noblețe podoaba capilară prin plete mari și barbă lungă. Să ne amintim povestea biblică a tracului judecător Samson, unde ni se ilustrează profund simbolul forței divine.

Viteazul Hercule a fost închinat Domnului încă din pântecul mamei sale. Îngerul Domnului s-a arătat mamei spunând: „*Iată ai să zămislești și ai să naști un fiu; și nu se va atinge briciul de capul lui, pentru că pruncul acesta va fi chiar din pântecul mamei sale nazireu al lui Dumnezeu...*” (Judecători 16, 13). Ca judecător în Israel a împărțit dreptatea vreme de 20 de ani. Părul lui se întindea pe mulți metri lungime, iar duhul Domnului îi pogora o forță fizică colosală, ieșită din comun. Dar, la o vreme Dumnezeu s-a îndepărtat de el și s-a apropiat **Dalila**, femeia cu care trăia după trup și cea care avea să-i pună capăt zilelor, trădându-l filistenilor, după ce a aflat că puterea lui consta în părul de care nu s-a atins nici brici nici foarfecă de la nașterea lui.

Din cea mai frumoasă poezie de dragoste a Bibliei, desprindem câteva mărgăritare rare: „*...părul tău turmă de capre pare, ce din munți, din Galad se coboară.*” (Cântarea Cântărilor 4, 1) „*...capul îmi este plin de rouă și părul ud de vlaga nopții.*” (ibid. 5,2) „*Capul lui, aur curat; părul lui, păr ondulat, negru-nchis, pană de corb.*” (ibid. 5,11)

Virtuțile care dau noblețe spiritului încununează ființa umană ca un curcubeu al bucuriei. Tradiția protodacă ne amintește că părul la bărbat este floarea virilității. Toți marii noștri Voievozi-Domnitori au avut plete mari și barbă lungă. „*Barba, mărturisirea Sfântul Clement Alexandrinul, degajă o mare putere magnetică și are o deosebită înrâurire asupra cugetului!*” (Pedagogul)

Pentru Istoria Bisericii naționale, respectiv pentru zilele noastre cea mai semnificativă barbă la geto-daco-români a avut-o **Avva Arsenie Papacioc**, trecut recent lângă Sfinții neamului din Ceruri. Un viețuitor al Mănăstirii Slatina - Suceava, spunea că podoaba Părintelui Arsenie e „*cea mai splendidă barbă din sud-estul lumii. Barba lui măsoară atunci 65 de centimetri.*” (Între timp și veșnicie – Viața părintelui Arsenie Papacioc, Ed. Accent Print, 2014)

Un prolific scriitor și om de cultură **Mihail Rădulescu** (mi-a fost profesor de Lb. engleză la Facultatea de Teologie – București, apoi colaborator religios în „Frăția Ortodoxă”), a reușit să redea impecabil Icoana Avvei Arsenie Papacioc – Patriarhul iubirii: „*Fața, umerii, pieptul, ba și pântecul sub centura-i grea, cu însemnele lui Alfa și Omega pe catarama de metal, îi erau adiași de o barbă de neimitat de vreun peruchier de pe pământ. Lată cât cuprinde, lungă cum nu s-a mai văzut, ezita între alb, negru și cărunț; mereu o cutreiera boarea, o răsfira, o învolbura, o zvârlea înainte-i; tortul ei cânepiu avea un suflu propriu, o existență de sine, un mod de a petrece prin lume de o originalitate netulburată.*”

Ea desena în văzduh întrebări îndreptate către neclintirea brazilor; ea șugua cu norii nestatornici; ea se înduioșa asupra firavelor ace verzi ale ierbii zdrobite; ea se mira de statornicia stâncilor. Lucrurile stăteau ca și când părintele Arsenie ar fi viețuit dimpreună cu barba sfinției sale în același trup; dumneaei în dialog cu firea dimprejur, dumnealui adâncit în rugăciunea inimii, pe când schimba vorbe cu cel din fața sa. Și niciodată nu puteai jura care îl stăpânea, întrecându-l în tăria voinței pe celălalt, Măria Sa Barba sau smeritul ieromonah, și de partea cui înclina mai plină de îndurare, de iertare și de înțelegere, Iubirea Divină.” (ibid.)

Podoaba capilară a Omului religios, precedată de fruntea sa închipuie la nivelul capului, semnul demnității, nimbul

geniului, martirului, profetului, coroana suverană sau aura sfințeniei, devenind întru totul asemenea sieși, identificându-se astfel cu arhetipurile sale divine. „*Nimbul*” este „*migdala aureolată*”, adică *migdala care se deschide spre Lumină*”.(Annick De Souzenelle, Simbolismul Corpului Uman, op. cit.)

Fruntea lată, înaltă, senină, luminată semnifică cea mai înaltă manifestare a harului, înțelepciunii, creației, artei, puterii, răbdării, libertății, curajului, credinței, jertfei și iubirii!

Omenirea îndeosebi cea creștin-ortodoxă a fost aureolată peste vreme prin **frunți divine**: Mântuitorul Hristos și Fecioara Maria, **frunți profetice**: Zamolxe, Deceneu, Iov, Ioan Botezătorul, **frunți apostolice**: Andrei, Ioan, Pavel, **frunți voievodale**: Dromihete, Decebal, Mircea cel Mare, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir, **frunți vlădicești**: Varlaam, Antim Ivireanul, Andrei Șaguna, Calinic de Cernica, Irineu Mihălcescu, Justinian Marina, Antonie Plămădeală, Justinian Chira ori ale Luceaferilor noștri: Mihail Eminescu, Petre Țuțea, Mircea Eliade, Vasile Băncilă, Daniil-Sandu Tudor, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Teodor M. Popescu, Radu Gyr, sau marii Părinți filocalici: Nil Dorobanțu, Nicodim Mândiță, Arsenie Boca, Constantin Galeriu, Arsenie Papacioc, Iustin Pârvu...

„*Soarele tău nu va mai asfinți, și luna ta nu se va mai întuneca. Căci Domnul va fi lumina ta pe vecie!*” (Isaia 60, 20)

Cea mai de preț comoară a capului Omului este CREIERUL, care prin structura sa anatomică: volum, greutate, numărul liniilor cerebrale, cantitatea de substanță cenușie și modul de alimentare a creierului cu sânge intrupează Viața psihică, care alături de Viața religioasă, cea dobândită prin har și virtuți înnobilează Omul prin predispoziții spirituale, culturale, intuiție religioasă, inspirație poetică, talent artistic, creație sublimă, genialitate, profetism,

clarviziune. Privit cu admirație, observăm că are forma unei noi semințe, al cărei peduncul e format din trunchiul cerebral. Măduva spinării închisă în canalul neural de-a lungul întregului corp, devine la nivelul capului, însuși creierul cu cele două emisfere cerebrale hașurate cu circumvoluțiuni.

Craniul ca os, aparține tainei ce unește toate oasele corpului, alcătuind astfel substanța ființei. „*Înflorire a măduvei spinării, împlinire a sa după ce a parcurs urcușul coloanei vertebrale, creierul este în același timp o sămânță, un început!*” ”.(Annick De Souzenelle, op. cit.)

În momentul intrării sale în craniu, trunchiul cerebro-spinal emite cele șase rădăcini ale cerebelului – „Arborele vieții”, semănând cu o frunză de stejar. Fiecare din foliolele cerebelului reprezintă o parte a corpului, iar total este însuși întregul corp, prin vocația specifică a urcării sevei și a organizării sale coronale în vârful Arborelui: craniul-coroană. La baza cerebelului se află „nodul vital”, centrul respirației ce însuflețește întreaga ființă. În fața lui se află hipofiza, care are o mare influență asupra tuturor glandelor endocrine și îndeosebi asupra glandelor sexuale.

Greutatea medie la om a creierului e de **1860 g**. Creierul lui Byron cântărea **2238 g**, al lui Eminescu **2238 g**, al lui Dante Alighieri avea **2237 g**. Al lui B.P. Hașdeu era deasupra tuturor. Moștenirea genetică, creierul, inima și harul divin înveșmântate în porfira virtuților creștine alcătuiesc imensul nostru tezaur sufletesc, și-i dau dimensiunea dăinuirii conștiinței de sine!

„*Din imensul nostru tezaur sufletesc, creierul ne redă numai ceea ce este susceptibil de exteriorizare în mișcare, numai ceea ce este cu puțință a fi simbolizat din mecanismele sale motorii, numai ceea ce ar putea să intre în foarte diferite aranjamente motrice, în diferitele cadre motorii, pe care este în stare să le pregătească anticipat.*” (Meditație la Medicina Biblică – Dr. Pavel Chirilă/ Pr.

Mihai Valica – Asociația Medicală Creștină Christiana, București – 1992)

Cele două părți laterale ale capului formează **templul** sau **catapeteasma** Omului religios. Prin **tâmplă** se produce mai întâi o pogorâre a lumii divine ce se reflectă apoi în lumea naturală, producându-se o efervescentă a vieții pe firmamentul înțelepciunii și al iubirii, ca un legământ între pământ și cer, ca o mișcare mirifică a astrelor și a undelor serafice ale cugetării suave.

În prelungirea tâmpelor, templului, catapeteasmei se pogorâre sedefiu **obrajii** ca de piersică necoaptă sau ca o floare castă pe care o polenizează neobositele și minunatele albine.

„Frumoși se văd obrajii tăi, așezați între cercei, și gâtul împodobit cu șire de mărgăritare.” (Cântarea Cântărilor 1, 9)
 „Trandafir mirositor sunt obrajii lui, strat de ierburi aromate.” (ibid, 5, 13). „Două jumătăți de rodii par obrajii tăi, sub vălul tău cel străveziu.” (ibid. 6, 7)

Forma Ochiului e forma oricărui astru și are porunca divină de a duce în creier și în inimă lumina cea creată în prima Zi a Facerii, a Creației Domnului, iar mai apoi să vadă și să înțeleagă pe Dumnezeu-Om – Iisus Hristos. Fiziologia sistemului nervos ne demonstrează că o mare parte din creier e ocupată de zona de proiecție somestezică a mâinii și în special a degetului mare. Și tot creierul îngăduie fidel frecvența excitației sonore de-a lungul căilor acustice. (Meditație...)

Comuniunea dintre creier – inimă și har exercită Omului puterea de cugetare, căreia îi aparțin judecățile, asertimentele, impulsurile spre acțiune, aversiunile și evităările acțiunii, prezicerea. În chip cu totul special îi aparțin înțelegerea celor spirituale, virtuțile, științele, principiile artelor, puterea de deliberare și puterea de alegere.

Memoria e un sigiliu inefabil în care se păstrează percepția și gândirea. „**Ce poate**

fi mai frumos, exclama imperios Marele Vlădică-monah **Justinian Chira**, **decât gândirea omului care este dirijată după cuvântul Creatorului?**” (Arhiepiscop Justinian Chira, Trăiți Frumos și-n Bucurie, Sfânta Mănăstire Putna – 2024)

Sufletul sesizează sau percepe cele sensibile prin organele simțurilor. În chipul acesta avem opinia. Pe cele spirituale prin cunoaștere le percepe cu mintea și avem gândirea. Puterea rațională a sufletului mai îmbrățișează alături cuvântul mintal, cuvântul rostit, cuvântul scris.

Dacă creierul este perfect unui trup sănătos, atunci sufletul lui poate atinge desăvârșirea. Sufletul are capitala în inimă de unde guvernează peste creier. „Sufletul”, mărturisea marele Vlădică-maramureșan Justinian Chira, *este în tot trupul nostru. În fiecare celulă, până la cea mai neînsemnată, există suflet. Trupul nostru este încărcat de acest miraculos element divin.*” (Arhiepiscop Justinian Chira, Trăiți Frumos și-n Bucurie...)

Cântarea, simbioza, armonia, sinteza, simfonia, liturghia dintre Creier, Inimă și Suflet conturează sublim Fața ori chipul fidel al Omului. Cuviosul Nichita Stihatul arată că „starea din afară a feței Omului obișnuiește să se schimbe în funcție de stare din lăuntru a sufletului.” Așadar, dacă sufletul e luminat, plin de har, de rugă, de cântare, de dăruire, de adevăr, de libertate, de iertare, de iubire față e radioasă, plină de surâs, de mireasma zâmbetului bucuriei.

Gândiți-vă că primul cuvânt grăit de Iisus Hristos după Învierea Sa este: Bucurați-vă!

Dacă sufletul e întunecat atunci fața e posomorâtă, slută, întunecată, încrâncenată, cătrănită. Redăm mai jos Icoana Dumnezeului – Om – IISUS HRISTOS:

„Șanț transversal pe frunte, triunghi între sprâncene, formă în V pe muchia piramidei nazale, al doilea V mai sus între sprâncene, sprânceana dreaptă ridicată, obrazul stâng

accentuat, obrazul drept accentuat, narina stângă mai dilatată, rid marcat între nas și buza superioară, rid marcat pe buza inferioară, regiune glabră între buza inferioară și barbă, barbă bifurcată, rid transversal la nivelul gâtului, ochii larg deschiși, puternic accentuați, părul în două meșe.” (c.f. Ian Wilson, în *Meditație la Medicina Biblică*, op. cit.)

FIUL OMULUI

„De pe scaunul său ceresc/ Crist se pogorâ pe acest pământ,/ unde, cu milenii în urmă,/ în paharul amar al morții/ își turnă viața-i fără de moarte/ pentru cei ce-au venit la chemarea lui/ și pentru cei ce-au rămas de o parte./ El privi jur-împrejurul său/ și văzu armele răului,/ care-i răniră propria vârstă. Nerușinatele cuie și suliți, zvelte cuțite furișe,/ pumnalul-n teaca stăpânirii - / strâmbe și crâncene șuierară și plouară scânteii,/ asemeni colților de monștri/ dați pe tocilă.

Dar, dintre toate, cele mai mari grozâvii/ din mâinile ucigașilor săi/ au fost cele gravate cu propriu-i nume,/ cele-ntocmite/ din textele propriilor sale cuvinte/ topite în focul urii/ și ciocănite de lacoma ipocrizie./ El își apăsă mâna pe inimă;/ simți că a morții sale clipă/ mai lungă decât veșnicia – nu-i sfârșită,/ căci cuie noi, grămezi de cuie/ făurite de viclenii meșteri/ i se înfipseră-n fiecare-ncheietură.

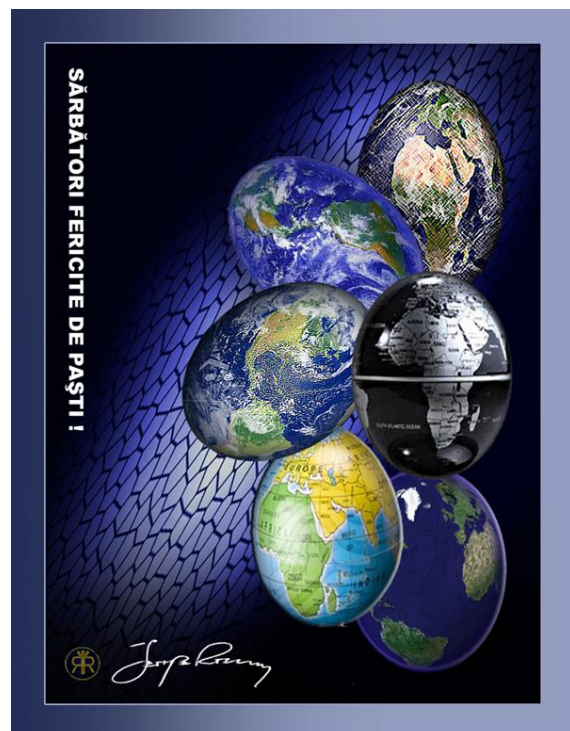
El îi răni o dată,/ șezând în umbra templului lor;/ ei se-nmulțiră-n noi mulțimi.// De pe treptele propriului lor preasfânt altar/ răcniră ostașilor: „Loviți!”/ Iar fiul omului strigă în agonie:/ „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu,/ de ce m-ai părăsit?...” (Rabindranath Tagore, Poeme, Culegere întocmită și tălmăcită de George Dan, Cuvânt înainte de Radu Boureanu, Ed. pentru Literatură Universală, București – 1967)

HRISTOS A ÎNVIAT !

GHEORGHE C. NISTOROIU
19 Aprilie 2026 - DUMINICA TOMI

FELICITĂRI DE SFINTELE PAȘTE

**MIHAI EMINESCU ȘI
NICOLAE IORGA**

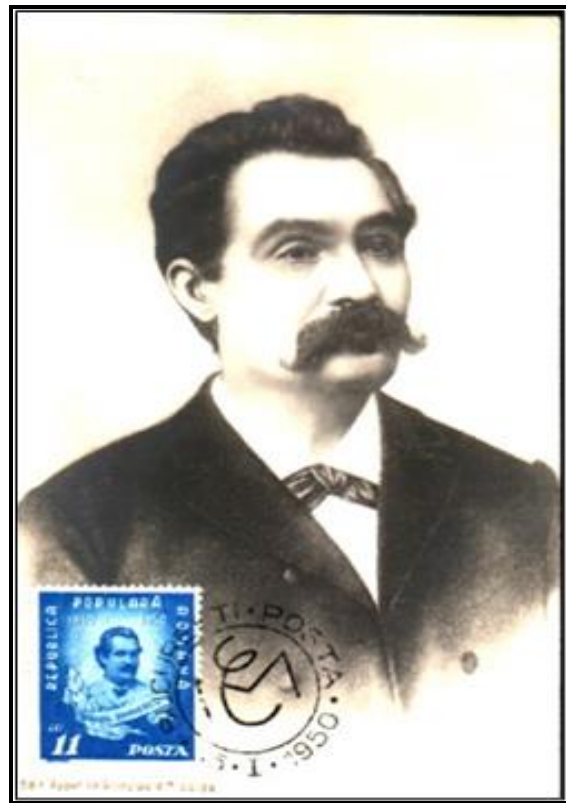
Nicolae Iosub

Nicolae Iorga (1871- 1940), a fost, alături de Mihai Eminescu, Ștefan Luchian și George Enescu, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai culturii și artei botoșănene.

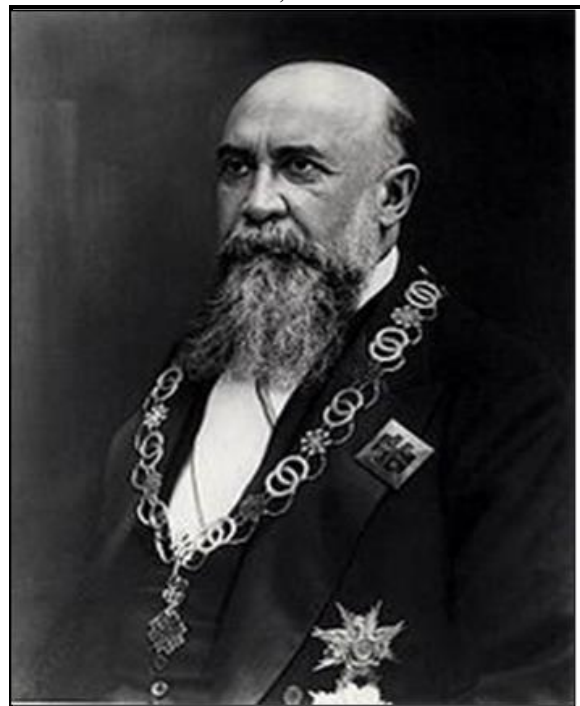
Nicolae Iorga îl cunoaște pe Mihai Eminescu, pentru prima dată, din volumul său de poezii, scos de Titu Maiorescu, în 1883. Asta se întâmpla în anul 1886, când Iorga era elev la Liceul A.T. Laurian din Botoșani, așa cum însuși spune: „Era prin 1886. Între noi, școlarii de curs superior de la liceul din Botoșani, Neagu aduse cel dintâi vestea unei noi Evanghelii pentru tineret. Mai mare decât noi, având acum sufletul său de bărbat, cu toate coardele din el vibrând, el înțelegea. Peste un an, la liceul din Iași, noi, cei din clasa a V-a, înțelegeam cu toții.

Această poezie minunată din cele o sută de pagini ale cărțiței albe ne ridica spre ideal - în iubire, care mijea nelămurită în sufletele noastre, în cugetare, spre care se încercau întâi aripile noastre slabe, în taina tuturor depărtărilor și înălțimilor. Dacă e puțină bunătate astăzi în noi, dacă prin valurile tulburi ale unor timpuri de prefacere ne-am păstrat cei mai mulți curați și nobili în viața noastră de simțire, aceasta i-o datorim” (N. Iorga- *Trecea pe stradele Iașului un om greoi...*, 1909).

Când viitorul savant avea șaisprezece ani îl întâlnește pe Mihai Eminescu pe străzile Botoșaniului, în anul 1887, când poetul locuia la sora sa, Harieta, pe strada Sf. Nicolae: „În Botoșani intra apoi, așteptat de o seamă de lume, lângă Hanrieta, nici tristă, nici veselă, ci nemișcată în alba ei figură liniștită, același om gros, fără vârstă, pe buza de sus căruia se desfăcea acum o mustață groasă neagră. Acasă la el veneau acum des prietenii ca să afle vești, care ajungeau pe urmă în presă. Odată lângă piața cea mare îl întâlneam, târânduși greu picioarele bolnave, cu ochii pironiți în jos.

Mihai Eminescu, ilustrată maximă

Savantul Nicolae Iorga

S-a uitat lung la acela care îi salutase geniul, ca și cum n-ar fi fost la mijloc ceața nenorocirii, și apoi picioarele bolnave târără mai departe pe acel care fusese Mihail Eminescu” (N. Iorga- *În amintirea lui Eminescu* - 1909). Poetul venise de la ospiciul de la Mănăstirea Neamț și locuia

cu chirie, împreună cu sora lui Harieta, fiind mai mult bolnav decât sănătos, fiind internat și la Spitalul Sf. Spiridon Botoșani.

Nicolae Iorga l-a mai întâlnit și altă dată, prin vechiul târg, plimbându-se împreună cu „Hanrieta, pe care mi-o aduc aminte, așa de asemenea cu fratele ei, zeul tânăr, tot așa albă, cu fața de marmură, sigură în linii, cu ochii liniștiți negri, adăugându-se la această înfățișare de nerealitate, de frumoasă închipuire, disprețuitoare pentru viață, nemișcarea, aproape desăvârșită, a unei ciudate paralizii de tinerețe”. Chiar dacă la această vârstă, Nicolae Iorga încă nu citise toate poeziile lui Eminescu, renumele poetului care circula printre toți locuitorii Botoșanilor, l-au făcut să-l urmărească pe poet, cu o curiozitate de adolescent și aceste imagini ale maestrului bolnav i s-au întipărit adânc în memorie.

Nicolae Iorga s-a apropiat de poezia lui Mihai Eminescu încă din tinerețe, deoarece această nouă poezie era cu totul altceva decât se scrisese până atunci: „Cu Eminescu m-am deprins când eram în clasa V-a de liceu. Întâi n-am înțeles mare lucru, pe urmă am fost sedus de muzică, de la muzică am trecut la fond. A fost o coborâre a Duhului Sfânt, care nu alege pe acei asupra cărora coboară; când am intrat în Universitate eram eminescian”. Și eminescian a rămas Nicolae Iorga toată viața lui.

Nicolae Iorga a scris mai multe articole despre viața și opera lui Mihai Eminescu, strânse în volumul „Eminesciana” nr. 25, carte apărută la Editura *Junimea* din Iași, în anul 1981. În cele peste 30 de eseuri, cuprinse în acest volum, putem observa diversitatea acțiunilor, activităților și scrierilor lui Iorga despre cel mai mare poet al românilor. Activitatea prodigioasă a savantului a cuprins multiple forme de promovare și cunoaștere a poetului, de la încurajarea tinerilor și colaboratorilor săi în direcția preocupărilor eminesciene, stimularea manifestărilor de cinstire a memoriei poetului național, prin ridicarea

unor monumente poetului, inițierea unor conferințe de popularizare dedicate poetului, împreună cu alte personalități culturale ale vremii, organizarea de spectacole cu opera poetului, difuzarea iconografiei eminesciene în publicațiile conduse de Nicolae Iorga.

În evocarea „Mihai Eminescu”, din 1909, Nicolae Iorga face o apreciere a operei poetului afirmând că: „Eminescu se deosebește de toți scriitorii vremii sale și prin aceea că opera lui întreagă n-are nici în cea mai slabă măsură și sub nici un raport caracterul local, provincial, ci numai caracterul general românesc. E cel dintâi scriitor român care scrie cătră toți românii într-un grai pe care românii de oriunde îl pot recunoaște ca al lor”. Savantul apreciază limbajul scrierilor lui Eminescu, înțeles de toți românii și faptul că aceste scrieri au un caracter național, ce preocupau pe toți românii.

În articolul intitulat „Fragmentarium”, scris în 1939, Nicolae Iorga spune că dacă Eminescu trăia în alte împrejurări și în alte condiții, opera lui ar fi fost mult mai amplă: „Dacă el ar fi trăit în alte împrejurări, vă puteți închipui ce larg și-ar fi destins aripile acestea, care de atâtea ori fuseseră împiedicate de a se desfășura mai deplin”. Iorga vede geniul în persoana lui Eminescu și numai condițiile grele de viață, cu multe lipsuri, au făcut ca opera poetului să nu fie cu mult mai mare. Poetul a fost nevoit să muncească ca un salahor la *Timpul*, în detrimentul creației poetice și a numeroaselor proiecte nefinalizate (ex. dramaturgia).

„În țară, unde moda franceză stăpânea, elementul nou pe care-l aducea încă de pe atunci Eminescu, al cărui suflet era îmbogățit de reflexivitatea germană, nu putea fi prețuit. Lirismul lui de iubire, din înduioșatele poezii pe care le publicau mult discutatele *Convorbiri literare*, părea prea simplu pentru un gust falsificat de retorică amoroasă curentă. Evocările lui strălucite dint-un trecut care putea să-l atragă ca pe

un romantic, dar care-i era și cunoscut adânc, intim, prin cetiri îndelungate în vechea noastră literatură- pe atunci cu totul disprețuită chiar în *Junimea*, și cunoscută, numai științific, de un Hașdeu- nu aflau cuvenita prețuire, nici chiar în cercul, atât de ironic, al *Junimii*, în care umbrele eroice n-aveau intrare, pentru a nu tulbura bătaia cu perinele, anecdotele dlui Caragiani ori mica pornografie curentă” (N. Iorga- *Trecea pe stradele Iașului un om greoi...*, 1909).

Nicolae Iorga, referindu-se la rolul lui Mihai Eminescu în istoria și cultura românilor spunea: „Drumurile istoriei acestei națiuni trec prin inima lui Eminescu”. „Ceea ce admirăm și se va admira atâta vreme cât se va vorbi limba românească, cât timp accentele acestei sfinte limbi vor fi pe buzele unui om viu, e pătrunderea tuturor acestor elemente în cea mai vastă sinteză făcută de vreun suflet de român”, spune Nicolae Iorga, referindu-se la limba în care scria Eminescu (N. Iorga- *Expresia integrală a sufletului românesc: Mihail Eminescu*, 1929).

Savantul apreciază că un poet de excepție ca Mihai Eminescu apare la intervale mari de timp în viața unui popor: „Un om ca dânsul îl vom avea din nou numai când peste o epocă limpede va domina o minte înaltă, având curajul de a rămânea sus pe pisc orice ape învâlmășite s-ar zbate la picioarele muntelui” (N. Iorga- *Omagiul lui Eminescu*, 1934).

Mai târziu, Nicolae Iorga a strâns fonduri bănești, în perioada 1937-1940, pentru realizarea unei statui a poetului la București și pentru ridicarea bisericii cu numele poetului la Ipotești. Prin publicația sa „Neamul românesc” a făcut apel la contemporanii săi să participe cu bani la realizarea acestei biserici. Nicolae Iorga a înființat Liga Culturală, cu scopul de a strânge bani și a face la Ipotești „...dumbrava lui, crângul lui; să se ridice acolo, pe dealurile acelea botoșănene, un fel de crâng sacru, cum era în antichitatea

elenică, și în mijloc să se găsească și o locuință potrivită cu alesul simț de frumusețe pe care-l avea el, în care închinătorii ar putea să vină pentru a face rugăciunea, cum se face, într-un templu, zeului care este sărbătorit acolo”. Savantul își dădea seama de importanța pe care o are, pentru neamul și cultura românească, Mihai Eminescu, și era de părere că trebuie făcut un loc special, unde poetul să fie sărbătorit de către toți românii.

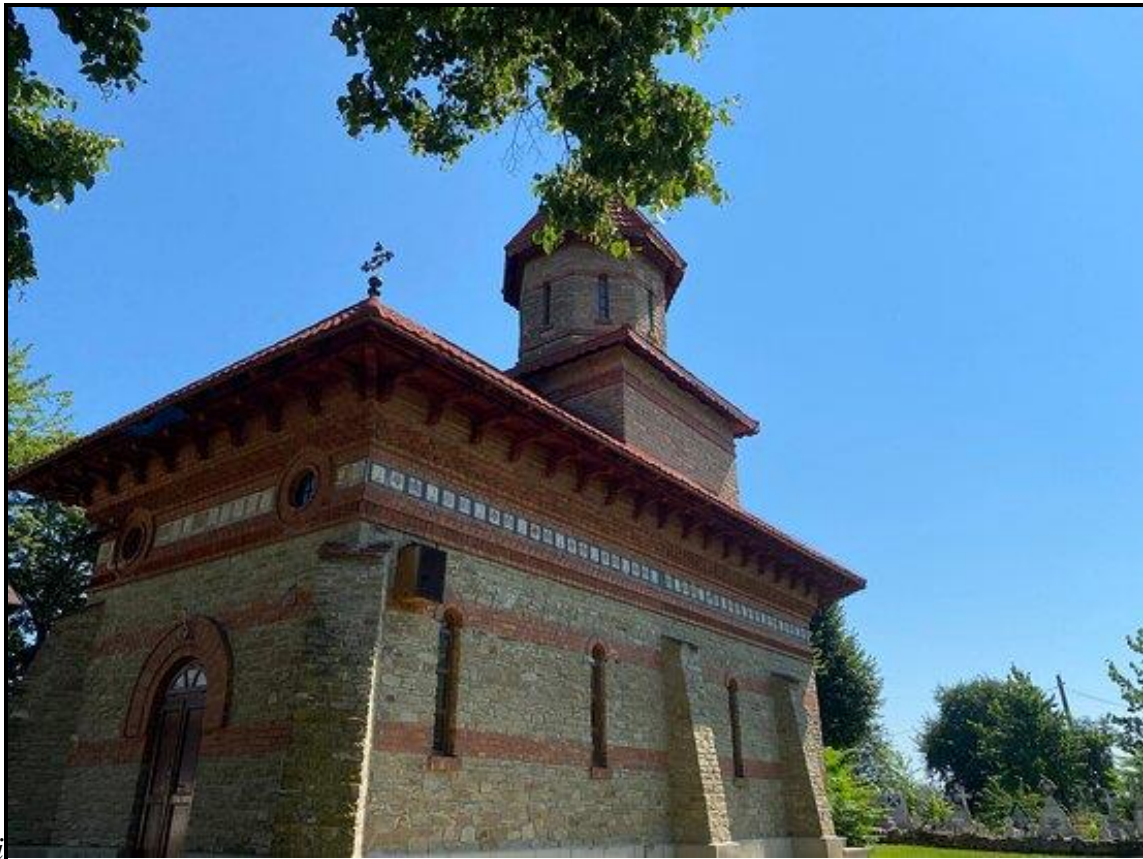
Sub conducerea lui D.V. Țoni s-a creat „Comitetul de construcție a Școalei Monument „Mihai Eminescu” din Ipotești, județul Botoșani” care-l avea ca președinte pe Dr. C. Angelescu, Ministrul Educației Naționale. Acest comitet își propunea să construiască o clădire monument cu sală de conferințe, bibliotecă și muzeu, săli de clasă și ateliere școlare. Nicolae Iorga a venit de două ori la Ipotești, interesat de ridicarea bisericii, la începerea construcției și la inaugurare. Pentru construcția acestei biserici, scriitorul Cezar Petrescu a luat inițiativa de a strânge fonduri, fiind ajutat de Nicolae Iorga care, a publicat în „Neamul Românesc”, din 4 martie 1937, liste de subscripții, și scrisoarea savantului G. Marinescu, din 2 februarie 1937, prin care anunța că donează 1.000 lei: „modestul meu obol de 1000 lei pentru casa și biserica lui Eminescu”. Împreună cu I. Bianu, Marinescu dorea să facă un comitet pentru a realiza un muzeu ”unde să se păstreze relicvele lui Eminescu, după cum s-a făcut pentru Pasteur la Dole, pentru Goethe la Weimar etc... Sper ca de data aceasta succesul este asigurat pentru demnitatea țării noastre, pe care Eminescu a slujit-o cu atâta curaj și dezinteresare”.

Piatra de temelie pentru muzeu este pusă în 1933 și este terminat după război, iar biserica este finalizată în 1939, pictată de botoșăneanul Romus Troteanu, cu aurele sfinților negre și a fost sfințită de Mitropolitul Moldovei, Irineu.

Începând cu anul 1909, Nicolae Iorga a participat la toate manifestările de omagiere

Casa și bustul lui N. Iorga de la Botoșan- Casa memorială „M. Eminescu” Ipotești

Biserica din Ipotești, dedicată memoriei lui Mihai Eminescu

a poetului care s-au organizat în țară, luând de fiecare dată cuvântul și vorbind despre poet și opera sa, a scris prefețele unor lucrări dedicate vieții și operei poetului, l-a făcut cunoscut pe Eminescu peste hotarele țării, prin conferințe și lucrări de specialitate.

Nicolae Iorga a participat la dezvelirea statuii poetului de la Galați, în 16 octombrie 1911, cu prilejul comemorării a 20 de ani de la trecerea poetului în

eternitate, va lua cuvântul și va aprecia monumentul dedicat poetului, care: „A făcut să răsară dintr-o largă stâncă de marmură însemnată de loviturile ciocanului, figura senină, blândă - nu visătoare, ci măreț domitoare a poetului în plină maturitate, în stăpânirea întregă a geniului său”.

Nicolae Iorga l-a promovat pe Eminescu în orice manifestare culturală la care a luat parte, l-a publicat în revistele scoase de el,

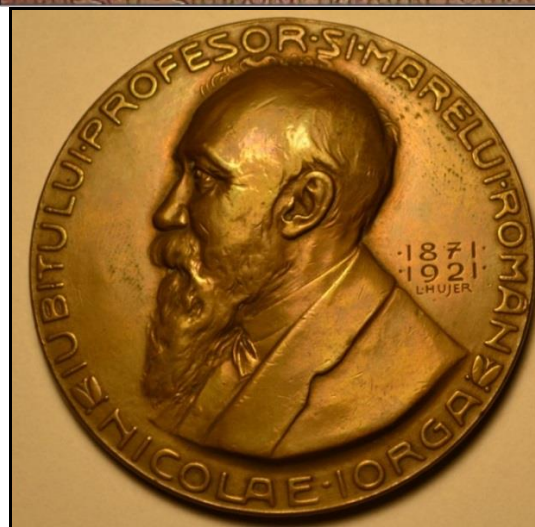
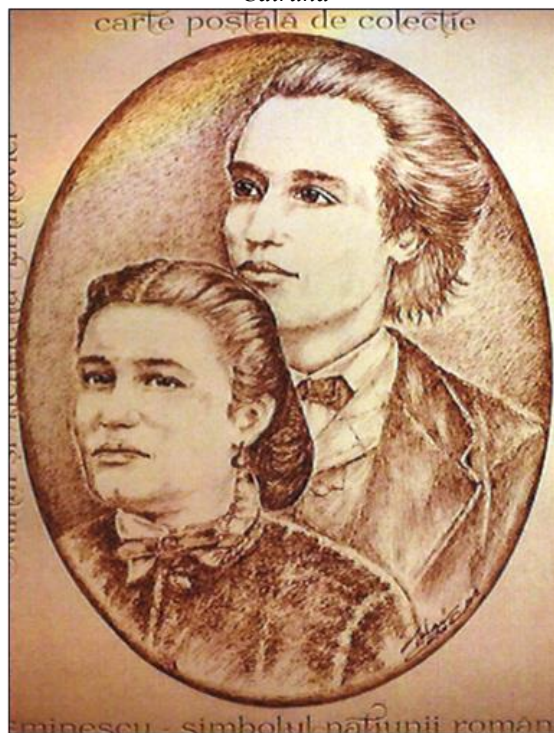
de-a lungul întregii sale vieți, a ținut conferințe în fața studenților și intelectualilor vremii, pe care apoi le-a tipărit în broșuri. A fost cel mai activ comentator și propovăduitor a lui Mihai Eminescu.

Într-o conferință ținută la București, cu prilejul comemorării a 40 de ani de la moartea lui M. Eminescu, publicată în revista „Cuvântul” No.9, 1929, N. Iorga, încheie expunerea sa, arătând impresia ce a lăsat-o poetul generației sale: „A fost atunci pentru noi un drum al Damascului. Mergeam ca Saul acela care nu înțelegea Cuvântul. Și deodată a venit puternic această inexorabilă lumină și cu toții ne-am lăsat la pământ înaintea zeului care trecea. Și zeul acesta n-a ieșit niciodată din sufletul nostru, și noi și toată generația noastră sîntem înaintea de toate ai lui. Limba lui o vorbim, gândul lui îl avem, și viața lui curată de muncă închinată țării noastre, viața aceasta de jertfă, disprețuind satisfacțiile materiale și ignorând preocupările de interese particulare, viața lui o trăim” (Conferință „Eminescu- El, generația lui și generația noastră”- 1929).

Așa cum spune autorul Nicolae Liu, în Studiul introductiv, la volumul Eminescu (Eminesciana 25), din 1981, Mihai Eminescu și Nicolae Iorga, sunt cei mai reprezentativi și cei mai mari oameni de cultură ai generației lor, pentru că: „La amândoi găsim același atașament față de tradițiile naționale integrate într-o viziune universală despre lume și societate, fundamentată pe o cultură amplă, sensibilitate poetică și energie luptătoare, bogăție de idei și varietate de expresie, un paseism fertil care face legătura trecutului cu viitorul și contribuie la ameliorarea prezentului. Amândoi au slujit cu devotament poporul și înălțarea lui morală, s-au aplecat asupra suferințelor lui, au căutat să-i îndrume pașii cu glasul profetului. Amândoi au început și sfârșit în luptă cu societatea vremii ... Două genii benefice ale culturii române, două spirite tutelare dincolo de înălțimea zborului de

vultur, dar a căror prezență o simțim în toate fibrele spiritualității noastre”.

Eminescu și sora lui Harieta Grafică de Mihai Cătrună

Medalie Nicolae Iorga, 1871-1921 (50 de ani)

Prin toată activitatea sa, în sprijinul cunoașterii și promovării operei și activității lui Mihai Eminescu, Nicolae Iorga este botoșăneanul care a făcut cele mai multe lucruri pentru *Luceafărul poeziei românești*, pe care l-a cunoscut, încă din viață, l-a admirat și l-a omagiat toată viața.

Nicolae Iosub, Botoșani

**DREPT-ZALMOXIANUL DONARES >
DUNĂRE DIN DACIA (AETHICUS
ISTER) – REDESCOPERITOR AL
AMERICII ȘI RECOLITOR AL
PĂMÂNTULUI ÎNTRE
ORIZONTURILE 461 ȘI 465 d. H. (IX)**

Ion Pachiea-Tatomirescu

(32) **Din
Trabundia
Rubra / Minor
(Socotra) și
până în insula
Trabundia
Mare
(Trabundia
Magna /
Madagascar),**

la Morondava („Dava Moronilor“).
Africa – atât cea de la țărmul dinspre
Oceanul Indian

(cu *Ethiopicum Mare*, întinzându-se pe mii de
kilometri de maluri ale estului și sud-estului african,
potrivit anticei hărți, *Orbis Terrarum Secundum
Pomponium Melam*, din orizontul anului 44 d. H.),
cât și cea de lângă țărmul Oceanului
Atlantic, cum, de altfel, și „Africa
interioară“

(fie, cea fertilă, ecuatorială, sau tropicală, fie aceea a
imenselor arii ale deșerturilor Sahara și Kalahari, în
ultimă instanță cosmografic-donaresiană, Africa de-
are țămuri „privegheate“ și de câteva notabile
arhipelaguri vulcanice, desigur, neputând scăpa
interdisciplinarului obiectiv cercetător al
Donaresienilor) –

este un continent în bună măsură cunoscut
(atât Drept-Zalmoxianului Donares / Aethicus Ister,
cât și, cel puțin, unei apreciable părți a echipajului
său de marinari cercetători)

din expedițiile anterioare de sub egida
Înaltei Școli de Cavaleri ai
Zalmoxianismului din Dacia Dunăreano-
Pontică

(de la Histria și de la Peștera-Limanu; și pe-atunci,
îndeosebi, în secolul donaresian, ținuturilor
necunoscute / neintrate în circuitul economic și
odată cu acesta și lingvistic, din Imperiul Roman, li
s-au dat nume „chiar în sacre perechi“ pelasgo- >
valaho-dacice / zalmoxiene: *Riakeon* / „răcoanea“,
Trabundia / „bârna“, „roșcata“, *Morondava* / „dava
a neamului african-Moron“ etc.),

de vreme ce știau și își permiteau

(pe când se aflau la Polul Nord, lângă cea mai mare
insulă a emisferei boreale, *Crisolita* / **Greenland** –

după cum s-a mai subliniat pentru Distinsul
Receptor, *supra*)

să facă observații / comparații științific-
subtile despre toate cele de la Polul Sud, fie
despre aurorele australe, fie despre imensa
Antarctida, cea cu sisifici munți ducând în
cârcă groase straturi de gheață de aproape
cinci kilometri, Antarctida, continentul care
putea fi ocolit de cutezătorii de pe navele
cu pânze ale acelor vremuri, „numai pe
apă“ etc.

Din insula Trabundia Rubra (Socotra), prin Aethiopicum Mare,
până la Morondava – Trabundia Magna / Madagascar (cf.
<https://www.google.com/maps/place/Morondava,+Madagascar>

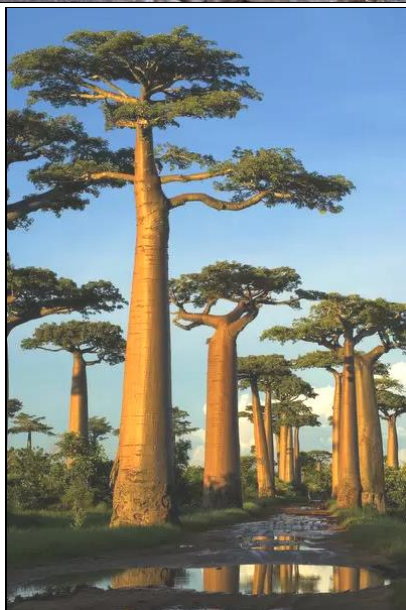
Donaresienii se angajează să străbată „un
nou segment de cale ocolitor-planetară“, o
distanță maritimă de vreo 4245 km, dintre
insula Trabundia Mică (Trabundia Minor) /
Socotra și Trabundia Mare (Trabundia
Major) / Madagascar, în vreo 58 de zile, de
pe la 11 decembrie 464 și până pe la 7
februarie 465, ceea ce s-a reușit

(sărbătorind pelasgo- > valaho-dacic, adică, în chip
zalmoxian, Anul Nou-465, pe cele trei nave; și
aceste însemnări donaresiene despre pitorescul
etnografic al mării sărbători, dar după vreo 300 de
ani, bineînțeles, pe la 763 d. H., pe când erau „taxate
ca necreștine“, suferit-au „încă o penală tăietură“
pentru „creștinesc-abreviată“ «Cosmografie»,
„adâncă rană nevindecată“ nici până în prezent,
după scurgerea a 1256 de ani“, „încă incurabilă bubă
cu puroi“ făcută culturii umanității de Hieronymus
Presbyter din Freising-Bavaria, „cenzor-creștinător

de enciclopedii la comanda Papei **Paul I**“, «Papa Paulus, Episcopus Romanus», de la Roma / Vatican, «Status Civitatis Vaticanae», papă în perioada 757, **mai, 29 – 28 iunie 767**, ori a „OSB“ / Ordo Sancti Benedicti etc.),

bineînțeles, Drept-Zalmoxianul Donares (Aethicus Ister) trecând în revistă și salba de insule de pe lângă țărmul est-african, luând seama, îndeosebi, la cele de natură vulcanică, mai mult ca sigur, cu acordarea unei atenții speciale arhipelagurilor **Quirimbas și Comore**

(Marea Insulă Comore – unde-i un vulcanic munte, **Karthala**, care atinge altitudinea de 2360 m – era locuită de un număr apreciabil de **Moroni** – de Africa-Etiopia, nu de Murenii de Asia / Mongolia-Baikal – încât în zilele noastre „etnonimul devenit-a și toponim“, frecventă omonimie, desemnând și capitala – **Moroni** – a **statului federal Uniunea Comorelor**).

(a) Craterul din muntele Karthala-Comore în decembrie 2018; (b) Drum cu baobabi (*Adansonia grandidieri*) în Morondava-Trabundia Magna / Madagascar (cf. <https://www.google.com/maps/place/Mount+Karthala/>;

<https://www.mediastorehouse.com/danita-delimont/baobab-adansonia-grandidieri-near-morondava>). Dar până la cele vulcanice de special interes interdisciplinar-cosmografic – **Quirimbas, Comore, Trabundia Mare / Madagascar** etc. – coasta est-africană și sud-africană / „etiopiană“

(de unde și, „în lămuritoare tangență“, Marea Etiopiană / **Aethiopicum Mare**, scaldând țărmurile Africii dintre **Rubrum Mare** / Marea Roșie și **Atlanticus Oceanus**, potrivit hărții antice de mare circuit, **Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam c. 44 p. Chr.**, hartă – *infra* – în reconstituirea lui Konrad Miller din anul 1898, conturându-se chiar din orizontul secolului I d. H. **Aethiopia / Abisinia Imperială**, de la Marea Roșie – cu Etiopienii / **Aethiopes** de la Nilul de Mijloc și Superior –, peste Africa Ecuatorială și Africa de la Tropicul Capricornului, până la Etiopienii din **Hesperia / Aethiopes Hesperii**, firește, din ținutul de la nord de **Hesperii Cornu** – „Promontoriul Luceafărului-de-Seară“, sau „de Apus“, ori **Capul Bunei Speranțe** – v. Gh. Adamescu, Africa, harta din 1931, *infra*),

se bucură de o atenție specială

(explicabilă din două direcții: 1. științific-zalmoxiană, din orizontul anului 465 d. H., la Drept-Zalmoxianul Donares / Aethicus Ister, autorul enciclopediceii lucrări, «Cosmografie» – ce considera toate popoarele / țările ca **părți din Sacrul Întreg Cosmic de-i Dumnezeu**, adică **părți egale** și în lumina textului scris; 2. „creștin-catolică“, în orizontul anului 763 d. H., al „abreviatei «Cosmografii» donaresiene“, căci cenzor-prezbiterul Hieronim din Freising-Bavaria privește Aethiopia > Etiopia / Abisinia ca veridică arie în care – dinspre Aegyptus > Egipt – s-a extins și se extinde **Creștinismul prin Biserica Ortodoxă Coptă**):

«De cealaltă parte – cea de-și oferă fața Orientului, în ardoare de Soare [*] și în înrăzărarea solară, într-o foarte mare similitudine cu măreția cedrilor și a brazilor care, înaintea căldurii pârjolitoare, caută să slăbească [prin atracție / absorbție] desimea norilor și a furtunilor, în constant-știut-vestite regiuni climatice / atmosferice din afară de Marele Ocean [Pacific] –, sunt ținuturile dintre Egipt și Prima Indie [...] și Etiopia, dar și celelalte, de se află tot la dreapta, în zona de miazăzi.» („Ab alio latere, quae porregit faciem orientis, ardorem Solis [*] et radia Solis ingente similitudine quasi cedrorum et abietum magnitudinem et prae torreda calore densitatem nubium et imbrium minuere, unde constat aereas regiones nuncupatas citra Mare Oceanum, sicut est Aegyptus et Prima India [...] et Aethiopes et ceterae, quae vicinae sunt dextra plaga meridie.“ – **Ut-95** ; DoCos, 316 – 318 / AethK-93: p. 110);

Marea Roșie / Rubrum Mare și Etiopiana (Etiopica) Mare / Aethiopicum Mare pentru cei din orizontul anului 44 d. H., pe harta Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam (detaliu).

Distinsului Receptor îi este clară **arta donaresiană a compoziției / expunerii spiralice în plan sincron** – și tot astfel, de câte ori e cazul, cu „imperceptibilă traversare / transbordare“ – și în plan **diacronic**; și mai exact spus: Drept-Zalmoxianul Donares > Dunăre din Dacia (Aethicus Ister) face să se oglindească la fiecare reper geografic (toponim, etnonim, oronim, hidronim etc) implicat „în ocolul Pământului pe mare“, ori în tangență cu „calea-spirală-planetară fixată de «Cosmografie», în orizontul anului 466 d. H.“, și angajarea polidirecțională pe „spirala / burghiul“ cunoașterii în plan diacronic (istoric-cultural / civilizatoriu), ca și în cazul de față, cel privitor la **Aethiopia** > Ethiopia / Etiopia (numită / cunoscută prin „istorii“ și cu numele de Abisinia):

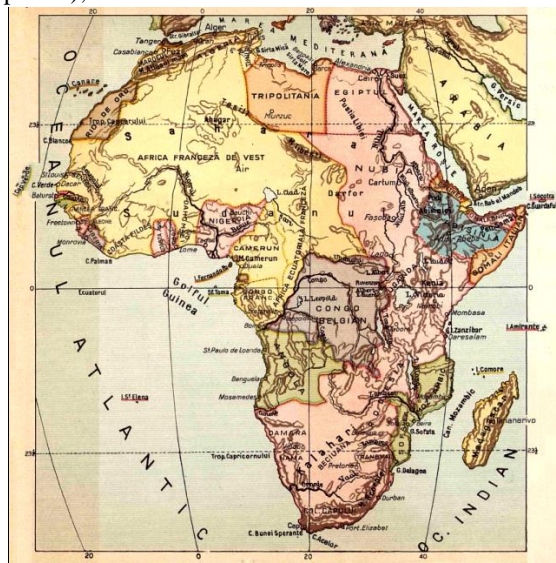
«Etiopia muntoasă și deșertic-nisipoasă fost-a extinsă cu putere în lung și-n lat, și-i chiar vastă, cu locurile-i deșertice și inabordabile.» („Aethiopia montuosa et arenosa, longe lateque in magnitudine porrecta atque diffusa, in alequibus partibus deserta et inaccessibilis.“ – Ut-756; DoCos, 650; cf. AethK-93, p. 240 sq.);

«Etiopia produce / exportă hiacint și crisopraz – care sunt date la iveală numai în acel loc –, scorțișoară și foarte mult calaican.» („Iacinctus et crisoprassus ibi repperiuntur, cinamum et calaicum plurimum mittit Aethiopia.“ – Ut-758; = DoCos, 651; cf. AethK-93, p. 241);

«...chiar și veselă mare din corn de rinocer, căruțe, și, de ce nu, cizelate vase de aur, de-argint, din Libia și chiar din Etiopia.» („...et rinoceria plaustra, quin et toreumata Libia ac Aethiopia.“ – Ut-593; DoCos, 561 – 565; cf. AethK-93, p. 208);

«După [Etiopia] însăși, cealaltă [Etiopie / Africă] este aproape de nelocuit din cauza dogorii soarelui [...]» („Post ipsam alia est inhabitabilis propter ardorem solis [...]“ – Ut-759; DoCos, 651 – 653; cf. AethK-93, p. 241);

«Așadar, [în vasta Etiopie-s] mai multe neamuri cu înfățișare foarte urâtă și chiar cu câteva fețe monstruoase, cu o mulțime a șerpilor și a fiarelor, cu o multitudine de rinoceri, de cămile, de pardoși [leopardzi / pantere], de bazilisci / vasilisci [șerpi veninoși / vipere, cobre „deucid cu privirea din basme pelasge > valahe“] și de balauri – cărora, din creier, le sunt scoase afară [„tot ca-n valahicele bāsmoase“] cele mai frumoase pietre nestemate.» („Plures itaque gentes vultu horrible et nonnulla monstrosa, serpentium et ferarum multitudinem, rinocerotas, camilopardus, basiliscus et dracones immensus, quorum ex cerebro gemmae pulcherrimae extrahuntur.“ – Ut-757; DoCos, 650; cf. AethK-93, p. 241); etc.

Africa, hartă, planșa a XIV-a din Adamescu, Gh., Dicționar istoric și geografic universal, București, Editura „Cartea Românească“, 1931.

Distinsul Receptor, citind prim-rândul donaresian de mai sus privitor la Etiopia și ale ei «mai multe **neamuri cu înfățișare foarte urâtă și chiar cu câteva fețe monstruoase**» (Ut-757 / DoCos, 650; s. n.), și, totodată, căutându-le tărâmurile pe cele două hărți – **Suprafața Pământului cu Lumea Veche, după Pliniu cel Bătrân și Pomponius Mela... / Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam**, din orizontul anului 44 d. H. (în reconstituirea lui Konrad Miller din anul 1898), și **Africa**, planșa a XIV-a, publicată de Gh. Adamescu, în **Dicționarul istoric și geografic universal**, din anul 1931 –, ar putea fi îndreptățit să creadă că tot de Etiopia ținea și „prima misterioasă insulă din primul golf“ de la **Aethiopicum Mare** (pe direcția **Socotra – Madagascar**), „anticul“ cartograf caligrafiind în dreptul

acesteia: «Insula in qua *feminae hirsutae*» / „Insula unde-s *femei hirsute*“

(s. n., epitetul având numai „o mică legătură“ cu *hirsutismul*, de vreme ce vocabula antic-latină, *hirsutus*, desemnează: «[3] *adj.* 1 țepos, zbârlit, stufos, păros [...]; 2 [*fig.*] grosolan, necioplit» – GDlr, 547);

Insula-cu-Femei-Hirsute „fixată“ de cartograf în Marea Etiopică / Oceanul Indian „cam pe unde-i insula Zanzibar de astăzi“, este urmată (înspre *Hesperii Cornu* / Capul Bunei Speranțe) de „un arhipelag-triunghi“ numit *Gorgades Insulae* / „Insulele Gorgade“ („Gorgone“, „Meduze“, „Coralice“), corespunzând Insulelor Comore; Trabundia Major / Madagascar nu era cunoscută decât Zalmoxienilor / Donaresienilor;

și-acum, a ni se îngădui de către Distinsul Receptor, privitor la **Insula-cu-Femei-Hirsute**, să mai cităm și fraza donaresiană (care pare-se că l-a inspirat pe cartograful antic) din „abreviata“ «Cosmografie», conținând mirabila vocabulă-cheie „atodeschizătoare“ / „atoatedezlegătoare“, **aethiopissa**

(cu semantice conexiuni, deopotrivă, în **Aethiopia** / **Etiopia** – «**Aetiops, opis** m. etiopian, maur, negru» [GDlr, 53]» – și în mireasma „păroasei frunze“ de **salvie** / *Salvia officinalis* – «**aethiopsis, idis** f. salvie etiopiană [...]» –, sugerând că „urâtenia“ / „monstruozitatea“ nu are legătură cu cromatismul pielii *ens*-ului uman, ci cu gradul sfințitor de moralitate, cu însușirea zalmoxienei învățături despre *ens-parte pură, sănătos-etică*, urmând-respectând *sacra pereche*),

chiar dacă-i cu trimitere „pe principiul vaselor comunicante“ într-alt ținut, **Gargania**, de lângă Caspica Mare:

«Chiar și locuitorii-s foarte cruzi moralmente [în Gargania], de neimaginat, în orice activitate, dacă vrei, cu o viață foarte spurcată, cu bărbați goi, ce ațăță, sau cu piei de caprine strânse pe ei în loc de veșminte civilizate, oameni oribili, sălbatici, chiar și între cei cu statură de frunțași / căpetenii; cu figură, ori cu înfățișare de *Etiopissă* / „Salvie de Etiopia“, din totalitatea femeilor [gargane], în mare parte,-s cele ce ocărăsc și ce iartă pe oricine dintre cei hermeși-geambași, în mod dezonorant, mai mult decât este posibil să fie crezut, sau pentru a zice tocmai ceea ce să nu fie povestit de prietenii fideli că o astfel de lume s-ar fi ivit și ar fi proliferat.» („*Habitatores quoque crudelissimus nec opinatus, omne opere vel vita spurcissimus, nudatis viribus incedentes, caprinis pellibus pro tegmentis humanis*

adstricti homines horribles ac truculentissimi, proceres statura; Aethiopissa forma vel specie ex omni parte mulieres latrantium et ignotarum hermasque et omnem ignominiam, ultra quam credi (aut) autumandum esse potest, quae nec tales mundus evomuisse ac increvisse a domesticis fidei narretur.“ – **Ut-385** ; DoCos, 473 ; s. n.; cf. AethK-93, p. 167 sq.).

(a) Hartă cu Morondava (Madagascar); (b) Intrarea în aeroportul din Morondava (cf.

<https://www.google.com/maps/place/Morondava,+Madagascar/@-27;>

https://en.wikipedia.org/wiki/Morondava_Airport#/media/File:Aeroportu_di_Morondava.jpg.

De pe la 8 februarie și până pe la 13 făurar 465, îi aflăm pe Donaresieni „instalați“ într-o foarte importantă localitate din sud-estul Africii, cu nume trimițând la davele Daciei antice, **Morondava** (< **Moron-** „Moroni“ + element formant secund din limba pelasgo- > valaho-dacă, **-dava** „cetate“, „oraș-stat“), **dava** („cetatea“, „fortul“, „urbea“) **din Trabundia Mare (Trabundia Major)**, de pe țărmul dinspre Strâmtoarea Mozambic al mării insule african-sud-estice din Oceanul Indian, adică din insula de 587.041 km², unde s-a format, sub conducerea lui Radama I (1810 – 1828), **Regatul Madagascar**, devenit din 26 iunie 1960, **Republica Independentă Madagascar** (cf.

<https://fr.wikipedia.org/wiki/Madagascar>), țară unde-i urbea **Morondava**, vestită prin „ospitalitatea locuitorilor“, poate, și în secolul donaresian ca și azi (când numără vreo patruzeci de mii de locuitori), și, mai

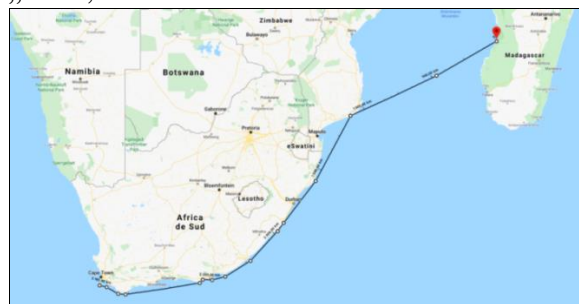
ales, prin cele mai frumoase drumuri cu baobabi (*Adansonia grandidieri*) ca de pe alt supercontinent, ori planetă (v. *supra*). Cum informații de la autotonii din **Moron-Dava** despre activitatea vulcanică a Trabundiei Mari, adică despre „ultimele erupții“ din munții vulcanici ai insulei Madagascar (*Ambre Bobaomby* – cu altitudinea de 1475 m, *Ankaizina* – de 2878 m, *Ankaratra Field* – de 2644 m, *Itasy Volcanic Field* – de 1800 m, cu ultima-erupție în urmă-ne cu 8069 de ani, și *Nosy-Be* – de 214 m), nu mai existau din Holocenul Northgrippian (adică dintre orizonturile anilor 8326 – 4200 î. H.), Drept-Zalmoxianul Donares > Dunăre din Dacia (Aethicus Ister) și echipajul pornesc, pe la 14 februarie 465 d. H., spre Hisperia.

(33) **Din Oceanul Indian (Oceanus Indicus / Aethiopicum Mare), de la Morondava (Trabundia Major / Madagascar), spre Hisperia, până în Capul Bunei Speranțe (Hesperii Cornu), de la Atlanticus Oceanus.** Mai sus, într-o paranteză, la capitolul «Din Insulele Sirtinice (Java și Sumatra) și până în Taprobana (Sri Lanka)», atrăgeam atenția Distinsului Receptor asupra faptului că Drept-Zalmoxianul Donares / Aethicus Ister a scris, pe la anul 466 d. H., în «Cosmografie», despre mai toate insulele (vulcanice, sirte / sirtinice etc.) de pe planeta noastră, prezentându-le „interdisciplinar“ / „monografic“, ori „aproape-mogografic“, sau „foarte succint“, inclusiv *despre insulele din jurul coastelor oceanic-indiene și oceanic-atlantice ale Africii*, fapt recunoscut de prezbiter-cenzorul papal, Hieronim din Freising-Bavaria într-o „frază-rezumativ-comentator-ambiguizatoare“:

«[insule]...care-s *tangente* marginilor **Africii** [...] și chiar din **Hisperia** [...]» („[insulae]...quae **Africae** finis tangunt [...] et **Hisperiam** [...]“ – Ut-619; s. n.; editorul din 1993, Otto Prinz, prin două note de subsol trimite Distinsul Receptor mai întâi la varianta semnificativ-toponimică, **Ispertia**, ae, f. – nota x: «e *Ispertiam* V» –,

apoi la Isidor din Sevilla, 560 – 636, nota 805: «*Isid. Etym.* 9, 2,126: **Hesperii** vero sunt, qui circa Hiaspaniam conmorantur; nam Hispania **Hesperia**.» / AethK-93, p. 214).

Se subînțelege că prezbiter-cenzorul papal, Hieronim din Freising-Bavaria (ușurând munca „discipolilor săi“ de la „Școala de Scribi / Copiști“ a Abației Freisingane, angajați pe la anul 763 d. H. în a caligrafia „abreviată“ «Cosmografie»), a tăiat toate capitolele despre „nebiblicele“ insule / popoare ale Africii descrise de Drept-Zalmoxianul Donares / Aethicus Ister în enciclopedia-i lucrare, în «Cosmografie», cea redactată de marele filosof / explorator planetar, în orizontul anului 466, în Dacia Dunăreano-Pontică, în natala-i Histria > Istria, aneantizarea nenumăratelor pagini donaresiene respective făcându-se în ciuda faptului că erau măiestrite, după cum însuși „abreviatorul“, „fratele cel mare al ghilotinei“, ne încredința negru pe alb: „*toate*, în lăudabil-inconfundabilu-i stil“...

Din Oceanul Indian, de la Morondava (Madagascar), până dincolo de Aethiopicum Mare, în Atlanticul Ocean (cf.

<https://www.google.com/maps/place/Morondava,+Madagascar/@-28.2619951,3>.

În esență interdisciplinar-cosmografică, toponimul donaresian **Hisperia** (sau **Ispertia**), din «Cosmografie», de Drept-Zalmoxianul Donares (Aethicus Ister), lucrarea enciclopedică redactată în orizontul anului 466 d. H., după ce a făcut „oculul Pământului numai pe mare“ cu echipajul său de Cavaleri ai Zalmoxianismului (potrivit documentelor latine – „abreviată «Cosmografie», hărțile antice autentic-reconstituite / recondiționate, referințe ale autorilor, ori ale „plagiatorilor“ din orizontul „secolului în care a trăit Drept-Zalmoxianul Donares (Aethicus Ister)“, dicționare de specialitate etc.)

desemnează:

(1) **Hisperia** > **Ispertia**, *ae*, f., ținut / țară scaldată de apele Oceanului Atlantic și situată în sud-vestul Africii (cf. GDlr, 543), figurând pe hărțile antice – ca în **Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam**, din orizontul anului 44 d. H. – drept **Aethiopes Hesperii**;

(2) **Hisperia** > **Ispertia**, totalitatea insulelor vulcanice din Oceanul Atlantic aflate lângă coasta de vest / apus a Africii; pe harta **Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam**, prin sintagma **Hesperides Insulae** se denumește primul arhipelag – prividu-se harta Africii dinspre Sud, de la **Hesperii Cornu**, spre Nord, și continentalul ținut african-atlantic **Aethiopes Hesperii**

(v. harta «Suprafața Pământului cu Lumea Veche, după Pliniu cel Bătrân și Pomponius Mela» / «Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam», publicată și în revista «Cetatea Cavalerilor», nr. 62 , 2025, p. 5).

Revenind la „donaresianul ocol al Pământului pe mări / oceane“, Drept-Zalmoxianul Donares > Dunăre din Dacia (Aethicus Ister) și echipajul pornesc din **Morondava** / **Trabundia Mare** (Madagascar), pe la 14 februarie 465 d. H., înaintează vreo 46 de zile, parcurgând în jur de 3186 km, tot pe lângă țărmul sud-estic al Africii.

ab

(a) Capul Bunei Speranțe / Hesperii Cornu ; (b) Cape Town; (c) Plaja Pinguinilor din Capul Bunei Speranțe (cf. http://stiri.tvr.ro/destinatii-de-vacanta-es-cape-town_51675.html#view).

Apoi, înconjurând Africa de Sud, trecând de „vestitul **Cap al Acelor** africanei extremității sud-continentale“, spre a se opri pe la 31 martie 465, în **Hesperii Cornu** / **Capul Bunei Speranțe**, unde staționează cinci zile (1 – 5 aprilie 465), pentru „obișnuit-periodicele revizii tehnice de etapă“, pentru înprospătarea proviziilor destinate etapei următoare, pentru „reenergizarea membrilor echipajului“, ori pentru „cercetare interdisciplinară“.

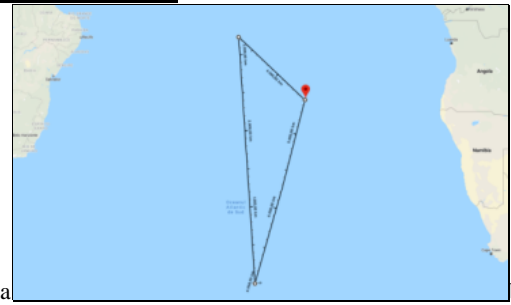

(34) **În căutarea / cercetarea vulcanicelor din Hisperia / Hesperides Insulae, până în atlantica insulă, Sfânta Elena.** Se pare că „prima din Hisperia (Hesperides Insulae)“, de s-a lăsat descoperită / cercetată de Donaresieni, după ce și-au continuat drumul maritim în Oceanul Atlantic, pe direcția Nord-Vest, pornind, pe la 6 aprilie 465, din Hesperii Cornu / Capul Bunei Speranțe (Cape Town) și parcurgând 3000 km, în 42 zile, până pe la 18 mai din același an, este insula vulcanică de 122 km², cea care poartă numele de **Sfânta Elena** (de la redescoperirea-i din 21 mai 1502), evident, pe hărțile moderne, insulă „sud-ecuatorială“, „de climat tropical“, aflată la 1856 km depărtare de coasta vestic-africană, măsurată din dreptul

Namibiei, și la 3280 km distanță de coasta atlantică a Americii de Sud, măsurată din dreptul localității Recife, din Brazilia.

(a) Între Hesperii Cornu (Cape Town) și „prim-vulcanica Insulă Hesperidă“;

(a) „Triunghiul insular“ sud-atlantic Sf.

(b) Piscul Diana din insula Sf. Elena / Diana's Peak, 823 m

(b) Piscul Diana din insula Sf. Elena / Diana's Peak, 823 m

(cf.

<https://www.google.com/maps/place/Diana's+Peak/@-15.9731874>).

(b) Insula Sfânta Elena (cf.

<https://www.google.com/maps/place/Cape+Town,+Africa+de+Sud/@->;

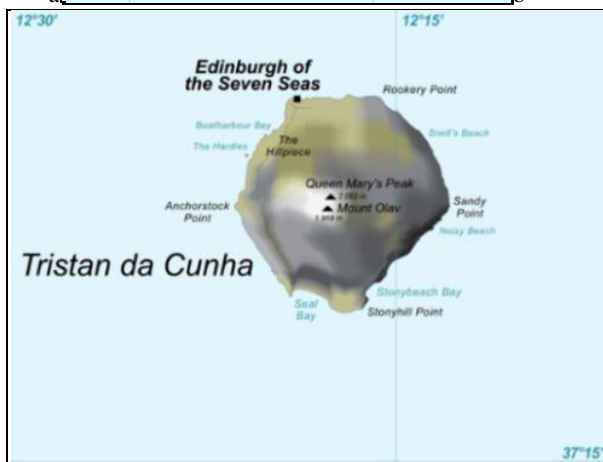
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_mountains_and_hill_s_of_Saint_Helena).

În insula Sfânta Elena, cea mai mare altitudine a munților vulcanici inactivi se înregistrează prin vârful **Diana / Diana's Peak**, de 818 m. „Pe vână comunicant-vulcanică“, insula Sfânta Elena este situată „la o distanță nord-vestică“ de 1286 km față de „cea mai apropiată insulă“, **Ascension** (cu vulcanicul **Green Mountain / The Peak**, 859 m – v. harta *infra*).

La 2430 km „distanță sud-vestică“ se află insula **Tristan da Cunha** (cu muntele vulcanic **Olav**, de 1967 m – *supra*); dar un astfel de „triunghi insular“, cu „o primă latură“, **Sf. Elena – Ascension**, de 1286 km, cu „o secundă latură“, **Sf. Elena – Tristan da Cunha**, de 1286 km, și cu „o a treia latură“, **Tristan da Cunha – Ascension**, de 3240 km, nu putea forma, nici în orizontul anului 44 d. H. și nici peste 400 de ani, în „secolul Drept-Zalmoxianului Donares > Dunăre din Dacia (Aethicus Ister)“, un arhipelag corespunzător, veridic-geografic / istoric, celor „trei“ **Hesperides Insulae** din Oceanul Atlantic, de la Vest / Nord-Vest de **Hesperii Cornu (Capul Bunei Speranțe / Cape Town)**, „sugerate“ Distinsului Receptor de harta antică **Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam** (c. 44 d. H).

Căci veridica **Hisperia**, despre care-i vorba în lucrarea «Cosmografie», de Drept-Zalmoxianul Donares > Dunăre (Aethicus Ister), sau **Insulele Hesperide / Hesperides Insulae**, în semnalarea din orizontul anului 44 d. H., de pe harta **Orbis Terrarum**

Secundum Pomponium Melam, se află, într-adevăr, în Oceanul Atlantic, dar la Nord de Ecuator.

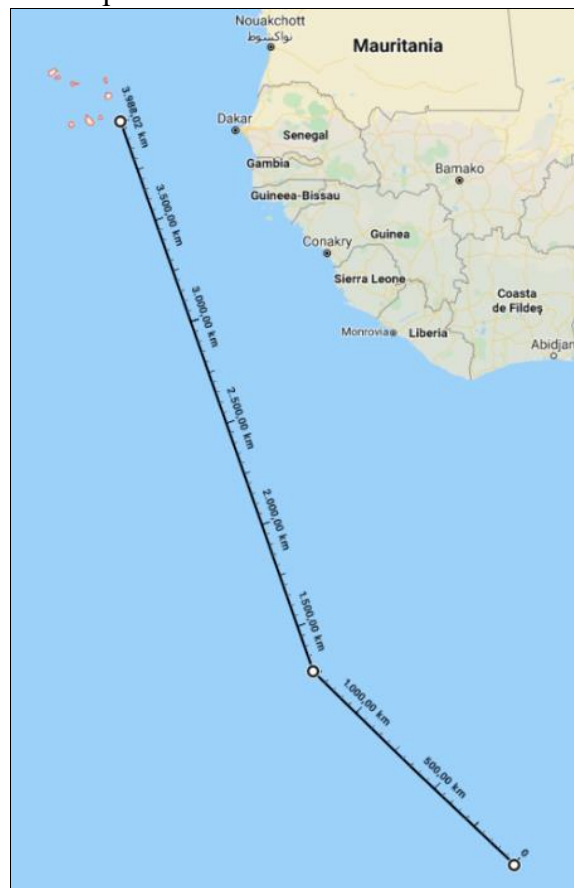

(a) Insula Ascension; (b) Insula Tristan da Cunha (cf. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Ascension>; [https://ro.wikipedia.org/wiki/Tristan_da_Cunha#/media/Fișier:Tristan da Cunha \(aerial\).jpg](https://ro.wikipedia.org/wiki/Tristan_da_Cunha#/media/Fișier:Tristan da Cunha (aerial).jpg)).

În cele cinci zile, de pe la 19 iulie și până pe la 23 mai 465, câte sunt de presupus că ar fi stat pe la Sfânta Elena, cea din Oceanul Atlantic de Sud, Donaresienii ar fi putut cerceta în folosul vulcanologiei / mineralogiei, ihtiologiei, dendrologiei, faunisticii – și nu numai –, „zonele de coastă acoperite de roca vulcanică“, de la respectivul mal insular, atât partea-i submersă, cât și partea-i emersă, până în „cel mai înalt punct“, Vârful Diana.

(35) Trecând peste „atlanticul Ecuator“ și înaintând prin arhipelagul de la Capul Verde al Africii, numit **Hesperia / Hesperides Insulae**. Continuându-și „murmurătoarea cale“, de prin 24 mai 465, de la „însingurat-vulcanic-frumoasa“ dinspre coasta Africii de la Oceanul Atlantic, din „triunghiul insular“ **Sfânta-Elena – Ascension – Tristan-da-Cunha**,

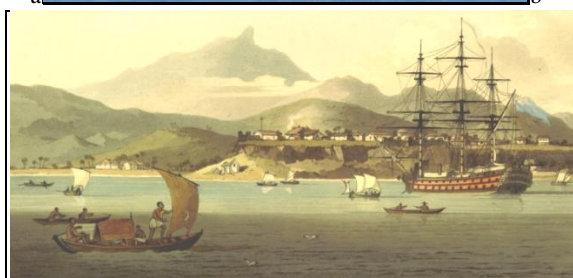
sau „imposibilul arhipelag“ (*supra*), ambațațiunile donaresiene au trecut Ecuatorul și, după ce au parcurs o remarcabilă distanță maritimă de 3988 km, în vreo 57 de zile, ajuns-au și au ancorat, pe la 19 iulie 465, în inconfundabil-donaresian-cosmografica **Hesperia**, despre care legendele mărilor considerau a fi „Fericită Țară de la Capul Verde-African“ („unde vremea caniculară cu-nalte temperaturi prin mai toate anotimpurile îngăduie ca femeile / „hesperidele“, bărbații, mai toată lumea, să umble fără haine, „ca-ntr-un biblic rai“), sau în **Insulele Hesperide / Hesperides Insulae**, menționate și pe harta antică de pe la anul 44 d. H., **Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam**, în realitate, un misterios-fertil arhipelag vulcanic, oferind nou-sosiților nenumărate domenii de interdisciplinară cercetare, situat la vreo 600 km de „capătul“ / „capul“ peninsulei cu capitala de azi, Dakar, a Republicii Senegal (Africa de Vest), cea învecinată la Nord cu Mauritania contemporană.

(a) Din Hesperid-Sfânta Elena, în Hesperia / Hesperides Insulae de la Capul Verde; (b) Harta donaresian-arhipelagului Hesperia, sau, din 1975 încoace, insulara Țară de la Capul Verde / Republic of Cabo Verde (cf. <https://www.google.com/maps/place/Capul+Verde>; https://en.wikipedia.org/wiki/Cape_Verde#/media/File:Praia).

Potrivit hărților contemporane ale Atlanticului de Nord, arhipelagul donaresian **Hesperia**, sau **Insulele Hesperide / Hesperides Insulae**, din «Cosmografie», de Drept-Zalmoxianul Donares (Aethicus Ister) și, respectiv, de pe harta **Orbis Terrarum Secundum Pomponium Melam**, nu pot fi decât Insulele Barlaventoase (*supra*, harta b).

(a) **Praia** într-o fotografie din ianuarie 2019; (b) **Praia** într-un tablou din orizontul anului 1806 aflat în colecția lui John Barrow (1764 – 1848), faimos explorator și administrator britanic

(cf. <https://www.google.com/maps/place/Praia> ; [https://en.wikipedia.org/wiki/Praia#/media/File:BARROW_W\(1806\)_p098](https://en.wikipedia.org/wiki/Praia#/media/File:BARROW_W(1806)_p098)).

Suprafețele însumate ale Insulelor Barlaventoase se ridică la 4033 km², constituindu-se de la 5 iulie 1975 (cf. https://en.wikipedia.org/wiki/Cape_Verde) într-o independent-insulară **Țară de la Capul Verde / Republic of Cabo Verde**, stat modern (având 543 767 locuitori în anul 2018), cu capitala în urbea **Praia** (având 159.050 locuitori), din insula Santiago.

Republica Insulară a Capului Verde se cuprinde în două grupuri de insule: (1) **Vântoasele / „Barlavento“ de Nord: Boa Vista, Branco, Raso, Sal, Santa Luzia** (nelocuită), **Santo Antão, São Nicolau, São Vicente** etc.; (2) **Subvântoasele / „Sotavento“ de Sud: Brava, Fogo (infra), Maio, Santiago** etc

(a) Insula vulcanică Fogo (Cape Verde), cu Piscul Fogo de 2829 m; (b) **Atherosia Limfa** din Fogo în 2014 (cf. https://en.wikipedia.org/wiki/Fogo,_Cape_Verde; <https://www.youtube.com/watch?v=zIZaGQRuJKQ>).

Marele filosof-explorator pelasgo- > valaho-dac, Drept-Zalmoxianul Donares (Aethicus Ister), și vulcanologii din echipajul său au cercetat interdisciplinar și Hisperia / Hesperides Insulae (Insulele Hesperide), care formează contemporana Țară de la Capul Verde / Republic of Cabo Verde, mai mult ca sigur, între 20 – 25 iulie 465.

Ilustrațiune contemporană la antic-donaresianul concept de Aherosia Limfa, însă de la erupția vulcanului Fogo – (Cape / Cabo Verde) din 30 XI – 3 XII 2014 (cf. <https://www.youtube.com/watch?v=zIZaGQRuJKQ>).

Căci li s-a oferit un bogat material atât de către insula **Fogo** (cu un impresionant vulcan foarte activ și în zilele noastre – *supra*), cât și de către insulele **Brava** (cu un muncel vulcanic inactiv din zorii holocenului, atingând altitudinea de 900 m) și **São Vicente** (cu un muncel vulcanic de 725 m, tot inactiv (cf. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_volcanoes_in_Cape_Verde), încât, spre sfârșitul lunii cuptor din acel an, să-i aflăm continuându-și drumul până-n mai nordicul arhipelag, dar nu de „vântoase hesperide“, ci de „norocoase“, unde strălucea, poate, ca și în zilele noastre, „vulcanic-supraetajata“, Tenerife (Ninguaria).

Bibliografia „siglată“ :

DoCos = Drept-Zalmoxianul Donares > Dunăre din Dacia (Aethicus Ister), «Cosmografie», ediție, studiu introductiv, tabel cronologic, note și traducere din limba latină în limba pelasgă > valahă (dacoromână), de prof. dr. Ion Pachia-Tatomirescu, Timișoara-România, Editura Waldpress (ISBN 978-606-614-239-7), 2019 (pagini „format B-5“ : 708).

GDir = G. Guțu, «Dicționar latin-român», București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

Ion Pachia-Tatomirescu

12 Aprilie 2026

- Va urma –

**EPOPEEA GLORIOASĂ A
VITEAZULUI MIHAI (54)**

Angela Faina

„Nu-mi las nimănui țara și neamul, nici mort !”

**Mihai Viteazul la Viena în iarna anului
1601**

Același Franz Franken al II-lea (obsedat, parcă, de personalitatea lui Mihai Viteazul) îl mai reprezintă o dată, în tabloul intitulat „*Solomon arătându-și comorile Reginei din Saba*”. Dacă în lucrarea anterioară Voievodul era îmbrăcat în armură, aici el poartă o haină lungă, încinsă la mijloc cu un brâu. Din tablou nu lipsește, evident, nici arhiducesa Maria Cristierna de Habsburg, care aici este chiar Regina din Saba.

Mihai Domnul, figurează în stânga tabloului, cu mâna stângă pe sabie.

Într-o altă alegorie, portretul voievodului apare limpede, printre personajele principale în chip de Irod, într-o compoziție cu evidente trimiteri simbolice. Un tablou uriaș lucrat în ulei pe pânză, cu dimensiunile 2,80m x 9,52 m și al cărui autor este pictorul silezian, Bartholomeus Strobel îl reprezintă pe Mihai în rolul lui Irod. Tabloul, care ilustrează decapitarea Sf. Ioan Botezătorul, este cunoscut cu titlul „*Banchetul lui Irod*”. Datorită dimensiunilor foarte mari, și datorită realizării cu deosebită măiestrie a lucrării, este una din cele mai spectaculoase lucrări de pictură în care apare voievodul român. Ea se află expusă la Muzeul Prado din Madrid.

Personajele din tablou sunt toți liderii de atunci ai Europei, regi, împărați, conducători militari, personalități de vârf ale Războiului de 30 de ani (Henric al IV-lea al Franței, Charles I al Angliei, Împărăteasa Maria Anna a Spaniei, Maria

de Medici, Regina Franței, George Villiers, Generalul Wallenstein, amiralul olandez Tromp, contele Vilém Kinsky, John George I, electorul Saxon. Tabloul lui Strobel a fost pictat pe la 1630. Mihai apare împodobit cu colanul cu distincții și medalia dăruite de Rudolf al II-lea după cucerirea Transilvaniei.

La 29 de ani după moartea sa, în 1630, în conștiința europeană, memoria lui Mihai Viteazul era încă vie, fiind plasat în contemporaneitate.

„Solomon arătându-și comorile Reginei din Saba” - lucrare de Franz Franken. Imagine luată de pe certitudinea.ro

Tabloul „Solomon arătându-și comorile Reginei din Saba” - de Franz Franken. Detaliu reprezentându-l pe Mihai Viteazul cu mâna stângă pe sabie
Imagine luată de pe certitudinea.ro

Tabloul „Banchetul lui Irod”, în care Mihai este personajul central-tablou pictat de Bartholomeus Strobel. Imagine luată de pe certitudinea.ro

Tabloul „Banchetul lui Irod”, detaliu cu figura lui Mihai
Lucrarea lui Bartholomeus Strobel. Imagine luată de pe certitudinea.ro

Scrisorile lui Mihai Viteazul către marea Europă din acei ani. Explicațiile și concluziile sale despre cele petrecute în anii de domnie și despre faptele sale până după bătălia de la Mirăslău

În timp ce aștepta să fie primit de împărat, Mihai a avut ocazia și timpul necesar să comunice în detaliu și să precizeze cu amănunte evenimentele petrecute în anii săi de domnie, ani dificili, hărțuit mereu de dușmanii țării. Mereu prins în focul bătăliilor pe care le ducea neconținut, el avea puțin timp pentru a se dedica comunicărilor detaliate. Acum, sosise timpul. Așteptarea lui Mihai spre a fi primit în audiență, a fost lungă. Ea a fost amânată de către împărat până la 1 martie 1601.

Neobosit luptător atât cu buzduganul cât și cu arma minții, a hotărât în mod expres, să pună în lumină și să facă cunoscute opiniile, realizările și concluziile sale, tuturor capetelor încoronate ale vremii, scrisori unde își prezintă și părerea personală. Mihai vrea să atragă atenția asupra sacrificiilor și faptelor sale, a cutezanței și neodihnei spre binele

creștinătății. Trebuie menționat faptul că domnitorul avea calități de scriitor, putând oricând să renunțe la arme și să ia pana de scris în mână. Nicolae Iorga a găsit în Arhivele de Război ale Austriei multe din scrisorile originale ale lui Mihai către marile capete încoronate ale lumii, cât și scrisori sau acte administrative din perioada domniei sale.

Pentru aceste memorii Mihai a folosit cronica domniei lui scrisă de Petre Armeanul, pe care o avea asupra sa.

Unul din documentele foarte importante și interesante despre istoria românilor și mai ales despre anii săi de domnie, este memoriul adresat de însuși Mihai-Viteazul, în iarna anului 1601, Împăratului Rudolf al II-lea.

De asemenea, memoriul este o radiografie concisă a relațiilor dintre Țările Române și Occident, pe fondul amenințării otomane.

Este un lung memoriu, plin de logică și căldură sufletească; el enumeră în mod cronologic evenimentele și toate serviciile aduse imperiului, toată seria de acțiuni folosite creștinătății înfăptuite de dânsul cu loialitate. Fără a ponegi sau a jigni, el e fără cruțare față de dușmanii săi; el arată cât de nedreaptă fusese față de el, purtarea unora dintre reprezentanții imperiali în a-l judeca și critica și cât deserviciu au adus unii dintre oamenii importanți ai împăratului în desfășurarea acelor evenimente. Mihai își cerea înapoi familia și țara.

Cine oare cheltuise atâta trudă și-și riscase viața de atâtea ori în slujba împăratului pentru a aduce sub puterea împăratului această provincie de ispită și de piele ?

Scrisoarea lui Mihai de la Viena, către împăratul Rudolf al II-lea în iarna anului 1601. Împăratul se afla la Praga

„ Din scrisoarea Măriei Tale Sfinte înțelesei că nu cunoști îndeajuns starea nenorocirii și a răsturnării mele, pentru care binevoiești a cere să te lămuresc pe larg, înștiințându-te despre toate

amănuntele lucrurilor întâmplare, și de unde s’au urzit toate acestea. Eu însă, îndată ce a luat început uneltirea trădătorilor, numaidecât am scris și am trimis dese cărți la Măria Ta, atât din Ardeal, cât și mai pe urmă din Țara-Românească, voind a te încunoștința despre toate și, fiindcă toate intrările și ieșirile erau închise de către Ardeleni, s’a întâmplat de au căzut în mâinile lor toți solii miei trimiși cu scrisori către Măria Ta, și scrisorile le-au luat la sine, spre a putea săvârși, după datina lor, trădarea ce au cugetat împotriva Măriei Tale. Care gând de trădare, cât e de înrădăcinat la ei, o știe toată lumea, căci nu unul ori altul, ci o mulțime de prinți și domni de-ai lor fură trădați de către dâșii. Și, ce e mai mult, de câte ori au întrecut ei măsura și și-au bătut joc de bunătatea Măriei Tale, urzind uneltirile cele mai nelegiuite, o știi prea bine Măria Ta, și vei vedea și din această scrisoare a mea. Care scrisoare, având în vedere greutatea lucrului, mă rog plecat să binevoiești a o ceti și cerceta cu cunoscuta-ți bunătate, blândețe și îndurare. Nu voi supăra auzul Măriei Tale cu înfrumusețări și plâzmuiri, nici cu vorbe lungi, ci, răzimat pe nevinovăția mea, voi spune adevărul limpede.

Din ziua și ceasul în care, slobod și de bună voia mea, nu numai m’am îndatorat prin cea mai strânsă legătură a credinței către Măria Ta și către toată Creștinătatea, ci am îndemnat și pe Voevozii Ardealului și Moldovei de s’au plecat și ei cu totul Măriei Tale Sfinte, dintre cari, unul, și anume Voevodul Aron, a fost stâns prin otravă în chipul cel mai crud și viclean numai pentru că voia să asculte de Măria Ta, și nu de Sigismund Báthory, — de atunci m’am nevoit fără încetare și cu cea. mai mare înfocare și dreptate a face datoria credinței mele, a o păstra și a o ținea.

Care credință am împins-o până acolo, încât, oriunde am simțit că dușmanii uneltesc ceva împotriva Măriei Tale, eu, punând toate la o parte, și socotind ca

urzit mie răul ce se pregătea Măriei Tale, am dorit a-l răsbuna, ca unul ce eram credincios jurământului meu. Și aceasta am făcut-o adeseori și în Țara-Românească, isprăvind cu o strălucită biruință în numele Măriei Tale, deși alții și-au pus în samă mărirea faptului. Măria Ta însă te vei putea încredința despre adevăr de la raiterii Măriei Tale.

Și apoi, afară de Turc, dușmanul cel firesc, câți alții și cât de feluriți și neîmpăcați dușmani mi-am făcut, numai pentru credința mea către Măria Ta, vei înțelege foarte ușor.

Țara-Românească nu e mai departe de Scaunul tiranului, ce se chiamă Constantinopol, decât cale de cinci zile. În această țară puteam eu petrece foarte bine, în pace, sigur și fără de nicio frică, dacă nu mă simțeam chemat de credința mea către Măria Ta și către toată Creștinătatea.

Eu însă, nevrând să adaug puterea Turcilor prin ostașii miei, de bună voie m'am arătat gata a lua parte în legătura creștină; prin care faptă pe tiran mi l-am făcut dușman de moarte și însetat după sângele meu. Cu acest dușman neîmpăcat am dat piept pururea, câștigând o mulțime de biruințe din cele mai strălucite, și prăzi de mare însemnătate, — ceia ce nu se poate să nu fie cunoscut Măriei Tale și Creștinătății întregi, deși au fost unii cari pe nedrept se laudau cu faptele mele, căutând a-și lua lor, ce mi se cuvenia mie.

M'am luptat împotriva dușmanilor numelui creștin cu o inimă atât de neînfrântă, încât nici nu-mi venia a mă mai teme de dâșșii, mai vârtos că biruința era totdeauna în partea ostașului creștin.

Însă dușmanul cel mai, de temut și mai primejdios, mi-a fost chiar acela care se laudă cu numele de creștin, care însă totdeauna a călcat învoielile și a tulburat pacea: -Ardelenii, cari, în toate prilejurile unde puteam lucra cu folos împotriva dușmanului firesc, mi s'au împotrinit totdeauna, și, uitând legăturile și

jurământul de credință, prin uneltirile lor, au stricat planurile cele mântuitoare făcute pentru binele Creștinătății, precum toată lumea știe.

Drept aceia, când Sigismund Báthory, părăsindu-l de bună voie, a lăsat Măriei Tale Ardealul, foarte m'am bucurat, nădăjduind ajutor mai mare de la Măria Ta, prin venirea Prea-Luminatului Arhiduce Maximilian, dacă ar fi cărmuit el în Ardeal, pentru că atunci s'ar fi înfățișat de sine mai mari și mai multe înlesniri în tot ce se atinge de binele obștesc al Creștinătății. Însă, când înțeleseiu că Sigismund a fost primit iarăși în Ardeal, Prea-Luminatul Arhiduce, înșelat la calea jumătate și comisarii Măriei Tale, Preasfinția Sa domnul episcop de Erlau și dumnealui Istvánffy prinși, bucuria mea se întoarse spre mâhnire și întristare. Deși acest fapt de viclenie al Ardelenilor nu putea să nu mă tulbure foarte, având însă înaintea ochilor jurământul meu, nu m'am abătut nici de cum din calea credinții. Din potrivă, muștrând pe Sigismund și pe Ardeleni pentru nestatornicia lor, le-am adus aminte jurământul ce au făcut, și, văzând că și cu aceasta nu folosesc nimic, și că îndrăzneala lor merse până la a primejdui viața comisarilor, am adăugit și amenințări, sfătuindu-i să rămâie credincioși și să fie mai statornici în credință și fără frică împotriva dușmanilor. După aceia, trecând Dunărea cu oastea mea, am pustiit cu foc și sabie ținuturile tiranului turcesc. Afară de aceasta, pe când Oradea-Mare era împresurată de Sătârgi-Mohamed, îndemnând din nou pe Ardeleni a da ajutor, am trimes însumi acolo o bună parte din oastea mea, cât mi-a fost prin puțință. Însă după inima cu care, din ură asupra Măriei Tale și a Luminăției Sale, s'au arătat ei în privința ajutorului la Oradea-Mare, așa să le răsplătească și Dumnezeu, care vede cele din lăuntru ale omului și nu lasă nimic nerăsbunat.

Și aceasta e cea d'întâiu trădare a

Ardelenilor împotriva Măriei Tale, pentru că, dacă ar fi fost ei credincioși, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, vădindu-și credința cu buna învoire a țerii întregi, ar fi ieșit înaintea trădătorilor cu toate puterile. Ei însă, atunci ca și acum, nu se răscură împotriva Măriei Tale, pentru că, dacă ar fi fost ei credincioși, n'ar fi primit pe Sigismund, ci, vădindu-și credința cu buna învoire a țerii întregi, ar fi ieșit înaintea trădătorilor cu toate puterile.

A doua trădare s'a făcut când Sigismund a adus în Ardeal pe cardinalul Andrei Báthory și, laudându-l foarte țerii întregi, i-a dat cârmuirea peste toată țara, ca să poată înnoi singur legătura cu Turcii ce se rupsesse; și aceasta s'a făcut împotriva Măriei Tale. Dacă Ardelenii, pe când se făceau acestea, ar fi fost credincioși, fără îndoială că ar fi apucat armele cu puteri unite; ei însă, din potrivă, în adunarea lor au ales într'un glas pe Cardinal, și în paguba Coroanei crăiești s'au supus Craiului leșesc și Turcilor.

Cu toate că acestea se făcură precum arăt, și cu toate viclenele uneltirile Ardelenilor, Leșilor și Turcilor, cari prin trimeșii lor cercară a mă trage în parte-li, eu am stat neclintit în credința mea, și am înștiințat pe Măria Ta despre toate punctele propunerilor ce mi se făceau prin acei soli, dându-le și lor răspunsuri cuvenite, după cum m'am priceput.

Încredințându-mă apoi că nu mai e cu puțință a întoarce pe Ardeleni din viclenia lor către Măria Ta și Prea-Luminatul Arhiduce, văzând pe de o parte poprirea comisarilor și a altor trimeși ai Măriei Tale, pe de altă parte starea de plâns și ieșirea din țară a Arhiducesei Maria-Cristina, precum și primejdia Creștinătății întregi, și luând în seamă aceia că Ardelenii, îndemnați de Domnul lor și de Sigismund împreună cu doi fruntași ai acestei uneltiri cari acum sunt aici, opriseră înaintea împresurării Orăzii-Mari, pe solii miei și pe ai Hanului

Tătarilor, cari erau însărcinați cu o solie folositoare, — ca un credincios al Măriei Tale nu putui a nu mă înfuria -foarte, mai vârtos că înșiși Turcii, Tătarii și alți dușmani oarecari, văzând un monarh atât de mare tratat în chip atât de înjositor de către nevoiașii de Ardeleni, începuseră a cârti și a batjocuri de atâta rușine.

Acestea m'au îndemnat a răsbuna jignirea Măriei Tale, a lovi cu oastea mea din porunca și cu voia Măriei Tale pe dușmanii ardeleni și a-i supune cu puterea și cu armele. Spre care scop, Măria Ta ai dat învățătură lui Gheorghe Basta, căpitanului tuturor părților ungurești din jos, să mă ajute, ceia ce el n'a făcut; iar acum, chemat de mine într'ajutor, dânsul, fără nicio poruncă sau învățătură, și-a unit oastea cu necredincioșii Ardeleni împotriva mea. Și, cu toate că n'avuiu niciun sprijin din partea lui Basta, eu, nemai putând, suferi jignirea făcută Măriei Tale, singur cu armele mele am supus pe Ardeleni și i-am făcut a jura din nou credință Măriei Tale. Iar Țara

Statuia lui Mihai Viteazul avântat în luptă
Imagine luată de pe cvlpress.ro

Ardealului am cârmuit-o în numele Măriei Tale, și nu într'al meu,

neabătându-mă cât e negru supt unghie de la învoiala făcută cu dumnealui Pezzen.

Ci, precum vulpea anevoie-și schimbă năravul, așa și Ardelenii cu greu se pot desbăra de învechita lor datină. Drept aceia, Măria Ta vei înțelege și această din urmă gâlceavă, schimbăciunea ardelenească și nelegiuirea ce nu se va șterge niciodată. Fiindcă Ardelenii vor mai bine pace decât bătaie cu Turcii, văzând că împrejurările-mi îngăduiau a încheia o învoială prielnică cu Turcul, învoială pentru care am fost și vorbit, însă cu îngăduința Măriei Tale, prefăcându-mă numai și purtând pe Turci cu vorbe bune, ei, Ardelenii, luându-le de bune, ar fi primit cu toată inima această pace și-ar fi sfătuit și ar fi hotărât în privința aceasta de față în adunările lor, dacă nu i-aș fi abătut eu de la aceasta pe supt mână, amenințându-i și sperându-i.

Ce e mai mult, ei pe supt ascuns mă încredințară să fac numai pace cu Turcul, și dânsii vor împlini toate poruncile mele cu mai mare adevăr și grabă. Văzând însă că nu capătă niciun răspuns dorit de la mine, se întoarseră îndată la viclenii și uneltiri tainice, cugetând planuri de trădare. Pentru că, pe când se afla la mine în Ardeal solul turcesc, Ardelenii merseră pe supt ascuns la dânsul, și-i spuseră să nu nădăjduiască nicio pace pe cât voiu cârmui eu Ardealul, ci să caute vre un chip de a așeza iarăși pe Sigismund, și atunci pacea va fi sigură și neștrămutată!? Din aceste uneltiri solul turcesc și ceilalți sfetnici ai tiranului pricepură că neguțarea mea de pace e numai un joc. Însă despre această trădare eu am aflat numai după ce a plecat chehaia turcesc.

Pe când planurile pomenite se neguțau și se sfătuiău în taină între Ardeleni, Moldoveni și Leși, Sigismund sta nu departe de Ardeal, în cetatea Sucevei, de unde trimetea pe supt ascuns scrisorile sale către credincioșii săi, întărindu-i în gândul lor de apostasie. Prinzând unele

scrisori de acestea de către oamenii miei, eu, după ce le-am cetit, le-am trimes Măriei Tale, și nu știu de Ți-au venit în mână. Văzând eu această trădare, și oastea Polonilor adunată lângă Sigismund, împreună cu ajutorul Turcilor și Tătarilor, cu scop de a mă scoate din Ardeal, în fața acestei primejdii, fuii silit de nevoi a lua lucrul de timpuriu, hotărât a mă, bate și a-mi cerca norocul, mai bine în pământ dușmani decât în țara Măriei Tale. Drept aceia, ducându-mi oastea, intraiu în Moldova, și, învingând pe Ieremia Voevodul Moldovei, împreună cu cetele Leșilor, Turcilor și Tătarilor cari voiau a așeza iarăși pe Sigismund, am luat acea țară în numele Măriei Tale și am silit-o a face jurământul de credință către Măria Ta.

Ardelenii, și după supunerea Moldovei, rămăseseră tot în strămoșeasca lor viclenie, pentru că Moise Székely, pe care-l pusem peste toată oastea mea, numindu-l Căpitan-Mare, și cu alți căpitani de frunte, Gaspar Sibrik și Gheorghe Mako, urzind altă trădare, se duseră peste Siretiu la Sigismund Báthory, în marginea Țerii Leșești, și acolo se sfătuită și hotărâtă pentru moartea mea, îndatorindu-se Moise Székely cu ai săi, și întărind legătură prin înscris. Planul era ca Sigismund, cu oaste mare, bine gătită, să năvălească din Țara Leșească în Ardeal, și pe mine să măucidă, sau în luptă pe față, sau în ascuns, chibzuind ei că eu, văzând aceasta, fără îndoială voiu ieși cu oastea mea în câmp deschis spre a întâmpina pe Leși, și atunci cei ce erau în legătură se hotărâseră a pune mâna pe mine și a mă trăda lui Sigismund, iar, neputându-se aceasta, căpitanul Gheorghe Mako se arătase gata a-mi răpezi un glonte.

Aflând eu de la unii din vechii și credincioșii miei oameni despre această trădare și învoială tăinuită, am chemat la Curte pe Moise Székely cu ceilalți căpitani. Ei însă, știindu-se trădători, fugiră cu tovarășii lor la Sigismund în Țara Leșească, răspândind o mulțime de minciuni despre mine spre a întărâta pe Ardeleni și spre a putea îndeplini cu atât mai ușor planul ce urziseră cu Sigismund împotriva mea. Toți, de odată întăriri pe Ardeleni în gândul lor, încredințându-i că

Medalie cu efigia lui Mihai Viteazul.
ro.wikipedia.org

peste puțin, Leșii le vor veni în ajutor. Nici nu se înșelată în așteptarea lor, pentru că le sosi ajutorul leșesc. Văzând acestea, prin scrisori una după alta, am chemat grabnic pe Căpitanul-cel-Mare al Măriei Tale, pentru ajutorul ce credeam că mi-l va da mie, credinciosului Măriei Tale, iar nu Ardelenilor, cari pururea au fost nestatornici și neascultători către Măria Ta.

Nu socoti, Măria Ta, că Ardelenii din credință au ascultat și s'au unit cu Basta. Pricina e întârzierea lui Sigismund Báthory, pe care-l așteptau, precum și lucrarea și pregătirile mele împotriva lor. Văzând ei acestea, și desnădăjduind de venirea lui Sigismund, se dădură lui Basta supt vâlul credinții, și se răsculară împotriva-mi. Urmarea acestei purtări fără socoteală a lui Basta fu că ai scăpat Măria Ta din mână Moldova și Țara-Românească și Kanizsa, care se deteră dușmanului ca o răsplată!

Turcii bat din palme, nebuni de bucurie, pentru că văd aceste teri, împreună cu Kanizsa, supuse lor. Acestea le plac

Turcilor: în viitor se vor bucura și mai mult de Ardeal, ceia ce să ferească Dumnezeu!

-Va urma-

Prof. ing. Angela Faina,
Canada

SATELE COMUNEI CEICA, DE LA EPOCA MEDIEVAL LA EPOCA MODERNĂ (2)

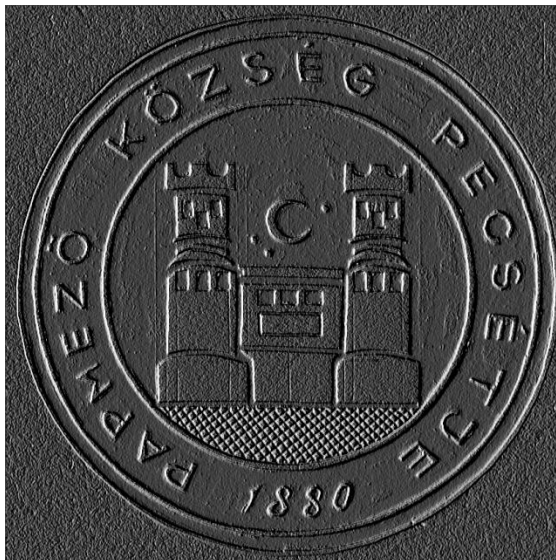
Augustin ȚĂRĂU

Documentele vremii, păstrate în arhivele maghiare, oglindesc cu prisosință starea economică dezastruoasă în care ajunsese comitatul Bihorului de pe urma stăpânirii turcești. Aceste mărturii ne sunt livrate periodic de conscriptorii aflați în slujba austriecilor pe măsură ce turcii sunt împinși încetul cu încetul spre sud, în Banat și apoi în Balcani.

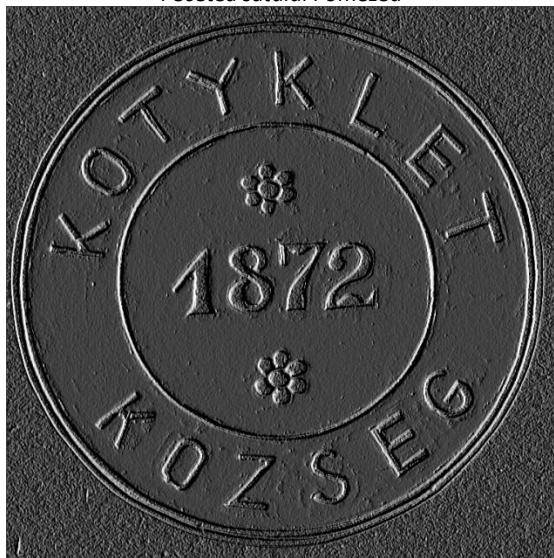
În ce privește zona noastră de interes, satele care alcătuiesc astăzi comuna Ceica, precum și o serie de alte așezări din vecinătate, astăzi dispărute, sunt menționate în scriptele austriece din chiar primele decenii ale ocupației habsburgice. Un prim document este redactat în limba latină, este datat pe 22 decembrie 1718, cu titlul „Extractus Aestimationis”. Cuprinde conscripția (*Conscriptio*) întocmită de (funcționarul) Erös Gábor „un bărbat de treizeci de ani din Szatmár”, privitoare la inventarul curiei (clădirea curială și acareturile acesteia, podgoriile, numele supușilor (*subditusok neve*), animalele lor, terenurile (*postfunduália*) și prestațiile iobăgești (*úrbéres szolgáltatás*).

În detaliu, sunt inventariate pivnița de vinuri și capacitatea ei (*borospince kapacitással*); veniturile obținute de stăpân din vânzarea vinului și berii la cârciumile sale (*educillum*), adică 200 de butoaie; distileria de bere (*serfözde*); hambarul (*magtár*); boii folosiți pentru trebuințele cetății (*várnak szolgálnak*); pădurea stăpânului și capacitatea acesteia; concesiunea abatorului (*mészárszék*

árendája); moara; apoi întreaga sesie; suprafața arabilă și capacitatea ei (2 pluguri); productivitatea fânațelor; productivitatea podgoriilor stăpânului, de la Oradea (*Várad*), Pomezou (*Papmező*) și Spinuș (*Spinos*); dijma vinului (*bortized*);

Pecetea satului Pomezou

Pecetea satului Cotiglet

apoi sunt nominalizați iobagii, cu frații și fiii împreună cu care gospodăresc, inventarul șeptelului lor, anume cai (*ló*), boi (*ökör*), vaci de lapte (*fejőstehén*), vaci sterpe (*meddő tehén*), viței (*borjú*), în funcție de noblețea rasei lor (*nemes szerint*), porci (*sertés*), oi (*juh*), capre (*kecske*), stupi (*méh*), apoi sesiile, podgoriile (după productivitate *kapa*), pajiștile și productivitatea lor, auprafețele arabile (după productivitate *köböl*); veniturile morii; impozitele (*adó*); răscumpărarea

nonei din stupi și zeciuiala din șeptelul de oi, capre, miei (*bárány*) și din recoltă (*termény tizede*).

Este descrisă apoi prestația robotei (conform poruncii stăpânului) sau răscumpărarea acesteia; sunt nominalizate pustele (*deserta*), numele noilor veniți pe moșie, a jelerilor și a fugarilor de pe moșie (*szökevények*); sunt amintite scutirile de taxe de la sărbătorile Crăciunului, Sf. Mihail etc.; amenzile aplicate; procesele dezbatute în fața judeciei voievodale (*vajdasági bíróság*); pescuitul la păstrăvi. Este descrisă nona din șeptelul de porci și taxa de pășunat, apoi răscumpărarea cârciumăritului (*educillum siccum*), răscumpărarea nonei din cereale, dijma din vin, cu dobândă (*árral*).

Este pomenit apoi castelul fortificat (*várkastély*) al stăpânului domenal, din Pomezou, un fost clastru călugăresc vechi de 600 de ani: este descrisă pajiștea domenală și productivitatea ei, este pomenit pășunatul oilor și caprelor în păduri, gaterul de cherestea al stăpânului. Se spune că domeniul a beneficiat de dreptul de a judeca (*jus gladi*), se vorbește de vechile reglementări ale nonei și dijmei, precum și despre „birul sacului” (*zsákszolgáltatás*)¹. Sunt inventariate suprafețele arabile ale stăpânului, după productivitatea lor, din satele **Bucium** (*Bucsum*), **Ceica** (*Magyar cséke*), **Dușești** (*Dusest*), Nan-Hidișel (*Nánhegyeshel*), Câmpani (*Kimpany*), Hidiș (*Hegyesh*), Fughiu

(*Fugyi*), Homorog (*Homrok*), apoi fondurile funciare nemeșești (*nemesi fundus*), nona prestată din recolte, pescuitul pe râuri și plângerile privitoare la răpirea unor terenuri (*földfoglalási panaszok*). Se mai vorbește despre relocarea iobagilor, cu consimțământul acestora.

Sunt enumerate moșiile sau porțiunile de moșii ale Fiscului Orășii, cu jurisdicțiile teritoriale ale Cămării Orășii și ale Cămării

¹ „birul sacului” înlocuia prestația iobăgească a fuioarelor de cânepă sau lână datorate stăpânului – n.n., A.Ț.

Pomezului, anume: Topa de Jos (*Alsó Topa*), Albești (*Albest*), pusta Ateaș (*Attyás praedium*), **Bucium** (*Bucsume*), pusta Bucuroaia (*Bukorjany praedium*), pusta Bogyoszló Háza (*praedium*), pusta Begheő (*praedium*), Țigănești (*Czigányfalva*), **Ceișoara** (*Csehora*), Pozsga, Cefa (*Cseffa*), Drăgești (*Draghcsék*), **Dușești** (*Dusest*), Dobrești (*Dobrest*), Aștileu (*Eskölő*), Făncica (*Fancsika*), Topa de Sus (*Felső Topa*), Negreni (*Fekete Tó*), Fughiu (*Fugyi*), Ghiurcănești (*Gyorkényest*), Govorești (*Gavarest*), pusta Gyente (*praedium*), *Geszt* (Ungaria), Nan-Hidișel (*Hegyeshel* sau *Nánhegyeshel*), Hidiș (*Hegyés*), Ogești (*Hogyest*), Homorog (*Homorok*), pusta Iclod (*Iklód praedium*), Chijic (*Kigyik*), Copăcel (*Kopacsél*), Călătea (*Kalota*), Bălaia (*Kabalas Patak*), Cotiglet (*Kotyiglet*), Cârpești (*Kerpest*), **Corbești** (*Korbest*), Copăceni (*Kapocsány*), Crișeni (*Krecsány*), Câmpani (*Kimpány*), Coșdeni (*Kosgyány*), Crăinicești (*Krainicsest*), pusta *Kis Pradvany praedium*)².

Următorul document este redactat în limba latină, plus o copie, însumând 29 de pagini, datat la Debrețin pe 30 august 1720. Este vorba despre Conscrierea bunurilor Orăzii (*Conscriptio Bonorum Varadiensium*), compilată de Zlinszky Imre și Miskovics Mihály.

El conține enumerarea terenurilor defrișate și transformate în arabile (*irtás szántó*), pajiștile (*rét*), podgoriile (*szőlő*) cu numele proprietarilor, apoi numele iobagilor și a terenurilor aflate în posesia lor și lucrate de ei, anume arabile (*szántó föld*), defrișate (*irtványföld*), pajiști (*rét*), podgorii (*szőlő*), păduri (*erdő*), capacitatea morilor (*malom kapacitással*), numărul boilor (*ökör*) și un rezumat cuprinzând suprafețele arabile și pajiștile, cu clasificarea lor, pentru următoarele localități ale Domeniului Orăzii: moșia din comitatul Szabolcs,

Stracoș (*Sztrákos*), Drăgești (*Dragyesty* alias *Dragcsék*), **Bucium** (*Bucsum*), Topești (*Topest*), Fughiu (*Fugyi*), Ugra (Ungaria), **Ceica** (*Magyar Cseke*), **Ceișoara** (*Csiszora*), *Posga*, **Dușești** (*Dusest* alias *Dussa Falva*), **Cotiglet** (*Kotyigleth*), **Corbești** (*Korbesty*), Topa de Sus (*Felső Topa*), Crăinicești (*Kranyiczesty*), Rotărești (*Rotoresty*), Sîmbăta (*Szombatság*), Copăceni (*Kopocsány*), Vărășeni (*Vercsány*), sălașul Crișeni (*Kerecsány tanya*), Albești (*Albest*), *Strizár*, Hidiș (*Hegyés*), Spinuș (*Spinus*), Sitani (*Szitány*), Turburești (*Turbulesty*), Luncasprie (*Lunkaszpri*), Coșdeni (*Kosgyan*), Vălani (*Vallány*), Săliște (*Sellistye*), Mădăras (*Madarász*), Homorog (*Homorok*), Cefa (*Cséfa*), *Geszt* (Ungaria), *Mező Gyan* (Ungaria), Sântandrei (*Szent Andras*), Sărand (*Zarand*), Copăcel (*Kapocsély*), Șerghiș (*Serges*), Surduc (*Szurdok*), Vârciorog (*Vercsallag*), Făncica (*Fancsika*), Peștera (*Pestere*), Călățele (*Kallota*), Groși (*Töltés*), Aușeu (*Eössy*), Negreni (*Fekete Tó*), Țigănești (*Czigány Falva*), *Pocsaj* (Ungaria), Bălaia (*Kabalas Patak*), *Kakat* (Ungaria), *Monostoros Paly* (Ungaria), *Hosszu Pali* (Ungaria) și Pomezzeu (*Papmező*)³.

Urmează apoi un document original, alcătuit din 141 de pagini, în limba latină, legat în piele, întocmit pe 31 decembrie 1722 și compilat ulterior, pe 20 martie 1723, cu conscrierea (*Conscriptio*) întocmită de provisorul Orăzii, Kerekes Jeremiás, și pe 22 iunie 1723, cu estimarea (*Aestimatio*) întocmită de dijmașul (*harmincados*) orașului Thornay János. Denumit „*Conscriptio Boni Fiscalium Varadiensium*” (Conscrierea bunurilor fiscale ale Orăzii), documentul conține recensământul cetății și clădirilor gospodărești ale acesteia, proprietățile alodiale, numele supușilor (*subditus*), animalele acestora, terenurile de la periferia orașului (*postfunduális*), podgoriile

² Magyar Nemzeti Levéltár OL, Urbaria et Conscriptioes (E 156), *Registrata: UC 17: 9/a*, 1718. október 15. <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/urbaria-et-conscriptioes/adatlap/1271?search=Magyar%20cseke&term>.

³ Magyar Nemzeti Levéltár OL, Urbaria et Conscriptioes (E 156), *Registrata: UC 17: 9/d*, 1720. <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/urbaria-et-conscriptioes/adatlap/1274?search=Magyar%20cseke&term>.

și note privind caracteristicile individuale ale satelor.

Sunt descrise piețele săptămânale (*hetivásárok*) și târgurile anuale (*évi vásárok*), toate animalele și produsele comercializate, cu excepția sării; crama (*borospince*) și capacitatea ei, cârciuma (*kocsmá*) pentru comercializat vin și bere (*bor, sör*), arendarea berii. Documentul conține apoi atribuțiile provisorului, anume repararea și întreținerea podurilor (*hidak*), a porților (*kapuk*), canalelor (*csatornák*) și a clădirilor comendurii orașului (*parancsnoki házak*); este descrisă pălincăria (*pálinkafőző*) și venitul ei, grajdul de vite (*marhaistálló*); sunt amintiți păstorul boilor (*boar*) și lefegii (*pandur*) cu salariile lor, efectivul boilor care lucrează la cetate, apoi sobarul cetății (*vár kályhása*), ceasornicarul cetății (*vár órása*), hornarul cetății (*vár kosárkötője*), pivnicerul butoaielor și vinului (*edények és a bor állapotának őre*) cu salariile lor anuale; sunt descrise podgoriile domeniiale de la Oradea (*Várad*), Șerghiș (*Serges*), Surduc (*Szurdok*), Spinuș (*Spjnus*), cu randamentul și venitul lor, sunt pomeniți vințelerul (*vincellér*) și paznicii viilor (*szőlő-őrök*) cu salariile lor anuale, producția de vina din acel an.

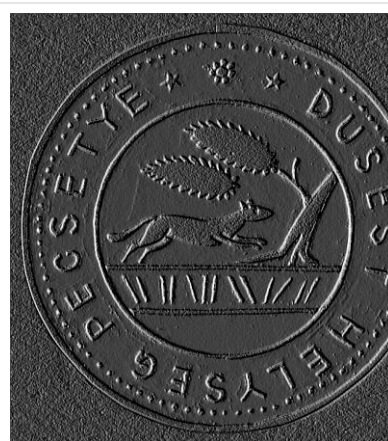
Se vorbește apoi despre arendarea măcelăriei domeniiale (*mészárszék árendája*), despre capacitatea terenurilor arabile domeniiale din Oradea (*Várad*), Bucium (*Bucsum*), Câmpani (*Kimpany*), Spinuș (*Spjnus*) și Hidiș (*Hegyés*), despre semănăturile din acel an de grâu de toamnă (*őszi búza*), orz de toamnă (*őszi árpa*), orz de primăvară (*tavaszi árpa*), când și străinii au semănat, fiindcă era teren liber; apoi despre capacitatea și venitul morii domeniiale, despre clădirea bisericii calvine, despre curtea îngrădită a hambarului de cereale din nonă (*gabonakilenced*), despre instalația de bere (*serfőzde*), veniturile ei și prețul arendării

ei; despre magazionerul hambarului (*magtáros*), procuratorul fiscal (*procurator fiscalis*) și salariul lor anual, despre contabilul domenal (*számtiszt*), judecătorul Curții și salariile lor anuale, despre datorii; se mai vorbește despre veniturile vămii (*vámjövedelem*), ale cârciumilor vămii, valoarea casei vămii, veniturile vameșului; despre fostele proprietăți ale Cămării, acum transferate la alți proprietari;

Sunt nominalizați iobagii, sesiile lor, frații și fii cu care gospodăresc, caii, boii, vacile de lapte, vacile sterpe, vițeei, porcii, oile, caprele, stupii lor; sunt pomenite pusele, podgoriile, producția pajiștilor, arabilul, taxa pe moară, distileria de palincă, producția pajiștei domeniiale și producția de furaje de la Fughiu (*Fugyi*), pădurea cu capacitatea de 50 de porci la ghindărit; nona din producția de vin, de cereale, sau răscumpărarea lor, nona din porumb și miere. Urmează conscrierea robotei, taxa de pod, sunt nominalizați jelerii, șpanii și haidonii (*hajdú*), nona din șeptelul de miei, ori răscumpărarea ei, amenzile, târgurile, sunt nominalizați fugarii, locul lor de reședință și fii lor.

Se fac propuneri pentru înființarea de noi vămi, cârciumi, piețe (*vásár*), mori, iazuri piscicole (*halastó*); pentru introducerea dijmei pe terenurile defrișate (*irtványföldek*), pe livezi (*gyümölcsöskertek*). Este nevoie să se înființeze manufactură de sticlă (*üvegfúvó huta*) a cetății, și este și loc (*Kalacsell*), este nevoie de împrumuturi bănești (*pázsitpénz*), de aprovizionarea cu grâu, ovăz și porumb (*törökbúza*) de pe terenurile defrișate. Sunt amintite satele din vecinătate, pădurea domeniială de la Câmpani, manufacturile de bere și noii veniți.

Domeniul Orăzii: Topa de Jos (*Also Topa*), Albești (*Albest*), pusta Ateaș (*Attyás*)

Pecetea satului Dusești

praedium), pusta Bucuroaia (*Bukorján praedium*), **Bucium** (*Bucsum*), pusta Buduslău (*Bogyoszló-Háza praedium*), pusta Beghés (*praedium*), Țigănești (*Czigányfalva*), **Ceișoara** (*Cseszora*), Cefa (*Cseffa*), pusta Cighid (*Csegéd praedium*), Dobrești (*Dobrest*), Drăgești (*Drakcsik*), **Dușești** (*Duszeszt*), Fughiu (*Fugyi*), Negreni (*Fekete Tó*), Făncica (*Fancsika*), Topa de Sus (*Felső Topa*), Ghiurcănești (*Györkényesd*), Geszt (Ungaria), pusta Gyente (*praedium*), Hidiș (*Hegyess*), Ogești (*Hogyessd*), Homorog (*Homorok*), pusta Iclod (*Iklód praedium*), Bălaia (*Kabalás Patak*), Călățea (*Kalota*), Copăcel (*Kopacsel*), **Corbești** (*Korbest*), **Cotiglet** (*Kotyiglett*), Câmpani (*Kimpany*), Coșdeni (*Kosgyán*), Cârpești (*Kerpest*), Copăceni (*Kopocsány*), pusta (*praedium*) Kis-Ugra (Ungaria), pusta (*praedium*) Közép-Ugra (Ungaria), Chijic (*Kigyik*), Luncasprie (*Lunkaszpré*), **Ceica** (*Magyar Cséke*), pusta (*praedium*) Méhkerek (Ungaria), Mădăras (*Madarász*), pusta (*praedium*) Mátéháza, alias Ülész (Ungaria), Mező Gyán (Ungaria), Nan Hidișel (*Nánhegyeshely*), Aușeu (*Eössi*), Ortiteag (*Örgetegh*), pusta (*praedium*) Palota, *Pocsais* (Ungaria), Peșterea (*Pesztere*), Pomezueu (*Pap Mező*), Poșaga (*Posga*), pusta (*praedium*) *Peszere* (Ungaria), pusta (*praedium*) *Peterd* (Ungaria), Rotărești (*Rotarest*), pusta Rădvanu Mare (*Nagy Radvany praedium*), pusta Rădvanu Mic (*Kiss Radvány praedium*), Șerghiș (*Serges*), Sărând (*Szaránd*), Surduc (*Szurdok*), Săliște (*Szelistye*), Spinuș (*Spinus*), Sitani (*Szitány*), Stizar (*Sztizár*), Sâmbăta (*Szombathságh*), Stracoș (*Sztrákos*), Sântandrei (*Szent András*), Groși (*Töltés*), Telechiu (*Telki*), Turburești (*Turburest*), Cârpești (*Terpest*), Topești (*Topest*), Oradea (*Várad*), Vârciorog (*Vercsalog*), Vălani (*Valány*), Vărășeni (*Veresány*), pusta (*praedium*) *Vátyon* (Ungaria), Ugra (Ungaria), Mișca (*Micske*), Săcueni (*Székelhida*), Diosig (*Diószegh*), pusta Ianca (*Jankafalva praedium*), Hosszu seu Kiss Pályi (Ungaria), Hodoș (*Hodos*), Sâniob (*Szent Jób*), Piatra Șoimului (*Solyomkő*), Cherechiu (*Kereki*), Salonta (*Szalonta*), Sânnicolau (*Szt. Miklós*), Șordani (*Sordány*), Buzaș (*Buzás*), Tăuteu (*Toti*,

Konyár (Ungaria), *Derecske* (Ungaria), *Bajom* (Ungaria), *Sărând* (Ungaria), *Kaba* (Ungaria), *Gaborján* (Ungaria), *Mihai Bravu* (*Félegyháza*), *Boath* (Ungaria), *Kis Balas* (Ungaria), *Henczida* (Ungaria), *Țețchea* (*Csészke*), *Subpiatră* (*Kőallya*), *Hotar* (*Isopallya*), *Răbăgani* (*Robogány*), *Lazuri* (*Lazur*), *Urvind* (*Eörvénd*), *Coiu* (*Koly*), *Podani* (*Podány*)⁴.

Un alt document, redactat în trei exemplare, în limba latină, este datat pe 12 mai 1729, de către Potoczky Kristóf, registrator al Cămării din Szepes, cu ocazia predării proprietății către provisorul Kitzing János. În rezumat, el cuprinde recensământul (*Conscriptio*) moșiilor alodiale cu proprietarii lor, inventarul dotărilor gospodărești, animale, cereale etc., numele supușilor și obligațiile feudale prestate de aceștia.

Apoi urmează descrierea generală a moșiei, cu iobagii taxaliști (*taxalistae*), recensământul prestațiilor (*census*), robota sau răscumpărarea acesteia; apoi informații despre organizarea supușilor (*subditi*) iobagi români, sarcinile șpanilor (*ispánok*) și juraților (*iurati*) lor, robota cu animalele și muncile prestate de iobagii români. Se precizează că nu prestează nonă din cânepă și in, dar dau „birul sacului” (*zsákiszolgáltatás*), sunt amintite amenziile, libertatea de mișcare.

Kunsthistorisches Museum la Viena.

-Va urma-

Dr. Augustin Țărău,
Oradea

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár OL, Urbaria et Conscriptioes (E 156), *Registrata: UC 17: 9/b, 1722.* 1
(<https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/urbaria-et-conscriptioes/adatlap/1272?search=Magyar%20cseke&term>).

**DESTINELE PARTICIPANȚILOR ȘI
MARTORILOR LA DETRONAREA
LUI CUZA VODĂ***

Aurel V. David

6.1. Oameni politici (politicieni)

*Documentele și mărturiile de epocă relevă că principalii artizani ai complotului care a condus la detronarea lui **Cuza Vodă** au fost: **C.A.Rosetti, Ion C. Brătianu, Ion Ghika, Nicolae Golescu, Eugeniu Carada, D.A.Sturdza.***

*

• **C.A.Rosetti**,⁵ a continuat activitatea politică, a crezut că se va bucura de onorurile cuvenite pentru fapta sa, dar a simțit în permanență o reținere a contemporanilor de a-i recunoaște „meritele”. Și-a păstrat apucăturile de complotist, dar în noile condiții nu le-a putut fructifica după dorință. De aceea s-a integrat în curentul culturii române, în plină afirmare, iar în 2 iunie 1867 s-a aflat printre fondatorii *Societății Literare Române* (Academia Română de mai târziu).⁶

După căderea guvernului liberal de la 1868, el a trecut iarăși în opoziție. N-a fost satisfăcut de modul prudent în care Domnitorul **Carol I** privea și promova la guvernarea țării pe liberalii radicali. Astfel, în două rânduri s-a gândit că ar fi fost bine să se repete „*pozna*” din noaptea de 10/11 februarie 1866.

El a conceput, împreună cu alți vechi conspiratori, acțiunile împotriva lui **Carol I** din august 1870 și martie 1871, menite să „*bage frica în neamț*”, eventual până la a-l determina să renunțe la tron. În acel context, în România s-a creat o stare de criză constituțională care a condus la o situație-limită, gestionată dublicitar de primul ministru **Ion Ghica** și dezamorsată

* Articolul a fost publicat în revista „Vitalii” - Lumini și umbre, an.XI, nr.43, iunie-noiembrie, 2020. p. 26-59.

⁵ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*,.161-162.

⁶ Marin Bucur, **C. A. Rosetti, Mesianism și Donquijotism revoluționar**, București, 1970; Vasile Netea, **C. A. Rosetti**, București, 1970.

de înțeleptul bărbat de stat **Lascăr Catargiu**. După o ședere de câțiva ani la *Paris*, s-a întors în țară spre a organiza coaliția de la „*Mazar Pașa*” care a atras după sine răsturnarea Partidului conservator. În anul 1875, s-a numărat, împreună cu **Ion C. Brătianu**, printre fondatorii *Partidului Național Liberal*. În ajunul războiului de la 1877, el s-a arătat cel mai înflăcărat partizan al intrării **României** în război, iar în lunile mai-august 1877 a fost primar al *Capitalei*.

Însă, de prietenia lui s-a ferit chiar **Ion C. Brătianu**, fost „*tovarăș de conspirație*”, care l-a păstrat și menținut într-o funcție înaltă, însă fără putere de decizie. În anul 1878, sub prezidenția lui **I. C. Brătianu** a ocupat portofoliul *Ministerului de Interne*, pe care l-a deținut între 26 martie-17 noiembrie 1878, când a devenit „*Prezident al Camerei*”. Între 9 iunie 1881-25 ianuarie 1882 a fost iarăși *Ministru de Interne*. Cu ocaziunea revizuirii *Constituției*, din cauza unor abuzuri comise de unii liberali și nepedepsite, **C. A. Rosetti** a dat semnalul dizidenței liberale. În guvernarea liberală de aproape 13 ani a fost președinte al *Adunării Deputaților*, formată dintr-o majoritate parlamentară supusă voinței „*Vizirului*”, fiind practic încremenit în postura invariabilă de „*revoluționar de dragul revoluției*”. A murit la 8 aprilie 1885, în **București**, la vârsta de 69 de ani.

• **Ion C. Brătianu**,⁷ a fost onorat de noul regim, în următorii patru ani, cu mai multe mandate ministeriale. Însă, și-a păstrat apucăturile de complotist, fiind arestat pentru complicitate în „*revoluția*” din anul 1870 împotriva lui **Carol I**, dar a fost eliberat la scurt timp. În anul 1876, ajutat de **C.A. Rosetti**, a format un cabinet liberal, care a rămas la putere până în anul 1888. El a fost ministru într-o perioadă tumultuoasă din viața statului român: războiul ruso-turc din anul

⁷ Stan Apostol, **Ion C. Brătianu: Un promotor al liberalismului în România**, Editura „*Globus*”, București, 1993; Stelian Neagoe, **Oameni politici români**, Editura „*Machiavelli*”, București, 2007, p.102-106.

1877-1878 (războiul de independență), Congresul de la **Berlin**, formarea *Regatului Român*, revizuirea Constituției etc.

După anul 1883, cu ajutorul lui **C.A. Rosetti**, prietenul și aliatul său politic, a fost singurul lider al liberalilor timp de aproape 40 de ani. În paralel cu activitatea politică și-a afirmat și talentul de scriitor, fiind autor de pamflete politice în limba franceză, iar în anul 1885 a fost ales membru de onoare al *Academiei Române*.

În anul 1886, în timp ce era prim-ministru, împotriva lui a avut loc un atentat în timp ce mergea agale pe jos, pe o stradă în București, împreună cu **Constantin F. Robescu**, deputat și viitor primar al Capitalei. Atentatul a eșuat, iar agentul secret care i-a însoțit pe cei doi demnitari l-a arestat pe agresor.

A avut 8 copii cu **Pia Brătianu: Florica** (a murit la vârsta de 3 ani), **Sabina** (1863-1941, măritată cu doctorul **Constantin Cantacuzino**), **Ion** (1864-1927, de cinci ori prim-ministru, cel mai mare om politic și de stat al *României*), **Constantin** (1867-1950, inginer constructor și agronom, ultimul președinte al Partidului Național Liberal), **Vintilă** (1867-1930, prim-ministru, primar modernizator al Capitalei), **Maria** (1868-1945, mama poetului **Ion Pillat**), **Tatiana** (1870-1940) și **Pia** (1872-1946, căsătorită **Alimăneșteanu**). A murit în 16 mai 1891, în satul **Florica**, județul **Argeș**.

- **Ion Ghika**,⁸ a devenit prim-ministru în guvernul format la 15 iulie 1866, având și portofoliul Ministerului de **Interne**, până la 2 martie 1867. Însă, natura sa neliniștită l-a făcut să participe și la mișcările antidinastice din anii 1870-1871. În 18 decembrie 1870, după retragerea lui **Manolache Costache Epureanu** a format un guvern, care a avut viață scurtă. A căzut cu mult zgomot în urma manifestației din 11 martie 1871 de la sala *Slătineanu*, organizată cu prilejul banchetului dat de colonia germană din București. Între

anii 1881-1889, a fost ministrul *României* la **Londra**.⁹ A murit în 7 mai 1897, la moșia lui de la **Ghergani**.

- **Nicolae Golescu**,¹⁰ la șase zile de la detronarea lui **Cuza Vodă** a fost numit inspector general al *Gărzii orășenești*, iar ulterior a fost ales deputat în Adunarea Constituantă care a promulgat, la 1 iulie 1866, Constituția prin care România a devenit monarhie constituțională.

Între 1 mai 1868-16 noiembrie 1868, i-a succedat fratelui său la conducerea Guvernului României, ocupând și portofoliul Ministerului de Externe, iar după încheierea mandatului a fost ales președinte al Senatului. În august 1870 s-a implicat în „*revoluția de la Ploiești*”, fiind arestat împreună cu alți manifestanți antimonarhici. În urma procesului desfășurat la **Târgoviște**, judecătorii au decis, în 17 octombrie 1870, ca participanții civili să fie declarați nevinovați.

În ultima parte a vieții a activat în Parlament, devenind și vicepreședinte al Adunării Deputaților, iar în 24 mai 1875 s-a numărat printre fondatorii Partidului Național Liberal.¹¹ A încetat din viață în 10 decembrie 1877, la vârsta de 67 de ani.

- **Gheorghe C. Filipescu**,¹² (demisionat din armată în anul 1863) după urcarea pe tron a principelui **Carol I** a fost numit mareșal al Curții Atleței Sale Principelui **Carol I**, ocupând această înaltă demnitate până în anul 1874. Atunci a fost trimis ca agent al țării la **Sankt-Petersburg**, păstrând acest post până în anul 1876 când a demisionat în urma retragerii guvernului **Lascăr Catargiu**.

- **Eugeniu Carada**,¹³ în martie 1866 s-a întors în țară, pregătind venirea lui **Carol de Hohenzollern**. A fost ales în *Consiliul comunal al Capitalei*, a devenit ajutor de

⁸ Nicolae C. Nicolescu, **Enciclopedia șefilor de guvern ai României (1862-2006)**, Editura „Meronia”, București, (2006), p.157-161.

⁹ Dim.R.Rosetti, **Dicționarul contimporanilor**, Ediția I-a, Editura Lito-tipografică «Populara», București, 1897, p.87-88.

¹⁰ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.90.

¹¹ Stelian Neagoe, **Oameni politici români**, Editura Machiavelli, București, 2007, p.336-338.

¹² Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.75.

¹³ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.44-45.

primar, iar în anul 1867 a fost ales deputat al *Colegiului al 3-lea de Ilfov* și secretar al Adunării. În anul 1869, Eugeniu Carada (zis *Turcul*) a fost ales din nou, ca liberal, la același colegiu, dar n-a fost „proclamat” de către biroul electoral.

Cu toate aceste „onoruri” din partea noului regim politic, în anul 1870, împreună cu alți reprezentanți de marcă ai mișcării unionist-liberale, a organizat o „*revoltă națională*”, cu scopul răsturnării principelui **Carol I**. Însă, din motive încă nelămurite, a transmis prin telegraf mesaje pentru oprirea revoltei. În noaptea de 7/8 august 1870, către orele 3 dimineața, căpitanul **Alexandru Candiano-Popescu**, nerespectând cererea lui **Eugeniu Carada**, a declanșat „*revolta la Ploiești*”, cunoscută sub numele de „*Republica de la Ploiești*”. Deși a fost organizatorul acțiunii la nivel național, **Eugeniu Carada** a sosit personal la **Ploiești** și i-a convins pe liderii mișcării republicane să înceteze acțiunile. A fost dat în judecată ca „*autor intelectual*” al mișcării împreună cu alții, dar a fost achitat de către jurații din **Târgoviște**.

În anul 1871 a părăsit redacțiunea „*Românului*” și s-a stabilit în **Paris** de unde nu s-a întors decât în timpul războiului de independență. În anul 1877, alături de **Ion C. Brătianu**, adunat oameni pentru armată, a procurat acesteia armamentul necesar și a asigurat proviziile. Mai târziu a fost răsplătit cu medalia „*Trecerii Dunării*”, singura distincție pe care a primit-o de-a lungul vieții.

În 1880, alături de **Ion C. Brătianu**, a înființat *Banca Națională a României*. El însuși a mers la **Paris** pentru a supraveghea tipărirea biletelor, a organizat numeroase filiale și centre în toată țara. Tot în anul 1880, a fost numit, împreună cu **D. A. Sturdza**, **E. Stătescu**, **I. Kalenderu**, comisar princiar însărcinat cu supravegherea Administrațiunii răscumpărării căilor ferate, iar în anul 1881 a fost numit director și vice-governator al Băncii Naționale, dar a demisionat peste trei luni fără a fi intrat în funcțiune.

În anul 1883 a fost ales de acționari Director al Băncii Naționale, iar în anul 1883 a fost numit membru în *Consiliu de administrație al Căilor Ferate Române*, însărcinare pe care a ocupat-o până în anul 1886, când a demisionat.

Și-a investit o mare parte din avere în lupta românilor din Transilvania.¹⁴ A subvenționat ziare, reviste și cărți, a contribuit la construirea unor școli și biserici, a plătit cauțiunile revoluționarilor din Transilvania și procesele lor. A pregătit și opinia internațională pentru unire prin articolele publicate în străinătate și prin propaganda făcută de prietenii săi de peste hotare. A murit în **București**, în 10 februarie 1910.

• **D.A. Sturdza**,¹⁵ după urcarea pe tronul **României** a prințului **Carol I** a activat în *Reprezentanța Națională*, fiind și titularul câtorva ministere în mai multe guverne liberale: Agricultură, Comerț, Lucrări Publice. Totodată, a fost trimis ca agent diplomatic al **României** la **Constantinopol** (3 decembrie 1868 - 18 decembrie 1870). Treptat, a devenit anticarlist, publicând în presa străină câteva articole injurioase la adresa Domnitorului **Carol I**. A fost membru fondator al *Partidului Național Liberal* (24 mai 1875),¹⁶ iar în lunga „*guvernare Brătianu*” a ocupat portofoliul câtorva ministere. După moartea fraților **Brătianu**, a devenit președinte al *Partidului Național Liberal*, iar în perioada 1892-1908 n-a făcut altceva decât să asigure „*interimatul*” și „*să facă trecerea*” de la **Ion Brătianu-tatăl** la **Ion Brătianu-fiul**. Din anul 1871 a fost membru al *Secției de Științe Istorice a Academiei Române*, între anii 1882-1884 președinte al acestui înalt for științific, iar din anul 1885 până în anul 1914, secretar

¹⁴ Vezi, pe larg, Constant Răutu, **Eugeniu Carada. Omul și opera (1836-1910)**, Editura „*Ramuri*”, Craiova, în 1944.

¹⁵ Dim. R. Rosetti, *op. cit.*, p. 178.

¹⁶ Nicolae C. Nicolescu, **Șefii de stat și de guvern ai României (1859 - 2003)**, Editura „*Meronia*”, București, 2003, p. 198-203; Stelian Neagoe, **Oameni politici români**, Editura „*Machiavelli*”, București, 2007, p. 660-664.

general al aceleiași instituții. A publicat lucrări de specialitate și a pus bazele *Societății Numismatice Române*, al cărei președinte de onoare a fost.

Spre sfârșitul activității politice, în sânul *Partidului Național Liberal* s-a format o grupare denumită „*Ocultă*”, condusă de **Eugeniu Carada**, guvernatorul *Băncii Naționale*. Aceasta a acționat pentru înlăturarea lui de la conducerea partidului și desemnarea în acea funcție a lui **Ionel Brătianu**. Astfel, a trăit într-un continuă neliniște sufletească, având tot mai des accese prelungite de nervi, simțindu-se torturat de **Eugeniu Carada**. Ziarul „*Poporanismul*” avea să relateze că în ședințele *Consiliului de Miniștri*, **D.A.Sturdza** începea să plângă și chiar umbla în patru labe pe sub masă, lătrând la un **Carada** imaginar. Fapta lui ticăloasă l-a urmărit toată viața.

A ținut ascunsă arhiva lui **Cuza Vodă** în vederea falsificării adevărului istoric asupra domniei acestuia. În anul 1892 a susținut că detronarea s-a făcut „*cu aprobarea întregii țări*”.¹⁷ Această afirmație a fost contrazisă de **G. Mârzescu**, membru al Partidului liberal, dar susținător al lui **Cuza Vodă**, care a afirmat că „*Poporul român a fost străin și chiar surprins când a aflat în zori de ziua această răsturnare nocturnă*”.¹⁸

În anul 1903 ziarul bucureștean „*Țara*” a publicat un articol sub titlul „*Trădarea lui Sturdza față de Cuza*”, în care a reluat povestirea faptelor de trădare ale lui **Dimitrie A. Sturdza**. În octombrie 1908, s-a anunțat în mod oficial că primul ministru era grav bolnav și va fi tratat la un sanatoriu de boli nervoase din străinătate. În 11 ianuarie 1909, la Congresul *Partidului Liberal* a fost desemnat **Ionel Brătianu** în funcția de președinte al partidului, iar activitatea lui politică a luat sfârșit. Abia în anul 1912 a predat arhiva lui **Ion Bianu**, directorul

Bibliotecii Academiei Române, recomandându-i s-o pună la dispoziția marelui public mult mai târziu. A murit în 8 octombrie 1914, la vârsta de 81 de ani.

Fiul său, colonelul **Alexandru Sturdza**, avea să trădeze armata română în primul război mondial, trecând la nemți în anul 1917 cu planurile de luptă ale Armatei române.¹⁹ Arhiva a devenit astfel accesibilă abia la 23 ianuarie 1928, după moartea lui **D.A. Sturdza** și a lui **Ionel Brătianu**, fiul completistului **Ion C. Brătianu**.

• **Theodor C. Văcărescu**,²⁰ (demisionat din armată în anul 1864), în 12 februarie 1866 a fost numit prefect la **Prahova** cu însărcinarea de a trece peste frontieră la **Brașov**, pe „*detronatul Domnitor Cuza*”. În anul 1870, guvernul l-a trimis în misiune la **Berlin**, „*comisar extraordinar în cestiunea drumurilor de fer Stronsberg*”. Acolo a descoperit și a raportat guvernului dispariția depozitului de 37^{1/2} milioane lei, capital garantat de guvernul român, care trebuia să servească la terminarea construcției aceluia drum de fier și care a fost deturnat de la destinația lui. În 20 iulie 1871, a fost numit agent diplomatic al țării în **Serbia**.

În septembrie 1872, cu prilejul înființării milițiilor, prevăzute de legea organică a puterii armate, în calitate de fost ofițer, a fost numit locotenent în milițiile călări, iar în iunie 1873, Domnitorul **Carol I** l-a chemat pe lângă persoana sa, în funcția de mareșal al Curții Domnești. În octombrie 1876, însoți, ca reprezentant al Curții Domnitorului, pe primul Ministru, **Ioan Brătianu**, și pe Ministrul de război, colonelul **Slăniceanu**, în misiunea pe lângă împăratul **Rusiei**, **Alexandru al II-lea** la **Livadia**, unde se stabilă bazele înțelegerii pentru trecerea oștirilor rusești prin **România**.

A luat parte la războiul de independență, în calitate de *căpitan milițian*, atașat marelui cartier general al armatei române. El a trecut

¹⁷ D.A.Sturdza, **Istoria și conservatorii. Discurs...**, București, 1892. p.18.

¹⁸ G. Mârzescu, **Martirii de la 48 și Salvatorii de la 66**, București, 1878, p. 11.

¹⁹ Vezi, pe larg, Petre Otu și Maria Georgescu, **Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Sturdza**, Editura Militară, București, 2011.

²⁰ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.188.

Dunărea și a participat la luptele din jurul Plevnei. În 8 Aprilie 1881, a fost trecut ca locotenent-colonel în rezervă și în octombrie 1882 a fost numit ministru pe lângă curțile din *Bruxelles* și din *Haga*.

În 28 ianuarie 1885 a fost numit „*trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar la Roma*”, dar în 31 August 1885 a demisionat pentru motive private. În anul 1886 a publicat volumul I-iu și în 1887 volumul al 2-lea al scrierii istorice *Luptele Românilor în rezelul din 1877-78*, operă care a fost premiată de *Academia română*. În 1 iulie 1888 a fost numit „*trimis extraordinar și Ministru plenipotențiar pe lângă curtea din Viena*”, post în care a funcționat până în 1 iulie 1891. A făcut parte în nenumărate rânduri din parlament, ca deputat și senator.

• **Anton Arion**,²¹ jurist și om politic liberal, în anul 1866 a ajuns deputat în Adunarea Constituantă și Comisar Extraordinar al Guvernului. A fost de mai multe ori ministru al Justiției în guvernele conduse de **Ștefan Golescu** (19- 29 august 1867, 13 noiembrie 1867 - 29 aprilie 1868) și **Nicolae Golescu** (1 mai - 2 noiembrie 1868); în această calitate a făcut o serie de schimbări la nivelul tribunalelor județene și, mai ales, a înființat curți de judecată cu jurați în orașele reședință de județ, pentru „*garantarea unei bune administrațiuni a justiției*”.

Ca ministru de Interne (12 august - 2 noiembrie 1868, *ad interim* și 2-16 noiembrie 1868) a pus în aplicare „*Legea privind organizarea puterii armate în România*”, adoptată în iulie 1868. A murit în anul 1897.

6.2. Militarii

Cei mai cunoscuți militari care l-au trădat pe **Cuza Vodă** au fost: **colonelul Nicolae Haralambie**, **colonelul Nicolae Zefkari**, **maiorul Dimitrie Lecca**, **colonelul Dimitrie Kretzulescu**, **căpitanul Alexandru Candiano-Popescu**, **căpitanul Pilat**

Constantin, **căpitanul Costescu Anton**, **căpitanul Lipoianu Alexandru**.

• **Nicolae Haralambie**,²² după suirea pe tron a Principelui **Carol I**, având gradul de colonel, a ocupat, la 6 August 1866, portofoliul Ministerului de Rezel în cabinetul **Ion Ghika**; a păstrat această funcție până la 8 februarie 1867, când a demisionat din acel minister, iar în octombrie 1867 a demisionat și din armată. După această demisie s-a ținut cu desăvârșire departe de toate luptele politice, cu toate că prin situația eminentă pe care o avusese, putea se aspire la cele mai înalte demnități în Stat.

În timpul războiului de independență (1877-1878), a fost chemat în activitate, înălțat la gradul de general de brigadă și a luat comanda Corpului 2 armată, apoi comanda Corpului de Vest. S-a distins la atacul **Inovei** și a **Smârdanului**. Prin faptele de vitejie din războiul de independență, a sperat că își va răscumpăra actul de trădare, dar va fi cuprins de remușcări spre sfârșitul vieții.

Considerând că pentru faptele sale de vitejie din acest conflict și-a răscumpărat trecutul, **Nicolae Haralambie** s-a implicat în politică. A fost ales senator, apoi a făcut parte din coaliția care a acționat pentru răsturnarea guvernului **Ion C. Brătianu**, denumită „*Opoziția Unită*”. Însă, rolul său pe scena politică a fost mai degrabă pasager, căci nu s-a evidențiat cu nimic deosebit în activitatea de politician.²³

În memoriile sale, **Constantin Argetoianu**, înrudit prin mamă cu familia **Haralambie**, a schițat un portret al generalului complotist: „*Pe generalul Haralambie l-am cunoscut bine. Trăia în București, unde a jucat rolul istoric știut la detronarea lui Cuza...Îmi aduc aminte de dânsul ca un om îmbătrânit înainte de vreme, ca de un om ros de remușcare: conștiința nu l-a absolvit niciodată pe deplin pentru actul de trădare*

²¹ **Dicționar biografic de istorie a României**, coordonator Stan Stoica, Editura „*Meronia*”, București, 2008.

²² Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.94-95.

²³ Stelian Neagoe, **Oameni politici români**, Editura „*Machiavelli*”, București, 2007, p. 351-353.

față de prietenul și binevoitorul lui”. A murit în București, în 8 aprilie 1908, iar la înmormântarea sa în cimitirul Bellu au vorbit **generalul Coandă** (din partea Armatei), **Dimitrie A.Sturdza** (din partea guvernului) și **Costescu Comăneanu** (vicepreședinte al Senatului). Aceștia au încercat să-l apere de acuzația potrivit căreia și-a călcat jurământul militar și a contribuit la detronarea lui Cuza (din pasiune pentru o doamnă liberală).

- **Alexandru Zefkari**,²⁴ fostul comandant al garnizoanei **București** (având gradul de maior), a fost înaintat în anul 1869 la gradul de colonel, iar în anul 1875 la gradul de general de brigadă. În timpul războiului de independență (1877-78) a fost atașat pe lângă Marele Cartier General al Comandamentului rusesc.

- **Călinescu Athanasie**,²⁵ a fost liberat din armată la 1869, iar în anul 1880 a fost avansat la gradul de general de brigadă în rezervă; în anul 1883 a fost numit inspector general al gardei naționale, funcție deținută până la desființarea acesteia.

- **Dimitrie Lecca**,²⁶ în 11 februarie 1866 era Ministru de războiu, deținând acest portofoliu până în 11 mai 1866, când a fost avansat la gradul de lt.colonel și a primit comanda Regimentului 7 din linie. În anul 1876, a fost ales deputat de orașul Bacău, și, în același timp, vice-președinte al Camerei. În timpul războiului de independență a fost numit comandant al Diviziunii a 4-a, și luă parte la luptele de la **Lom-Palanca**, **Smârdan**, **Vidin**.

Dimitrie Lecca a mai fost ministru de Rezbel și de la 11 iulie 1879 până la 29 Aprilie 1880, având gradul de colonel. Apoi a fost înălțat la gradul de general, reluându-și locul în Cameră, iar dar mai târziu i s-a dat comandamentul Diviziei a 4-a. În anul 1883, a fost ales Președinte al Camerei, ocupând această demnitate până la moartea sa. A încetat din viață *subit*, la Radomirești

(Bacău), în 4 iulie 1888, când încă nu împlinise vârsta de 60 de ani!

- **Dimitrie Kretzulescu**,²⁷ fostul șef al Diviziei teritoriale cu reședința în **București**, a fost trecut în neactivitate în anul 1869. În anul 1870 a fost reprimis în activitate, iar în 1 ianuarie 1871 a fost înaintat la gradul de general de divizie. Peste câteva luni a fost trecut iarăși *neactivitate* și apoi la pensie. A încetat din viață în 12 aprilie 1874.

- **Alexandru Candiano-Popescu**,²⁸ în anul 1867 a demisionat din armată, a fost ales deputat și a fondat două ziare: *Perseverența* și *Democrația* în care apăra idei democratice înaintate. În memoriile sale, a justificat astfel participarea la complotul împotriva lui Cuza Vodă: În memoriile sale el își justifică astfel acțiunea: „*Politicienii, cum am mai zis mai sus, aveau și interese de stat și interese personale ca să răstoarne pe Cuza. Interesul meu personal era ca dânsul să stea pe tron cât mai mult. Dar interesul meu nu se potrivea cu cel obștesc. Mie îmi mergea bine, țării însă îi mergea rău. [...] Cu sufletul înecat în amărăciune și în mâhnire, am intrat în conspirație împins de cea mai desăvârșită dezinteresare și împlinind cea mai grozavă jertfă pe care un om poate să o îplinească. [...] Câte nopți n-am dormit! Ce chin, ce luptă înverșunată s-a petrecut cu mine! Trebuia să mă hotărâsc. Am ales țara.*”

Fiind agitator politic foarte îndrăzneț,²⁹ **Candiano-Popescu** a fost închis de trei ori în temniță. În anul 1868 a fost arestat în **Ungaria** și închis în cetatea Arad mai multe săptămâni ca **agitator Daco-Român**. În anul 1870, fiind deputat, a luat parte în orașul **Ploiești** la „*insurecția*” care avea ca scop răsturnarea dinastiei **Hohenzollern**. Mișcarea revoluționară este însă înăbușită și **Candiano-Popescu** arestat *dinpreună* cu 40

²⁴ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.203.

²⁵ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.40.

²⁶ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.114-115.

²⁷ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.110.

²⁸ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.41.

²⁹ Vezi, pe larg, Alexandru Candiano-Popescu, **Amintiri din viața-mi**, Nota asupra ediției, adnotări, transcrierea și îngrijirea textului de prof.univ.dr. Constantin Corbu, Editura „*Eminescu*”, vol.I (1998), vol.II (1999).

alți acuzați și dat în judecata juraților, dar a fost achitat de Curtea din **Târgoviște**.

În 24 mai 1875 și-a pus semnătura, alături de **Ion C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, A.G. Golescu, Gheorghe Vernescu, Tache Anastasiu, C. Fusea, Alexandru Candiano-Popescu, Anastase Stolojan, Gheorghe Chitu, C.G. Pascov și N.C. Furculescu**, pe un program politic care atesta fondarea *Partidului Național Liberal*.

În anul 1877, la izbucnirea războiului contra **Turciei, Candiano-Popescu**, deși era deputat, s-a înrolat în armată, a luat parte la asaltul redutei **Grivița I**, conducând *Batalionul al II-lea de vânători*, drept pentru care a fost decorat cu ordinul *Sfântu Gheorghe* de către împăratul **Rusiei**. Pentru comportarea eroică avută la comanda Batalionului 2 Vânători, generalul Alexandru Cernat, ministrul de război, l-a citat pe ordin de zi al armatei, apreciind că acesta, înrolat ca voluntar în război, s-a oferit să conducă batalionul „*nefiind chemat la comanda acestuia*”. Pentru faptele sale de arme a fost avansat la gradul de locotenent-colonel și decorat cu înalte ordine și medalii. În anul 1879 a devenit prefect al poliției Bucureștiului timp de 4 luni.

Deși participase la mișcarea antidinastică, între anii 1880-1892 el a fost *adjutant al regelui Carol I*. Această numire a fost comentată de **Mihai Eminescu** în „*Timpul*” din 9 decembrie 1880: „*Când un om ce, după propria sa mărturisire, soldat fiind, a luat parte la răsturnarea suveranului său și care, după știința tuturor, a proclamat răsturnarea domnitorului la Ploiești, devine sub domnul Brătianu adjutant domnesc, atașat ca om de încredere pe lângă suveranul pe care a voit să-l răstoarne, domnul Brătianu va permite tuturor rebelilor libertatea de-a conchide că impunitatea unui atentat la siguranța statului și a formei de guvernământ e, sub domnia sa, un titlu de recomandare pentru a înainta pe scara ierarhiei sociale.*”

Alexandru Candiano-Popescu a îndeplinit funcția de adjutant al regelui **Carol I** vreme

de 12 ani. În anul 1879 a fost numit prefect de Poliție al Capitalei, funcție deținută timp de 4 luni, iar în anul 1894 a fost înaintat la gradul de general de brigadă în arma cavaleriei. A murit *subit*, la **Târgoviște**, în 25 iunie 1901, în *contextul unei drame familiale cauzate de fiul său Alexandru-Ștefan*.

- **Pilat Constantin**,³⁰ unul dintre cei trei ofițeri care au intrat în iatacul lui **Cuza Vodă** și l-au obligat să semneze abdicarea, în anul 1870 a plecat în **Franța (Francia)**, s-a angajat în armata franceză, și a luat parte la războiul contra **Germaniei**. Fiind înrolat fără autorizarea guvernului, a fost șters din controale. În anul 1877, izbucnind războiul între **România și Turcia**, a fost reprimat în oștire cu gradul de locotenent-colonel și avansat, în anul 1877, la gradul de colonel. În timpul războiului a fost sub-șef de Stat-major. În anul 1883 a fost înaintat la gradul de general de brigadă, în anul 1893 a comandat diviziunea din **Dobrogea**, iar în anul 1896 pe cea din **Galați**, unde se găsea și în anul 1898.

- **Costescu Anton**,³¹ unul dintre cei trei ofițeri care au intrat în iatacul lui **Cuza Vodă** și l-au obligat să semneze abdicarea, a fost înaintat, în anul 1867, la gradul de maior, iar în anul 1870 la gradul de locotenent-colonel. În anul 1877, a fost numit în funcția de comandant al Regimentului de artilerie din garnizoana Iași. A murit în orașul **Iași**, în anul 1889.

- **Lipoianu Alexandru**,³² unul dintre cei trei ofițeri care au intrat în iatacul lui **Cuza Vodă** și l-au obligat să semneze abdicarea, a fost înaintat în 10 mai 1866 la gradul de maior, însă în anul 1867 a fost pus în *neactivitate*. În anul 1868 a fost rechemat la „*front*”, a înaintat până la gradul de colonel și apoi a dimisionat. A ocupat și mai multe funcțiuni civile sub diferitele guverne liberale, precum: prefect de județ și director al Poștelor și Telegrafelor.

³⁰ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.150.

³¹ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.57.

³² Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.117.

• **Gheorghe Anghelescu**,³³ maior din anul 1865 (francmason), în anul 1870 a ajuns colonel. În timpul războiului de Independență a comandat cu gradul de colonel Divizia 3-a la atacul de la *Grivitză*, și la *Plevna*, iar cu gradul de general de brigadă, Divizia 4-a de infanterie la Smârdan-Vidin. Din 25 ianuarie 1882 a fost câteva luni ministru de *resbel* în cabinetul de sub *presidenția* lui Ion Brătianu; în anul 1891 a fost înaintat la gradul de general de divizie, comandant al *Corpului i-iu de armată*.

În anul 1894 s-a retras din armată, în urma „*punerii sale în disponibilitate*”. În anul 1895 a fost ales senator.

• **Gheorghe Slăniceanu**,³⁴ *căpitan (francmason), maior din anul 1864*, colonel în anul 1870 și general în anul 1880. În timpul războiului de independență (1877-78) fiind șef de stat-major, a fost numit comandant al Corpului de observațiune pe Isker. A fost însărcinat cu atacul Rahovei, trupele de sub comanda lui s-au distins cu deosebire la 7 noiembrie 1877. Fiind colonel, Gheorghe Slăniceanu a fost ministru de rezbel în perioada 26 aprilie 1876-2 aprilie 1877, apoi în perioada 20 aprilie 1880-9 iunie 1881.

• **Constantin Budișteanu**,³⁵ *căpitan în anul 1866 (francmason)*, a fost avansat în anul 1867 la gradul de maior, iar în anul 1876 la gradul de colonel. S-a distins pe câmpul de luptă în războiul de independență (1877-1878). Fiind numit comandant al *Brigadei 2-a de infanterie din Corpul I-ii de armată*, a fost greu rănit pe când îndrepta focul soldaților la atacul Plevnei de la vestul redutei (octombrie 1877). În anul 1883 a fost înaintat la gradul de *general de brigade*, iar în anul 1892 la gradul de *general de divisie*. În octombrie 1895 a intrat în Ministerul liberal de sub președinția lui Dim.Sturdza ca ministru de *resbel*, până în 25 noiembrie 1896. În 1 aprilie 1897, a demisionat din armată, spre a trece la pensie.

• **Mihai Radu**,³⁶ *căpitan în 10 februarie 1866*, în anul 1867 a fost avansat la gradul de maior. Însă, în anul 1869 a demisionat din armată. Peste câțiva ani, a intrat în administrație, iar în anul 1876 a fost numit prefect al județului Brăila. A ocupat acel post până după izbucnirea războiului de independență, când a fost chemat la București, iar în anul 1878 i s-a încredințat Prefectura Poliției Capitalei.

În anul 1884, a fost avansat la gradul de general de brigadă și trecut în rezervă. În 2 februarie 1885 a fost numit Ministru al Lucrărilor publice. A îndeplinit acea funcție până în 17 octombrie 1886, când a trecut la Interne, în cabinetul de sub *presidenția* lui Ion Brătianu. A ocupat acel post până în 1 martie 1888, când a demisionat. A murit în 8 aprilie 1894.

• **Berendei Anton**,³⁷ (locotenent în 11 februarie 1866), era maior în anul 1868 și colonel în anul 1877. În anul 1885, a fost înaintat la gradul de general de brigadă și a condus lucrările de fortificații din jurul *Bucureștilor*, fiind numit inspector general al *Geniului*. În anul 1895, a fost înaintat la gradul de general de divizie, încredințându-i-se comandamentul Diviziei din *Craiova*. A fost în diferite rânduri secretar general al Ministerului de Resbel, iar în timpul războiului de independență a fost însărcinat cu stabilirea podului peste Dunăre și a luat parte la luptele din fața *Plevnei* unde comanda *Geniul*. În 25 noiembrie 1896 a intrat în ministerul de sub președinția lui **P.S.Aurelian**, luând portofoliul „*resbelului*”, pe care-l deținea și în anul 1898, în cabinetul condus de **Dimitrie Sturdza**.

• **Grigore Serrurie**,³⁸ a devenit unul din membrii devotați ai partidului liberal. A fost amestecat în mișcările revoluționare de la 1848, 1866, 1871. A făcut parte ca deputat din toate *Camerile liberale* până în anul 1888, și a fost adesea membru în Consiliul

³³ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.11.

³⁴ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.170-171.

³⁵ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.38.

³⁶ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.158.

³⁷ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.26-27.

³⁸ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.169.

comunal al **Bucureștilor**. A încetat din viață în București, în ianuarie 1892.

• **Ștefan Fălcoianu**,³⁹ în anul 1869 a fost trecut în neactivitate, însă în aprilie 1877 a reintrat în activitate, cu gradul de colonel. După izbucnirea războiului de independență, colonelul **Barozzi** a fost chemat în funcția de secretar general al Ministerului de Resbel. Astfel, **Ștefan Fălcoianu** a fost numit șef de Stat-major general al armatei române de operațiune. În această calitate, el a format coloanele de atac înaintea Plevnei, înaintea Vidinului; a negociat predarea Vidinului, a subscris convențiunea de predare a acestei cetăți către armata română. În anul 1883 a fost înaintat la gradul de general de brigadă, iar în 23 iunie 1884 a fost numit ministru de *resbel* în cabinetul Ion Brătianu. A deținut această funcție până în 13 ianuarie 1886, când a dimisionat din funcțiunea de ministru. În anul 1892 a fost înaintat la gradul de general de divizie, reluându-și funcția de șef al Marelui stat-major al armatei. În anul 1895 a trecut la pensie.

• **Ipătescu Grigore**,⁴⁰ a ajuns maior în anul 1866, colonel în anul 1874 și general de brigadă în anul 1883. A luat parte la războiul de independență din anii 1877-1878, fiind comandant al *coloanei înțiu de atac* la reduta Grivița, unde muriră maiorul Șonțu și căpitanul Valter Mărăcineanu. În anul 1890, a fost numit comandant al Diviziei din Dobrogea. A încetat din viață în București în anul 1895.

Concluzii:

La 14 ani de la producerea evenimentului, gazetarul **Mihai Eminescu** scria în presa vremii că respectiva conspirație „*n-ar fi izbutit nicicând dacă o seamă de naturi criminale, care spre rușinea țării și a oștirii, făceau parte din puterea armată, n-ar fi ridicat cu lașitate mâna lor nelegiuită contra Domnului țării*”. El aprecia că „*Actul de la 11 februarie, participarea gardei Palatului la răsturnarea Domnitorului, a fost o infamie și*

o lașitate”, afirmând că „*Vor trece veacuri și nu va exista român căruia să nu-i crape obrazul de rușine de câte ori va răsfoi istoria neamului său la pagina 11 februarie*”. El avea să constate că: „*Dacă vom cerceta istoria răsturnării lui Cuza (în Mss. 2255, 417 r.), vom afla că aproape toți conspiratorii răsturnării lui Cuza, afară de câțiva amăgiți, erau străini. Străinii au adus un străin*”; în *Mss. 2257*, 421, „*poporul românesc nu e capabil nici de trădare, nici de infamie (11 februarie n-au fost românii, Candiano grec, Pilat grec, Leca bulgar)*”.⁴¹

Este cunoscut răspunsul pe care l-a dat **Mihai Eminescu** discursului public al lui **Vasile Boerescu**, ținut la 14 februarie 1882, în sala Ateneului, și publicat de oficiosul „*Românul*”. Sub titlul *Momente din viața lui Cuza Vodă*, **Mihai Eminescu** a publicat în ziarul „*Timpul*” din 27 februarie 1882, un comentariu încheiat astfel: „*Vor trece veacuri și nu va exista român căruia să nu-i crape obrazul de rușine de câte ori va răsfoi istoria neamului său la pagina lui 11 februarie și stigmatizarea acelei negre felonii va răsări pururea în memoria generațiilor, precum în orice an răsare iarba lângă mormântul vândutului Domn*”.⁴²

În 1898, **I.G.Valentineanu**, fostul șef al **Siguranței Statului**, i-a prezentat astfel pe „*conspiratorii militari*”:⁴³

- Colonel **Haralambie**, astăzi general pensionar;
- colonelul **Dimitrie Crezzulescu**, mort general;
- colonel **T. Călinescu**, general în retragere;
- maiorul **D. Leca**, mort general;
- căpitan **Lipoenu**, astăzi colonel în retragere;
- căpitanul **Mălinescu**, mort prin sinucidere;
- căpitan **Pilat**, astăzi general-comandant;
- capitan **Handoca**, astăzi major în retragere;

⁴¹ Mihai Eminescu, *Fragmentarium*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p.563.

⁴² Mihai Eminescu, *Opere*, XIII, p.64.

⁴³ Valentineanu, *Din memoriile mele (O pagină de istorie modernă). Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza Vodă, 1859, 1866, 1873*, București, 1898, p.115.

³⁹ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.72-73.

⁴⁰ Dim.R.Rosetti, *op.cit.*, p.105.

- colonel **Berendei**, astăzi general ministru de resbel;
- colonel **Georgiu**;
- căpitan **Costescu**, mort colonel;
- căpitan **Candiano Popescu**, general aghiotant al regelui Carol.

Deci, ceilalți au fost „*auxiliari*”, adică nedorita „*carne de tun*”.

I.G.Valentineanu, avea să scrie că: „*în istoria națiunii române, numele lui Alexandru Ioan Cuza va ocupa una din paginile cele mai frumoase, și se va cita alături cu al Domnilor mari cari au ilustrat țara și Domnia Română. Cuza a fost un Domn mare. Meritele pentru patrie și românism, îi asigură gloria și nemurirea*”.⁴⁴

15 ianuarie 2020-Mai 2026
Col. Conf. Univ. Dr. Aurel V. David,
București

POVESTEA UNUI EROU –
GENERALUL TRAIAN MOȘOIU
Cristina Pușcaș

Traian Moșoiu a venit pe lume în 2 iulie 1868, la Tohanul Nou, în zona Branului, jud. Brașov. A urmat cursurile Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, apoi pe cele militare ale Școlii de Ofițeri de la Budapesta și Viena, absolvind cunoscuta „Wiener Neustadt”. Supranumit „Arhanghelul Ardealului”, a comandat un regiment, 2 brigăzi, 3 divizii, un comandament de armată și două mari grupări de trupe cu misiuni de mare greutate (Grupul de Nord și Gruparea de Manevră). Numele său este legat de eliberarea părții de vest a Transilvaniei, în aprilie 1919, aflându-se, totodată, și în fruntea diviziilor românești care, în duminica Sfintelor Paști, ce se sărbătorea pe **20 aprilie 1919**, au pătruns în Oradea, scăpând orașul de pe Criș de bandele maghiare bolșevice, ce terorizau populația românească și maghiară. De-a lungul întregii cariere militare, care se întinde pe

durata a trei decenii, generalul s-a dovedit a fi „un adevărat simbol al umanului, moralității și firescului în raport cu semenii”, înfruntând moartea, în tranșee, cot la cot cu soldații săi. Membru marcant al Partidului Național Liberal, președinte a Filialei Bihor a PNL (1924-1932), fiind, totodată, și membru în două legislaturi, în Senatul României. A ocupat portofoliul de ministru al Războiului, al Comunicațiilor și al Lucrărilor Publice. A decedat la 30 iulie 1932, în casa sa din București, fiind înmormântat în Cimitirul Bellu.

ELIBERAREA ORADIEI – 20 aprilie 1919

După momentul 1 Decembrie 1918, generalul Traian Moșoiu s-a aflat „**veșnic pe front, inspectând și vorbind trupei, ținând astfel treaz entuziasmul necesar**”. În pragul bătăliei i se face, însă, o mare nedreptate, fiind înlocuit și, implicit, retrogradat de la Comanda Trupelor din Transilvania, pe data de 12 aprilie 1919. „**Generalul Traian Moșoiu departe de a se supăra de această nedreptate care tindea să-i răpească rodul muncii lui, a plecat pe front, s-a pus în fruntea armatei și a continuat să joace și cel mai greu rol**”. (Ion Rusu Abrudeanu)

Ulterior, Traian Moșoiu a fost numit la comanda Grupului de Nord, punându-și astfel în aplicare planul de operațiune pe care, tot el, îl elaborase anterior demiterii sale. În ziua de 16 Aprilie 1919, dimineața la orele 03.30, pe o ploaie repede și deasă, trupele române au început contraatacul cu un „**avânt irezistibil, înfrângând și rezistența de la Dealul Pietrișului, Hodod și Ciucea**”.

Trupele românești care înaintau pe valea Crișului Repede erau întâmpinate cu lacrimi de bucurie și urale. La Vad „pe uliță, în dreptul fiecărei case, au așezat coșuri și postavuri pline cu cozonaci, ouă, friptură de miel”, iar la Săbolciu s-au „adunat două căruțe de cozonaci și slănină și ouă roșii și așa i-am întâmpinat”. În tot acest timp, „Oradea trăia clipe de groază”,

⁴⁴ Valentineanu, *op.cit.*, p.27.

iar orădenii și-au petrecut sărbătorile pascale în „hora morții”, în timp ce „detunările de granate și tir de tunuri țineau orașul sub teroare. ... într-un iad”.

De teama unui atac din partea bandelor bolșevice maghiare, care luni în șir au terorizat întreaga populație a orașului, „**Consiliul orășenesc hotărăște trimiterea unei delegații la Tileagd, unde a ajuns armata română, ca să intervină la comandamentul general pentru a grăbi intrarea în oraș. Delegația a fost compusă din Coriolan Pop, Sever Andru, Sever Erdeli, Gh. Morar și Nicolae Firu, cari au arătat comandamentului șef, generalul Moșoiu situația gravă, rugându-l totodată să grăbească înaintarea, ceea ce s-a și întâmplat**”.

(Roman Ciorogariu)

Ostașii lui Traian Moșoiu erau epuizați după lungul marș prin defileu, dar oficialitățile locale au adunat de la populația din Oradea toate automobilele, camioanele și căruțele, pe care le-au trimis în fața lor, pentru a-i aduce mai repede în oraș.

„Vă voi arăta, că soldații mei au aripi”, zice generalul Moșoiu și dădu ordin de plecare trupelor sale obosite!

20 aprilie 1919

„Ziua luminată a învierii lui Hristos ne-a adus mântuirea, prin brațele Armatei Române”

În câmpia Oradiei „răsar patrulare de cavalerie cu lăncile lăsate, iar în urma lor, printr-un nor de praf, un automobil militar ce înaintează cu toată viteza. În spatele șoferului, în uniformă de campanie, cu casca pe cap, se afla generalul Moșoiu. Românii din cartierul Velența îl întâmpinau cu urale” și cu flori de liliac.

Primarul Oradiei, Rimler Karoly, însoțit de câțiva consilieri municipali, de Coriolan Pop și Iustin Ardelean, îl întâmpină, cu pâine și sare, pe general la intrarea dinspre Cluj, lângă „uzinele de apăduct”, și îi cer acestuia să ocrotească orașul de pe Criș.

„Pe la miezul zilei, cele dintâi patrulare românești au sosit, cu caii în spume, la porțile Oradiei, mulțimea a izbucnit în lacrimi de bucurie și în strigăte entuziaste, în care cele de „Trăiască armata română!” se amestecau cu „Elijen a roman hadsereg! (Trăiască oastea română!)” ieșit din piepturile ungurești”. (Constantin Kirîțescu)

Automobilul prăfuit al generalului, care o luase înaintea trupelor sale, înaintează cu greu printre mulțimea entuziasmată și pe covorul de flori, din Piața Unirii.

„Români, Unguri, toate naționalitățile orașului aclamau pe viteazul general”.

„Ungurii îmbrățișează și sărută pe români, iar primarul ungar al orașului” îl primește pe Traian Moșoiu în Palatul Primăriei Oradea.

Generalul Moșoiu și comandanții săi urcă în sala Palatului Primăriei Oradea unde are loc o primă discuție cu primarul Oradiei Rimler, pe probleme administrative.

La scurt timp, cu toții coboară în Piața Unirii, fiind întâmpinați de vicarul ortodox, **Roman Ciorogariu**, care va rosti următoarea cuvântare:

„Domnule General!

Provedința divină a revărsat asupra noastră mila cea cerească, să serbăm ziua Sfintei Învieri, ca sfânta zi de Înviere a neamului românesc.

Astăzi se înfăptuiește și pe acest pământ idealul unirei. Nici o parte a românismului n-a fost espusă atât de mult peirei, ca țara Bihorului. Astăzi își primește răsplata pentru eroismul, cu care și-a păstrat limba și legea străbună la aceste margini.

Armata română încă vine în numele civilizațiunei, să împlinească postulatele dreptului popoarelor, promulgate de marele areopag constituit la Versailles.

Ne rugăm, să fie cuprinsă în misiunea aceasta civilizatorică și ocrotirea

elementelor de ordine a concetățenilor noștri Maghiari, cari împreună cu noi au suferit ororile anarhiei bolșevice, ce le-am îndurat sub teroare, de sub care astăzi ne eliberați...”.

Discursul Generalului Traian Moșoiu:

„Prea sfinte Părinte, Domnilor!

... anul trecut, când am pășit în fruntea armatei pe pământul Ardealului, am simțit o adâncă emoție. Aceeași emoție adâncă mă cuprinde astăzi, când intru pentru întâia oară în orașul D-Voastră, ca să vă slobozesc din suferințe. Gândul nostru este de mult îndreptat spre D-Voastră.

Știam în ce situație critică a-ți rămas.

Și fără să mai ezităm, am alergat, să vă salvăm.

Cu ziua de astăzi Regele Ferdinand al României a pus stăpânire asupra acestui oraș și a județului Bihor.

De azi încolo D-Voastră sunteți cetățeni ai României-Mari. Aceasta nu este numai o vorbă spusă într-un moment de elan, ci este o realitate vie. Sunteți anexați și alipiți de trupul Țării românești pe vecii vecilor. Vă mulțumesc pentru buna primire și vă rog să strigați împreună cu mine:

**Trăiască M. Sa Regele Ferdinand!
Trăiască România-Mare!”.**

După acest moment festiv din Piața Unirii, generalul Traian Moșoiu, urmat de suita sa, intră în Palatul Episcopal Greco-Catolic, al episcopului Demetrie Radu.

În jurul orei 15 și jumătate, Traian Moșoiu și generalii săi, au descins la restaurantul „Sas” (Palatul Vulturul Negru), unde au luat masa. După ora 16.00, începe defilarea trupelor Armatei Române.

„Un ura străbate văzduhul și capul coloanelor trupelor Române apar în piața orașului defilând în fața Generalului. Strada se umple de un covor de flori peste care calcă mândrii, faimoșii dorobanți, pe când tunurile bubuie împrôșcând moartea în dușmanul ce fuge îngrozit de atâta măreție. I-a fost

dat Armatei Românești, le-au fost dat ostașilor țărani ai Regelui Ferdinand, să defileze intrând în Oradea-Mare, pe un drum de aproape un Klm, acoperit cu flori. În total, nouă batalioane au intrat în Oradea-Mare. Soldații, defilând în fața Generalului, n-au mai putut ține privirile lor înainte din cauza valurilor de flori care se revărsau de pretutindeni asupra capetelor lor”. (Petre Dejeu)

Generalul Traian Moșoiu a plecat în aceeași zi mai departe, cu automobilul său. Comandant al trupelor din Oradea a rămas generalul Holban.

Dr. Cristina Pușcaș

SONETELE ORADIEI (4)

Pașcu Balaci

Botezul literar al lui Mihai Eminescu

*Mi-aduc și acum aminte cu drag cum
Primii epistolă din Bucovina
La Pesta unde stăruie lumina
Oglindei apei Dunării prin fum.*

*Un june ce se prezenta la minimum,
Simțeam că el miroase ca rășina
Tămâiei, înălțând spre cer tulpina
Și versul lui era sprințar, altcum.*

*Poezia De-aș avea și eu o floare,
Era semnată cam nepotrivit,
Eminovici, Eminovici, îmi pare,*

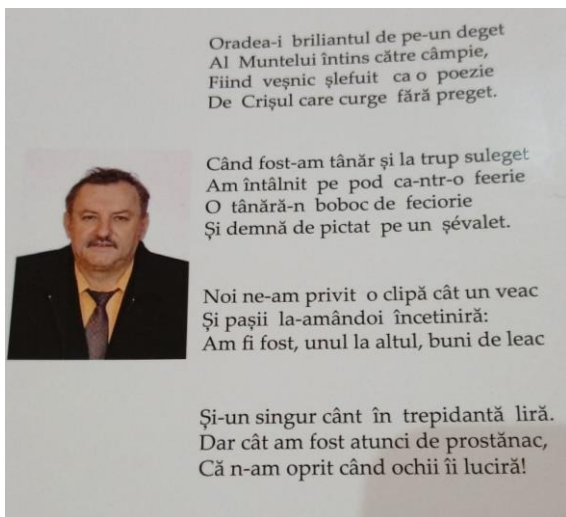
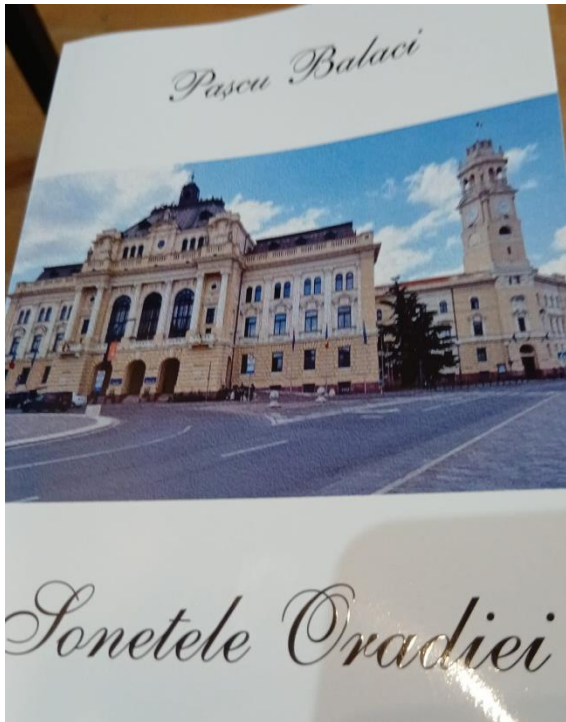
*Dar eu doar EMINESCU l-am numit
Și el fu bucuros de-așa schimbare
Și toată viața așa s-a iscălit*

** Iosif Vulcan: „Mi-aduc și acum aminte cum într-o dimineață de februarie primii o scrisoare din Bucovina, în care un tânăr de

16 ani îmi trimitea niște încercări literare. Era tânărul Mihai Eminovici. Armonia versurilor și figurile-i plastice, considerând starea noastră literară de atunci și îndeosebi etatea tânără a autorului, mă surprinseră și deschisei cu plăcere coloanele

mele acestui nou talent și poet cu viitor. În entuziasmul meu, grăbii să prezint în numărul cel mai de aproape publicului cetitor pe Eminescu, cu următoarea notă redacțională: «**Deschidem cu bucurie coloanele foii noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice ne-a surprins plăcut**». Tot Iosif Vulcan a fost cel care, neplăcându-i numele Eminovici, l-a transformat în Eminescu. Revista avea o „Poșta a redacțiunii”; un porumbel cu un plic sigilat în cioc trona acolo și în fiecare număr se dădeau răspunsuri încurajatoare debutanților. Deschizând numărul 6 al *Familiei*, Eminescu și-a găsit poezia *De-aș avea* și un răspuns la „Poșta redacțiunii” „Cernăuți. M.E. Și corespondență am primit cu bucurie.” Trimise întrebare dacă mai putea expedia și alte creații. I se răspunse în numărul 8: „Cernăuți. M.E. Vom primi toate cu bucurie, numai te rugăm ca, încât se poate, să scrii după ortografia ce o urmăm și noi” (n.red

**

**Intrarea armatei române în Oradea
(20 aprilie 1919)**

- *De vor intra valahii-n Nagyvarad,
Eu n-am să-mi mai tai barba pe viață!*,
Juratu-s-a un bărbier ungar în piață
Și amicii lui l-au și aplaudat*

Dar pe la-amiază-un zvon s-a furișat
Că *les soldats français* vor fi de față,
Că sunt spre-Oradea-n marș de dimineață,
Iar unguri și evrei i-au salutat,

Strigând cu ochii-n lacrimi: *Vive la France!*,
Dar de sub chipie și căciuli, deodată,
S-a auzit ca un refren la dans

Vive la România! Acum sau niciodată!
Și aprigul frizer s-a tot căinat
Cum o să-și lase barba pân' la vatră...

*apud **Zile trăite**, autor episcop ortodox
Roman Ciorogariu, Editura Diecezană
Oradea, 1926.

Imnul lui Avram Iancu

Vin apele din munți s-asculte marșul
Lui Avram Iancu revărsat din turn
La fiecare oră, însă doar diurn*,
La înălțimi de brazi fiindu-sălaşul.

De ani de zile strigă uriașul
Când plin de entuziasm, când taciturn,
Se-nalță eroul tragic pe coturn,
El e tribunul, moțul și ostașul.

A tras cu tunul de cireș în munți
Și din pietroaie a făcut ghiulele,
A ridicat spre pustă zid de frunți

Să nu pătrundă nimeni printre ele,
Pe Crișuri, pe-Arieș, cioplit-a punți,
Lăsând la vale doruri mari cu vele...
* de la orele 8 la orele 20 (n.red.)

**Av. Dr. Pașcu Balaci,
Oradea**

La mulți ani Oradea!

**CONTRIBUȚIA LUI ROMAN
CIOROGARIU LA MAREA UNIRE (2)**

Elisaveta ROȘU

În paralel, C.N.R. încerca să atenueze impactul convenției asupra populației și să țină situația sub control. Vicarul Ciorogariu, prin Circulara din 9 noiembrie 1918, îi îndemna pe preoți și învățători să stăruie “la restabilirea ordinii publice, ca nu cumva din esces să cadă oameni nevinovați jertfă și să ne discredităm înaintea acelor care vor să facă dreptate popoarelor.” Consemnarea eforturilor pentru organizarea consiliilor și a gărzilor naționale trebuia să devină preocuparea fiecărei parohii, ca mărturie a dorinței românilor de unire, dar și ca mărturie a maturității politice, dublată de respectarea principiului autodeterminării. Atitudinea Conferinței de pace era esențială pentru realizarea dezideratului românilor.

În ședința C.N.R. din Oradea și Bihor din 10 noiembrie, Aurel Lazăr a prezentat demersurile C.N.R.C. în acțiunea de Unire: Iuliu Maniu a fost trimis la Viena pentru a pleda în favoarea românilor, Ioan Erdelyi, a devenit reprezentant al C.N.R.C. la Budapesta, iar Sibiu a fost ales ca sediu al viitorului guvern român. Concomitent s-a procedat la acțiunea de depunere a jurământului de fidelitate față de C.N.R.C. de către ofițerii din garda națională. Considerată ca o premisă absolut necesară, din perspectiva preluării administrației comitatului, depunerea jurământului în 12 noiembrie s-a desfășurat cu solemnitate, pe drapel românesc⁴⁵. “Eu..., jur Atototputernicului Dumnezeu, că întru toate voi fi cu credință și supunere către Consiliul Național Român din Ungaria și Transilvania. Conștiu de datorințele ce ne impun vremurile istorice de azi, jur, că în toate manifestările vieții mele voi fi credincios națiunii unitare române și nu voi ridica mâna mea asupra fraților mei

⁴⁵ Roman Ciorogariu, *op.cit.*, p.164 “Jurământul s-a făcut pe drapelul românesc ridicat falnic în fața vicecomitelui care privea din casa de peste drum, marea solemnitate”

locuiesc pe orice felie de teritor politic. Așa să-mi ajute Dumnezeu!”⁴⁶.

Sub presiunea evenimentelor în desfășurare, Rigò Loránd rapoarta la ședința Consiliului mixt că “guvernul ungar recunoaște organizația civilă și militară a Românilor”⁴⁷. Banii și armele urmau să fie împărțite în mod egal pentru gărzile militare maghiare și române, acestea având sarcina de a păstra liniștea și ordinea până la încheierea Tratatelor de la Arad. Eșecul tratatelor de la Arad avea să conducă la anularea acestei decizii. Această veste impunea acțiuni imediate din partea C.N.R. din Oradea și Bihor. Dr. Aurel Lazăr aprecia că “s-a ivit necesitatea de-a face pregătirile pentru eventuala preluare a administrației comitatului Bihor”⁴⁸. La nivel local, câte un reprezentant al C.N.R. avea sarcina de a organiza cercul respectiv. Etapele, riguros stabilite, cuprindeau: depunerea jurământului de credință față de C.N.R.C. de către funcționarii locali, introducerea limbii române în toate școlile românești și la judecătoria . Acțiunea urma să fie susținută printr-un organ de presă al C.N.R., a cărui apariție era în dezbatere⁴⁹.

Derularea evenimentelor a demonstrat duplicitatea guvernului maghiar în relația cu românii și, mai ales, cu recunoașterea și respectarea principiului autodeterminării. Confirmarea s-a manifestat în atitudinea delegației maghiare condusă de ministrul Naționalităților Oszkár Jászi în tratativele de la Arad. Deși românii obținuseră succese în organizarea administrației, guvernul maghiar a contestat dreptul C.N.R.C. de a prelua puterea în cele 26 de comitate cu majoritate românească, contestând componența etnică a acestora. Recunoscându-se, în principiu, dreptul poporului român de a dispune de propria-i soartă, se propunea, până la Conferința de

⁴⁶ A.N.I.C. București, *Fond: CNR Oradea și Bihor*, Inv. 58, dos.I/5/1918,f.4; Vezi și Ioan Popovici și colaboratorii, *op. cit.*, p. 182.

⁴⁷ Roman Ciorogariu, *op.cit.*, p.164

⁴⁸ Ioan Popovici și colab., *op.cit.*, p.182

⁴⁹ *Ibidem*, p.183

pace, un plan de confederare politico-administrativ în cadrul Ungariei⁵⁰. După dezbateri, C.N.R.C. a respins propunerea, considerând-o inacceptabilă. În cuvântul de răspuns, Vasile Goldiș se pronunța în numele C.N.R.C., împotriva soluțiilor temporare și reafirma că “Națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa deplină de stat”⁵¹. În următoarea propunere se oferea națiunii române doar o autonomie limitată. Intenția ministrului ungar era să dea aparența respectării principiilor wilsoniene, asigurând stabilitatea internă și să mențină, în fond, integritatea teritorială a statului până la Conferința de pace⁵². Respingând propunerea, prin cuvântul lui Aurel Lazăr, C.N.R.C. se declara hotărât să susțină consiliile înființate pe baza dreptului de liberă dispunere și să continue activitatea de înființare a gărzilor naționale. Eșecul tratativelor a impus necesitatea convocării Adunării Naționale la Alba Iulia, pentru consultarea voinței poporului român. În 15 noiembrie, consiliile naționale comitatense, cercuale și comunale erau informate cu privire la regulamentul pentru alegerea delegaților la Adunarea Națională⁵³.

În Oradea evenimentele se derulau într-o notă particulară. Proclamarea Republicii ungare a refăcut solidaritatea față de ideea statului național maghiar în rândurile populației maghiare și evreiești majoritare.

Entuziasmul populației maghiare l-a îngrijorat pe Roman Ciorogariu, care întrevedea iminența unui conflict în condițiile afirmării aspirațiilor de libertate ale românilor și a intoleranței maghiarilor.

⁵⁰ Ion Zainea, *op. cit.*, p. 99

⁵¹ Ion Clopoțel, *Revoluția de la 1918 și unirea Aradului cu România*, Editura revistei Societatea de mâine, Cluj, 1926, p. 68

⁵² Szarka Laszlo, *Activitatea Ministerului Naționalităților sub conducerea lui Jászai Oszkár (octombrie 1918–martie 1919)* în volumul 1918. *Sfârșit și început de epocă, ...*, p. 369

⁵³ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununare a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Editura Universității, Cluj, 1968, p. 361

La instalarea comisarului guvernamental al Bihorului, Ágoston Péter, C.N.R. din Oradea și Bihor a fost reprezentat de dr. Aurel Lazăr, Roman Ciorogariu și Iustin Ardelean. Dr. Aurel Lazăr a reafirmat obiectivele mișcării naționale: posibilitatea separării de Ungaria și opțiunea pentru democrație. În replică, noul comisar a recunoscut egalitatea națiunii române cu cea maghiară, fără a reuși să înșele vigilența reprezentanților românilor. Martor la eveniment, vicarul Ciorogariu consemna: „La instalarea lui de comisar numai eu am luat parte dintre biserici și nu am regretat, pentru că în discursul său de inaugurare a declarat: de acum înainte nu mai sunt naționalități, ci națiuni, așa și națiunea română e egală cu cea maghiară... Era ața mieroasă cu care voiesc cei din Budapesta să îndulcească zilele dinaintea Alba-Iuliei”⁵⁴. Atmosfera din oraș din zilele următoare era edificatoare pentru adevăratele sentimente care se nutreau față de români: “În 14 noiembrie am ieșit la stradă să văd republica și să sondez dispoziția față de noi. Orașul era același în republică, dar pe unde trec mă fixează priviri ucigătoare și în urma mea răsunau înjurături la adresa românilor, ca să le aud... Edificat de spiritual republicei îmi grăbii pașii spre casă”⁵⁵.

La următoarea ședință a Comitetului Comitatens Mixt, convocată de prefectul Ágoston Péter, la 18 noiembrie 1918, îi regăsim pe dr. Aurel Lazăr și Roman Ciorogariu. Se contura cu claritate tandemul care conducea mișcarea națională din Bihor: tinerețea, entuziasmul și profesionalismul lui Aurel Lazăr completate de experiența și înțelepciunea “Unchiașului”. Considerând prielnic momentul pentru a legitima autoritatea românească prin afișarea publică a simbolurilor naționale, C.N.R.– prin glasul lui Aurel Lazăr–, a solicitat garanții din partea maghiarilor. De remarcat faptul că a fost acceptată “în unanimitate

⁵⁴ Roman Ciorogariu, *op. cit.*, p. 170

⁵⁵ Ibidem, p. 168

propunerea referitoare la folosirea insinelor și drapelurilor⁵⁶. În situația tensionată din perioada respectivă acest accord a constituit un progres în colaborarea dintre cele două consilii. Prefectul Agoston Péter a promis că după instalarea definitivă va rezolva și solicitarea de a se arbora drapelul românesc pe clădirea prefecturii⁵⁷. Acordul de principiu al C.N.M., n-a fost urmat de măsuri practice în acest sens. Fiecare din cele două consilii naționale încercau, prin diferite măsuri, să-și impună autoritatea în teritoriu. Sprijinul de care beneficiau în acest efort era diferit. C.N.Român își legitima acțiunile prin atașamentul la principiile wilsoniene și solidaritatea românilor convinși că ceasul izbăvirii neamului este aproape. C.N.Maghiar avea la dispoziție administrația, o substanțială susținere materială din partea guvernului, forțe înarmate și solidaritatea unei populații minoritară în comitat, în jurul ideii statului unitar maghiar. În timp ce ierarhii ortodocși introduceau în ceremonial formula “înalta noastră stăpânire națională”⁵⁸, Comitetul Executiv Comitatens adapta măsuri în numele Republicii maghiare⁵⁹, iar guvernul propunea o confederație⁶⁰ a statelor din regiunea Dunării, care ar fi menținut integritatea Ungariei.

În numele noii democrații, ostilitatea față de români a crescut, devenind alarmantă după 15 noiembrie. Incidentele dintre locuitorii satelor și soldații ori gardiștii unguri, semnalate la Sânlazăr, Beiuș, Bălnaca, Cheresig, Olcea, Ucuriș, Lugașu de Jos, s-au soldat cu morți și răniți din

partea românilor. Împărțirea unor domenii agricole – reclamată de locuitorii din Gurbiedu, Ceișoara, Ciumeghiu⁶¹ –, implica C.N.R. într-o problemă ce nu intra în obiectivele sale imediate și putea distra atenția de la obiectivul național.

Urmărind cu atenție desfășurarea evenimentelor interne și internaționale, conducătorii politici români au apreciat că o hotărâre definitivă și trainică, democratică și inatacabilă⁶² în ceea ce privește viitorul românilor, poate să fie adoptată doar de către reprezentanții acestora, în cadrul unei Adunări Naționale. În 16 noiembrie, vicarul Roman Ciorogariu a primit următoarea adresă:

“ Dela Consiliul Central Național Român

Consiliul Central Național Român în vederea meritelor nepieritoare ale Bisericilor noastre naționale câștigate în decursul veacurilor în serviciul salvării ființei noastre etnice și totodată ca recunoaștere a legăturii sfinte dintre poporul credincios și slujitorii cei credincioși ai Bisericilor Sale: a decis să invite la Marea Adunare Națională Română, care se va convoca în cel mai scurt timp, pe toți Arhiepiscopii noștri și respective pe locuitorii de Arhiepiscopii personal și pe lângă PP.SS.Lor:

- a) pe Consistoarele și Capitlurile noastre, ca să participe prin un esmis al Lor;
- b) pe toți Vicarii episcopesci personal;

⁵⁶ *Drapelul românesc pe prefectură*, în *Nagyvárad*, 1918, nr.260, p.3

⁵⁷ Roman Ciorogariu, *op.cit.*, p.171 “..Aici am adus gravamentele contra jandarmeriei pentru ultrajul adus preotului Bejan.s-a hotărât că jandarmii și gardiștii să nu mai facă judecăți și arestări fără mandat de la consiliu.”

⁵⁸ *Ibidem*

⁵⁹ Ion Zainea, *op. cit.*, p. 118

⁶⁰ Corneliu Mihail Lungu, Ioana Grigore, 1920. *Un act de justiție*, Editura Elion, București, 2001, p. 89-93

⁶¹ Teodor Pavel, *Din lupta populației bihorene pentru unirea Transilvaniei cu România*, în *Semicentenarul unirii Transilvaniei cu România în Bihor*; Oradea, 1968, p.73-79; Idem, *Contribuții la problema mișcărilor țărănești din fostul județ Bihor în anul 1918*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, series Historia, fasc.I, Cluj, 1968, p.97-101. Vezi și Alexandru Porțeanu, *Lupta revoluționară a maselor populare din Bihor pentru unirea Transilvaniei cu România*(*Documente din Arhiva Consiliului Național Român,1918*), în *Crisia*, 1975, Oradea, p.207-211

⁶² Viorel Faur, *Momente ale luptei românilor din Bihor pentru drepturi și unitate națională (1849-1919)*, Editura Mega, Cluj- Napoca, 2018, p. 145

c) pe toți protopopii tractuali aflători în funcție, personal;

d) pe toate reuniunile învățătoresți profesionale române, ca să participe prin un esmis al lor și

e) pe toate colegiile profesori ale institutelor noastre superioare și medii de învățământ, cari asemenea au să participe prin câte un esmis al lor.

În urmare ne adresăm PP.SS. Voastre cu rugarea, să binevoiți a aviza cu posibila urgență pe susatinsese corporațiunii și susatinsii domni din dieceză ca să binevoiască a lua spre știre invitarea noastră și respective, ca corporațiunile sus atinse să grăbească a-și numi cu urgență pe esmișii lor.

Esmișii au a fi provăzuți cu un credențional din partea corporațiunii lor.

Terminul și locul Adunării Naționale Române se va statori în cel mai scurt timp.

Vă rugăm să primiți mulțumita noastră pentru aceste intermedieri.

Arad, 2/15 Noiembrie 1918

Consiliul Central Național Român ⁶³

Personal, vicarul Roman Ciorogariu a primit Invitația de participare, semnată de Vasile Goldiș, în numele Consiliului national roman central din Arad “Preacuvioase Părinte, Pentru a încungiura orice neînțelegere vă avizăm că Pr.Cuvioșia Voastră ca președinte al Consistoriului gr.or. roman din Oradea- Mare sunteți membru din oficiu al Adunării naționale, ce se va ținea la 1 Dec. N. a.c. în Alba Iulia.”⁶⁴

După primirea acestei vești s-au schimbat prioritățile pentru vicarul Roman Ciorogariu, respectiv, pentru Consiliul Național Român din Oradea și Bihor. “Restul zilelor, până la 28 noiembrie le-am petrecut în pregătirea pentru adunarea națională. În lucrarea aceasta n-am fost

⁶³ Roman Ciorogariu, *op.cit.*, p.168

⁶⁴ Mihai Georgiță, Cristian Apati, Radu Milian, *Bihorul în drumul spre Unire – mărturii documentare inedite (octombrie 1918- mai 1919)*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2019, p.104

stânjeniți pe față de Unguri, ca să nu-și atragă mania puterilor dominante în acele zile critice, însă toate le puneau la răboj; toată cocarda, tot steagul, toate cuvântările din adunări, din biserici și mai ales cine merge la Alba Iulia, ca elemente de trădare de patrie, pentru ziua judecării ce avea să vie.”⁶⁵

Cu mare responsabilitate au fost organizate adunările pentru alegerea delegaților la Adunarea Națională. Reprezentantul C.N.R. urmărea modul de desfășurare a acțiunii, întocmirea procesului verbal și expedierea acestuia pe adresa lui Ștefan Cicio Pop la Arad⁶⁶. Studiul proceselor verbale demonstrează spiritul democratic pe care s-a înălțat edificiul statului național unitar român⁶⁷. Alături de cei 66⁶⁸ de delegați aleși în cercurile electorale bihorene, la Adunarea Națională au participat și 45 de delegați de drept, cărora li se adaugă 22 de reprezentanți ai consiliilor naționale române din Oradea, din cercurile Aleșd, Ceica, Tinca și Salonta, din comunele Bratca, Beznea, Aștileu, Peștere, Beliu, Ucuriș, Răbăgani, Țigănești, Finiș, precum și cei ai Reuniunii Femeilor Române din Beiuș și jur⁶⁹. Impresionanta delegație a Bihorului, 133⁷⁰ delegați cu drept de vot, a fost completată cu grupuri de țărani și intelectuali care au plecat din proprie inițiativă la Alba Iulia⁷¹.

⁶⁵ Roman Ciorogariu, *op.cit.*, p.171

⁶⁶ Viorel Faur, *Momente ale luptei românilor din Bihor pentru drepturi și unitate națională (1849-1919)*, Editura Mega, Cluj- Napoca, 2018, p. 146

⁶⁷ Pentru amănunte privind desfășurarea adunărilor de alegeri – vezi: Viorel Faur, *Viața politică a românilor bihoreni, 1849 – 1919*, p. 99 – 102; Viorel Faur, *Momente ale luptei românilor din Bihor pentru drepturi și unitate națională (1849-1919)*, Editura Mega, Cluj- Napoca, 2018, p. 146- 152; Ion Zainea, *Aurel Lazăr (1872 – 1930) viața și activitatea*,..., p. 119 – 121;

⁶⁸ Viorel Faur, *Momente ale luptei românilor din Bihor pentru drepturi și unitate națională (1849-1919)*, Editura Mega, Cluj- Napoca, 2018, p. 153

⁶⁹ *Ibidem*, p.155

⁷⁰ *Ibidem*, p.158

⁷¹ Gheorghe Tulbure, *Zile trăite la Tribuna Bihorului*, în *Familia*, 1936, nr.1, p.13

Entuziasmul manifestat de români în adunările de alegeri a stârnit neliniște în rândul populației maghiare. La nivelul liderilor politici exista însă convingerea, alimentată de convenția de la Belgrad, că Oradea va rămâne în spațiul Ungariei. Această convingere și dorința de a face o bună impresie marilor puteri ar putea explica îngăduința manifestată față de declarația de “unire cu România”⁷² făcută de dr. Aurel Lazăr și de înființarea Comandamentului Gărzilor Naționale Române⁷³. Atitudinea binevoitoare s-a păstrat și față de membrii C.N.R. din Oradea și Bihor la plecarea spre Alba Iulia. Dificultățile drumului, provocate de elemente ale gărzii maghiare, s-au estompat în fața manifestărilor de entuziasm ale populației prezente în gările din ținuturile românești⁷⁴. După o scurtă oprire la Arad, Aurel Lazăr și Roman Ciorogariu au plecat la Alba Iulia împreună cu membrii C.N.R.C.⁷⁵. Momentul sosirii în cetatea “Unirii” a fost surprins cu emoție și talent de Roman Ciorogariu⁷⁶: “Primire regală, cu discursuri, onoruri militare date de o companie de legionari comandați de căpitanul Medrea, purtând eșarfă tricoloră. Tot orașul pavoazat, am putea zice îmbrăcat în tricolor. Valuri de oameni frământă, sub picioarele lor, noroiul zăpezii topite, aclamări și ropotul goanei de automobile și trăsuri umple văzduhul. Intrăm pe poarta cetății pe care a intrat odinioară Mihai Viteazul, sub boltitura temniței fioroase de unde au fost Horia, Cloșca și Crișan duși la roată, iar acum stau de gardă moșii cu priviri aprinse, în

“sumane” moșești, cu pușca la umăr și căciula de miel împănată cu tricolor, iar sus pe bastioane aceleași priviri vii ale legionarilor evocă vedenii din epopeea romană... După noi, ziua, noaptea până dimineața din 1 Decembrie aduc trenurile ticsite miile de români de la Dunărea bănățeană până la Solnoc - Dobâca și din creștetul Bihorului până la creștetul Carpaților, într-o pitorească variantă de porturi țărănești. Bănățenii (...) vin năvalnic (...) să se unească cu patria mamă. Dar masa poporului din centrul Ardealului vine călare, în căruțe și pedestru, cu desagii în spate, din depărtări mari, la vestea minunată ce s-a arătat în Alba Iulia. Noaptea e luminată de focuri de bucurie jur împrejurul Albei Iulii, iar în dimineața zilei de 1 Decembrie (...) a crescut lavina (mulțimea – n.n.) la mai bine de o sută de mii suflete cari își așteptau mântuirea”.

La ședința preliminară a Consiliului Național Român Central, desfășurată în data de 30 noiembrie 1918, s-a hotărât forma definitivă a proiectului Hotărârii de Unire cu România. La dezbateri a participat și dr. Aurel Lazăr care s-a pronunțat pentru “suveranitatea poporului român”⁷⁷. Alături de dr. Aurel Lazăr, dr. Dumitru Lascu, dr. Nicolae Zigre, dr. Gheorghe Crișan, vicarul Roman Ciorogariu a participat la ședința lărgită a C.N.R.C., care a decis unirea necondiționată cu România⁷⁸. Delegația Bihorului a fost întâmpinată în sala- devenită a Unirii- de profesorul Silviu Dragomir care le-a explicat conținutul Rezoluției. Emoția apropierei momentului dorit cu atâta ardoare și consecvență, al Unirii tuturor românilor -, a fost

⁷² Ion Zainea, *Aurel lazăr (1872 – 1930) viața și activitatea, ...*, p.12

⁷³ 1918. *Bihorul în epopeea Unirii*, p.233

⁷⁴ Aurel Mateiu, *1 Decembrie 1918 și întâmplări din iarna 1918-1919*, în *Noua Gazetă de Vest*, 1927, p.478. Vezi și Ioan Isaiu, *Drumul bihorenilor la Alba Iulia (mărturii ale prof. Teodor Neș)*, în *Crișana*, 1984, nr.11.403, 5 noiembrie, p.2

⁷⁵ Roman Ciorogariu, *op.cit.*, p.172 “De la Arad am plecat a doua zi dimineața cu mare alaiu...trenul împodobit cu tricolor și ticsit de imensa lume ce s-a adunat...Cu un cuvânt mers triumfal la Alba Iulia.”

⁷⁶ Roman Ciorogariu, *op. cit.*, p.173

⁷⁷ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român.1918*, vol.II., Editura Acadmiei, București, 1983, p. 174

⁷⁸ *Ibidem*, p. 181 – 182. Idem, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968. Vezi și Ioan Scurtu, *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988; Viorel Faur, *Viața politică a românilor bihoreni.1849-1918*, Fundația Culturală “Cele Trei Crișuri”Oradea, 1992; Idem, *Sesiunea solemnă a Parlamentului României la Alba Iulia*

copleșitoare pentru “Unchiaș”. Amintirile sale ulterioare, redau cu fidelitate acest moment: “Ziua începe cu serviciul divin în ambele biserici. Lumea pleacă după “preoții cu crucea-n frunte”,(...) urcă Golgota, să prăvălească piatra milenară de pe mormântul libertății noastre naționale. Oamenii de-a lungul drumului, se descopăr și-și pleacă genunchii înaintea vlădicilor care trec prin cordonul moșilor de gardă. Un tablou viu al istoriei neamului românesc”.⁷⁹.

În 2 decembrie 1918 s-a constituit Marele Sfat Național, din care făceau parte și bihoreni: dr.Aurel Lazăr, dr.Ioan Ciordaș și Petru E. Papp. Consiliul Dirigent format din rândul acestuia îl avea pe dr.Aurel Lazăr ca responsabil al Resortului de justiție.

De la Alba Iulia, Roman Ciorogariu s-a întors, prin Arad, la Oradea, care prin poziția sa geografică a devenit “cheia Ardealului”⁸⁰. Consecințele liniei de demarcație⁸¹ au fost abil speculate de adepții ideii de stat unitar maghiar. Aici, ideea lui Tisza “Ardealul numai fără români poate fi al românilor”⁸², preluată de „democrația Galileilor” încerca să oprească evoluția firească a evenimentelor.

⁷⁹ Roman Ciorogariu, *op. cit.*, p. 175

⁸⁰ *Ibidem*, p. 178

⁸¹ Ion Zainea, *op.cit.*, p. 124. Prin convenția de la Belgrad din 7 noiembrie 1918, linia de demarcație a fost stabilită pe aliniamentul Mureș-Sighetul Marmației. La 17 decembrie 1918, ca urmare a insistențelor Consiliului Dirigent și a Guvernului României, Consiliul Antantei de la Versailles a autorizat deplasarea armatei române pe linia Cluj-Gherla-Dej. Cu acordul generalului H. Berthelot, până la 28 ianuarie 1919, Diviziile 1,2 și 7 române, s-au stabilit pe aliniamentul Sighetul Marmației-Baia Mare-Ciucea-Zam. În consecință, Bihorul rămânea în afara jurisdicției efective a Consiliului Dirigent.

⁸² Roman Ciorogariu, *op. cit.*, p.178. Ideea lui Tisza a găsit la Oradea cei mai consecvenți adepți. Aici și-a făcut școala politică ca ziarist dictatorul bolșevic al Ungariei Kun Bela. Aici își avea catedra tovarășul său, profesorul Agoston Peter, iar colonelul Kratochwill organizatorul armatei noi de apărare era comandantul Regimentului 4 de honvezi din Oradea.

Deși la Alba Iulia s-a decis unirea tuturor teritoriilor românești, cele situate la vest de “Linia Diaz”, rămâneau sub administrația guvernului maghiar. Dualitatea puterii în acest spațiu⁸³, a C.N. Român din Oradea și Bihor, care dorea să aplice hotărârile de la Alba Iulia și a guvernului de la Budapesta, care era decis să păstreze acest teritoriu între granițele statului maghiar⁸⁴, a imprimat evenimentelor o evoluție greu de anticipat. Socialiștii maghiari nu au fost de acord cu hotărârea istorică adoptată de români la Alba Iulia, aceea de a se uni cu România, și au folosit toate mijloacele pentru a împiedica realizarea acesteia. Aceștia au criticat atitudinea solicaliștilor români care au aderat la Unirea cu Regatul României aflat “sub dominația reacționară a boierimii” și au desfășurat o propagandă agresivă împotriva deciziilor de la Alba Iulia.⁸⁵

Măsurile necesare aplicării hotărârilor de la Alba Iulia au fost discutate și decise în ședința Comitetului Executiv al C.N.R. din Oradea și Bihor din 5 decembrie 1918. O comisie de propagandă, în colaborare cu

⁸³ Barbu Ștefănescu, *Presa românească interbelică din Oradea despre Unirea din 1918, în Crisia*, (Oradea), 1978, p. 242

⁸⁴ *Ibidem*

⁸⁵ Mihai Georgiță, Cristian Apati, Radu Milian, *op.cit.*, p.25-26 “Încă din 18 noiembrie Prefectul maghiar din Bihor dă o dispoziție Comitetului Național Maghiar de propagandă din Bihor cu privire la tipărirea pe foi volante mici și pe afișe a unui manifest adresat românilor...Acesta trebuia să fie asumat de către Consiliul țăranilor și muncitorilor și urma să fie diseminat în fiecare comună și din casă în casă, având următorul conținut: «Frați români! Poporul muncitor s-a eliberat, l-a alungat pe regale maghiar și a înfăptuit republica populară, guvernul popular radical și socialist va da poporului roman pământ, dar mai marii domni și avocați români nu vor ca voi să primiți pământ, ei vor să cheme pe voi regale bețiv Ferdinand și pe boierii care vă jupuiesc, și să irosească în schimb rezultatul muncii voastre. Nouă nu ne trebuie rege, nici ofițeri de armată țâfnoși, nici boieri și avocați care jupuiesc poporul. Nouă ne trebuie pământ și libertate. Trăiască Republica populară socialistă, care va da pământ poporului român. Cu salut frățesc- Consiliul țăranilor și muncitorilor» “

despărțămintele Astrei, urma să împartă comitatul în cercuri și să desfășoare adunări populare. Pentru a contracara propaganda socialistilor unguri, în comisia de propaganda a fost cooptat Ioan Petringenar, trimis din partea Partidului Social Democrat Român. În intervenția sa, Roman Ciorogariu a insistat pentru desfășurarea urgentă a unor astfel de adunări în centrele mari românești, unde să se explice “rezoluțiunea de la Alba Iulia, să se comenteze îndeosebi raportul nostru față de celelalte neamuri conlocuitoare”⁸⁶. Există temerea că adunările socialistilor conduși de Kátz Béla, planificate pentru 7 decembrie, ar putea influența negativ atitudinea populației. La propunerea lui Nicolae Popoviciu, se admitea prezența gărzilor naționale la adunări pentru a menține ordinea.

Prin circulara nr. 1454 din 7 decembrie, Vicarul Roman Ciorogariu îi informa pe preoți și învățători despre marile hotărâri de la Alba Iulia, cerându-le să se implice în popularizarea acestora în rândul sătenilor și în contracararea propagandei ostilă Unirii.”...1 Decembrie, în Alba Iulia, marea adunare națională,... a decretat unirea tuturor Românilor, iar pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească a ales Marele Sfat Național Român, carele corespunde unui parlament roman constituit din 250 de membri. Acest Mare Sfat a ales din sânul său un Consiliu Dirigent din 15 membri, înzestrat cu puterea executivă a națiunii române, ce corespunde unui guvern a Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească. Sediul acestui Consiliu Dirigent este Sibiul. Toți Românii din aceste părți stau sub stăpânirea autonomă a acestui Consiliu Dirigent, până la întrunirea constituantei ce se va alege prin votul universal al poporului”⁸⁷. Roman Ciorogariu atrăgea atenția asupra pericolului bolșevic ce încearcă să distrugă

simțul național al românilor, în numele internaționalismului proletar: “S-a organizat anume o propagandă de agitatori streini cu scopul de a smulge poporul nostru de sub influența tradițională a preoțimii și a învățătorimii sale și a-i infecta sufletul cu idei anarhice și antinaționale”⁸⁸. Se cerea implicarea totală a preoților și învățătorilor în popularizarea hotărârilor de la Alba Iulia care aveau misiunea “ca pe toți să-i câștige și adune în jurul Sionului românesc primejduit de spiritul vremilor. Falnica Biharie de odinioară trebuie renăscută.”⁸⁹ Cu vasta sa experiență în lupta națională, Roman Ciorogariu prezenta modul de organizare și desfășurare a propagandei în favoarea Unirii “...să se înceapă propaganda om de om și în adunări populare- să se răspândească ziare naționale, cărți de popularizare, cântece naționale...”⁹⁰. Populația trebuia să fie informată cu privire la inițiatorii războiului și scopul acestora “Războiul l-au urzit imperialiștii fără saț, cari au voit să asuprească și mai tare popoarele mici și chiar să le șteargă de pe fața pământului”⁹¹, dar și cu importanța principiului autodeterminării popoarelor recunoscut de puterile învingătoare. În baza acestui principiu urmează ca “toate popoarele mici să fie liberate de sub jug strein și toți cei de o limbă să formeze o națiune politică sub ocârmuire proprie națională”⁹². Echilibrul între statele naționale grupate într-o “mare alianță a popoarelor” urma să se mențină prin discuții pașnice. Era o rază de speranță binevenită pentru populația traumatizată de război. Era esențial să se evidențieze caracterul democratic a hotărârilor de la Alba Iulia “care împărtășește pe popor de toate drepturile politice, dând vot universal și egal întreg poporului, fără deosebire de stare și clasă începând dela alegerile comunale până la cele parlamentare și

⁸⁶ Ioan Popovici și colaboratorii, *op. cit.*, p.257

⁸⁷ Roman R. Ciorogariu, *Zile trăite....*, p.180

⁸⁸ *Ibidem*

⁸⁹ *Ibidem*

⁹⁰ *Ibidem*

⁹¹ *Ibidem*, p.181

⁹² *Ibidem*

pământ după cheia ce se va stabili, ca tot omul să aibă parte din pământul țării⁹³. Mai mult, se dădeau asigurări că aplicarea acestor hotărâri nu este în detrimentul celorlate populații conlocuitoare, dimpotrivă “vrem să le respectăm toate drepturile la limba și averea lor, să trăim pașnic împreună⁹⁴. Propaganda împotriva statului roman trebuia să fie combătută prin informarea corectă a populației despre realitățile din Regatul României care “e pe cale a fi cel mai democratic stat⁹⁵. Vicarul Ciorogariu aprecia că cea mai mare primejdie o reprezintă “bolșevismul adus din Rusia și aici alimentat de dușmanii neamului românesc, cari prin el vor săucidă simțul național din poporul nostru⁹⁶. Din toate aceste considerente, hotărârile adoptate la Alba Iulia trebuiau să fie explicate populației “ca o nouă evanghelie a libertății popoarelor⁹⁷”.

Aplicarea acestora presupunea implicarea responsabilă a tuturor. Căile de urmat erau “1. Învățătura. 2. Munca⁹⁸. Poporul trebuia să fie îndemnat “la învățatură și la muncă”. Se reafirma rolul școlii, al învățaturii în formarea și educarea viitorilor cetățeni. Era important ca din școli “să se delătureze emblemele fostului regat și să se introducă limba română, ca limbă de propunere⁹⁹. Preocupat de aplicarea corectă a principiilor democratice și de buna conviețuire cu naționalitățile, conștient că aplicarea acestora necesita timp, Roman Ciorogariu recomanda ca în școlile în care “sunt și elevi de limbă străină, ori de ai noștri carei nu știu românește...limba maghiară să se folosească ca limbă auxiliară, ca elevii să nu fie împiedecați în progresul științelor lor, din pricina limbei¹⁰⁰. Prin conținutul său, această Circulară, a conferit reperele unei acțiuni

unitare în popularizarea hotărârilor adoptate la Alba Iulia prin intermediul adunărilor populare.

Adunările populare s-au desfășurat pe tot parcursul lunii decembrie 1918 și ianuarie 1919 și au demonstrat dorința de unire a populației românești. Prezența la adunări a unor delegați și participanți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia¹⁰¹, informațiile prezentate de aceștia, a sporit credibilitatea deciziilor adoptate, cea mai importantă fiind cea de unire a tuturor românilor într-un singur stat.

Cercetările recente¹⁰² evidențiază preocuparea conducătorilor politici și culturali ai românilor bihoreni pentru formarea și consolidarea conștiinței naționale prin arborarea drapelului (stindarului) național. Simbol al dorinței de libertate și unire într-un singur stat, steagul național, sfințit și arborat în localitate a constituit o modalitate de exprimare a atașamentului locuitorilor față de hotărârile de la Alba Iulia.¹⁰³

Necesitatea unui “organ de publicitate” al Consiliului Național Român din Oradea și Bihor a fost discutată încă din 12 noiembrie 1918. “Tribuna Bihorului” urma să apară sub redacția lui Gheorghe Tulbure, alături de Roman Ciorogariu și să devină “o făclie în casa fiecărui român¹⁰⁴. Primul număr a apărut la Oradea în 25 decembrie 1918 (stil

⁹³ *Ibidem*

⁹⁴ *Ibidem*

⁹⁵ *Ibidem*

⁹⁶ *Ibidem*

⁹⁷ *Ibidem*, p.182

⁹⁸ *Ibidem*, p.183

⁹⁹ *Ibidem*

¹⁰⁰ *Ibidem*

¹⁰¹ Viorel Faur, *Momente ale luptei românilor din Bihor pentru drepturi și unitate națională (1849-1919)*, ...p.183-184

¹⁰² *Ibidem*, p.185- 192

¹⁰³ *Ibidem* ; La Felcheriu, în 25 decembrie 1918 a avut loc sfințirea steagului național, o “adevărată sărbătoare”, la care tânărul avocat orădea Teodor Popa a “explicat poporului însemnătatea tricolorului și l-a îndemnat să țină cu sfințenie la steagul, care de acumina înfățișează România Mare”; pentru detalii : *Tribuna Bihorului*, 1919, nr.3, p.4

¹⁰⁴ Viorel Faur, *op. cit.*, p. 138. Vezi și Magda Danciu, *Preocupări pentru editarea unui ziar românesc în Bihor în 1918: “Tribuna Bihorului”*, în *Lucrări științifice* (Oradea), Seria B, 1969, p.241-249.

vechi)¹⁰⁵. Prezența lui Roman Ciorogariu, însărcinat cu “supravegherea editării” ziarului era o recunoaștere implicită a calităților Unchiașului în domeniul publicistic și a prestigiului acestuia în rândul preoților și al învățătorilor. Experiența sa publicistică a fost pusă în practică prin propaganda făcută în favoarea viitorului ziar, anterior apariției primului număr, și prin implicarea tuturor intelectualilor, învățători și preoți indiferent de confesiune în difuzarea acestuia “țărănilor mai inteligenți și doritori de gazetă”¹⁰⁶.

“Tribuna Bihorului” s-a bucurat de o audiență deosebită în rândul populației românești. “Nici când nu a fost primită o gazetă cu atâta entuziasm. A și meritat-o, că a fost suflet în ea. Numai suflet...”¹⁰⁷.

Consiliul Național Român a accelerat măsurile prin care urma să preia administrația comitatului, în condițiile în care plecarea lui Aurel Lazăr la Sibiu era iminentă. Atmosfera în comitat era însă viciată de ostilitatea populației maghiare, fanatizată de propaganda guvernului de la

Budapesta.

Prof. Dr. Elisaveta Roșu,
Oradea

¹⁰⁵ Roman R. Ciorogariu, *Zile trăite...*, p. 199 “De Crăciun apare primul număr al “Tribunei Bihorului” cu articolii “Luați lumină” de Tulbure, “O ce veste minunată”

¹⁰⁶ Viorel Faur, *Momente ale luptei românilor din Bihor...* p. 204- 205

¹⁰⁷ Roman R. Ciorogariu, *Zile trăite...*, p. 199

ARMATA ROMÂNĂ PRIMITĂ LA ORADEA CU FLORI DE LILIAÇ (20 APRILIE 1919)

Constantin Moșincat

Întâlnirea noastră cu generalul erou Traian Moșoiu s-a produscu mulți ani în urmă atunci când am citit, pe placa de la intrarea în holul primăriei, că un general român a intrat triumfal în Oradea pe 20 Aprilie 1919, într-o atmosferă de **entuziasm și simpatie populară** mai degrabă specifică unor biruitori decât unor cuceritori. Și mai șocant ne-a părut caracterizarea-pecete pe care savantul Nicolae Iorga i-a placat-o: **un ardelean cumplit la înfățișare și atitudine**, pentru ca să continue că nu știe ce s-a întâmplat dar **adevărata unire a tuturor românilor atunci** (20 Aprilie 1919 - n.n.) **și acolo** (la Oradea - n.n.) **s-a făcut!**

Am fost preocupat să aflu ce cuprindea o asemenea sinteză formidabilă, ieșită din penelul savantului. Așa am descoperit, din notele biografice și din caracterizările făcute de șefi și superiori, că generalul Traian Moșoiu a fost un personaj caracterial desăvârșit care s-a pus în slujba nației sale. Fusese sublocotenent în armata austro-ungară dar el n-a pregetat să treacă dincolo la frații de peste Carpați și să se înroleze în armata română pe care a slujit-o cu înalt devotament. Orice caracterizare și cele mai înalte elogii i se potriveau de minune, dar în lectură constatăm că sunt doar niște simple aprecieri care creionează un general de marecaracter. El a fost copleșit doar de propriile sale fapte, de atitudinea sa față de interesele apărării țării. Demersurile publicistice pe care le-am făcut până în prezent au deplină acopere. Subiectivismul și elogiul pe care am fi fost tentați a le face au fost frânte de dovezile venite de la cei pe care i-a eliberat de bolșevism: populația Ungariei. Asemenea dovezi sunt cuprinse în cele 33 de documente, redactate de autoritățile ungare în 1919, la adresa unităților comandate de generalul Moșoiu în teritoriile dintre frontiera unită prin voința de la **1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia** și

Dunăre până în 19 noiembrie 1919. Pe acest teritoriu, de dincoace de Dunăre a fost numit guvernator și s-a achitat admirabil și de acesată misiune.

În studiul de față ne vom opri doar la câteva aspecte privind simpatia de care s-a bucurat generalul Traian Moșoiu la intrarea lui în Bihor, din care răzbat și elementele caracteriale ale eroului nostru. În același spirit se înscriu toate celelalte studii pe care le-am publicat până în prezent. În numele românilor - generalul Traian Moșoiu și

glorioasa sa armată - fusese întâmpinat, la Sibiu, de șeful siguranței publice, dr. Ștefan Ciceo Pop și de distinsul profesor al generalului, Andrei Bârsan cu salutul frățesc: Bine ați venit!

Acest salut era răspunsul ardelenilor la *Proclamația generalului de la Reghin* - 7 noiembrie 1918 - în care se preciza intenția și misiunea armatei ordonată de regele întregitor Ferdinand I: „**Cu noi aducem libertatea, iar dreptatea este scrisă pe steagurile noastre**”. În condițiile în care Marele Război se încheiase prin capitularea statelor și însuși împăratul și regele al Ungariei Carol al IV-lea renunțase la tron, numai ungerii nu cedau. Atmosfera generală, la intrarea armatei române în Transilvania, era amestecată între zbaterea ungerilor pentru întronarea regulilor bolșevice și disperarea românilor pentru a rezista terorii dezlănțuite de armata haotică a colonelului Kratochwil care se opunea Hotărârii de la Alba Iulia. Gărzile naționale

românești s-au pus în subordinea Comandamentului Trupelor din Transilvania, formând Diviziile de voluntari 16 și 17 ardeleni. Gărzile ungurești, de dincolo de linia de demarcație (Baia Mare, Zalău, Ciucea, Zam), au fost desființate iar cele de dincoace de această linie au trecut de partea armatei bolșevice, dezlănțuind și întreținând teroarea.

Între entuziasmul mare și foarte marea dezordine din cele două tabere, generalul Traian Moșoiu a trecut la

organizarea militară a dispozitivului trupelor sale cărora le-a ordonat, pe 16 aprilie 1919, să atace pe întregul front. Datorăm, în galeria aducerilor aminte, recunoștința și cinstea pe care o purtăm martirilor și eroilor Bihorului din 1919. Între aceștia amintim pe dr. Ioan Ciordaș și dr. Nicolae Bolcaș, și pe cei 66 de soldați căzuți în bătălia de pe Tisa, din efectivul Diviziei 2 Vânători, repatriați sub semnul simbolic al Monumentului Vulturului, ridicat pentru ei.

Se cuvine să amintim lucrările tipărite de Roman Ciorogariu, Zile trăite, de Teodor Neș, Oameni din Bihor (848-1918), ca să menționăm două dintre valoroasele lucrări mai vechi și alte lucrări, de dată recentă: semnate dr. Viorel Faur, Viața politică a românilor bihoreni 1848-1919 și Gh. Tudor-Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, Generalul Traian Moșoiu - arhanghel al bătăliei pentru Ardeal, Flaminia Faur, Mărturii despre

evenimentele din Bihor (noiembrie 1918 - aprilie 1919), Stelian Vasilescu, Calvarul Bihorului, Alexandru Dragomirescu, Cantemir Moșoiu, generalul Traian Moșoiu - ostașul și politicianul în slujba țării. În fiecare din aceste cărți sunt descrise episoade din zilele fierbinți ale intervalului de la 1 Decembrie 1918 - ziua unirii tuturor românilor din „părțile unghurene”, cum se stipula în actul unirii -, și slobozirea Bihorului din 20 Aprilie 1919. Studiul nostru se referă la partea finală, aceea a bucuriei și simpatiei manifestată de bihoreni pe traseul de înaintare a armatei române spre Oradea.

Primele 4 luni din anul 1919 au fost zilele de cea mai grea încercare pentru biserica ortodoxă din districtul Consistoriului bihorean. Atunci s-a dezlănțuit toată furia foștilor stăpâni asupra conducătorilor „turmei” de care urmau să fie dezmoșteniți – scria Roman R, Ciorogariu în raportul său către Adunarea Eparhială. Firesc deoarece speranțele deșteptate de Adunarea Națională din Alba - Iulia au trebuit să treacă prin calvar spre a ajunge ziua învierii, cum a fost pe drept cuvânt numită ziua de 20 aprilie 1919. Altare părăsite și preoți fugari prin desișul codrilor simbolizau groaza momentului. Dar nu s-a umplut paharul suferințelor cu atâta. Asupra celui batjocorit trebuia adusă și sentința de moarte. Această sentință a adus-o bolșevismul asupra bisericii, declarându-o despărțită de stat, retrăgându-i-se tot sprijinul și lăsându-o la discreția credincioșilor. Și cu cât era mai mare încercarea, cu atât era mai dulce mângâierea văzând că românii nu și-au părăsit credința ci au împărtășit cu preoțimea paharul suferințelor. Acele zile grele au întărit și mai mult legătura dintre popor, biserică și armată. Iar când timpul suferințelor s-a împlinit, după săptămâna patimilor, a urmat și pentru aceste părți năpăstuite ale Bihorului marea zi a învierii. În Sfânta Zi luminată a Învierii lui Hristos – 20 aprilie 1919 - a adus mântuirea orădenilor prin brațele armatei române,

adunându-se pentru vecie într-o țară mare românească toți fii din același neam.

În Raportul general prezentat în adunarea generală a oficiului protopopesc ortodox român al Beiușului, referindu-se la starea generală din anul 1919, de pe teritoriul Protopopiatului Beiușului, se sublinia că „Anul 1919 a fost un an de cele mai cumplite încercări, dar totodată și un an, care înregistrează cele mai înălțătoare pagini pentru viața noastră națională și bisericească. În lunile prime ale anului s-a înstăpânit și aici dictatura proletară și comunismul cel mai sălbatic. Și contra cui era îndreptat mai cu înverșunare? Contra Bisericii ortodoxe, știind că persecutând biserica ne va slăbi puterile și voința de muncă. Comunismul a declarat biserica de instituție privată, preoților li s-a retras ajutorul din partea statului, iar catehizația și creșterea religioasă morală a fost scoasă din școală...Predici nu mai puteau ține, fiind preoții puși sub pază și din tot cuvântul « rostit » li se face acuză « ca fiind » în contra statului comunist”.

Nu mult după aceasta au amuțit și clopotele ce ne-au mai rămas la biserică, iar bieții creștini veneau la sfânta slujbă mai mult pe furiș și cu groaza în spate. Dar paharul amărăciunii nu s-a umplut cu atâta. Văzurăm preoți destituiți, purtați în lanțuri și alții condamnați la moarte. Averele la mulți fusese confiscată, iar la alții, care erau în drumul pe unde se retrăgea armata roșie, li s-a distrus totul... Și așa, în Postul Mare, bisericile au rămas aproape goale, păstorii risipiți, iar turma împrăștiată. Durerea noastră a avut sfârșit numai la 18 aprilie 1919, când dinspre Vașcău se auzeau tot mai întetit bubuiturile de tunuri ale Armatei Române și nu peste mult, în ziua de 19 aprilie, am fost eliberați pentru totdeauna de robia seculară și de urgia comunistă. Această eliberare o putem mulțumi Regimentului „Horea”, care este Regimentul Beiușului și Regimentului 9 Vânători. Ambele ne-au dat libertatea, viața și ne-au încorporat la România Mare. Să mulțumim lui Dumnezeu pentru mila avută

față de noi și M[ajestății] Sale Regelui Ferdinand I, care și-a trimis glorioasele sale armate pentru realizarea visului nostru de veacuri"[1].

Strigătul de durere al neamului românesc din Bihor, atrocitățile pe care le suferea și în acest ceas al vremii, au ajuns și la cunoștința Armatei Române, care a pornit marea ofensivă din primăvara – vara anului 1919 împotriva armatei lui Bella Kun. Iată cât de măiestru descria acest lucru arhimandritul Roman Ciorogariu: „*Iar când timpul suferințelor s-a plinit, după săptămâna patimilor a urmat și pentru noi marea zi a învierii. Ziua luminată a învierii lui Hristos ne-a adus mântuirea, prin brațele Armatei Române, aducându-ne pentru vecie într-o Țară mare Românească pe toți fiii aceluiași neam*".

Și curând, după intrarea Armatei Române în Oradea Mare la 20 aprilie, pe 23 mai 1919, „glorioasa Casă domnitoare a distins cu Înalta sa vizită și orașul nostru Oradea Mare, dându-ne dovadă despre dragostea ce ne-o poartă"[2]. În ziua de 23 mai 1919, delegația clerului și credincioșilor noștri din Bihor, condusă de Prea Sfinția Sa episcopul Ioan al Aradului, a fost primită la recepția dată de Maiestatea Sa Regele Ferdinand I. Cu această ocazie M[aiestatea] Sa, cunoscând bine trebuințele locale, a făcut cunoscut că Episcopia Oradiei „*se va reînființa mai curând decât credeți*"[3].

Pe direcțiile de înaintare: pe văile Crișului Negru, Crișului Repede, Barcău și dinspre Arad spre Oradea armata română a fost primită cu un mare fast sărbătoresc, cu flori de liliac, cu salutul zilei „Trăiască România Mare!" Pe aceste direcții toată lumea s-a pregătit de sărbătoarea Învierii, care spontan s-a transformat și într-o sărbătoare națională. Pentru populația Bihorului venirea soldaților români a stârnit reacții de bucurie, aceștia fiind „ospătați ca bineveniți" în satele Briheni, Lunca, Ștei, Hătărel, Rieni, Sudrigiu ș.a.

Țăranii din sudul Bihorului au trecut de la manifestarea sentimentelor de bucurie la

acțiuni de colaborare cu armata generalului Moșoiu. Astfel, de pildă, sătenii de Sebiș, - pe 18 Aprilie 1919, după cum relatează primarul de atunci, Avram Lucuța -, au sprijinit acțiunile românilor care apărau localitatea împotriva atacurilor soldaților unguri, ei înarmându-se cu furci, sape, topoare, s-au strecurat printr-un loc puțin adânc împreună cu soldații români și au pus pe fugă inamicul, care „deși aruncau în urmă cu grenade, cu toate acestea au fost prinși"[4]. Primarul Gheorghe Popa a lăsat o mărturisire importantă pentru modul în care ungurii s-au purtat față de populația comunei Țigănești. Deoarece a luat măsuri de adăpostire a populației și a stabilit legătura cu armata română a fost „bătut aproape de moarte și transportat între baionete prin tot satul pentru ca să-l vadă toți locuitorii, spre a fi intimidați"[5]. După ce au adunat tot satul pe două rânduri - copii, femei, bătrâni - presiunea a continuat asupra populației pentru a le da alimente furje și căruțe pentru transport. Pentru a scăpa de teroare primarul a dat dispoziții de colectare de: ouă, găini, carne, ovăz, porumb, fiecare ce avea. Când totul a fost pregătit au fost salvați de soldații români. Sătenii din Lazuri de Beiuș s-au pregătit să evacueze localitate de frica terorii ungarilor. Când erau gata de-a lua drumul codrului din capătul comunei s-a auzit un strigăt: „Trăiască România", și astfel au scăpat de frică.

Dorobanții români au adus liniște în Beiuș pe 19 Aprilie 1919. Înainte acestei date populația era terorizată. Intelectualii hăituiți și-au căutat scăparea în locuri mai sigure prin satele și pădurile din preajmă. Eliberarea Beiușului a fost considerat un moment important deoarece reprezenta pentru zonă centru economic, cultural și istoric. Fie și din aceste motive mai mulți cărturari ai vremii au relatat eliberarea Beiușului din mai multe unghiuri. În Memoriile sale Moise Popovici reconstituie momentul intrării armatei române, pe 19 Aprilie 1919, în următorii termeni: „*Văduva lui Augustin Antal, în fața mea*

plânge, plânge, de nu mai putea conțeni. Nu plâng de amarătă, îmi zice într-un târziu, ci de bucurie, căci românii noștri sunt în Vașcău (18 aprilie 1919)." Informația primită, pe această cale, i-a fost foarte utilă căci, și-a adus aminte de răzbunarea promisă de comandantul gărzii ungurești de „a-i măcelării” pe toți, fapt pentru care s-a refugiat la Pietroasa, unde a doua zi elevul Victor Corbu i-a întâmpinat cu bucuria salutului: „Trăiască România Mare și cu vestea că în Beiuș triumfă trupele române, care asigură ordinea, siguranța și liniștea publică”[6]. Alți intelectuali români precum Petre E. Pap, a fost găzduit la Dore Creț, din Drăgoteni, „pe umărul căruia a plâns al aflarea veștii eliberării Beiușului”.

Pe direcția de înaintare a roșiorilor și dorobanților generalului Moșoiu, pe vale Crișului Repede, manifestările de simpatie nu mai conteneau. Toată lumea plângea și chiuia de bucurie. Femeile întâmpinau pe salvatori cu tot ce gătiseră mai bun. Sosirea armatei române punea capăt crimelor, jafurilor și terorii bolșevice de pe aceste meleaguri. Pe 19 Aprilie sătenii din Vad fugiseră în pădure pentru a se pune la adăpost și a nu fi prinși între cele două forțe, unguri în retragere dezordonată și românii în ofensivă victorioasă. Spre seară Teodor Sala a revenit în sat și văzând că acolo era armata română a dat vestea cea mare tuturor. A doua zi sătenii „pe uliță, în dreptul fiecărei case, au așezat coșuri și postăvi pline de cozonaci, ouă, friptură de miel”[7].

Iată una dintre relatări descrie cu amănunte la intrarea vânătorilor și infanteriștilor români în Tileagd. Pe 19 Aprilie 1919, se menționează următorii termeni: „după ora șase a apărut un călăreț mândru, urmat la câțiva pași de 22 călăreți voinici ca brazilii. Era o patrulă de cavalerie, sub comanda unui maior, doi ofițeri subalterni și douăzeci de oameni trupă, îmbrăcați în haine verzi, o culoare ce nu era văzută pân-atunci pe meleagurile noastre. Într-adevăr, această patrulă făcuse o impresie

bună chiar și înaintea ungarilor”[8] din Uileacul de Criș și Tileagd. Maiorul a făgăduit mulțimii să nu-i mai lase „pieirii” și să-i ocrotească. În mijlocul satului „lăutarii i-au primit cu muzică”. A doua zi, după sosirea generalului Traian Moșoiu și a generalului Holban o delegație de orădeni a fost primită la Tileagd.

De simpatie au avut parte și de o călduroasă primire s-au bucurat și subunitățile care au înaintat pe valea Crișului Negru, spre Salonta. Există multe declarații și memorii care certifică această atitudine și stare de mulțumire și bucurie. Regimentul „Horea” a fost primit la Beliu cu „pâine și sare, iar femeile le-au dat soldaților hrană rece”. O primire asemănătoare au făcut și comunele Tâmașda, Talpoș. De un interes aparte este relatarea primirii, din 21 aprilie 1919, din Ucriș, după însemnarea făcută de preotul paroh: „armata română a intrat când tocmai făceam prohodul consăteanului Vasile Măruca a Gruului. Însuflețirea noastră a fost așa de mare încât am lăsat mortul să fie dus la groapă de familia sa. De acolo toată asistența a întâmpinat o patrulă a armatei. Sosind nu a fost ochi de român care să nu lăcrimeze de bucurie la vederea lor, care cântau: Nainte, nainte, ne-așteaptă și frații, Pe al nostru steag și alte cântece frumoase, cântate de grupuri de soldați români, care veneau așa de frumos, de toți cu toți sătenii ne-am ținut mândri că facem parte din poporul acestor fii vrednici ai țării noastre. Impresiile acelea nu se vor șterge din sufletul nici unui consătean, care i-a văzut și admirat”[9].

Asemenea descrieri le găsim și referitoare la eliberarea comunei Tinca, pe deasupra căreia a zburat „un aeroplan românesc, pilotat de maiorul Marinescu”. După ce a aterizat a fost omenit, la restaurantul Crișana, unde s-a adresat mulțimii, iar părintele Hașăș a tălmăcit pentru ungurii prezenți spusele ofițerului „că armata română urma să sosească”. Și în adevăr atunci când grosul oștirii a intrat, mulțimea s-a simțit în Țara Românească! La auzul

veștii locuitorii din Gepiș, în frunte cu preotul Marțian Andru au pornit spre Tinca, unde au dat mâna cu armata română și unde au jucat Hora Unirii. Comandantul Gărzii române din Nojorid, Ioan Crețu surprinde momentul intrării primelor patrule în noaptea de 20/21 aprilie 1919, când a ajutat la patrularea direcției Nojorid - Gepiu și când a identificat un tren blindat, despre care a raportat Diviziei 6, prin telefonul notarului din Leș, cerând o baterie de artilerie care a deschis focul în gara Leș. A sosit apoi la Oradea unde în fața primăriei a văzut trupele române și pe generalul Moșoiu. De bucurie a fugit acasă la Nojorid și a „bătut toba și am vestit satului întreg bucuria și minunea văzută”^[10].

Desigur șirul exemplelor ar putea continua. Dintre toate însă manifestația de la Oradea a fost cea mai amplă și însuflețitoare despre care însuși Nicolae Iorga a spus că a reprezentat **o zi de glorie**. În adevăr, 20 aprilie 1919, a fost ziua învierii Domnului și a orașului Oradea Mare, orașul martir care trăise săptămâna patimilor, a însemnat un moment istoric în viața locuitorilor săi, pentru că: *„Nici o parte a românismului nu a fost expusă atât de mult pieirei ca țara Bihorului*, - arăta vicarul ortodox de Oradea Roman Ciorogariu, nimeni altul decât cel care, cu câteva ore înaintea intrării glorioase a trupelor comandate de generalul Traian Moșoiu în Oradea, fusese arestat împreună cu alți români și dus între baionete la primăria orașului, spre a fi executați. Când armata română a intrat triumfătoare în capitala județului a fost o atmosferă de entuziasm general, zi în care din toate cartierele se adunase românii și ungerii laolaltă spre a da și primi **„răsplata pentru eroismul cu care și-au păstrat limba și legea străbună pe aceste margini”**.

Jafurile și omorurile luaseră o asemenea amploare, încât la Oradea până pe 20 aprilie 1919 se trăiau clipe de groază. Consiliul orașenesc hotărăște trimiterea unei delegații la Tileagd, unde ajunsese armata română, ca să intervină la

comandamentul general Traian Moșoiu pentru mântuirea lor și a grăbi intrarea în oraș. Delegația a fost compusă din: Coriolan Pop, Sever Andru, Sever Erdeli, Gh. Morar și Nicolae Firu, care au arătat comandantului șef, generalul Moșoiu situația gravă în care se afla orașul, rugându-l totodată să grăbească înaintarea, ceea ce s-a și înlăptuit.

La 20 aprilie 1919, Armata Română a eliberat Oradea Mare. Această măreață zi a fost descrisă în documentele vremii în următorii termeni: *„Strigăte de „Ura!” străbat văzduhul și capul coloanelor trupelor române apare în piața orașului, defilând în fața generalului. Strada se umple de un covor de flori, peste care calcă mândri faimoșii dorobanți, pe când tunurile bubuie, împrôșcând moartea în dușmanul ce fuge de atâta măreție .I-a fost dat armatei românești, le-a fost dat ostașilor țărani ai regelui Ferdinand să defileze, intrând în Oradea Mare pe un drum de aproape un kilometru acoperit cu flori. Aproape nouă batalioane au intrat în Oradea Mare. Soldații defilând în fața generalului, n-au mai putut ține privirile lor înainte din cauza valurilor de flori, care se revărsau de pretutindeni asupra capetelor lor”^[11].*

Bihorul „Golgota jertfelor de sânge”, unul dintre județele martir, l-a primit în Capitala sa, Oradea, în modul cel mai cordial. Aici, generalul Traian Moșoiu, a făcut din nou dovada virtuților sale ostășești. Cu un curaj fără pereche, el a pătruns, cu automobilul său primul în orașul de pe Crișul Repede. Mulțimea, care se adunase în Piață, nici nu știa cine e persoana – erou, care are o asemenea îndrăzneală, un asemenea „tupeu”, în chiar ziua Sfințelor Paști. Autoritățile și o parte din populație se refugiaseră înspre partea de unde se așteptau trupele române. Mai au 3 Km!, anunțară niște ștafete venite în grabă. Deodată un nor de praf și un automobil își făcuse apariția. În el era un general. Cine să fie? Mii de brațe se ridicară aclamând pe viteazul general, care înfruntând orice

pericol, pentru a da și mai mare impuls armatei sale, se avântase înainte de a ajunge armata în oraș, spre a vesti populației că mântuirea a sosit. Un general, un general! Așa striga mulțimea în extaz de admirației față de acest erou.

Numele generalului Moșoiu a fost atunci, instinctiv, din mii de glasuri aclamat:

Trăiască generalul Moșoiu!, eroul nostru național!

Ura! și văzduhul „se cutremură de miile de strigăte de bucurie”, avea să consemneze presa vremii. Toată lumea plângea. Teama de bandele roșii dispăruse; era de ajuns pentru moment ca eroul să se găsească în mijlocul lor pentru ca să nu se mai teamă de nimic. Deși nu-l văzuseră până atunci cei din Oradia Mare, imediat ce a intrat în oraș a fost un adevărat „simbolul al desrobirii nației românești”.

De patru luni, zi și noapte, îl așteptau, de patru luni de când pășise biruitor în Ardeal numele lui era pomenit ca numele „unui zeu salvator, și acum iată-l, a sosit... Ce impunător! Din ochii lui de vultur izbucnesc flăcări de ură contra dușmanului de veacuri. E în picioare în automobil. De-o dată o ploaie de flori îl acoperiră în aclamațiile mulțimii. Era poporul care-și da prinosul său de venerație armatei românești. Era sărbătorirea triumfală a celui mai mare erou, în cele mai sfinte clipe ale neamului. Automobilul nu mai poate înainta. Mulțimea crește și un ocean de capete, Români, Unguri, toate naționalitățile orașului aclamă pe viteazul general”^[12].

Nicolae Iorga, elogiind isprăvile generalului Traian Moșoiu scria: „*Astfel energicul general ardelean, care și-a dus ostașii cu un avânt uimitor, chiar pentru cei cari știm ce înseamnă o înaintare românească, atunci când nu se lovește de piedica unui dușman, având mijloace de luptă incomparabil superioare, a fost primit cum rareori a fost întâmpinat un șef de cuceritori. Automobilul lui atât de îndrăzneț, mânat mult înaintea*

regimentelor cari înaintau, a fost literalmente copleșit, înăbușit de flori”.

După această descriere a atmosferei de epocă a încerca să pui în pagină personalitatea inconfundabilă, în toată complexitatea ei și în autenticele ei dimensiuni, a generalului Traian Moșoiu echivalează, sub multe raporturi, cu încercarea de a cucerii Everestul! Vrem să-l „silim” pe Generalul Traian Moșoiu să încapă în aceste câteva rânduri, pentru a-l apropia de inimile și casele românilor – că într-ale bihorenilor este demult -, din toate generațiile, cu toate meritele sale, ca un adevărat om al datoriei. Căci ne referim la o personalitate militară de excepție, al cărei trecut a fost jalonat de credință și călăuzit de datoria față de țară. Acesată învățătură a transmis-o și fiului său Tiberiu Moșoiu, ce-și luase doctoratul la Bruxeles, a predate dreptul la Academia de Drept din Oradea, a servit PNL Oradea în calitate de primar, a fost guvernator al Băncii Naționale a României!

Oferta noastră de elogiare a generalului Traian Moșoiu se înscrie în tradiția bihoreană înfiripată în anul 1936, când județul nostrum a fost primul care și-a omagiat mântuitorul. Aurel Tripon a fost primul care l-a omagiat pe generalul său din 1919 în „Monografia Almanah a Crișanei”, apărută la Oradea, adică în orașul care i-a făcut cea mai frumoasă și sentimentală primire la 20 aprilie 1919, cu ocazia eliberării de sub tirania bolșevică ungară.

Așezat de timpuriu, la numai patru ani de la trecerea în neființă (1932), maiestos, la loc de înaltă cinstire în galeria marilor personalități ale Bihorului, în secțiunea cu titlu semnificativ „Figuri bihorene”, încadrat de o distinsă gardă intelectuală al cărei cap de coloană este reputatul Emanuil Gojdu (1802-1870), secundat de Nicolae Judea Jiga (1792-1870), Dimitrie Negreanu (1832-1903), Partenie Cosma (1837-1923), Vasile Ignat (1848-1893), Mitropolitul Vasile Mangra (1852-1918), Episcopul

Ioan I. Papp (1843-1925), Alexandru Roman (1826-1897), și alte ilustre personalități bihorene, generalul Traian Moșoiu se bucură pe aceste plaiuri de o rară popularitate, fiind considerat cu deplin temei „Salvatorul Ardealului”.

Personalitatea incomparabilă a generalului este dată de rolul și acțiunile sale în marea bătălie pentru Ardealul, în care s-a angajat, cu sabia în mână în august 1916, de pe meterezele Carpaților până la Budapesta, când opinca țaranului-ostaș român a devenit suverană deasupra Parlamentului Ungariei, iar generalul Traian Moșoiu comandantul garnizoanei capitalei de pe Dunărea mijlocie. În frumoasa ipostază de erou al războiului de întregire a României și al Armatei Române, generalul Traian Moșoiu n-a fost o personalitate de conjunctură, ci perenă în activitate, indiferent de regimurile care s-au perindat în spațiul românesc.

De pe șaua calului cu care a contraatacat și a șarjat pe Valea Oltului și spre Budapesta, a săltat ca ministru la Comunicații și la Ministerul de Război și apoi ca senator de drept, în Parlamentul României Mari, la a cărei realizare a contribuit remarcabil, prin foc și sabie. Eroul nostru era fermecător, prietenos și blând în relațiile cotidiene, cu o privire plină de demnitate, delicată și distinsă, dârz și cu judecată cumpătată, manierat și de o rară modestie și sensibilitate sufletească, caracter ales și dăltuitor de caractere, călăuzitor de oameni și cârmuitor de suflete, cu o inimă plină de iubire și iertare, dar exigent și niciodată tolerant cu cei care nu-și îndeplineau fără reproș misiunile sau îndatoririle funcției ce o ocupa. Era, prin urmare, omul cu vocația și calitățile carierei militare, apt pentru performanțe deosebite, atât în timp de pace cât și în timp de război. A urcat, deci, rapid pe treptele ierarhiei militare de la comanda de subunități, de regiment și divizie, până la demnitatea de comandant suprem al tuturor trupelor din Transilvania, caz unic în anele primului război mondial, pe baza

unor alese virtuți ostășești probate și nu presupuse!

Redăm, ca puternice puncte de sprijin, câteva dintre cele mai complete imagini ale Omului Moșoiu și ale personalității sale oferite de șefii săi ierarhici, consemnate în foile calificative, care nu mai necesită alte comentarii, astfel: „Educațiunea militară desăvârșită. Foarte disciplinat. Simțul datoriei dezvoltat. Cu multă autoritate. Excelent camarad. Conduită exemplară. Conduce serviciul de mobilizare cu multă regulă și pricepere. Propun înaintare excepțională” (Colonel Popovici). „Avea forță puțin comună și un mare ascendent printre inferiori și egali. La toate probele a reușit cu laudă, în concentrări, călătorii (de stat major n.n.) și manevre. Militar desăvârșit sub toate raporturile și cu facultăți deosebite, deci merge rapid în carieră”(Generalul Cotescu). „Caracter cavaleresc. Are foarte dezvoltat simțul moral în viața socială. În corp (în sens de unitate militară - n.n.) trăiește în cea mai mare armonie cu camarazii săi, de care este foarte iubit”. (Generalul Cocărescu). Figură de ascet, Moșoiu a suportat cu ușurință privațiunile vieții de campanie. A dus și viață soldățească aspră, așa cum era ea în linia întâi. A fost, totodată, personalitatea - comandant care a avut tăria să învingă sentimentul fricii și grija morții[13].

Tribunul din Tohanu – Nou, Brașov (unde s-a născut) făcea parte, totodată, din pleiada de doctrinari și scriitori militari români, care au pus de timpuriu în practică ideile novatoare, viziune pentru țaranul-soldat. Menționăm din scrierile sale următoarele: (Căpitan Traian Moșoiu) *Spiritul ofensiv al infanteriei*, București, 1909; (Maior Moșoiu Traian) *Instructorii recruților de infanterie*, București, 1910; (general Traian Moșoiu), *Memorial de război, 1916*; (general Traian Moșoiu) *Ocuparea Budapestei în legătură cu operațiunile militare din Ardeal (1918-1919)*.

Memoriei Generalului Traian Moșoiu, minte ostășească de anvergură europeană,

apărător și salvatorul Europei de contaminarea bolșevică, nu vom înceta a-i aduce prinosul nostru de recunoștință cu orice prilej sau manifestare organizată în amintirea trecerii sale prin Oradea și îi acordăm, an de an pe 20 APRILIE, pentru meritul de fi libertator al neamului Românesc: **Înalt Onor cu flori de liliac!**

[1] Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, fond Consistoriul ortodox român Oradea, Act nr. 577/Pl/1920, p. 1
[2] Idem

[3] Istoricii Bisericii noastre române ortodoxe cunosc faptul că Episcopia Ortodoxă Română a Bihorului a dăinuit din îndepărtate vremuri și până la anul 1695, când ultimul episcop ortodox de Oradea, Efreim Veniamin, a decedat și scaunul episcopal a rămas vacant până în anul 1920, când instituția a fost restaurată și așezată sub conducerea arhimandritului cărturar Roman Ciorogariu. În lunga perioadă a anilor 1695 – 1920, clerul și poporul din aceste părți și-au găsit mângâiere în cele suflatești la cel mai învecinat episcop ortodox, cel al Aradului, Ienopolei și Hălmașului, de care a aparținut jurisdicțional. De subliniat este și faptul că în anul 1692, când oștile austriece au intrat în Oradea, dintre fețele bisericesti l-au găsit doar pe episcopul schismatic, iar orașul era locuit în cea mai mare parte de ortodocși. De asemenea, în Diploma leopoldină din anul 1695 era menționat și Efreim Veniamin, ca episcop al Oradiei și a Agriei, confirmat în luna martie a aceluiași an însăși de împăratul Austriei. Peste ani, Andrei Șaguna, Mitropolitul Transilvaniei și Ungariei, pomenind de Efreim ca episcop în Scaunul Oradiei, afirmă că acesta ar fi decedat în anul 1695. Conform altor surse documentare și bibliografice se afirmă că Efreim n-ar fi murit în anul 1695, ci că în anul 1707 ar fi părăsit Oradea, plecând în Țara Românească (Vezi Florian Dudaș, „Dezrobirea religioasă a românilor din Bihor în secolul XVIII. Rolul Curții episcopale din Velența Orăzii”, în „Vechea catedrală ortodoxă a Bihorului – Biserica din Velența Orăzii” –, Editura „Brevis”, Oradea, 2004, p. 33 – 34). În toată această lungă perioadă (1695 – 1920) s-au făcut mari eforturi pentru restaurarea vechii episcopii. Regele Ferdinand fiind la curent cu acest deziderat al bihorenilor, face afirmația de la nota nr. 13.

[4] Viorel Faur, Viața politică a românilor din Bihor (1918-1919), p.218

[5] Ibidem

[6] Ibidem, p.220

[7] Ibidem

[8] Ibidem, p.221

[9] Ibidem, p.223

[10] Ibidem

[11] Gheorghe Tudor-Bihoreanu, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, Generalul Traian Moșoiu arhanghel al bătăliei pentru Ardeal, Editura Imprimeriei de vest, Oradea, 2002, p.127

[12] Pentru detalii despre viața și personalitatea generalului Traian Moșoiu vezi: Constantin Moșincat, Dan Poinar, Generalul Traian Moșoiu - note bio-bibliografice, comunicare prezentată la Sesiunea omagială de la Bran, 2007.

[13] Pentru detalii vezi: prof. univ. dr. Gheorghe Tudor Bihoreanu, lt.col. r. drd. Constantin Moșincat, ing. ec. Ioan Tulvan, General Traian Moșoiu - arhanghel al bătăliei pentru Ardeal, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2002; Idem, Odă marii uniri, Editura Tipo MC, Oradea, 2004; Generalul Traian Moșoiu pe frontul de luptă și spiritual al fărâșirii României Mari, în Buletinul Muzeului Militar Național Nr.1/2003; Constantin Moșincat, Cronică de marș, Editura Cogito, 1996, Oradea; Idem, Divizia 11 Infanterie pe frontul întregirii, Editura Tipo MC, Oradea, 2006; Idem, Din Ardeal la Budapesta, în Noua Gazetă de Vest, 18-25 aprilie 1994; Idem, Marșul spre Marea Unire, în Unu nr.137/1993 și 38/1993; Idem, General Traian Moșoiu în Cetatea Biharia nr.3/ianuarie-martie 1994; Idem, General Traian Moșoiu distins comandant de oști, I-II în Cetatea Biharia nr.3-4 1994; Idem, General Traian Moșoiu, un general intrat în istoria Bihorului în Cele Trei Crișuri, seria nouă, nr.9, 10, sept., oct.1994; Idem, Documente inedite despre cinstirea eroilor martiri de la Sânlazăr (Bihor) și Lazuri (Satu-Mare), în Cele trei Crișuri, 2006, nr.7-8, p. 86-90; Documente inedite despre monumentul ridicat la Oradea eroilor români căzuți pe Tisa în campania contra bolșevismului ungar din 1919, în curs de apariție în volumul omagial dedicat istoricului militar Ilie Manole; Idem, Războiul întregirii naționale. Pe frontul de est și vest, în „Pietre de hotar” Vol.III, Editura Tipo MC, Oradea 2003; Idem, Ofensiva românilor în Ardeal văzută de generalul Karoly Kratochwil, material prezentat la Sesiunea științifică cu tema: 20 Aprilie 1919 – o zi de glorie; Constantin Moșincat, Dan Poinar, Episcopul Roman R. Ciorogariu și armata, în „Pietre de hotar” Vol. III, 2003.

Col. Dr. Constantin Moșincat

CUM A MURIT OCTAVIAN GOGA

Mircea Popa

Astăzi, 7 mai a.c., se împlinesc 88 de ani de când a murit la Ciucea poetul Octavian Goga, simbol al Marii Uniri. Moartea lui neașteptată a îndureat un neam întreg, încât trupul i-a fost dus la București pentru funerallii naționale. Nici un alt poet român nu s-a bucurat de atâtea onoruri ca „poetul pătimirii noastre” și pentru că el a servit întreaga viață „ideea națională”, este atacat astăzi la modul banditesc, fiind numit „fascist” și „criminal”. În aceste atacuri huliganice, poetul este învinuit că a dorit să fie învelit în toga cu zvastică pe piept și că asta s-a întâmplat la dorința lui. Întrucât această acuză e formă de manipulare ordinară, iar autorul acestei blasfemii nu are nici măcar cele mai elementare cunoștințe despre ceea ce a însemnat O. Goga în viața poporului român, fiind mânat doar din dorința instinctuală, bestială, de a distruge imaginea unui mare poet și a o macula, la fel ca fasciștii pe care-i invocă, jignind în continuare pe toți românii care ar călca pragul acelei biblioteci, numindu-i „nostalgici legionari” dacă vor merge ca „să găsească operele lui Goga, să plângă deasupra poeziilor sale după un trecut glorios și un viitor (fascist) nerealizat.” E greu de crezut că așa ceva se poate scrie în România de astăzi, fără o complicitate anume și o lipsă totală de maniere și cunoștințe fundamentale.

De aceea, vom relata, cât mai pe scurt, împrejurările în care s-a stins din viață marele poet. Dar înainte de asta, dorim să oferim pucistului Petri câteva adevăruri constatate și scrise chiar de comuniștii acelor zile. Ne vom referi la guvernarea pe care a condus-o între 27 decembrie și 10 februarie 1938 și care l-a pus în situația de a fi acordat prea mare atenție pretențiilor lui A.C. Cuza, cu care fuzionase partidul său, dar în fața cărora a făcut multe încercări de a se eschiva de la punerea lor în practică. Până și organul comuniștilor „Scânteia” a scris la 31 ianuarie 1938 următoarele cuvinte despre guvernarea lui:

„acest guvern nu reprezenta o formațiune guvernamentală fascistă, ci un conglomerat politic slab, nepopular în țară, lipsit de încrederea străinătății, în primul rând a Franței și Angliei, fapt care-i complica în mod apreciabil existența /.../ Nici nu putea să fie un guvern al dictaturii militare fasciste, cu atât încă, cu cât România are neaparat nevoie de ajutorul material și financiar al Franței și Cehoslovaciei pentru a se înarma și a crea industrie proprie de război. Iată de ce din prima zi a existenței sale și chiar după declarația lui Goga, /acesta ar fi spus dlui Delbros cu ocazia vizitei la București, că guvernul lui nu va fi un guvern de dictatură, ci un guvern pe baze constituționale, va păstra alianța cu Franța și Anglia, Mica Antantă și Înțelegerea Balcanică și va susține politica de pace a Ligii Națiunilor /.../ Guvernul zis național-creștin-țărănesc de sub președenția lui Goga nu este un guvern fascist, un guvern al imedatei introduceri a unei dictaturi militaro-fasciste, ci un pas spre instaurarea dictaturii carliste.” („Scânteia”, 31 ianuarie 1938). Ba, mai mult, după cum s-a putut constata, dacă la început Codreanu a avut o atitudine neutră față de cabinetul Goga, la scurt timp l-a acuzat că a făcut doar jocul regelui, plângându-se că „Aproape în toate județele, guvernul prezidat de dnii A.C. Cuza și Octavian Goga au înțeles să ia măsuri fără motiv legal sau moral împotriva Mișcării Legionare” (Cf. *Corneliu Zelea Codreanu (1899-1938)*, Ed. Fundației Buna Vestire, ed. a III-a, 1993, p. 99-100). Despre persecuțiile suferite de membrii săi din partea guvernului Goga, Codreanu a reiterat afirmația la 1 februarie 1938, în conținutul circularei nr. 129, adresată organizațiilor sale, în care acuza direct guvernul pentru persecuții și luarea urgentă de măsuri, prin convocarea Senatului legionar al capitalei în data de marți 8 februarie, ora 9 seara.

Atitudinea moderată, în deplin acord cu constituția țării, a fost subliniată de Goga încă din faza pregătirii campaniei electorale ce urma să se apropie, pentru care el a

trasat norme cât se poate de corecte, punând în vedere membrilor și șefilor de județ că „este strict interzis de a se purta arme, după exemplul încercat de alte organizații” și „Le este strict interzis de a constitui vreun fel de gărzi”, „de a se grupa în formațiuni paramilitare” sau de „a se deda la la acte de violență față de persoane sau alte grupări”. Pentru încălcarea acestor dispoziții, Goga a amenințat cu luarea de măsuri drastice: „dacă vreun caz individual, vreun membru de partid s-ar abate de la observarea strictă a dispozițiunii de mai sus, va fi aspru sancționat”, deoarece „observarea regulilor de disciplină este prima condiție a unei serioase activități politice.” (Cf. „Țara noastră”, 3 februarie 1938). Alegerile parlamentare care urmau a avea loc, i-au dat mare bătaie de cap, el dorind să le câștige pe baza unui program larg democratic și constituțional, așa cum reiese din interviul dat de el ziarului „Berliner Tageblatt” la 5 februarie 1938, în care sintetiza punctul de vedere al partidului său, cu sublinierea specială a atitudinii față de minorități: „Nu suntem dușmani ai minorităților, suntem naționaliști și considerăm onoarea și demnitatea națională ca valorile cele mai mari. Ceea ce noi pretindem pentru noi apreciem și la alte popoare. Noi respectăm naționalismul sănătos al minorităților noastre. Tocmai credința noastră în rasa românească, ca bază a culturii naționale, face din noi adversari categorici ai unei politici de deznaționalizare. România a românilor, Germania a germanilor, Ungaria a ungarilor. Atât timp cât minoritățile noastre vor fi leale față de patria lor adoptivă, nimeni nu le va pune în discuție drepturile cetățenești și ele vor putea continua viața lor națională în mijlocul nostru.” Așa se explică de ce teatrul evreiesc a funcționat la București, iar presa a revenit la potențialul anterior. Iar când în februarie 1938 au avut loc mai multe tulburări antisemite, produse de Garda de Fier, Goga a emis la 7 februarie 1938, un ordin circular către toți prefecții, pentru a le interzice, promițând sancțiuni drastice. A se

citi acest ordin în cartea noastră despre Goga.

* * *

Și acum, întorcându-ne la zilele de după demiterea guvernului său, se cuvine să arătăm că omul politic Goga a avut oarecari remușcări, cu privire la alianța cu A.C. Cuza. Apăsarea acesta i-a afectat sănătatea și, ca atare, a decis să plece în străinătate pentru a face câteva examene medicale. Vizita în străinătate nu i-a prins prea bine, deoarece Barbu Stirbey i-a comunicat în secret zvonul că Germania vrea să aibă cât mai repede Europa la picioare și circula zvonuri de agresiune. În această situație, nu i-a rămas decât opțiunea întoarcerii cât mai repede acasă, la Ciucea, unde își hărăzise un locaș de refugiu și de odihnă binecuvântată, „locul bătrâneților noastre”, cum îl numise el, dorind să instaleze un ascensor care să-l scutească de urcat. Soții Goga au luat drumul Elveției la 17 aprilie 1938, iar, la întoarcere, și-au petrecut Sf. Paști la Viena. La 3 mai erau în tren, dar numai poetul a coborât la Ciucea, Veturia continuându-și drumul spre București. A doua zi, poetul a sunat-o la telefon cerându-i să vină acasă. Veturia, care a consemnat discuția în jurnalul ei, îi găsește glasul „cam obosit”, dar mai rămâne o zi. Acea zi a petrecut-o fiecare în felul lui, Veturia, la masă la Ciofleci, iar Goga la Cluj în familia lui Laurean Gabor. Ce s-a întâmplat de aici înainte ne relatează șoferul și omul său de încredere, Simion Socaciu, om de casă al poetului, în slujba căruia se afla de 12 ani, dar și Al. Hodoș, redactor la revista sa „Țara noastră” și el de față. Relatările acestea s-au făcut la rugămintea altui rășinărean, Bucur Țincu, care a dorit să reconstituie pentru „Almanahul literar” din 1973, aceste câteva ore ale sfârșitului poetului. La masă, Goga a făcut un expozeu al situației, referindu-se și la *mișcarea legionară, așa cum relatează Al. Hodos: „Despre [Corneliu Zelea] Codreanu mi-a vorbit cu un profund dispreț și nu părea înduioșat de soarta lui. În schimb i se părea exagerată severitatea cu care s-a*

procedat față de intelectuali, cari nu puteau să fie primejdioși, într-atât încât să fie arestați sau supuși regimului domiciliului forțat.”

O reconstituire a evenimentelor zilei a făcut și Sebastian Bornemisa, primarul Clujului de atunci, prezent și el la masa amintită, amintind de cumpătarea totală de care a dat dovadă poetul, iar apoi a descris drumul spre mașină: „ În fața librăriei Socec, Goga a rămas în urmă, întâlnind pe Valer Herlea, un vechi prieten al său din război. După ce am mai mers câțiva metri spre Primărie, Hodoș a intrat la coaforul Roșca, iar doamnele Gabor și Hodoș au pornit înaintea noastră prin piațeta din mijlocul străzii «Regina Maria» , unde le-am urmat de la distanță, Goga și cu mine plimbându-ne în sus și în jos. Folosindu-mă de faptul că eram singuri, i-am povestit regretatului meu șef fapta puțin delicată a unui prieten comun, fost în guvernarea sa ministru. După ce a ascultat cuvintele mele, mi-a spus cu duioșie în glas: «– Rău a făcut, ceea ce spui că a făcut. De altfel, eu întotdeauna le-am spus prietenilor mei să-și arete devotamentul față de mine numai în zile bune, nu și în cele rele» . A venit apoi vorba despre felul cum și-a construit guvernul. Mi-a povestit amănunțit criteriile după care și-a ales colaboratorii, discuțiile pe care le-a avut cu M. S. Regele și înțelegerea largă pe care a constatat-o la Suveran pentru programul său. La sfârșit mi-a afirmat că nu s-a înșelat în nici unul din prietenii vechi și încercați și că dezamăgirea a avut numai după unii prieteni mai noi. A avut în special cuvinte frumoase pentru Dl. Rădulescu-Mehedinți, care l-a vizitat după plecarea de la guvern. La sfârșitul acestei discuții, ni s-a alăturat din nou Gabor. Am continuat astfel plimbarea în trei și Octavian Goga a început să ne vorbească despre politica externă. Credința lui era că evenimentele îl vor justifica deplin și că în cel mult 6 luni va fi chemat din nou la cârmă”, dar „cel mai entuziast ostaș al naționalismului românesc, cel mai mare scriitor al unei

generații, unul dintre cei mai devotați slujitori ai țării”, n-a mai ajuns să-și pună planul în aplicare. Abia ajunși la Ciucea, Goga a căzut moale pe covor lovit de un atac cerebral. Simion Socaciu a dat amănunte: „Într-o jumătate de oră, de la 6 fără cinci până la 6 și 25 minute, se desfășurase întreaga dramă. Sticla fragilă a unei artere plesnise pe fruntea poetului. Cu glasul ultimei disperări, Octavian Goga strigase pe Simion... Simțise cum circulația sângelui, devenită anormală, îi încleștase brațul și piciorul drept. Ceruse repede o foaie de hârtie să-i scrie soției sale la București, dar degetele nu mai ascultau comanda minții, care rămăsese lucidă. Nu voiseră să aștearnă pe hârtie decât: «Dragă!»! Încercase să scrie cu mâna stângă, dar aceeași lipsă de executare a ordinului. Și, apoi, un gest semnificativ din cap, al poetului: «Totul e gata!». „Am alergat repede acolo și l-am văzut pe poet la intrarea din salon în baie alunecând pe covor. Ultima lui exclamație articulată a fost: „Cu mine ați terminat!”. Parcă o aud și astăzi. Partea dreaptă a corpului îi era paralizată. Era palid și a început să vorbească incoerent. Am deslușit că îi chema pe soția sa și pe medici. Toată drama aceasta, al cărui martor am fost numai eu, s-a petrecut în cel mult zece minute.”

A doua zi a sosit de la București cu avionul doamna Veturia cu prof. Bazil Teodorescu, medicul curant al poetului. Tot ce s-a încercat a fost zadarnic. Congestia cerebrală era gravă și ireparabilă. În ziua de 6 mai s-a ivit o congestie pulmonară. Bolnavul se agita ușor, părea că înțelege ce se petrece în jur, dar nu mai putea reacționa. Cu mâna stângă strângea ușor colțul pernei. Cea dreaptă era cu totul paralizată. Agonia a durat două zile, în consternarea soției, a rudelor apropiate din familie Constantin Bucșan și a numeroșilor prieteni care veniseră la vestea bolii grave a poetului”.

Bolnavul fusese văzut și de Iuliu Hațieganu și I. Minea, așa cum notase în

jurnalul ei Veturia: „Acasă erau vreo 8 medici, între care [Iuliu] Hațieganu și Spârchez. Ușa de la dormitor era întredeschisă. M-am așezat hohotind la căpătâiul lui Tavi. El îmi căută mâna. Nu vorbea. «Tavi – îi spun eu –, Tavi iubitule, trage-mă de păr». Se execută, răsplătit de zâmbetul și îmbrățișarea mea. «Încă 24 de ore și e salvat», îmi spunea dr. Hațieganu. Au trecut 36 de ore și Tavi era în aceeași stare. Sâmbătă, pe la orele 2, dr. Teodorescu îi zgârâie talpa piciorului. Scurt timp după aceea se sfârși”.

Poetul s-a stins din viață la 7 mai 1938, seara, ceea ce a produs o avalanșă de telegrame. Între cei care au trimis mesaje s-au aflat: regina Maria, patriarhul Miron Cristea, Nicolae Iorga, numeroși șefi de stat. Dar și scriitorii Lucian Blaga, Mihail Ralea, Hortensia Papadat Bengescu etc. Moartea poetului Marii Uniri, a mobilizat întreaga țară. Cei din capitală au hotărât să-i organizeze funeralii naționale. Ca atare, un tren mortuar special l-a dus de la Ciucea la București. Pe drum, în gărilor în care se oprea mulțime de oameni îl întâmpină cu flori. Trenul a ajuns la București în noaptea de 9/10 mai. Timp de 72 de ore trupul neînsuflețit al poetului a stat sub cupola Ateneului Român, înconjurat de coroane, jerbe, lumânări, și o mulțime de admiratori. Mitingul de doliu a avut loc sâmbătă 14 mai. Singurul discurs a fost cel al lui Ion Petrovici, în fața unei mulțimi de cca două sute de mii de oameni. Sicriul a fost depus la Belu într-o criptă provizorie. La 26 august 1938, sicriul i-a fost adus de Veturia din nou la Ciucea, unde i-a pregătit un loc de odihnă până ce ea a terminat Mausoleul de pe dealul Pleșului. Așezarea în noul loc de veci s-a redus la o ceremonie simplă, la care a luat parte doar preotul satului. La depunerea în Mausoleu a fost însă o ceremonie mai amplă, la care a participat și Petru Groza și Lucian Blaga. Cât privește istoria Mausoleului ea a fost făcută în altă parte, astfel că nu vom mai insista asupra lui.

Acum vom trece în revistă doar poeziile care i-au fost închinare, cum au fost cele ale lui Ion Sângiorgiu, *Legământ lui Octavian Goga* sau *Arhanghelul care a plecat* de George Gregorian, precum și *De ce te-ai dus de lângă noi?* de Ariana Luscalov. Totodată, moartea poetului percepută ca o mare pierdere națională a făcut obiect de debut pentru doi dintre poeții tineri ai vremii Petre Bucșa și Bazil Gruia. Poeziile lor le-am reprodus cu altă ocazie.

Octavian Goga în poezii închinare

Într-un articol intitulat *Octavian Goga și ungerii* (nr.604 din 19 mai 1938), „Gazeta de vest” relatează despre vizita făcută de omul politic Octavian Goga la Budapesta cu puțin timp înainte de moartea sa. Cu acest prilej el ar fi asistat la un spectacol dat de Opere maghiară, unde i s-a oferit un loc în loja centrală. După spectacol a fost abordat de gazetarii unui ziar central, care i-au solicitat un interviu. Interviul a apărut în ziarul maghiar „Uj Magyarasag”, și conținea interesante declarații ale ministrului nostru. Între altele, el a declarat: „Am fost convins că pactul cu maghiarii va fi un preludiv al bunelor relații viitoare. Am crezut acest lucru atunci și-l cred și acum. Nu ne vom poticni în drumul nostru. Mergem înainte. Cred că pe acest drum ne vom întâlni cândva și poate, că ne vom întinde mâna.” Acest ziar a publicat la 22 aprilie articolul *Octavian Goga ne vorbește la Budapesta*, întrucât Goga a făcut o vizită în capitala Ungariei, la 22 aprilie 1938. Drumul până la Budapesta l-a făcut cu mașina, iar seara a asistat la Teatrul Național la piesa „A falu rosza”, în care Goga a văzut „noua psihologie a gustului artistic teatral al societății maghiare”, constatând că societatea maghiară trece printr-o mare transformare, întorcându-se „cu interesul lui spre viața poporului, ceea ce reprezintă o mare importanță”. Poetul nostru fost vizitat în loja sa de directorul teatrului maghiar, Nemeth Antal, căruia i-a împărtășit impresiile. Articolul face parte din acele materiale care i-au fost închinare imediat după moarte, de „Noua gazetă de

Vest” din Oradea, cea care a consacrat tristului eveniment mai multe din paginile sale din acea lună mai, care a îndurerat sufletele iubitorilor poeziei lui Goga. Numeroase articole evocatoare, amintiri, versuri, evocări au umplut paginile ziarului, în încercarea de a contura cât mai bine prestigiul personalității sale, și de a sublinia rolul important jucat de acesta în cultura și politica românească de la începutul secolului XX până în contemporaneitate. Bucurându-se de o cinstire specială din partea bihorenilor, el care doar cu puțin timp a a fost sărbătorit de notabilitățile orașului la împlinirea vârstei de 50 de ani, a devenit prilej de omagiere, prin reexaminare a drumului parcurs de poet, ca scriitor, om de cultură și om politic. Volumul său, apărut de frumoasă prezentare din partea publicistului Vlad Zanescu, iar poetul local George Sfârlea, a semnat articolul *Poetul care și-a împlinit visurile*, în timp ce Ion I. Porumb, l-a numit „profetul națiunii”. Un reportaj din București, semnat de Const. I. Murgescu, a informat publicul despre modul în care a decurs omagierea poetului de către Societatea Scriitorilor Români la București, care a dedicat amintirii sale o seară de neuitat la Teatrul Național. Cel care a deschis seara de doliu a fost directorul teatrului, I.M. Sadoveanu, care, după ce a evocat în cuvinte calde rolul jucat de poet în istoria neamului, a anunțat conferința pe care Tudor Vianu urma s-o prezinte, în care consacră o remarcabilă analiză acestei poezii și a situații poeziei acestuia în cadrul literaturii timpului său. Ampla și documentat expunere a fost urmată de lecturi ilustrative din opera celui dispărut. Apoi au urmat la cuvânt câțiva dintre cei mai de seamă colegi de generație ai poetului, între care s-a numărat poetul Ion Pillat, care i-a închinat poezia sa, *La moarte*, în timp ce Al Cazaban a rosit un mișcător panegiric. Între cei care l-au omagiat a fost și poetul Vasile Voiculescu, cu un florilegiu bine ales din versurile sale, urmat de George Gregorian, autor al volumului *Săracă țară bogată*, care a

dedicat poetului transilvănean poezia *Arhanghelul care a plecat*, din care cităm și noi aici un fragment:

Moatea a bătut într-o poartă de sus
Și-a ieșit omul cu ochii mari la geam;
A privit în tot cerul, dintr-o parte adus
A privit, a închis ochii și nimic n-a mai spus.

În umbrele parcului se clătina ram cu ram,
Peste munții de-aproape, aceleași, milenare
Văzduhuri și nicio mișcare.

Și doar două aripi din parcu-amuțit
Tăind luminoasa tăcere,
Suiră auzul, ducându-l în sfere
Pe micul arhanghel din uriașu-mpietrit.
L-au văzut fâlfâind în afară de moarte .
Lă-au văzut până departe
Toți ochii de jos.

Toți ochii în lacrimi, din golul de jos.

Șezătoarea a fost închisă de Ion Manolescu, care a citit *De vorbă cu iarna*, poezie scrisă în timp ce călătorea înainte de Unire cu Goga, trecând prin Predeal. Nu putea să lipsească de la eveniment Ion Miniulescu, ale cărui poeme, *Rânduri pentru pasărea călătoare* și *Glasul morilor*, au încheiat recitalul.

Reproducem în continuare poezia lui Vasile Bucur, *La moartea poetului Octavian Goga* din „Noua gazetă de vest”, V, 1938, nr. 599(13mai), p.2:

Îți revarsă, Doamne, asupra-mi harul
Și-nzecește-mi slabele puteri,
Pentru- acel care a cântat amarul
Vitregiei zilelor de ieri.

Pentru-acel care a fost viața vieții
Unui neam de veacuri subjugat
Iobăgiei, plânsului, tristeții
De magnați în seamă nebăgați.

Pentru câți înfiorat pe strune
Sufletul îndurerat și-a frânt
Și acum durerea nu-și pot spune,
Fă-mă Doamne vrednic să cuvânt.

Plângeți mierle toate în desișuri
Plângeți mândri codri verzi de brazi,

Plângeți Mureș, Olt, tustrele Crișuri
Ca oricând mai mult, să plângeți azi.

Plângeți plaiuri, câmpuri de mătăasă,
Fete mândre și vrednici feciori
Căci plecând de-acum pe veci vă lasă
Cel ce v-a făcut nemuritori.

Plângi întregă Românie Mare,
Pe acel ce-n visu-i de poet
Ți-a zărit al întregirii soare
Și-n duiosu-i cânt ți-a fost profet.

9 mai 1938

Mircea Popa

**FLORILE DE COLȚ
ÎN CARPAȚII ORIENTALI (2)**

Crăciun Leucea

„Nu de vorbele celor mulți trebuie să ținem
seama, ci de judecata celui care
cunoaște purul adevăr”- (Platon)
În anumite circumstanțe simularea nebuniei
constituie dovada celei mai înalte înțelepciuni”
(Machiavelli)

**Acțiuni specifice războiului psihologic-
psihotronic și cu arme halotronice.**

Războiul psihologic, reprezintă, în sensul cel mai larg al cuvântului, aplicarea unor părți din știința numită psihologie în ducerea unui război. El presupune utilizarea propagandei pe lângă celelalte acțiuni. Scopul este de a induce confuzie sau pentru a consolida atitudini și comportamente favorabile, pentru declanșator.

Sunt vizate de către emițător emoțiile, motivațiile, curajul, credința etc. El induce o stare de tensiune, hărțuială nervoasă, psihică, cu scopul de a zdruncina moralul și a demoraliza populația. Țintele lui sunt voința, acțiunea și discernământul. Fiecare din aceștia pot fi anihilate prin prepararea de inducții deturnate, capabile în primul rând să creeze obsesii colective care se amplifică prin participarea maselor cu adausuri și detalii. Pentru atingerea scopului, mesajele trebuie elaborate având în vedere:

1. Cunoașterea în detaliu a obiectivelor;
2. Stabilirea elementelor vulnerabile;
3. Accesibilitatea, atractivitatea, claritatea mesajului;
4. Un coeficient suficient de credibilitate;

Nu este nevoie să distrugi fizic adversarul, ci este suficient să îi distrugi voința de a lupta, spunea *SUN TZU* în „Arta războiului”. **Dezinformarea** presupune o informare greșită în mod tendențios. Deasemenea, ea presupune a informa tendențios și greșit prin intermediul presei, etc. **Manipularea** se referă la influențarea prin diverse mijloace a modului de a gândi și de a acționa al unei persoane sau colectivități. De asemenea, ea presupune influențarea opiniei publice, prin mass-media sau prin alte metode persuasive. **Psihotronica** este o disciplină biofizică și are ca obiect de studiu interacțiunile la distanță între diferiți subiecți, între aceștia și obiectele materiale sau alte organisme vii.

Războiul psihotronic este războiul mental ce constă în combaterea magiei cu tehnologia. Șantajul, frica și lipsa de cunoștințe sunt principalele elemente folosite.

Există mii de tipuri de dispozitive sau arme psihotronice sau de control mental ce folosesc structura existentă, rețeaua electrică, GSM, WiFi. **Războiul halotronic** presupune combinarea tehnologiei cu reflecția, refracția și difuzarea unor unde de radio, etc. care trec printr-un mediu translucid. **Halo** înseamnă zona luminoasă care încercuiește un punct sau un obiectiv și se bazează pe reflecție și difuziune.

Terorismul este o tradiție militară care speră să schimbe situația politică, mai curând, semănând groază decât producând pagube materiale. În terorism frica este elementul principal și există o disproporție colosală între forța propriu zisă a „teroriștilor” și teama pe care reușesc să o inspire. Teama și confuzia vor face ca „țintele” să-și folosească în mod greșit forța și să reacționeze disproporționat. Ei calculează că, atunci când țintele își vor folosi puterea, când vor fi furioase, vor produce o furtună militară și politică, mult prea violentă, iar în timpul acestei furtuni se petrec numeroase lucruri neprevăzute. Se fac greșeli, se comit atrocități, opinia publică este nehotărâtă, oamenii indeciși își schimbă părerea, iar balanța de putere se

modifică. Terorismul este o strategie militară, de loc atrăgătoare, deoarece lasă toate deciziile importante în mâna manipulatorului, care alege generatori care să producă un spectacol total în speranța că vor determina țintele să reacționeze disproporționat. Emițătorii pun în scenă un spectacol înspăimântător de violent, care ne subjugă imaginația și o întoarce împotriva noastră. Ei fac ca o mulțime de oameni să se teamă. „Ei, emițătorii, gândesc precum unii generali, dar mai ales ca niște producători de teatru”, spunea cineva. Efectele acțiunilor teroriste le judecăm în funcție de impactul lor emoțional, mai mult decât în funcție de cel material. Noi, țintele, ar trebui să reacționăm mai mult ca niște producători de teatru și mai puțin ca niște comandanți militari. Ca să combatem emitenții trebuie să conștientizăm faptul că nimic din ceea ce fac ei nu ne poate înfrânge. Noi suntem singurii care ne putem înfrânge, dacă reacționăm exagerat și nechibzuit la provocările emitenților. „Teroristul”, emitentul seamănă cu un jucător de cărți care are o mână foarte proastă, dar care încearcă să își convingă rivalii să facă din nou cărțile, nu are nimic de pierdut însă ar putea câștiga totul” „Harari în „21 de lecții pentru secolul 21”. Combaterea acțiunilor teroriste se poate face pe trei fronturi. Primul front, vizează o centrare asupra acțiunilor clandestine, al doilea rând, se referă la presă - ea ar trebui să adopte o atitudine echilibrată evitând isteria, să nu facă publicitate și să nu exagereze efectele. Al treilea front, este redat de către imaginația fiecăruia dintre noi. Să nu ne lăsăm subjugați imaginația, să o eliberăm de rațiunea emitentului, reacționând echilibrat și calm. Toate cele explicate și exprimate mai sus se constituie într-o sumară decelare și decodare a semanticii noțiunilor din titlul secvenței, care să ne ajute la o mai bună înțelegere a ceea ce s-a întâmplat la revoluție.

Am să prezint, în continuare, **diversiunea și dezinformarea** altfel spus fațetele războiului psihologic căruia a trebuit să îi facem față. Nu am, însă, o siguranță deplină asupra datelor calendaristice în tandem cu întâmplările. Sigur sunt însă că intensitatea maximă a acțiunilor emitenților privind difuzările a avut loc în noaptea dintre 22 spre 23 Decembrie 1989. Nu lipsite de intensitate au fost și difuzările de informații false emise în nopțile de 20/21 Decembrie ,22/23 Decembrie precum și în nopțile de 23/24 Decembrie și 24/25

Decembrie. Bine afirma cineva că războiul se consumă de regulă în patru faze (etape) distincte, după cum urmează:

1. Acțiuni la nivel de președinți de stat;
2. Demersurile la nivelul ministerelor de externe;
3. Acțiuni ale serviciilor de informații;
4. Când nu se obțin scopurile scontate, în ultimă fază se recurge la acțiunile armatei.

Dar eu consider că, la noi, în România anulul 1989, s-au consumat primele două faze și ne găseam în faza a treia. Apreciez, acum, când scriu aceste rânduri că vectorii acționali externi asupra României au fost în număr de trei; dinspre Est, dinspre Vest și dinspre Sud-Vest. La aceștia se adaugă și susținerile din partea altor state, care au convenit, în consecință. În calitatea pe care o aveam atunci, în poziția „din teren” cum se spune și nu din tribună, cum sunt acum, lucrurile păreau mai diafane. „Fortul” numit generic cazarma unității de vânători de munte a însemnat foarte mult pentru granița interioară a țării, care trebuia menținută dimpreună cu alte asemenea ”forturi”. Nu aş vrea, sub niciun motiv, să supralicitez importanța noastră, dar, nici să îmi impun să cred inversul importanței. Nu voiam să se creadă cineva dușmanul nostru din interiorul județului, însă exteriorul era pregătit de „start”, parcă. Cititorii vor decela, mai bine decât mine, prioritățile, imperativele și servituțile pe care le reclamau ca elemente de particularitate și specificitate ale zonei și momentului. „De la sublim până la ridicol (grav) nu există decât un singur pas”, spunea Napoleon. Era greu să stabilești o graniță între dreptul demonstrațiilor de a se manifesta și dreptul ostașilor vânători de munte de a asigura ordinea și siguranța persoanelor și bunurilor. Era delicat, de asemenea, să stabilești uneori, granița între informațiile, știrile și zvonurile adevărate, față de cele false. Eu apreciez, acum ca și atunci, că în atare situație obiectivul strategic a fost redat de faptul că am reușit cu bine să facem față tirului diversionist creat. Clipele cele mai cumplite le trăiam la lăsarea întunericului și noaptea, după orele 23:00, cum am mai arătat, deoarece, starea de oboseală și somnolența ofereau din punct de vedere fizic și psihic momente prielnice pentru emițători. Am primit informații că barajul de la lacul de acumulare „Frumoasa”, localitate situată la 25-30 km de Miercurea Ciuc, urmează să fie distrus sau a

fost distrus. Inițial am acționat în consecință în raport cu semnalul primit. Am trimis la locul cu pricina pe șeful pregătirii de luptă a unității, cpt. Băloi Petrică și pe lt.maj. Deseagă Cristinel, împreună cu un grup de ostași, pentru a vedea situația la fața locului. Au găsit paznicul pe zidul protector care i-a informat că nu sunt probleme, într-o exprimare lapidară. Mărturisesc, că din acel moment nu am mai dat crezare în totalitate informațiilor care mi-au parvenit. Am trimis oamenii la baraj având în vedere că asigura rezerva de apă potabilă pentru Miercurea Ciuc, dar și riscul inundațiilor.

Într-o noapte, fiind cu o treime din forțe în dispozitivul de apărare circulară a unității, am primit, nu mai știu prin ce mijloace, probabil prin telefonul de oraș, informația că o coloană de blindate se îndreaptă dinspre Sfântul Gheorghe spre Miercurea Ciuc. Noi aveam o parte din plutonul de cercetare în misiune la podul peste râul Olt, situat la ieșirea din Miercurea Ciuc spre Odorhei, iar efective de cercetare dispuse la intersecția șoselei Miercurea Ciuc spre Odorhei, cu comunicația ce conducea spre unitate. O echipă de cercetare o aveam la bariera instituită de noi la jumătatea distanței dintre localitatea Ciba și depozitul de armament și muniție al garnizoanei. Am atenționat comandantul plutonului cercetare referitor la informația primită, rugându-l să ia act de ea și să mă documenteze ca atare. În fața depozitului de armament și muniție, mai exact în dreapta și stângă drumului de acces în depozit, aveam amplasate două piese AG 9 cu muniție de război. De asemenea, paza și siguranța depozitului am întărit-o prin dispunerea unei treimi din efectivele Companiei 1 Vânători de Munte în apărarea circulară a acestuia, în interiorul gardului de siguranță. La un moment dat, către localitatea Ciba se apropiau două vehicule cu farurile aprinse. Pe moment, s-a creat o confuzie vis-à-vis de informația primită anterior, aceea legată de coloana de blindate. Căpitanul Cristian Ilie, comandantul companiei antitanc, m-a sunat și m-a întrebat: „Ce să fac?” Răspunsul meu a fost: „Așteptați!”. Am luat legătura cu comandantul plutonului cercetare, iar acesta mi-a raportat că era vorba despre două taxiuri care pur și simplu au venit cu farurile aprinse și s-au întors în intersecție. Am relaționat cu comandantul companiei antitanc. Dacă, din greșală, din buimăceală, scena petrecându-se

după miezul nopții, se trăgea, afectam poate foarte grav o parte din locuințele cătunului Ciba și nici nu îmi vine să spun că se puteau produce și victime umane. Am relaționat, din nou, cu toți comandanții elementelor de dispozitiv prezentându-le speța.

Într-o noapte am primit informația că podul de cale ferată de la Caracău-Livezi urmează să fie distrus sau a fost distrus. Mi-a parvenit personal, de la un ziarist român, membru al Frontului Salvării Naționale. Mi-a cerut imperativ să trimit la fața locului până la 30 de oameni, pentru a ajuta la refacere. Din motive de confidențialitate nu doresc să îi pomenesc numele. Menționez că, obiectivul, viaductul, podul se află la aproximativ 40 km față de Miercurea Ciuc. Nu am înțeles pe moment de ce ni se solicită sprijinul nouă. Ce să facem noi? Totuși, având în vedere o zicere din arta războiului „să dai impresie de naivitate totală” și să lași să se creadă că te potrivești planurilor „inamicului” am dat asigurări celor de la Frontul Salvării Naționale Județean că vom trimite oameni la fața locului. Nu am trimis pe nimeni. Am comunicat unui ofițer aflat civil în oraș, cu misiune de observare, ascultare, să se ducă la stația C.F. din Miercurea Ciuc și să se documenteze. Nu a fost nicio problemă. Supremul rafinament la dezinformare este de a dejuca planurile emițătorilor. Ca emițători puteau fi folosiți cinci tipuri de agenți și anume: indigeni, interiori, dubli, lichidabili și volanți. Nu doresc să comentez sub niciun aspect ultima spusă.

Afirmam anterior că, Planul de difuzare a informațiilor false a fost pus în operă de către emitenți mai pregnant în noaptea de 22/23 Decembrie 1989, după fuga lui Ceaușescu. Nu întâmplător o putem numi, „noaptea elicopterelor și parașutiștilor”. Am primit informația că, dinspre Țechend, unde ființa nodul radiotehnic al aviației și apărării antiaeriene, situată la 50 km Est, Miercurea Ciuc, se îndreaptă spre noi o grupare mare de elicoptere și se impune ca primă măsură, sugerată de către emitent, să stingem toate luminile pentru a nu fi observați. Fals. Din contră am reiterat ordinul ca luminile să rămână aprinse. Am luat legătura cu comanda nodului radiotehnic, iar răspunsul primit a fost că ei nu au depistat nimic, dar nu excludeau posibilitatea să se zboare razant cu pădurea și să nu poată fi observate de radar. Plutonul de

mitraliere A.A (antiaeriene) era în poziție de luptă precum și o parte din mașinile de luptă ale vânătorilor de munte, o treime erau în poziție de tragere antiaeriană. La acestea se adăugau încă trei „cuiburi de foc” cu mitralierele de companie. După un timp de așteptare, am constatat că nu era nimic real. Ce s-a vrut? S-a vrut să ne împușcăm între noi, având, pesemne lumina stinsă, să executăm foc involuntar, iar prin (simpatie) să se execute foc generalizat, fiecare probabil, după crezul său, percepția sau teama sa. Înainte de acest moment, în seara aceleași zile, când se îngâna ziua cu noaptea, s-a prezentat la mine, la birou, căpitanul Colceriu Emil, care m-a rugat să vin cu dânsul, să observ luminile de elicoptere ce se ridică dinspre lacul Frumoasa, unde a debarcat un desant care se îndreaptă către noi. Mi-a menționat că a primit telefonul prin rețeaua fir cu orașul. Am ieșit din birou împreună și ne-am uitat către locul în cauză, dar eu nu am văzut nimic. Ofițerul însă, după cum țin minte, parcă continua să-și susțină „vederea” și să mă convingă și pe mine. L-am asigurat că știu ce am de făcut. Același truc, cu același scop, să stingem luminile să ne inspire teamă, spaimă și să ne comportăm adecvat situației dar inadecvat privind siguranța noastră. Nu am făcut nicio modificare de dispozitiv și nici nu am informat niciun subordonat. Am decis așa, deoarece mi-au venit în minte unele învățăminte desprinse din studiul Istoriei Artei Militare care sunau cam așa: dacă comandantul este calm, el este insensibil la contrarietăți; dacă este nepătruns, este insondabil; dacă este drept, acționează cum trebuie; dacă este stăpân pe el, nu cade în confuzie. El trebuie să știe să-și mențină ofițeri și soldați în necunoștință de planurile sale. Trupele se pot asocia la bucuria acțiunii îndeplinite, dar nu la stabilirea planurilor, dacă el își schimbă metodele și își schimbă planurile asta o face astfel ca nimeni să nu știe cum lucrează.

Am primit informația, nu mai știu prin ce mijloace că la „vila de protocol”, cum îi spuneam noi, vor fi parașutați teroriști care, probabil vor încerca să arunce în aer depozitul de armament și muniție. Menționez faptul că, vila era în dispozitivul de apărare al Companiei 2, Vânători de Munte. Aveam în dispozitivul de apărare al depozitului două treimi din efectivele Companiei I Vânători de Munte, dintre care în misiune o treime din efective, iar o treime erau în repaus, într-o clădire din interiorul depozitului. Comandantul Companiei I

Vânători de Munte, căpitan Grosu Florin, răspundea, personal, de apărarea depozitului. L-am informat doar pe el despre cele aflate, rugându-l să nu transmită nimănui informația. Am ținut legătura permanent cu acesta, fără a precipita momentul. Realitatea nu a confirmat nimic. Doveditoare în ceea ce privește dorința de dispersare a efectivelor au fost solicitările repetate, prin varii modalități, de a acționa cu oameni în localitatea Bălan aflată la aproximativ 40 km sud-est față de Miercurea Ciuc, la Izvorul Olt, la Izvorul Mureș, la Cristuru Secuiesc, la Băile Tușnad, și în alte localități. La acestea se adaugă solicitările de a se acționa în beciurile diferitelor blocuri și restaurante pe motiv că acolo s-au ascuns „teroriștii”. Solicitări am primit „chipurile” și de la întreprinderea minieră Vlăhița. Dacă dispersam efectivele riscam să rămânem cu oameni mai puțini, iar grupările paramilitare și structurile de la gărzile patriotice să preia controlul asupra unității și mai ales asupra depozitului. Pe mine, personal, m-au chemat în oraș în repetate rânduri, pentru diferite motive inventate. Eu nu am părăsit punctul de comandă, decât atunci când se impunea, având totodată securitatea asigurată. Am ieșit în oraș în calitate informală pentru a lua, personal, pulsul fără a putea fi identificat.

Nu s-a întâmplat așa cum și-au dorit unii. Trebuie să menționez și aici, că fostul șef al gărzilor patriotice din județul Harghita, colonelul Aron Dezideriu, m-a informat, într-un moment, la sediul Frontului Salvării Naționale Județene, că el este numit de către generalul Gușă să preia comanda tuturor forțelor din județ. I-am cerut direct, pe loc, să îmi arate ordinul sau telegrama primită, la care acesta mi-a răspuns „Ce ordin să vă arăt? Am primit, verbal, ordinul prin telefon”. Nu am fost surprins deloc și nu am crezut nimic din ceea ce mi se spusese. Am continuat discuția pe un ton tăios replicându-i faptul că, dacă mai insinuează asemenea ordine, riscă să fie arestat. Arestat de către cine? „De către noi”, am răspuns eu. Erau cu mine doi ofițeri și șapte subofițeri de la muzica militară având asupra lor armament și muniție. Tot colonelul Aron Dezideriu, la sugestia unor membri ai Frontului Salvării Naționale Județene, așa cum declară dânsul, însă eu cred că din proprie inițiativă, a făcut un anunț prin gigafon de la balconul Consiliului Județean, la una din adunările populare, de pe platou, prin care solicita

cetățenilor să se prezinte la Centrul Militar Județean pentru a primi armament și muniție și a se regăsi în calitatea de apărători ai revoluției și de luptă contra teroriștilor. La balconul în cauză se afla și un ofițer de la centru militar. Tot colonelul Aron Dezideriu mi-a solicitat să dau muniție gărzilor patriotice lucru pe care nu l-am făcut, și mă felicit și acum pentru gest.

O parte dintre ofițerii de miliție și securitate s-au ascuns prin beciuri pe la subsolurile blocurilor din Miercurea Ciuc, ale căror nume nu doresc să le prezint. Așa se explică faptul că unele telefoane pe care le primeam de la Frontul Salvării Naționale Județean, ne solicitau intervenția la subsolurile unor clădiri reprezentative sau la unele case izolate din oraș și din vecinătatea acestuia. Dumnezeu ne-a dat lumina necesară și priceperea de a devoala textura creată cu scop diversionist și riscant. La un moment dat, am primit solicitarea să acționăm la uzina de apă, deoarece „teroriști” pe care îi ține Leucea în cazarmă au otrăvit și vor otrăvi fântânile cu apă, în continuare. Am trimis medicul veterinar al unității cu o mașină și cu oameni pentru siguranță să verifice la laboratorul de la spitalul județean calitatea apei. Nu au fost probleme. La uzina de apă noi aveam deja pază, așa că informația falsă și-a făcut efectul, însă în gol. O confuzie totală s-a realizat și prin faptul, că era uzitată pe posturile de televiziune și radio, falsă dar celebra expresie, securiști - teroriști. Așa se explică și situațiile de a primi, prin telefon și prin alte mijloace, solicitări de la diverse poziții de conducere ale F.S.N., ocupate recent, să trimitem oameni în oraș pentru a apăra mulțimile de pe platoul din fața actualei prefecturi a județului Harghita, deoarece se întrevedea un atac terorist asupra acestora după unele spuse, din partea unor ofițeri și subofițeri de securitate ce s-au întrunit în clandestinitate. Nimic nu a fost mai neadevărat. Cadrele de securitate și miliție erau în cazarmă în subordinea Armatei, dimpreună cu comandanții lor. Oricum, aveam oameni în oraș și am asigurat siguranța manifestanților.

Pe comunicația Odorheiu Secuiesc - Miercurea Ciuc, într-o seară, venea de la Brașov o mașină frigorifică străină. În mașină însă, persoanele care se aflau erau români, doi bărbați și o femeie, cu domiciliul în Suedia, și care au venit la Brașov, cu sânge congelat, pentru persoanele care aveau nevoie de așa ceva. Aceștia au fost

informați de la Brașov că este nevoie mare de sânge au trebuință cetățenii din Miercurea Ciuc, unde sunt mulți morți și răniți. Li s-a recomandat din Brașov, să nu vină pe ruta directă, fiindcă sunt multe bariere și să vină pe rută ocolitoare, dinspre Odorhei spre Ciuc. Prin telefonul de oraș, am primit informația că o mașină cu trei „teroriști” se deplasează dinspre Odorhei spre Miercurea Ciuc, precizându-mi-se semnalmentele mașinii și numărul, sugerându-mi-se să acționez în consecință și să nu le permit intrarea în oraș. Nu vreau să explic ceea ce cred că a însemnat, în mintea lor, semantica cuvântului consecință. Echipa de cercetare și verificare a circulației pe comunicație, în frunte cu locotenent major Botnar Mircea, la ordinul meu i-a oprit în localitatea Ciba i-a legitimat, i-a verificat corporal, m-a informat, iar apoi le-a dat permisiunea să plece. De fapt echipa de cercetare-verificare oprea toate autovehiculele ce veneau din ambele sensuri, le verifica, raporta și își continua misiunea. Dacă nu am fi procedat cum am procedat și la acest moment este greu de prevăzut care ar fi fost deznodământul.

Atacuri directe, subsumate războiului psihologic avându-mă pe mine ca țintă, sau executate cu intensitate maximă, au avut loc în segmentele de timp 22-23 Decembrie, 23-24 Decembrie 1989 și în alte zile premergătoare fugii și după a cuplului prezidențial. Atunci a început să „lucreze” marea fabrică de vise și minciuni, să bombardeze extraordinar de plăcut și nerealist, cu proiectile, care nu răneau ci desfătau sentimente și răvășau mintea și opinia celor mulți prin intermediul celor puțini. Acest câmp de bătălie imaterial, virtual dar nu mai puțin puternic, făcea trimitere către activitatea cerebrală a receptorilor și care, 98% se afla în afara creierului lor conștient. Se dorea crearea în imaginarul colectiv a diverselor „chipuri”, portrete ale dușmanului, eu fiind considerat unul dintre aceștia. Cunoscându-mi-se virtuțile caracterului, o parte dintre ele, care îmi definesc comportamentul, s-a încercat derutarea și enervarea mea. Numele meu a fost mereu pe buzele acelor agenți de influență care circulau cu o caravană mobilă dotată cu gigafoane și stații de multiplicare a vocii, prin care, la intervale diferite de timp, lansau lozinci false, avându-mă pe mine ca țintă. Ele circulau prin oraș, iar apelativele erau denigratoare și provocatoare: „Leucea acționează cu securiști-teroriști”, „El otrăvește apa”, „El nu distribuie

muniție gărzilor patriotice”, „El îl ține în unitate pe Costea”. Am fost făcut „nebulă” care avea de gând să vină să atace populația civilă, împreună cu securitatea și miliția, și care ar fi vrut să tragă și cu tunurile. „El face și desface”. Nu le mai țin minte pe toate, poate pentru faptul că nu au nimerit ținta și nu au stârnit o empatie neagră din partea concetățenilor.

Sun Tzu spunea în „Arta războiului” următoarele: „un atac diversionist, direct și constant, în plan informativ, avându-l ca țintă pe conducător, creează ceea ce se cheamă confuzie. Enervează-l și derutează-l pe comandant. Dacă comandantul este coleric autoritatea lui poate fi ușor zdruncinată”. Caracterul său devine instabil. „Dacă este încăpățânat și se înfurie ușor insultă-l și enervează-l așa încât să devină furios, să nu mai vadă clar. Acela care nu cunoaște cu precizie obiectivele sale nu știe să riposteze”. Refuz să cred că cei care au elaborat scenariile pentru România și pentru zona noastră de responsabilitate, nu cunoșteau percepțiile războiului psihologic pomenit de către mine mai sus, și nu aveau creionat și un profil multidisciplinar al meu.

Datoria noastră, a mea, era să fim calmi, imperturbabili și stăpâni pe sine. Pentru Unitatea de vânători de munte, cercul empatiei s-a lărgit cuprinzând nu numai structurile ministerului de interne din zonă, celelalte structuri ale Armatei și Administrației, ci și pe cel al cetățenilor, mai ales prin faptul că am reușit să realizăm rezistența emoțională necesară privind epidemia și stresul volitiv, senzitiv, dorit a fi creat prin emisiunile televizate, telefoanele și gigafoanele „otrăvite” folosite. Bineînțeles, splendida izolare pozițională și ierarhic informativă ne-a făcut să gândim cu mintea proprie și să nu așteptăm să primim soluții sau păreri de la vreun eșalon superior. Nu fiindcă nu ne-ar fi fost de bun augur. Problemele însă erau oarecum la fel pentru toți, situațiile fiind pe muchie de cuțit, fiindcă nu puteam ști, dacă prin aceste dezinformări nu s-a vrut să ni se abată atenția asupra amenințărilor interne, în detrimentul celor externe, sub forma eufemisticului sprijin militar străin, care să ne ajute „chipurile” la impunerea ordinii.

Când privim acum, cu calm, după 37 de ani de zile, greutățile ce ni s-au așternut în față, putem

dobândi o nouă încredere din amintirea celor pe care le-am depășit deja și să nu ne îngăduim să pierdem convingerea în reușitele viitoare. Acum, la fel ca și atunci, reușim și am reușit să iscăm licăritul de admirație în numeroși ochi ale căror priviri se îndreaptă ori s-au îndreptat înspre noi. Trăim ce-i drept în vremuri foarte interesante. În realitate toate vremurile sunt interesante pentru cei ce le trăiesc din interior. Dar acea perioadă a fost una specială, dintre acelea care marchează un punct de cotitură, când ne dăm seama brusc, sau nu, că se întâmplă ceva important, nou, epocal chiar. Schimbarea de paradigmă s-a produs. Semne prevestitoare în acest sens au fost, cu toții am simțit că ceva se apropie. „Casandrele nu s-au bucurat niciodată de popularitate”, spunea cineva. Ele puteau prezice viitorul dar nu erau capabile să facă ceva pentru a-l evita. Noi nu l-am prezis, l-am intuit. Am avut resorturile necesare gestionării evenimentelor fără niciun mort sau rănit. Vodevilul ludic din perioada Revoluției intitulat succint, de către mine, „Securiști-teroriști - spectacol bogat și continuu”, în neverosimil și artificial, jucat constant pe posturile de televiziune și radio, mai ales după scăpătutul lui Ceaușescu, nu m-a împiedicat să pot vedea în miezul lucrurilor, sprijinit fiind și de credința arvunită de către pronia cerească.

Apreciez, în încheierea acestui calup de probleme, că dominantele momentelor dorite, de către unii, au subsumat trei cuvinte și stări relevante: *imprevizibilitate*, *intenție* și *instabilitate*. Strategia și tactica noastră rafinată au fost acelea care folosea simultan „morcovul” și „bățul”.

A nu se uita următoarele spuse. Cei care se laudă că au înfăptuit o revoluție constată a doua zi că habar nu aveau ce au făcut, că revoluția înfăptuită nu seamănă nici pe departe cu aceea pe care ar fi dorit să o înfăptuiască. Aceasta este ceea ce Hegel numește ironia istoriei, o ironie cu care se confruntă majoritatea personalităților istorice zicea Friederich Engels. Aparent negativă, pentru că nu rezolvă nimic, revolta e profund pozitivă pentru că relevă întodeauna ceea ce merită apărut de om susținea cu temei Albert Camus.

Gl.mr.(rtg.) lector univ. dr. Crăciun Leucea,

**DIN ARHIVA LUI GEORGE ROCA
INTERVIU CU
CONSTANTIN MĂLIŢĂŞ -
DOCTOR ÎN FILOLOGIE,
CONFERENŢIAR LA CATEDRA DE
BIBLIOTECONOMIE A FACULTĂŢII
DE LITERE DIN CADRUL
UNIVERSITĂŢII ORADEA**

Dimitrie BĂLAN

*„Eu nu am cules roadele eforturilor mele!
Poate au cules alții de la mine, cum și eu
am cules de la alții mai înainte”*

Constantin Mălinaş s-a născut la 21 mai 1943, în oraşul Buzău, unde părinții Dumitru și Laura, s-au refugiat temporar în urma Dictatului de la Viena. A început liceul la „Samuil Vulcan” în Beiuş și l-a absolvit în 1960 la „Emanuil Gojdu” din Oradea. A urmat Facultatea de litere la Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, terminată în 1969, și s-a specializat în domeniul biblioteconomiei (1978-1985). A obținut Diploma

INFOCENTER din Danemarca, în 1993, pentru specializarea în educația postșcolară

a adulților. A urmat și cursul postuniversitar de „Biblioteconomie și știința informării” la Universitatea București, 1999-2000. Și-a dat doctoratul în filologie, cu teza „Contribuții la istoria iluminismului românesc din Transilvania: Viața și opera filologică a lui Ioan Corneli 1762-1848”, Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 2001.

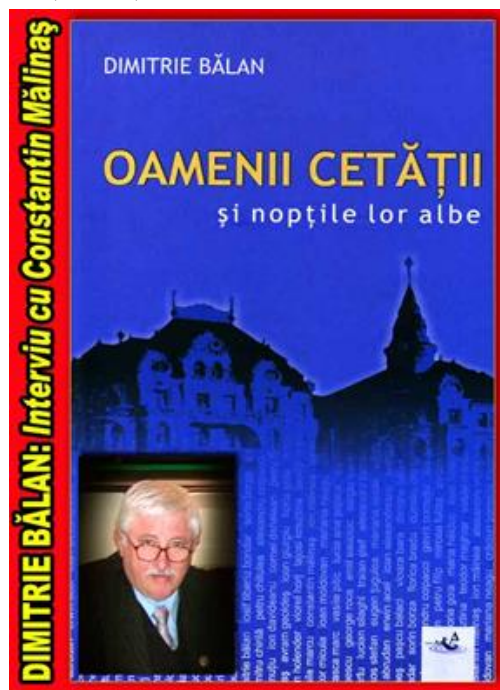
În prezent, este conferențiar universitar la Facultatea de Litere a Universității din Oradea, la catedra de biblioteconomie. De asemenea, este expert în bibliofilie (manuscrise și carte veche) acreditat public de Ministerul Culturii și Cultelor și a fost titularul funcției de director al Bibliotecii Județene Bihor „Gheorghe Șincai” din Oradea, din anul 1996 (a fost bibliotecar aici din anul 1979). Este angrenat în multiple activități, printre care, redactor șef al revistei „Familia română”, subintitulată „pentru solidaritatea românilor de

pretutindeni”, care apare trimestrial la Oradea din 1999. De asemenea, e președintele Asociației Române pentru Ex libris de la Oradea (din anul 1994); membru în Association Francaise pour la Connaissance de l' Ex libris de la Nancy (din anul 1986); membru al Societății Numismatice Române din anul 1994, redactor șef al Buletinului „Ex libris românesc” și director al revistei „Sănătatea cărților”, care este prima publicație în domeniul conservării, editată în România, trimestrial, începând din anul 2002.

Pentru scurtă vreme a fost redactor la ziarul „Crișana” din Oradea și inspector la Direcția de Cultură și Patrimoniu. A publicat peste 160 de studii și referate de specialitate, în domeniul biblioteconomiei, bibliologiei, bibliofiliei, istoriei culturale și istoriei literare, în reviste și volume și, totodată, a luat parte la peste 120 de sesiuni de specialitate din țară și din străinătate, în domeniile arătate mai sus. Numeroase premii, diplome și distincții culturale, în țară și străinătate.

A publicat următoarele lucrări:

- **Afinitatea lui Gheorghe Șincai față de Oradea, 1979;**

- **Biblioteca edițiilor Eminescu românești și străine 1879-1989**, Oradea, 1989
- **Centenar Ion Creangă 1889-1989**: Catalog de ediții ale operei, Oradea, 1990
- **Eminescu - un secol în medalii (1889-1989)**, Oradea, 1992
- **Pictorul Traian Goga (1917-1989)**, Oradea, 1993
- **Tipografi, tipografii și edituri în Bihor 1565-1948**, Oradea, 1995
- **Carte românească veche la Oradea (1643-1830)**, Oradea, 1993
- **Biblioteca pentru toți la centenar 1895-1995**, Oradea, 1995
- **Cu Astra în regiunea Odesa**, Oradea, 2000
- **Eminescu și Oradea**, 2000; Oradea, 1993
- **Contribuții la istoria iluminismului românesc din Transilvania: IOAN CORNELI 1762-1848**. Teză de doctorat, 316 p., Universitatea Oradea, 2003,
- **Oradea în plăci memoriale**, album, Oradea, 2003
 - **Cartea bicentenarului Gojdu 1802-2002**, 270 p., Oradea, 2004.

A editat și prefațat peste treizeci de cărți de istorie, cultură și literatură, care privesc românii de pretutindeni, precum și integrarea Bihorului în valorile culturale naționale ale tuturor românilor. Este membru al Biroului Consiliului de Conducere al Asociației Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România; președinte al Asociației Române pentru Ex Libris, Oradea, din 1995, afiliată internațional la Federația de specialitate de la Londra. Membru asociat în Comisia Națională a Bibliotecilor din România.

- *„Te-am citit” puțin, prietene Costică Mălinaș, în Dicționarul sentimental al lui Stelică Vasilescu și am observat că de la venirea pe lume, ai avut un drum destul de întortocheat. Părinții fiind refugiați din Bihor, tu te-ai născut la Buzău. Ai făcut „primara” la Bistra – Almașul Mare și la Popești, liceul la „Samuil Vulcan” în Beiuș și „Gojdu” la Oradea. Apoi Filologia la Cluj. Parcurgând CV-ul tău,*

am constatat că ai specializări postuniversitare și doctorate pe unde ai putut. Cam neastâmpărat de felul tău, nu?

- Întortocherile drumului meu nu sunt o raritate, ele au fost ale epocii pe care am parcurs-o și sunt întortocherile pentru toată generația din care fac parte, care s-a născut în război, a trăit sub călcâiul a cel puțin trei dictaturi sub culori diferite, dar având un numitor comun, anume, esența totalitară. Și acum, viața ni se stinge în libertate. Specializările pe care le-am făcut au venit din nevoia de a mă așeza pe direcții și domenii de activitate, care erau mai puțin viciate ideologic, erau mai curate, erau și mai dificile și deci mai libere de concurență, fiind de altfel și mai retrase și fără prea multe recompense.

- *Ai făcut multe pozne în copilărie?*

- Bineînțeles că în copilărie am făcut multe pozne. Principala poznă era plecatul de acasă prin sat, toată ziua, cu frate-meu, pe deal, la vie sau la pădure. Depresiunea Văii Bistrei este foarte bine dăruită de Dumnezeu, are de toate, este încununată cu coroana Munților Plopișului, care se vedeau foarte bine din cireșul de la vie. Am avut întotdeauna cireșele noastre și nu am mers la cireșele altora, nici măcar de pe marginea drumului. Aceasta a fost o cutumă sfântă la noi în sat, să nu te atingi de fructele altuia.

- *De care dintre aceste locuri ale peregrinării tale te simți mai legat și de ce?*

- Casa noastră și locul nostru fiind așezate pe deal, am putut ani de zile să am o privire aeriană, de ansamblu, asupra Văii Bistrei, care se desfășura înaintea ochilor cartografic. Cred că vederea asta, repetată ani la rând, m-a organizat mental. De aceea țin cel mai mult la satul meu de deal, satul Ciutelec, precum și la Valea Bistrei, care nu este mai prejos decât Țara Hațegului, sau Țara Oașului.

- *Când erai mic ce doreai să ajungi în viață?*

- Mai întâi am vrut să ajung felcer, căci acesta venea din când în când în sat și dădea oamenii cu spirt medicinal. Apoi am vrut să mă fac perceptor, căci acesta venea cu carul la poartă și aduna perinele în loc de impozit, apoi am vrut să mă fac boitar. Adică un fel de paznic la viței în pădure, ceea ce însemna un fel de fugă de acasă, în societatea băieților, care se adunau acolo ca într-un loc inițiativ; făceau foc, mâncau napi și cartofi copti în jar. Trebuie să știți că a fost mare sărăcie în anii cinzeci, nu era pâine și se mânca orice. La modă era „zupa” de chimen și nană Floarea Hulubăniții, care striga la noi: „*Trei sorbite și o mușcată!*” Adică să dai de trei ori cu lingura după „zupă” și numai o dată cu gura după pâine! Am înțeles că, totuși, noi trăiam mai bine, chiar așa, cu supa de chimen, când au început să apară în sat moldovenii, care umblau din poartă în poartă, după o cupă de făină sau o coșarcă de cartofi. Atunci când a fost marea secetă din Moldova și când s-a înființat trenul foamei!, adică actualul tren Timișoara-Oradea-Cluj-Iași și înapoi. Trenul acela i-a salvat pe moldoveni! De atunci i-a rămas numele de trenul foamei. E un tren muzeu!

- Deși împărțit în două orașe, liceul, această „temelie” pentru cultura generală a unui tânăr - spun asta, pentru că la universitate urmează specializarea -, și-a stârnit anumite sentimente mai deosebite? Să zicem dragostea de o colegă sau de poezia lui Eminescu sau – de ce, nu? – de Teorema lui Pitagora sau de Himalaya?

- Liceul l-am făcut în două trepte, la Beiuș și la Oradea. Am mers la Beiuș, împreună cu fratele meu mai mare, Dumitru, ca să fim lângă unchiul nostru, profesorul de muzică Mihai Bruchenthal, care era văr primar cu mama. Pentru ca să ne protejeze, cum se face între neamuri. A făcut-o, dar mie mi-a și dat vreo câteva, pentru că eram cam afon la materia lui. În rest, a fost un unchi simpatic și cumsecade, fie-i odihna deplină și memoria binecuvântată. La liceul din Oradea era altcumva, internatul mai sever și mai închis, profesorii mai eleganți

și mai „*tudoși*”, așa că m-am dat mai pe carte. Se făceau consultații, se făceau un fel de teste, care mi-au convenit. Eu fiind mai mic de statură, nu mă puteam remarca fizic, ei m-au făcut să mă afirm pe calea învățaturii. Cu profesorul Groza, cu Traian Blajovici, cu profesorul Emil I. Roșescu, Titus L. Roșu, Greavu sau mai ales cu Anastasie Țârulescu am descoperit că se poate discuta cu ei, făceau cercuri de artă sau știință, făceau cenaclu, teatru, ne duceau la bibliotecă, adică altă „fărină” se măcina, mai participativă, decât la Beiuș, unde profesorii erau din cei de odinioară și cam speriați de regimul cel nou. Să reținem că suntem în anii 1956-1960. Cel mai puțin cooperant era Baci Mitru de la poartă, care era invalid de război, având un picior de lemn. Da nu ne lăsa să ieșim în oraș nici în ruptul capului, iar biletul de voie îl sucea un ceas pe toate părțile, până dădea drumul la ușă. Noi am dat bacalaureatul din șapte materii, toate într-o singură zi, cu comisie străină. Am luat cinci note de zece și două de nouă! Mă uimesc să văd că acum și trei materii par multe, probabil ar vrea și alea să le dea părinții, că se obosesc copiii de atâta materie, după bar și discotecă.

- Apoi ai plecat la facultate. Cum era pe atunci viața studentescă?

- Viața studentescă era o viață de liceu ceva mai dezvoltată. De aceea m-am acomodat repede și am învățat foarte mult. Căminul a fost foarte bun. Acolo am și fost bibliotecar, între anii 1963-1966, aveam cam 40.000 de cărți la Căminul „Emil Racoviță” și dădeau cărți la toți. A fost minunat. Acolo am învățat să organizez grupuri de persoane după un anumit program, a fost prima mea experiență managerială, să zic așa.

- Ce mentori, ce modele ai avut în viață?

- Mai mulți, mai multe. Treceau, mai rămâneam cu ceva. Am învățat de la multe persoane, dar tata a rămas mereu modelul meu atitudinal. A fost un om de mare capacitate, cu o mare inteligență, dar pe care l-a frânt războiul și l-a măcinat, însă a

rămas destul, ca să am ce lua de la el. A decedat în ianuarie 1989.

- În 1966, după terminarea filologiei ai devenit profesor. Nu ți-a plăcut prea mult, din moment ce ai părăsit învățământul cu o anumită ușurință?

- Nu am fost niciodată profesor în sensul unilateral al cuvântului de odinioară și totodată nu am părăsit niciodată profesia asta. Cred că am fost mai mult un medium de învățare.

- Ți-a plăcut să fii director? Ai fost director la școală, director la casa de cultură, director la bibliotecă...

- Am condus tot timpul ceva. Acesta îmi este destinul, firea. De aceea nu e de mirare că am condus și instituții sau chiar am înființat și condus instituții. Fie iertat Ioan Tincuț, care a fost un om de calitate și de umor. El spunea în gura mare că la mine în dosarul de cadre de la partid era scris „director”, acolo unde se cerea să scrie profesia. Deși atunci nu eram director. „Păi, așa îți este firea!” a zis. Parcă mi-a fost teamă de părerea asta, că nu era ceva în regulă să fii de profesie director într-un timp când directorii se puneau de către partid!

- Ai fost activist de partid?

- Într-un fel, aș fi dorit foarte mult să fiu. Să pot lua decizii... Mai drepte ca alții împuterniciți s-o facă. Dar oricum, nu s-a putut, aveam un dosar fisurat. Fratele meu mai mic făcuse teologia la Sibiu și apoi a rămas în Vest, după ce a luat doctoratul acolo. Așa că mă bucuram că sunt lăsat în pace la serviciu, ce să mai am gânduri de avansare.

- Ca director ai dorit și ai reușit să te faci iubit de oamenii din subordine?

-Tata a fost constructor de meserie. Și eu am această înclinație, să construiesc! Un constructor, asta am fost ca director. În sensul în care se configurează un director de fișier în calculator. Am dorit exactitate.

Ori exactitatea și iubirea nu prea merg împreună.

- Ți-ai risipit cu generozitate și osârdie „noaptele albe”, ai citit enorm, ai scris la fel de mult. Ai fost și ești un om pentru oameni. Ce roade ai cules?

- Eu nu am cules roadele eforturilor mele! Poate au cules alții de la mine, cum și eu am cules de la alții mai înainte. Acum las prea puțin, parcă acum se înghesuie mai tare proiectele!

- Accepți ideea că și tu ești om și că nimic din ceea ce este omenesc nu-ți este străin? Adică mai și greșești în viață?

- Da, sunt un om, sunt un grăunte de nisip, sunt supus greșelii și nu știu să-mi îndrept greșelile! Pentru că e de întrebare ce este aceea o greșală! Mai degrabă m-a preocupat să nu fiu nedrept cu cineva!

- Sunt curios cum te-au persecutat comuniștii. Mai nou, toată lumea a fost... Până și un ofițer superior de securitate, publicându-și prin presa locală niște amintiri susținea că a fost persecutat, ba chiar că a fost și disident. Măi, să fie!

- Nu m-au persecutat! Eu i-am persecutat pe ei! Pentru că am fost incomod și au trebuit să mă sancționeze. Aveam opinie, spuneam ce vedeam și ce credeam! În limita bunului simț. De aceea la fiecare 4-5 ani luam o sancțiune de partid. Cincinalul și sancțiunea! Trebuie să-ți spun că eu mult timp am iubit idealurile în care trăiam! A urmat apoi perioada îndoielilor! Am văzut că una se spune și alta se fumează! Cam așa a fost nivelul de ridicare la care am putut să ajung, chiar dacă în sinea mea eram chiar mai evoluat. Prin urmare, nu am fost deloc dizident, am fost numai un fel de repetent!

- După o agapă cu scriitori și alți „culturnici” la Diosig, unde oamenii de talent au tăbărât ca lăcustele asupra bieților localnici și le-au secat renumitul vin din podgoriile din Dealul Diosigului, ai avut și o mică „aventură” aparte. Vrei să o istorisești pe scurt?

- Ce frumos a fost atunci la Diosig, acum vreun sfert de secol! A fost actul meu de curaj, însă mai spre dimineață, după mult vin, m-am apucat să vorbesc mai pe șleau vreo câteva adevăruri. Dar nu auzea nimeni, cei trezi deja... dormeau, iar ceilalți vorbeau toți, strigau, cântau. Un speriat m-a reclamat și s-a făcut ceva târboi, da nimeni nu prea a avut chef să mă ia în serios. Din aia, m-am ales cu încă o sancțiune de partid, dată așa, de sus în jos, nestatutar, căci organizația de la bibliotecă a refuzat să o voteze. Spre mândria lor, s-au abținut cu toții! Așa a fost!

- Ai umblat prin străinătate? Cum a fost? Cu ce folos?

- Cu folos mult. Am vizitat multe biblioteci și am văzut atunci, în perspectivă, fața actuală a profesiei și a instituției. Toate au fost drumuri de după 1990. Până atunci am avut interdicție de a ieși din țară. Am și dovada scrisă că a fost așa! Hârtia cu ștampilă de la miliție prin care mi se refuză plecarea.

- Costică, Costică... Dacă te radiografiez mai atent, observ că cochetezi și cu politica. Încă n-ai ajuns la concluzia că e o târfă țipător sulemenită, destul de atrăgătoare, dar plină de boli rușinoase?

- Am încercat la social-democrați, care sunt pe firea profesiei mele. Nu prea a mers. Nu am putut găsi loc din cauza ingineriadei, care a năvălit în partide și care se organizează mai ușor, după legile mediocrității. Da văd că nici alții nu au reușit, la celelalte partide. Văd că oamenii de cultură sunt marginalizați și respinși de partide! Nu avem trecere, nu le place de noi, preferă mediocritatea șmecheră și încultura bogată.

- Care a fost cel mai trist moment din viața ta?

- Când m-am trezit din anestezia generală, după operația grea, de cancer la colon, de acum trei ani. Și de atunci, fiecare

dimineață este o bucurie, pentru care mulțumesc bunului Dumnezeu.

- Ai vreun „hobby”? Anume?

- Nu! Dacă mă apuc de ceva, fac serios! Ca „hobby”, probabil că mă uit la fotbal pe televizor și așa de bine adorm după un sfert de ceas!

- Mai vrei să adaugi ceva ce n-am fost inspirat să te întreb?

- Neapărat e de adăugat preocuparea pentru cunoașterea problemei moștenirii Gojdu, care a fost blocată în Ungaria. De circa zece ani am scris pe această temă peste șaiszeci de studii și articole și am editat o carte. Acum iau parte la un serial de recuperare în revista „Flacăra”, care încearcă să trezească opinia publică și mai ales guvernul la realitate. Sperăm că vom reuși și cei care ascund averea și moștenirea Gojdu vor fi dați în vileag.

- Îți mulțumesc și-ți urez numai bine.

- Și eu. Îți doresc sănătate și să mai vorbim peste douăzeci de ani!

Oradea, februarie 2006

ARHIVE DUNĂRENE. ISTORIE TESTIMONIALĂ

Ion Anton Datcu

Din cele mai vechi timpuri *Dunărea Argintie* a adunat evenimente triste, multe presărate cu drame incredibile. Tot pe luciul ei s-au petrecut și alte fapte, unele memorabile. Numai la câteva vom zăbovi.

În perioada dureroasă a anilor 1948-1964 și chiar mai târziu, în apele fluviului au murit mulți tineri, care doreau să evadeze spre libertate din *țara sârmelor ghimpate*. În zona în care era cursul de apă mai îngust (170 de metri), evident că se afla și paza întărită, aspect neglijat de curajoșii visători. Patrurile grănicerești nu aveau milă și regrete. În urma unor scurte rafale, cadavrele juvenile pluteau în derivă duse de curent, în avalul tăcut spre Marea cea Mare.

Famiiliile îndoliate nu-și mai vedeau fiii niciodată.

Au existat și cazuri în care, *frontieriștii* au fost prinși, judecați și întemnițați la ani grei de închisoare. Alții, cu toate că se considerau fericiți, pentru performanța de a ajunge pe malul Iugoslav au fost restituiți autorităților române, deoarece exista o convenție sau troc sinistru-*un transfug la schimb cu un vagon de sare!* Printre mulțimea celor capturați au fost trei craioveni.

1.- Remus Radina, născut la 9 aprilie 1924. Studii-Școala Militară de Ofițeri de Cavalerie din Târgoviște. La 16 aprilie 1947 a fost dat afară din armata *burgheză*, motiv pentru care a dorit să plece în lumea liberă. În noaptea de 2 noiembrie 1948 a trecut prin apa rece a Dunării, dar grănicerii țării vecine l-au returnat pentru recompensa de zece tone de sare. Cutezătorul a primit o pedeapsă de cinci ani de muncă forțată. Eliberat la 29 august 1954 a căutat din nou să treacă granița. Prins și anchetat la 12 martie 1957, în calitate de recidivist a primit zece ani de temniță grea și direcționat la Jilava și Gherla.

2.- Sergiu Mandinescu, născut la 3 iunie 1926 a absolvit Liceul Militar din Craiova, după care, în primăvara lui 1948 a fost dat afară de la Școala Militară de Ofițeri din Sibiu, din cauza vederilor anticomuniste. În seara zilei de 12 septembrie 1948 a încercat fără succes să treacă granița la Orșova. Arestat și anchetat, în iunie 1949 a fost condamnat la 12 ani de închisoare la Aiud, Gherla și Pitești. După eliberare a murit la vârsta de 38 de ani, în urma bolilor detenției.

3.- Vasile Gavrilesco-nume de cod, *Liliacul*. Născut la 5 aprilie 1937, o perioadă a fost *Copil de Trupă*. La fiecare defilare desfășurată cu ocazia zilei de 10 Mai, micuțul caporal îmbrăcat în haină militară bătea pas de front în fruntea coloanei în care străluceau tunurile Regimentului 9 Artierie. În decembrie 1958, lângă Jamu Mare s-a străduit să

treacă granița terestră în Iugoslavia. Prins pe fâșia de nisip a executat șase ani și jumătate de închisoare până la Amnistierea din august 1964. În august 1965, după o nouă încercare a fost capturat în mijlocul Dunării, după care a executat trei ani și patru luni, la Aiud, Gherla și Balta Brăilei. În anul 2002 a solicitat acordul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității să-și cerceteze voluminosul dosar. Cu această ocazie a aflat cu stupeoare că soția sa, Aurora a fost informatoarea Securității sub numele conspirativ-*Amalia!!!* Cu alte cuvinte a dormit în pat cu Securitatea, sub plapumă cu dușmanul! Apăruse turnătorul conjugală! Filajul total, nocturn!

Rusaliile Negre. Tot în acea perioadă terifiantă au avut loc cumplitele deportări în Bărăgan. În noaptea de 17/18 iunie 1951, toți cei care locuiau la hotarul iugoslav au fost arestați și pedepsiți la suferință în *domiciliul forțat*. În aceste condiții de panică atroce 12.971 de familii au fost imbarcate în 2.696 de vagoane de marfă și 6.211 camioane. Încadrarea juridică a fost *Elemente cu un ridicat factor de risc*. Obligați, 40.326 de nefericiți și-au lăsat închise casele din 258 de localități. După cinci ani de condiții vitrege, 1.742 au murit, dintre care 175 de copii. Printre supraviețuitori a fost adolescentul Petre Aldea, care a primit interdicție de a urma studii înalte profesând meseria de strungar. Coerciția sa a fost aplicată la, atenție, zeci de mii de copii cu viitorul stopat!!!

* * *

În partea a doua va fi evocată perioada de cumpătare existentă la hotarele României, în jurul anului 1938. Granița nu era forțată, cine dorea pleca oficial. Printre grănicerii din Orșova se afla locotenentul Barbu Morcovescu, un ofițer cu o cultură generală vastă. După ce a fost epurat din vechea armată *burgheză*, în final va ajunge actor la Teatrul Național din Craiova. Pe fondul unei acalmii totale la frontieră, ca orice grănicer își făcuse prieteni printre omologii

din Tekija, pe malul opus al Dunării. Se vizitau reciproc și învățau limba vorbită de ceilalți. Se invitau la o cafea bună, la o țigară parfumată, la un grătar apetisant, timp în care se schimbau impresii, depănau amintiri sau întâmplări amuzante.

Așa cum s-a precizat, nu existau treceri frauduloase ale fluviului. Din contră. Negustorii *micului trafic* traversau oficial cursul de apă să-și vândă marfa în piețe, la vedere, după care reveneau la domiciliul fiecăruia. Aveau loc, chiar aventuri amoroase, unele finalizate în casnicii fericite. În apropiere, obiceiurile erau identice între locuitorii din Turnu Severin cu cei din Kladovo, oraș situat pe malul drept. Toată suflarea trăia într-o liniște și prietenie de invidiat.

Coborând în aval, în zona Portului Calafat, atmosfera era oarecum asemănătoare. Ofițerii grăniceri români și cei bulgari se cunoșteau, legaseră simpatii, vorbeau ambele graiuri. Considerau ca o mare rușine să coordoneze fapte ilegale, aducând prejudicii onoarei ofițerești. În Restaurantul *Debarcader*, din Calafat aveau loc aniversări și onomastici, toată lumea se respecta reciproc. Exista acea limită a bunului simț. Se cunoșteau *fiecare cu fiecare*, ca o familie.

Când vizitele se întorceau, în Restaurantul *Dunav*, din Vidin, oferta era deosebit de variată. Totul începea de la noua descoperire a industriei viticole bulgare: pastilele efervescente. Într-un pahar cu apă se introducea o tabletă comprimată, care în urma dizolvării rezulta un sprîț uimitor.

Pentru a încheia cu un aspect nostim se spune, că atunci când cântă cocoșii în comuna mehedințeană *Pristol*, mesajul lor matinal se aude în trei țări. De ce? Pe malul opus al Dunării se află granița dintre Serbia și Bulgaria. Acolo sunt localități care au cocoșii lor. Prin replica tuturor rezultă un cor unicat, razant cu apa fluviului în zori de zi.

Note: Mărturii ale localnicilor sau destăinuirile celor menționați.

Ion Anton Datcu,

Canada, aprilie 2026, cronicar-

ISTORIA ÎN MERS

Tiberiu Tudor

7. Strâmtoarea Ormuz

Blocada iraniană—închiderea strâmătorii

Răspunsul Iranului la atacul devastator al forțelor americano-israeliene din dimineața zilei de 28 februarie 2026 (operațiunea „Epic Fury”) a fost instantaneu: un val de rachete și drone asupra unor obiective militare și strategice israeliene și asupra bazelor americane din regiune, precum și închiderea strâmătorii Ormuz. Operațiunea a fost denumită de iranieni „Adevărata Promisiune -4” (fiind al patrulea răspuns de acest tip la diversele atacuri israeliene). Închiderea strâmătorii a fost o lovitură surprinzătoare atât pentru administrația de la Washington, cât și pentru oficialii israelieni. Pentagonul și Consiliul Național de Securitate al SUA au considerat posibilitatea ca Iranul să închidă strâmtoarea un

„subiect secundar” și au apreciat o asemenea operațiune ca improbabilă întrucât „ar fi un act de sinucidere economică a Iranului”. Ulterior, în cadrul audierilor din comisiile de apărare ale Congresului Statelor Unite, mai mulți analiști au confirmat că avertismentele serviciilor de informații navale (ONI) despre posibilitatea unui „răspuns asimetric total” al Iranului au fost ignorate de liderii politici care au aprobat atacul din 28 februarie.

Strâmtoarea Ormuz (Hormuz) [1] (*slide 1*) este mărginită pe malul iranian de un lanț muntos (Zagros), abrupt, o barieră naturală plină de peșteri

și labirinturi naturale, la care iraniienii au adăugat rețele de tuneluri militare, pe care oficialii le numesc „orașele rachetă”, adăpostind rachete anti-navă, baterii de coastă, drone, șalupe înarmate cu rachete și mine pentru atacuri rapide, în roi. O asemenea configurație este nedetectabilă din satelit și impenetrabilă la bombele Bunker Buster folosite din plin și eficient de aviația israeliană în centrul Teheranului, în atacul de la 28 februarie. Conducerea operațiunilor iraniene din strâmtoarea Ormuz este exercitată de Marina Corpului Gărzilor Revoluției Islamice (IRGC-N). Spre deosebire de armata regulată, IRGC este o structură militară profund ideologizată, inclusiv în cultul martiriului. Este considerată coloana vertebrală a regimului islamic și răspunde direct în fața Liderului Suprem. IRGC a declarat oficial închiderea strâmtoării la 2 martie.

Ultimatumurile lui Donald Trump

Liniile de forță ale istoriei acestei perioade vor fi devoalate, ca de obicei, peste două – trei decenii, când o parte din documentele esențiale va fi desecretizată. Deocamdată se știe că la 11 februarie a avut loc în Sala de Criză (Situation Room) – o zonă ultrasecurizată și dotată a Casei Albe, în care are acces numai vârful conducerii Statelor Unite – o întâlnire la vârf, la care a participat și premierul israelian Benjamin

Netanyahu. În pofida rezervelor exprimate de șefii diverselor Departamente, acesta a reușit să-l convingă pe președintele Donald Trump de oportunitatea momentului atacării și decapitării conducerii Iranului, a schimbării de regim politic și a anihilării potențialului nuclear iranian. Atacarea bazelor militare americane din regiune a fost un risc asumat, dar schimbarea de regim politic nu s-a produs, iar Iranul a apăsat butonul de comandă al unei arme cu efect neprevăzut: închiderea strâmtoării prin care se desfășoară o cincime din tranzitul maritim mondial de petrol. La 5 martie IRGC a instituit blocajul selectiv: pentru Statele Unite, Israel și aliații occidentali. Navelor țărilor considerate neutre sau prietene (în special China, principalul cumpărător de petrol iranian) li s-a permis tranzitul. Prețul barilului de petrol a explodat, bulversând întreaga economie mondială. într-o manieră ultimativă. La 21 martie a dat un prim ultimatum, de 48 de ore, Iranului, cerând redeschiderea completă a strâmtoării, și amenințând cu distrugerea, în caz contrar, a centralelor electrice și a podurilor iraniene. La 23 martie a prelungit termenul cu 5 zile, invocând „discuții productive” cu oficialii iranieni, deși Teheranul a negat public existența negocierilor la acel moment. La 26 martie termenul a fost din nou amânat, cu încă 10 zile, stabilind data limită pentru 6 aprilie. Trump a declarat că a făcut „o pauză” la cererea guvernului iranian. Aceste amânări au fost urmate de un al patrulea ultimatum, în dimineața zilei de 7 aprilie, în care a ridicat nivelul amenințării: „O întreagă civilizație va muri în această seară, pentru a nu mai fi adusă niciodată înapoi. Nu vreau să se întâmple asta, dar probabil se va întâmpla.” Această frază a stârnit critici dure la nivel internațional, fiind condamnată, printre alții, de către Papa Leon al XIV-lea și de Secretarul General al ONU, António Guterres.

Iranul a răspuns cu scuturi umane simbolice de mii de oameni în jurul unor centrale

electrice și pe câteva poduri emblematic, precum și cu amenințarea că va ataca la fel infrastructura civilă din statele din jur în care americanii au baze militare. În aceeași seară, de 7 aprilie, cu puțin timp înainte de expirarea termenului limită, Trump a anunțat suspendarea atacurilor și stabilirea unui armistițiu de două săptămâni, mediat de Pakistan.

Toate ultimatumurile nu au fost transmise prin canale diplomatice formale sau prin documente oficiale de tipul „Executive Orders”, ci au fost lansate prin postări pe Truth Social, platforma proprie a lui Donald Trump, ceea ce i-a permis revenirea cu versatilitate asupra lor, argumentând că „negociază în timp real”. Acest stil de comandă a generat o tensiune între Casa Albă și conducerea militară. Reacția Pentagonului a fost un amestec de conformare logistică, frustrare instituțională și măsuri de siguranță pentru a preveni un război accidental. De fiecare dată când Trump posta un nou ultimatum sau o amenințare, Pentagonul trebuia să pună forțele în stare de alertă maximă (DEFCON 2, în anumite momente), chiar dacă nu primise încă un ordin formal prin lanțul de comandă securizat. Unii observatori consideră că imprevizibilitatea lui Trump este o metodă calculată de a forța tabăra adversă să facă greșeli sau să cedeze de teamă. Alții consideră că Trump s-a blocat singur într-o retorică din care nu mai poate ieși fără a părea slab, că este „prizonierul propriei hiperbole” (Jon Alterman, expert american în problemele Orientului Mijlociu).

După cum s-a mediatizat pe larg, aliații NATO s-au distanțat de la bun început de abordarea Statelor Unite – Israel în privința războiului cu Iranul. Spania, Italia și Germania au refuzat solicitarea explicită a președintelui Trump de a trimite nave de luptă pentru a debloca în forță strâmtoarea Ormuz. Ministrul Apărării al Germaniei, Boris Pistorius, a respins categoric apelul, în termenii: „Acesta nu este războiul nostru, nu noi l-am început”. Cancelarul

Friedrich Merz – poate cel mai fervent susținător al continuării războiului din Ucraina – a respins categoric apelul, argumentând că Germania nu are mandat din partea ONU, UE sau NATO pentru o astfel de intervenție și adăugând: „Germania nu face parte din acest război și nu dorim să devenim parte din el.” Au fost larg mediatizate și reacțiile de iritare ale președintelui Trump la acest refuz, inclusiv punerea în discuție a viitorului Alianței.

Eșecul negocierilor de la Islamabad. Blocada americană.

La 13 aprilie au avut loc în capitala Pakistanului primele negocieri directe, la nivel înalt, între delegația americană, condusă de vicepreședintele J. D. Vance și cea iraniană, condusă de președintele Parlamentului iranian, Mohammad Ghalibaf (*slide 2*).

Negocierile la nivel înalt eșuate

James D. Vance

Mohammad Ghalibaf

Jared Kushner

Abbas Araghchi

Deși concepute ca „negocieri cruciale”, care au deplasat la Islamabad delegații de peste 70 experți fiecare, negocierile au fost un eșec total. Discuțiile s-au blocat în trei puncte cheie: monitorizarea nucleară a Iranului, cronologia ridicării sancțiunilor impuse acestuia și statutul strâmtoării Ormuz, în toate acestea fiecare dintre cele două părți acuzând-o pe cealaltă de pretenții maxime. Probabil intransigența stilului Trump va fi jucat un rol; Vance a spus ulterior că a avut peste zece convorbiri cu președintele în timpul negocierilor. Pe de altă parte, echipa iraniană nu a avut un punct de vedere unitar, conducerea

guvernamentală civilă (președintele Iranului, președintele Parlamentului, ministrul de Externe) fiind pentru concesiile, conducerea IRGC pentru continuarea războiului cu orice preț, iar Mojtaba Khamenei, care ar fi avut autoritatea de a impune o decizie, este, în permanență, absent (se comentează grav rănit în cursul atacului de la 28 februarie care a dus la moartea tatălui său).

În seara aceleiași zile, 13 aprilie, președintele Trump a anunțat, tot pe Truth Social, instituirea unei blocade navale pentru toate navele care încearcă să iasă din sau să intre în porturile iraniene, mizând pe un colaps economic al Iranului în lipsa exportului de petrol.

În acest context Iranul a refuzat reluarea negocierilor directe. Schimbul de puncte de vedere urma să reînceapă, la 25 aprilie, prin „diplomația de proximitate” (delegațiile nu stau față în față, ci în camere separate, mesajele lor fiind transmise prin mediator). Statele Unite urmau să trimită o delegație de nivel mai scăzut, condusă de Jared Kushner și Steve Witkoff. Dar ministrul de externe iranian, Abbas Araghchi, a lăsat mediatorilor pakistanezi noua versiune, în 10 puncte, a propunerii iraniene a planului de pace, plecând, cu toată echipa în Oman, alt stat mediator în actualul conflict din Orientul Mijlociu. Președintele Trump a anulat, în ultimul moment plecarea delegației americane la Islamabad.

Merită subliniat că la întâlnirea la nivel înalt din 13 aprilie, Jared Kushner (ginelele președintelui Trump) l-a îmbrățișat pe (reputatul

diplomat) Abbas Araghchi. Gestul, care a surprins lumea diplomatică, a fost interpretat ca unul de diplomație neconvențională „marca Trump”. Un gest care arată că totul este posibil sub noua administrație, că se poate trece peste o jumătate de secol de adversitate dacă există un interes tranzacțional comun.

Războiul se apropie de pragul critic de 60 de zile, termenul limită legal ([2], Secț. 5b) după care un președinte nu mai poate angaja forțe militare în ostilități fără aprobarea Congresului.

La 27 aprilie Araghchi a fost primit la Sankt Petersburg de către președintele Vladimir Putin și ministrul de Externe, Serghei Lavrov. Pe agenda de lucru s-a aflat și propunerea Iranului de încetare a focului prin redeschiderea strâmtoării Ormuz și ridicarea blocadei americane, cu amânarea negocierilor pe tema nucleară.

[1] Strâmtoarea Ormuz, <https://www.youtube.com/watch?v=VxWK0M9riyo>

[2] War Powers Resolution, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/warpower.asp

Prof. Dr. Tiberiu Tudor,
București

**PROFESORUL,
CREATOR DE
CONȚINUT
EDUCAȚIONAL
AUTENTIC
Gruia COJOCARU**

Fiecare secvență de timp din „marea trecere” a fiecărui individ pe Pământ e o fărâmbă de istorie, care, uneori, iese ușor din „cetatea” obișnuitului. Așa am perceput durata orelor de sâmbătă, 25 aprilie 2026, când, invitat fiind, m-am alăturat comunității profesorilor de geografie din zona Dorohoi –

Darabani, într-o activitate de cerc pedagogic „găzduită” de peisajul pitoresc al satului Oroftiana, din comuna botoșăneană Suharău. Întâlnirea, obișnuită, firește, înscrisă în desfășurătorul activităților de profil din fiecare an școlar, a trecut însă de zona rigidă a perfecționării profesionale, devenind incursiune în specificul local, prin prezentări minuțioase, obținute prin studiul individual, dar și prin aplicațiile practice de teren.

Prima parte a evenimentului a fost dedicată comunicărilor științifice, susținute de doi profesori de specialitate. Mai întâi, profesoara Cătălina Radu a realizat la școala din localitate o analiză detaliată a „Cadrului natural al comunei Suharău”, în care a punctat particularitățile geomorfologice și climatice ale zonei, oferind colegilor o perspectivă clară asupra resurselor naturale și a modului în care relieful a modelat viața comunității. Apoi, profesorul Alexandru Oanea a completat tabloul geografic cu o dimensiune temporală, evocând o „Scurtă istorie a satelor comunei Suharău”. Prezentarea a revelat momentele cheie din evoluția așezărilor, evidențiind continuitatea ființării umane în acest spațiu de frontieră.

Partea a doua a activității ne-a transformat pe toți în exploratori. Sub îndrumarea celor doi dascăli, crescuți sub „răsuflarea” Prutului, am parcurs un itinerar important pentru patrimoniul local și național. Astfel, troița eroilor de la granița cu Ucraina ne-a reamintit drama românilor din Ținutul Herța și nordul Bucovinei dinspre jumătatea secolului XX, oferind un context geopolitic necesar înțelegerii realității zonei din perspectivă istorică.

Apoi, după ce am tăiat satul de la apus la răsărit, am virat către nord, urcând pe Dealul Doamnei al Oroftianei, un punct strategic, de unde se poate observa dinamica peisajului și intrarea Prutului în Țară, care devine graniță de stat. Dar, piesa de rezistență a fost, de departe, Pădurea Stuhuosa, ce include Rezervația Naturală

„Făgetul Secular Stuhuosa”, un obiectiv de un interes științific major, profesorii subliniind un aspect esențial pentru manualele de geografie: Făgetul Secular Stuhuosa reprezintă limita nord-estică a arealului de răspândire a pădurilor compacte de fag din Europa. Dincolo de acest punct, fagul încetează să mai alcătuiască masive forestiere unitare, întâlnindu-se doar sporadic, ca exemplare izolate în alte trupuri de pădure.

Activitatea de la Oroftiana Suharăului a demonstrat că geografia se asimilează temeinic „cu ghetele în noroi” și cu privirea ațintită clar spre orizont. Dincolo de schimbul de bune practici educaționale, evenimentul a reafirmat rolul profesorului de istorie – geografie, ca păstrător al identității locale și promotor al conservării biodiversității, aspect remarcabil, între alții, de profesoarele Tatiana Roman, responsabilul cercului pedagogic și de Monica Cîmpanu, directorul Școlii Gimnaziale „Gheorghe Coman” Brăești.

Iar concluzia, nerostită, dar vie pentru participanți, a fost că activitățile de cerc pedagogic trebuie scoase din ecuația de „lemn” a prezentării unor secvențe de lecție și de referate, pe care – negreșit! – nu le ascultă nimeni, în favoarea altor tipuri de activități, de pildă, o drumeție în inima pădurii.

– Ce poți să studiezi în codru, când tu, de pildă, ești profesor de matematică? m-ar putea întreba, ironic, cineva. Că doar n-o să deslușești compoziția frunzei?!

Firește că detaliile despre plante le lăsăm celor de biologie, dar volumul unui arbore doborât de o furtună poate fi calculat și de elevii de la gimnaziu, dacă profesorul de matematică vizează o lecție demonstrativă atractivă (și) cu acest prilej. Iar pârgghiile care pot rezulta prin asamblări din ramurile rupte „cad” lesne la ora de fizică, în vreme ce la chimie se descifrează compoziția solului...

Deși pare ușor amuzantă abordarea, din punctul meu de vedere, la începutul

fiecărui an școlar, cadrele didactice trebuie să aibă libertatea deplină de a propune – creativ, atractiv și eficient – structura temelor pentru cercurile pedagogice. Astfel, profesorul devine, într-un mod activ, motivant și original, creator de conținut educațional autentic.

Prof. Gruia Cojocaru

**CREDINȚA ÎN DUMNEZEU
PRINCIPALA UNEALTĂ ÎN OPERA
SCULPTURALĂ A LUI
CONSTANTIN BRÂNCUȘI**

Cristian Petru BĂLAN

„Eu nu sculptez pasărea, ci zborul.”

(Constantin Brâncuși)

Prezentul studiu își propune să evidențieze rolul fundamental al credinței în Dumnezeu în configurarea viziunii artistice a marelui Constantin Brâncuși, demonstrând că opera sa sculpturală nu poate fi înțeleasă în afara unei dimensiuni spirituale profunde, de sorginte creștină, mai vizibil o influență de origine creștin-ortodoxă. Printr-o analiză a mărturisirilor artistului și a interpretărilor teologice contemporane, se conturează imaginea unui creator inspirat pentru care arta reprezintă o formă de slujire și o cale de apropiere de Absolut.

În cazul lui Constantin Brâncuși, actul artistic transcende esteticul și se înscrie

într-o experiență de ordin spiritual. Sculptura devine, astfel, nu doar o modelare a materiei, ci o formă de revelație, o descoperire a esenței ascunse în lucruri. Această viziune își are originea în universul spiritual al copilăriei sale, marcat de tradiția satului românesc, unde credința ortodoxă, icoana și rânduiala liturgică constituiau fundamentul existenței cotidiene.

Constantin Brâncuși a înțeles arta ca pe o lucrare a harului, iar pe artist ca pe un slujitor al lui Dumnezeu; întreaga lui operă și mărturisire spirituală confirmă această viziune profund creștin-ortodoxă. Opera lui are o rădăcină spirituală deoarece el a crescut în atmosfera profund religioasă a satului gorjenesc, unde icoana, cântarea și rânduiala ortodoxă formau respirația vieții. Criticii subliniază că arta populară românească și credința ortodoxă au fost izvoarele fundamentale ale inspirației sale. Patriarhul Daniel, care era pasionat de opera brâncușiană cunoscând-o bine, arată că tradiția bizantină – cu interdicția reprezentării sculpturale a chipului și accentul pe simbol – a modelat gândirea lui Brâncuși, orientându-l spre forma esențializată, spre „geometria sacră” care transfigurează materia. Sculptorul Brâncuși se considera ca unealtă a lui Dumnezeu. Una dintre cele mai clare mărturisiri ale sale este afirmația: „Artistul nu e decât o

smerită unealtă în mâinile lui Dumnezeu – Creatorul.” Această idee exprimă o teologie a creației în care omul nu este autor absolut, ci co-lucrător cu Dumnezeu, participând la lucrarea divină prin har și smerenie. Brâncuși nu vede arta ca pe o afirmare a ego-ului, ci ca pe o slujire complexă. De aceea el „creează ca un Dumnezeu...”, fiindcă există o ierarhia sacră a creației. Celebrul aforism – „*Creează ca un Dumnezeu, ordonă ca un rege, muncește ca un sclav*” – nu este doar o simplă chemare, fiindcă această triadă exprimă ascetismul artistic, apropiat de nevoița monahală. Comuniunea cu Dumnezeu este condiția înțelegerii lumii. Brâncuși afirma că apropierea de Dumnezeu-Creatorul este condiția înțelegerii artei și a lumii. Criticii confirmă că el vedea arta ca pe o epifanie a luminii divine, o continuare a liturghiei cosmice. Patriarhul Daniel, care îl adora, subliniază că Brâncuși considera arta „*un mijloc de propagare a ideilor religioase, încă din zorii umanității, fiindcă există o smerenie în fața Absolutului.*” Deși a atins culmile artei moderne, Brâncuși rămâne conștient de distanța infinită dintre om și Dumnezeu, căci spune: „Nu putem să-L ajungem niciodată pe Dumnezeu, însă curajul de a călători spre El rămâne important.” Această frază este o veritabilă definiție a vieții duhovnicești: drumul, nu posesia; căutarea, nu triumful. Ultima lui mărturisire a fost așteptarea lui Dumnezeu. Cu puțin înainte de moarte, sculptorul a spus: „Îl voi aștepta pe Bunul Dumnezeu în atelierul meu.” Mărturia este confirmată de surse contemporane și evocată de Patriarhul Daniel astfel: „*Brâncuși simțea că se află „foarte aproape de Bunul Dumnezeu și că nu mai are decât „să întindă o mână spre El*”.

Celebrul artist a fost prohodit în biserica românească din Paris, unde Brâncuși, care avea și o voce frumoasă, fusese cândva cântăreț de strană. Așa stând lucrurile, marele nostru sculptor nu este doar un titan al artei moderne, ci și un

mărturisitor al luminii, un sculptor creștin pentru care materia devine transparentă a harului. Opera lui – de la Coloana Infinitului la Masa Tăcerii – este o liturgie a formei, o chemare la verticalitate, la simplitate, la întâlnirea cu Dumnezeu. De aceea el trebuie văzut nu doar ca inovator al artei moderne, ci ca un veritabil „mărturisitor în formă” al credinței, deci ca *unealtă prețioasă a creației divine.* În cazul lui Constantin Brâncuși, actul artistic depășește limitele esteticului și devine o experiență de ordin spiritual. În concepția lui, sculptura nu este doar o modelare savantă de materie, ci o formă de „revelație” - o descoperire a esenței ascunse în lucruri, care trimite inevitabil la Creator. În această viziune, artistul nu este autor absolut, ci un intermediar smerit între lume și Dumnezeu. Afirmăția sa: „Artistul nu e decât o smerită unealtă în mâinile lui Dumnezeu – Creatorul” sintetizează o teologie implicită a creației. Ea amintește de tradiția răsăriteană, în care omul nu creează din nimic (ex nihilo), ci participă la lucrarea divină prin har și inspirație. Când el lansează celebra maximă „*Creează ca un Dumnezeu, ordonă ca un rege, muncește ca un sclav*”, prin acest crez maestrul definește paradoxul responsabilității creatoare și nu exprimă niciun orgoliu, ci o ierarhie spirituală a efortului uman. „A crea ca un Dumnezeu” nu înseamnă a-L imita pe Dumnezeu în absolut, ci a aspira la desăvârșire, la puritate, la esență. În această formulare se regăsește o tensiune fertilă între aspirația spre absolut și conștiința limitelor umane. Iar această tensiune devine motorul artei lui Brâncuși: o căutare neîntreruptă a formei pure, a „ideii” dincolo de aparență. În conștiința marelui nostru maestru comuniunea cu Dumnezeu este o condiție sine qua non a cunoașterii autentice. Pentru genialul sculptor, apropierea de Dumnezeu nu este opțională, ci esențială pentru înțelegerea lumii. Artă lui devine astfel o cale de cunoaștere spirituală, aproape mistică. Sculpturile sale - precum „Coloana Infinitului” (simbolica scară spirituală spre cer) sau „Pasărea în

văzduh”, „Muza adormită” - nu reprezintă obiecte, ci idei: ascensiunea, zborul, infinitul, stagnarea... Ele sugerează o lume transfigurată, în care materia este purificată până la transparență spirituală. Această orientare spre esență reflectă o sensibilitate profund apropiată de spiritualitatea ortodoxă românească, unde scopul vieții este îndumnezeirea (theosis), adică participarea la lumina divină. El trăiește o profundă smerenie în fața Absolutului și nu cade niciodată în iluzia autosuficienței. Afirmăția: „*Nu putem să-l ajungem niciodată pe Dumnezeu, însă curajul de a călători spre El rămâne important*” exprimă în plus o atitudine fundamental creștină: recunoașterea distanței dintre creat și Creator, dar și chemarea permanentă către transcendență. Această idee transformă arta într-un drum, nu într-o destinație. Perfecțiunea nu este atinsă, ci căutată - iar această căutare rămâne, în sine, un act de credință. Pentru marele maestru atelierul este un spațiu binecuvântat de întâlnire cu divinul. Spre sfârșitul vieții, mărturisirea sa impresionantă: „Îl voi aștepta pe Bunul Dumnezeu în atelierul meu”, este o dezvăluire sinceră care definește poate cel mai profund adevăr despre artist: atelierul devine un loc sacru, aproape o chilie de sihastriu. Acolo creația se întâlnește cu meditația, cu rugăciunea, iar materia cu harul. Nu întâmplător, spațiul său de lucru era organizat cu o rigoare aproape ritualică - fiecare obiect, fiecare lumină contribuind la o atmosferă de reculegere și contemplație profundă. Este un motiv în plus pentru care noi trebuie să-l vedem pe Brâncuși și ca un sculptor creștin al luminii... Deși a trăit mult în mediul occidental, la Paris, Brâncuși și-a păstrat identitatea valahă de fiu al Ortodoxiei părinților săi. Opera lui nu este confesională în mod explicit, dar este profund impregnată de o viziune creștină asupra lumii, asupra creației, exprimând simplitatea ca formă de adevăr, lumina ca simbol al divinului și esența ca realitate ultimă. În acest sens, el poate fi considerat un „teolog al formei”, un artist care a

exprimat prin sculptură ceea ce teologia exprimă prin cuvinte. Constantin Brâncuși rămâne nu doar un pionier al artei moderne, ci și un exemplu rar de unitate între credință și creație. Pentru el, arta nu era o afirmare a ego-ului, ci o formă de smerenie și participare la lucrarea divină. Într-o lume în care arta, abstractizându-se, se îndepărtează adesea de sacru, Brâncuși ne reamintește că adevărata creație începe acolo unde omul își recunoaște limitele și se deschide către infinit. Unii teologi au văzut creația brâncușiană ca o liturgie a formei, ca o smerenie a creatorului uman, întrucât pentru el noțiunea de artă „nu a fost niciodată o finalitate în sine, ci un vehicul spre Absolut. Relația lui cu Divinitatea a fost coloana vertebrală a întregii sale existențe, transformând atelierul din strada „Impasse Ronsin” într-un spațiu sacru, un adevărat schit în inima Parisului. Important rămâne faptul că geniul lui a respins ideea artistului-egocentrist. Afirmăția sa, „Artistul nu e decât o smerită unealtă în mâinile lui Dumnezeu”, reflectă bine o viziune profund creștină. El nu „inventă” forme, ci considera că acestea preexistă în lucrarea divină, sarcina lui fiind doar de a înlătura „prinosul” de materie pentru a lăsa Lumina să devină vizibilă. Această smerenie critică este cheia înțelegerii simplității sale: simplitatea nu este un scop în sine, ci „o complexitate rezolvată” prin har. Evident, există o Triadă a Creației brâncușiene: Dumnezeu, Rege, Sclav - atunci când a zis celebrul său aforism — „*Crează ca un Dumnezeu, ordonează ca un rege, muncește ca un sclav*”. Prin ea a stabilit o ierarhie spirituală a muncii, mai exact: a creat ca un Dumnezeu, adică a aspirat puritatea actului original, a ordonat ca un rege, fiindcă a impus disciplina spiritului asupra materiei, și a muncit ca un sclav, ceea ce reprezintă o asceza fizică, un efortul brut, chiar o jertfă, prin care el își sfințește timpul și spațiul. Criticii contemporani de artă au văzut în opera sa un așa numit Simbolism Ascensional (spre mai sus), deci un clar Dor de Cer, opera sa

devenind o continuă călătorie spre înălțime. Celebra „Coloana Infinitului” nu este doar un monument impunător, ci o simbolică „scară către cer”, fiind o rugăciune verticală care ne amintește de cuvintele sale: „Nu putem să-L ajungem niciodată pe Dumnezeu, însă curajul de a călători spre El rămâne important”. De asemenea, „Măiastra” sau „Păsările în văzduh” nu reprezintă pasărea fizică, ci „spiritul zborului”, acea dorință a sufletului creștin de a se desprinde de pământesc pentru a se uni cu Lumina divină. Evident, opera sa are o clară identitate creștină, sub influențe ortodoxe rustice, locale. El se considera un „Sculptor creștin”. Deși trăia în efervescenta modernismului parizian, Brâncuși a rămas un fiu fidel al Bisericii românești. A fost, cum spuneam, cântăreț în corul bisericii românești din Paris (Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail, Gavriil și Rafail”), păstrând rânduielile și spiritul filocalic valah în tot ceea ce făcea. Credința lui nu era una teoretică, ci una trăită, o mărturisire a harului prin șlefuirea bronzului și a marmurei. Așa, neschimbat, a rămas până la sfârșit. Mărturisirea de la finalul vieții - „Îl voi aștepta pe Bunul Dumnezeu în atelierul meu” - pecetluiește destinul său de „pelerin al Absolutului”.

Ca să încheiem, trebuie spus că atelierul brâncușian nu mai era doar un loc de producție, ci un pridvor al veșniciei, unde artistul, după o viață de „călătorie spre El”, a fost pe deplin pregătit pentru marea întâlnire, reușind performanța rară de a fi, în același timp, cel mai modern dintre sculptori și cel mai arhaic dintre credincioși. Arta sa este absolut originală, absolut modernă, vie, celebră, unanim admirată și va rămâne în esență o splendidă teofanie în piatră, demonstrând că drumul spre modernitate trece, în mod paradoxal, prin recuperarea sfințeniei și a smereniei în fața Creatorului.

Cristian Petru BĂLAN, SUA

Eugenia Drăgoi
Prin fereastra Cerului

SALONUL CAVALERILOR

DAVID PRODAN

Mircea Popa

Considerat de acad. Ioan-Autel Pop, „cel mai important istoric al Transilvaniei, acad. **DAVIUD PRODAN** a fost sărbătorit la 13 martie la Casa David Prodan și printr-o amplă manifestare organizată de Editura Școala Ardeleană, la Casa de Cultură a Studenților, unde cu participarea lui Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan, Ioan Chirilă, Ioan Drăgan, Mircea Popa, Mircea Gh. Abrudan, lansându-se și impresionanta sa carte despre **Răscoala lui Horea**, într-o nouă ediție. Cum mie mi-a fost profesor la istorie Medie a României în anul 1957, am socotit de datoria mea să vă trimit acest portret ca omagiu de suflet.

La 11 iunie 1992, se stingea din viață la Cluj, la venerabila vârstă de 90 de ani, academicianul David Prodan, cel mai respectat și mai admirat istoric român al momentului. Pentru generațiile mai tinere de istorici români, el reprezintă în cel mai înalt grad tipul istoricului obiectiv, de o onestitate și verticalitate fără egal în lumea științifică a ultimei jumătăți de secol, un om dăruit științei și nu conjuncturilor, refuzând în permanență, cu tenacitatea și cerbicia-i caracteristică, orice imixtiune a politicului în faptul istoric, orice colaborare degradantă cu oficialii zilei. În ciuda convingerilor de stânga din tinerețe, când a fost implicat chiar într-un proces politic al comuniștilor de la Sibiu, alături de Zevedei Barbu, istoricul și profesorul Prodan nu a ezitat să-și facă – imediat după ce „semnele” noii puteri deveniseră vizibile – un sever examen de conștiință și să renunțe la visurile sale utopice de ilegalist, atunci când realitatea brutală a metodelor comuniste se îndepărtau de la optica sa cinstită de fiu de țaran, și să spună un nu hotărât celor care debutau pe scena politică românească cu o mare mârșăvie: „Cea mai mare ticăloșie a vieții mele am făcut-o în 1946, la alegerile celebre din acel an”,

situație în care a luat hotărârea să renunțe la foștii săi aliați, echivalând, după el, nu numai cu trădarea propriei clase țărănești „originare”, dar a tuturor forțelor cinstite ale națiunii. A fost dușul rece care l-a trezit la realitate și l-a determinat să renunțe la calitatea de membru de partid și la foloasele pe care le-a fi tras și le-ar fi putut trage pe viitor, precum alți doi colegi de învățământ clujean, C. Daicoviciu și Ștefan Pascu. Votul dat de societatea, în întregimea ei, la 1946, împotriva comunismului adus de tancurile sovietice, l-au făcut să recunoască în sine sa că nu se afla pe calea cea bună. Actul în sine „m-a întărit – spune el – pentru totdeauna în încredere, în maturitatea politică a țărănimii, pe care o aveam în suflet. Iată-mă deplin compensat pentru riscul la care m-am expus: meritam o lecție de pomină. Dar și hotărârea luată de a demisiona din partid cu orice risc.”

Istoricul David Prodan a rămas din acea clipă consecvent cu sine însuși și cu linia sa directoare fermă: n-a slujit de atunci pe nimeni decât istoria și propria conștiință. Gestul său se cere rememorat mereu de toți cei care asemenea nouă trudesc pe ogorul, năpădit de atâtea buruieni, al științei și al culturii naționale, iar cărțile sale citite, atât în litera cât și în spiritul lor, pentru a ne învăța cum trebuie scrisă și citită istoria neamului. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât anul viitor se vor împlini o sută de ani de la nașterea sa, întâmplată într-un sat modest, Cioara, de pe meleagurile Albei și Hunedoarei, acolo unde un înaintaș hâtru de al său, Ianachi Dianeu sau Budai Deleanu, a plasta frumoasa diatribă la adresa unei societăți certărețe pe principiile politice ce urmează să le aleagă.. Iar ca un prolog la această sărbătoare am socotit necesar să aduc în fața cititorului câteva probleme pe care le ridică opera istoricului clujean, inclusiv relația dintre istorie și religie.

Pentru istoricul nostru, relația dintre istorie și religie este una esențială. Nu există articol sau volum scris de el care să se facă

abstracție de ceea ce a reprezentat religia în cadrul formării conștiinței naționale. Copilul ce a fost a crescut în acest mediu spiritual românesc, care e unul religios. Iată un exemplu din *Memorii*: „În casa țărănească se cultiva, firește, evlavia, se învățau, se rosteau rugăciuni la culcare, la diferite prilejuri. În centrul satului se ridica dominant biserica. Ți rămân în minte ținuta, aerul de sărbătoare, psalmodiile slujbei, mirosul de tămâie, de cădelniță, de busuioc din căldărușă de botez, gazdele frunțase dormitând în strane. Noi, copiii, eram duși la învățător aproape de strana diecilor, cântam împreună cu el. Ce importanță ți dădeai când erai pus să rostești în biserică „Tatăl nostru”. Dar apoi *Credeul* îl recitam pe nerăsuflete, cu voce tare, închipuindu-mă remarcat de toată lumea: oare al cui copil o fi?

Plăcerea cea mare era să îl ia crâsnicul la trasul clopotului sau bătutul troacei. Să tragi chiar clopotul cel mare, care te saltă cu ștreangul lui în sus, să bați troaca de lemn sau pe cea de fier după tipicul lor fiecare. „Cu tata făceam uneori și lectură laică – el citea cu asiduitate de credincios și de cantor în devenire, de preferință cărți bisericești din autorii populari, firește... La biserică glasurile monotone, citaniile, litaniiile, ca o muzică molcomă pe țăran îl leagănă...”.

Această religiozitate desprinsă de acasă o va duce cu el în lume și istoricul Prodan va acorda rolul cuvenit instituțiilor religioase ca și celor culturale, respingând ideea marxistă că istoria se reduce doar la dezvoltarea relațiilor de producție materiale: „Poporul român, ca orice popor, evident are nevoie nu numai de producția de bunuri materiale, ci și de cultură, tocmai pentru a da un rost mai ridicat vieții și producției sale de bunuri materiale, de a putea participa mai eficient la făurirea istoriei. Are nevoie numai de cultură de masă? Are nevoie și de înaltă cultură. Prin aceasta, prin nivelul ei superior, prin vârfurile ei se împune în cultura generală a omenirii. În familia mare cultura e doar

titlul suprem de distincție a unui popor, cea mai înaltă din funcțiile sale” (*Memorii*, 72).

Plecând de aici, D. Prodan ne-a oferit una dintre cele mai temeinice istorii ale culturii române din epoca luminilor, cartea sa despre *Supplex* fiind și una dintre cele dintâi și cele mai documentate reconstituiri ale instituțiilor bisericii greco-catolice din Transilvania și a rolului jucat de „Uniație” în istoria poporului nostru. Istoria luminismului românesc nu poate fi conceput fără istoria Blajului și a școlilor lui, fără lupta pentru libertate și emancipare socială și națională dusă de Inochentie Micu și de întreaga pleiadă de păstori ai Blajului care l-au precedat sau care i-au urmat. Cel mai progresist și mai înaintat act al epocii, *Supplexul*, e consecința directă a acțiunilor lui, a efortului depus de generații întregi de cărturari de a scoate poporul român din bezna în care l-au împins vicisitudinile vremurilor. Geneza și semnificația noțiunii de națiune este urmărită în toate determinările sale interne și externe, într-o magistrală expunere critică, documentată, care nu lasă loc niciunei îndoieli sau ezitări.

Tot în perimetrul acestei dezbateri ideologice despre ideea de națiune și de afirmare a caracteristicilor și prerogativelor ei, care nu sunt numai *neapărat* sau *exclusiv* politice, ci și *culturale și religioase*, istoricul David Prodan atacă un alt subiect de mare importanță pentru definirea sinuosului drum al conștientizării cauzisticii sale, aceea a *Răscoalei lui Horia*, lucrare complexă, în care problema iobăgiei din Transilvania capătă noi dimensiuni interpretative. În cadrul acesteia stă înainte de toate analiza de mare adâncime a raportului dintre cele două planuri ale mișcării de emancipare: „cel al intelectualității, pornind de sus, de la național, celălalt al țărănimii, pornind de jos, de la social (...). În perspectivă istorică, răscoala întregește programul națiunii cu dimensiunea ei socială, înălțimea conceptului cu greutatea masei sale, calea de luptă reformistă cu cea revoluționară.

Țărănimii îi revine pe deplin meritul de a fi deschis, de la sine, procesul revoluționar al emancipării națiunii, chiar de la temelii sale.”

Rescrierea acestei lucrări în vederea unei noi ediții i-a învederat și unele chestiuni de metodă pe care autorul nu s-a sfiit să nu le ridice, fără complexe și fără inhibiții. Una dintre ele era conținută în întrebarea: „Cine ar putea pretinde că cunoaște întregul material documentar, cine l-ar putea cuprinde în câmpul cercetărilor sale fără greș? (...) Marea dificultate pentru istoric în cazul subiectului nostru a devenit nu lipsa, ci abundența materialului documentar, multiplicitatea mărturiilor, inegalitatea valorii lor documentare.”

Varietatea acestui material documentar, ca și specificul său a determinat și metoda adoptată de istoric, care a căpătat nu de puține ori alura de reportaj. „În expunere – mărturisește istoricul – e mult material narativ, reportaj istoric, în limbajul mărturiilor. Imaginea ne apare astfel mult mai vie, mai colorată, mai plină de viață. Și nu mai puțin veridică. Răscoala ni se dezvelește astfel în haina proprie, în impulsurile, în mentalitatea, în psihologia ei, în tot dramatismul ei individual sau colectiv. Cu atât mai mult, cu cât în cazul nostru ne găsim în fericita situație de a putea audia copios și mărturiile țărănimii, în raționamentele, în limbajul ei”.

Preocuparea istoricului pentru metodă, pentru nevoile și problemele disciplinei sale devine majoră într-o carte precum cea de *Memorii*, scrisă pentru a veșteji impostura și servilismul politic, sancționând fără cruțare, în numele omului de știință dăruit până la sacrificiul de sine disciplinei sale, versalitatea, goana după funcții, lipsa de caracter, mediocritatea, știința făcută după ureche sau cu ajutorul „negrilor”.

Nimic nu-i repugnă mai mult truditului prin arhive și biblioteci, decât mediocritatea împănată, savantlăcul, dezertăunea de la marile principii morale ale disciplinei, lipsa

documentării de la sursă, improvizatia, pompierismul, diletantismul și nu pe ultimul loc, lipsa de etică științifică, lipsa de onestitate în dialogul cu ceilalți, în viața publică și privată, în viața de fiecare zi a unei comunități universitare sau academice. A semna lucrări făcute de alții, a "împrumuta" idei, teze, sau rezultate oferite de-a gata din articole și cărți primite în manuscris spre lectură, a ignora cu rea credință opiniile unanim acceptate, validate științific, a căuta "originalitatea" cu orice preț în ciuda adevărului și a bunului simț sunt elemente de neconceput pentru un trudit pe terenul culturii. Din păcate, de-a lungul vieții sale închinată profesiei și idealurilor de umanitate ale disciplinei, istoricul a întâlnit și astfel de oameni, inși care pentru a parveni și a urca pe scara socială nu s-au dat înlături de la nimic, falsificând probe și date, uzurpând calități, punând la cale nimiciri și "demascări" ideologice, uneltiri degradante. Pe baza unor astfel de scenarii, profesorul David Prodan a fost scos de la catedră, înlocuit în demnitate și responsabilități științifice, eliminat din viața publică, izolat în contactul său cu noile generații, îndepărtat de procesul formativ al spiritului tânăr, refuzându-i-se până și calitatea de conducător de doctorat, tocmai pentru ca influența sa benefică să fie anihilată, exemplul personal să nu se poată manifesta. Nu de puține ori i s-a reproșat marea severitate de la examene, exigența și corectitudinea într-o lume a conjuncturalului, partizanatului politic, în care totul se putea negocia, fabrica, pune la cale.

Cartea sa de *Memorii* este o carte necruțătoare, în care autorul judecă și osândește oameni și comportamente, atitudini și metehne ale unor „chinuiți ai nemuririi”, cum se exprimă plastic Victor Papilian, a unui timp istoric viciat. Ea este în același timp și o mare lecție de morală, carte de învățătură. Capitolul intitulat *Profesiunea și meșteșugul istoricului*, este un adevărat cod al onoarei și deontologiei

profesionale, cod care n-ar trebui să lipsească de pe masa fiecărui istoric și slujitor al științei. Iată câteva din preceptele sugerate de el confrăților întru preocupări:

„Am socotit totdeauna foarte necesară cunoașterea istoriei popoarelor înconjurătoare implicate în istoria proprie, pregătirea directă de cercetători în universitățile și instituțiile lor, prin schimb de studenți, de doctoranzi”.

„Primul sfat pe care-l dau tinerilor care vin la mine e să nu lenevească, să lucreze sistematic (...) Locurile optime de cercetare sau de producție științifică pentru istoric nu mai pot fi decât arhivele, bibliotecile de specialitate sau bibliotecile mari”.

„Persistă încă și mult mediocru, superficial, incompetent chiar. E timpul unei mai persistente *critici istorice*. Mai puțină complezență, mai mult control, mai puțină indulgență pentru incompetență. Mai puțină toleranță pentru impostură”.

„O altă cerință actuală a științei noastre istorice e munca în echipă. În noua epocă a științei noastre istorice, a științei în genere, a aglomerării documentației, a complexității problematicii istoriei, „multidisciplinarității, nu se poate merge mai departe pe stricta compartimentare individuală, e nevoie de o mai largă conclucrare”.

„O nevoie vitală de deschidere mai largă a ferestrelor spre știința mondială. Nu numai contacte instantanee, ocazionale, trecătoare, ci creșterea în apele ei, o conviețuire în spațiul ei”.

„Ieșim greu din dogme, din clișee, din criterii preconceptuate de judecată istorică. Nu reușim să eliminăm din istorie o optică în funcție de ostilitatea prezentă. Diminuăm progresele pe care le-a adus cu sine statul național în cea mai completă a lui întindere, această descătușare a energiilor unei întregi națiuni”.

„Ne înscriem în marea disciplină a istoriei cu totul superficial. Când ne vor recunoaște nevoile adevăratei istorii? Trăim, ne

instruim, ne documentăm pe apucate, sau nu ne documentăm deloc. Ba, ce e mai grav, se adâncește, crește văzând cu ochii dreptul de cetățenie a unei istoriografii, a diletantismului „patriotismului”, substituirile, impostura”.

„O insuficiență esențială: slaba pregătire metodică în științele auxiliare”.

„Un corectiv necesar apare chiar sub ochii noștri, se revine la virtuțile monografiei, fără să se renunțe la cuceririle pluridisciplinarității, la colaborarea cât mai largă a tot mai multe discipline”.

Ne oprim aici, deși lista ar putea continua, alte cerințe formulând istoricul în prefața la *Scrieri istorice alese* (1980): „Interogarea severă a materialelor documentare, pasiunea în susținerea tezelor sale (sau „nota personală”, cum o numea tot acolo), apărarea dârză a convingerilor (...), apoi stilul, perfect clar, concis, strict științific..., afirmația directă, fără echivoc, ocolind nuanța evazivă, ambiguă, „falacioasă”, cum spunea însuși profesorul.

Toate lucrările sale, începând cu aceea din tinerețe, *Răscoala lui Horea în comitatele Cluj și Turda* (1938), cu *Iobăgia în domeniul Băii de Arieș* (1948), cu *Supplexul* (1948), cu *Iobăgia în Transilvania* (1967-68), cu *Răscoala lui Horia* (1979), cu *Din istoria Transilvaniei* (1991) sau *Transilvania și iar Transilvania* (1992) probează atât informația bogată și riguroasă a istoricului, cât turnura frazei, claritatea, limpeditatea, precizia stilului. Prin toate aceste calități, David Prodan se dovedește *un magister*, un adevărat dascăl de metodă și probitate istorică, un îndreptar de moralitate și verticalitate în conduită diurnă. Om al arhivelor și al documentării riguroase, D. Prodan n-a făcut numai istorie socială sau politică, ci și istoria culturală sau religioasă, istoria mentalităților, a ideilor, statistică și demografie istorică, portretistică istorică. Apărarea cauzei românești a Transilvaniei s-a numărat printre prioritățile sale, iar nervul polemic, incisiv, aluzia usturătoare, șarja sau diatriba

nu au lipsit discursului său istoric, apreciat și de comunitatea științifică internațională care l-a ales în 1986 membru de onoare al „Asociației Americane de Istorie”, în locul marelui istoric Fernand Brondel, încât mesajul său rămâne și astăzi încărcat de mare actualitate și de o nobilă slujire a disciplinei. „La temelia istoriei e omul, cu el deschidem istoria”, afirma el concluziv.

Ca orice om de știință care se respectă, istoricul clujean David Prodan și-a sărbătorit intrarea în cel de al nouăzecilea an de viață cu un nou volum de studii istorice. Cartea se intitula *Din istoria Transilvaniei. Studii și evocări* (Editura Enciclopedică, 1991) și aduna între copertile sale o serie de studii și articole izolate, dar fiecare cu rolul și importanța lui în făurirea unei imagini cât mai exacte asupra unui ev mediu românesc, plin de profunde și semnificative mutații în diferite domenii de existență socială: politic, economic, juridic, cultural.

Cartea de față vine, evident, în prelungirea unor mai vechi preocupări pe acest teren, ce pot fi observate încă de la debutul său în știința istorică, eveniment petrecut în 1933 în revista “Gând românesc” de la Cluj, când a debutat cu articolul *Problema organizării arhivelor*, urmat de o serie de recenzii și dări de seamă, ca *Arhivele noastre istorice de la Budapesta* (1934), *Din ecourile răscoalei lui Horia în străinătate* (1935), *Trei scrisori de la Gheorghe Lazăr* (1937).

Academicianul David Prodan s-a impus în cercetarea istoriografică românească prin abordarea a două domenii care s-au dovedit foarte productive în planul realizărilor: 1) istoria iluminismului românesc și răscoala lui Horia și 2) iobăgia în Transilvania în secolele XVI-lea – XVIII-lea. În primul caz istoricul a editat și supus unei analize critice marele act politic al românilor din secolul al XVIII-lea, *Supplexul*. Lucrarea sa cu titlul *Supplex Libellus Valachorum* (1948) a făcut epocă în cultura noastră, fiind prima lucrare de mari dimensiuni care a acordat locul cuvenit actului politic

fundamental al românilor transilvăneni în lupta lor pentru afirmarea conștiinței lor politice. S-a subliniat cu acel prilej intercon condiționarea iluminismului românesc de factorii politici, sociali, culturali și religioși – și nu în ultimul rând, radicalizarea contradicțiilor de clasă din Transilvania care duc la răscoala lui Horia, eveniment politic care a influențat puternic gândirea și ideologia intelectualității românești din epocă -, punându-l în legătură cu manifestările iosefiniste și de tip Aufklärung, dar și cu cele izvorâte din condițiile specifice ale locului. Câteva precizări se cer a fi făcute. Mai întâi e de subliniat caracterul polemic și justițiar al lucrării, caracter care îi dă o anume fervoare demonstrativă, îi imprimă o anume tensiune ideatică, de înalt angajament civic. În al doilea rând lucrarea se impune prin limpeditatea și claritatea stilului și a expresiei, aspecte care întăresc forța persuasivă a argumentației, stringența logică a ideilor, fluența expunerii, făcând din ea una dintre capodoperele istoriografiei noastre. Din care cauză lucrarea a și fost reluată și amplificată într-o nouă ediție, în 1967, unde documentația a comportat masiv aduceri la zi (prin punerea la contribuție a noi *Supplexe*), iar argumentația reluată și adâncită.

Tot în perimetrul acestei dezbateri ideologice despre ideea de națiune și afirmare a prerogativelor ei, David Prodan reia și clarifică totodată consecințele istorice greșite pe care o teorie aberantă ca aceea a „imigrației românilor” le-a pus în circulație spre a servi țelurilor politice expansioniste ale unor imperii vecine, precum cel maghiar, care, în numele dreptului de cuceritor a ocultat veacuri de-a rândul libera exprimare a unui neam, reducându-l la calitatea de „tolerat” sau de admis, prin excluderea lui dintre „stări”. Caracterul neștiințific al ideii că românii ar fi venit în Transilvania din sud e dincolo de orice tăgadă, istoricul ilustrând pe bază de documente și statistici privind mai multe secole că imigrația s-a produs în mod

constant din Transilvania către celelalte teritorii românești, ajungând la concluzia că „românii din Transilvania mai mult emigrează decât imigrează”. Cartea sa *Teoria imigrației românilor...* (1944) este prilejul convenit pentru istoric de a face incursiunile necesare spre a descalifica o dată pentru totdeauna „teoria plăsmuită a istoriografiei maghiare de a înfățișa superioritatea numerică a elementului românesc” conform unei optici partizane, profitabilă celor puțini spre a-i domina pe cei mulți, de a ridica pretenții asupra unui teritoriu și a unui spațiu geografic ce n-a fost niciodată al lor, căci încă în *Supplex* se spunea că „Națiunea română e cea mai veche, cea mai numeroasă și poartă sarcinile cele mai multe” și că ea, coborâtore directă din trunchiul dacoroman a rămas întotdeauna stăpână pe aceste locuri. Potrivit documentelor, imigrația românilor din Transilvania urmează unei expansiuni demografice firești, legate și de ocupațiile de bază ale populației din munți, păstoritul și nomadismul. Că imperiul ungar ar fi avut aici un anume rol civilizator i se pare exagerat, devreme ce prin așezarea lor în câmpia Panoniei, ei au întrerupt fluxul continuu de legătură ce ne unea cu Roma, cu Apusul în general, și nu numai pe noi, dar și pe alte popoare sud-est europene pentru care au constituit „mai curând o barieră între ele și Apus”. Concluzia studiului este aceea că teoria imigrației, în esență de un reacționarism evident, a fost menită doar de a dezbină națiunile noastre prin menținerea unor iluzii de mărire și a unor prerogative ce nu se susțin, fiind mai degrabă un apendice al politicianismului. “Teorii ca cea de față se susțin cu atâta consecvență evident, mai mult din credința că, pentru prelungirea unei stăpâniri politice, insuficiențele numerice s-ar mai putea substitui încă cu „drepturi istorice”, cu „misiuni istorice” sau cu alte noțiuni de aceeași valoare, decât prin nevoi științifice. E ușor de înțeles de ce poporul maghiar trebuie să-și rezerve numai pentru sine

calitățile stăpânitoare, exclusivitatea culturii, misiunea civilizatoare...”.

Starea poporului român din Transilvania sub această crudă și nemiloasă stăpânire feudală, atât sub raport politic, cât și social, face obiectul unei investigații de anvergură pe care istoricul David Prodan le-a consacrat iobăgiei din Transilvania, instituție atât de perfecționată de sistemul militar maghiar tocmai pentru a ține în frâu o populație majoritară de câteva ori mai numeroasă și mai vitală demografic. Lucrările sale ca *Iobăgia în Transilvania în sec. al XVII-lea* (Editura Enciclopedică, 1986-1987) și *Problema iobăgiei în Transilvania* (Editura Enciclopedică, 1989) constituie excepționale demersuri documentare în vederea legitimizării drepturilor poporului român la emanciparea socială și națională, drepturi pentru care iobăgimea transilvăneană s-a ridicat la luptă mereu de-a lungul veacurilor. Ea a fost cea mai numeroasă pătură socială din Transilvania, caracteristică nu numai pentru societatea românească, ci și pentru cea maghiară. „Iobăgimea ardeleană a fost o instituție durabilă, întinsă, a purtat-o covârșitoare majoritate a poporului român, o mare parte a poporului maghiar și s-a propagat, răzleț, chiar și asupra unor sate săsești (...) Pentru o istorie politică, iobăgimea nu putea fi decât ceea ce a fost într-adevăr în cursul istoriei, marea masă din afara cercului său, mulțimea nesemnificativă sub raport politic”. De unde conceptul de istorie socială și preocuparea atentă pentru factorul economic, documentat și atestat științific, un mod de a reintroduce mulțimea în drepturile sale de producătoare de bunuri materiale, dar și de făuritoare de legi și obiceiuri nescrise, urmând de-aproape procesul de afirmare în cadrul istoric a marilor forțe latente ale poporului. Vitalitatea rasei duce la vitalitatea demografică și a exercitării ocupațiilor din ce în ce mai diverse. A studia toate aceste aspecte însemnează a lumina pas cu pas drumul unei evoluții care se anunță din ce

în ce mai palpitantă, „Pornim de la un cerc restrâns, urmând să facem și alte încercări în cerc tot mai larg și mai cu multe mijloace materiale”.

Un număr de astfel de cercuri ce se pliază strâns pe epocă pot fi socotite și studiile sale adunate în cartea de *Studii și evocări din istoria Transilvaniei*, în care demersul politic se împletește cu cel economic, social și cultural. Fiecare dintre ele e un decupaj abil al unui fapt istoric irepetabil, a unui fenomen istoric cu varii consecințe în istoria poporului român. Așa, de pildă, avem de-a face cu studierea atentă a *Producției fierului pe domeniul Hunedoarei în secolul XVII, cu Munca iobăgească în comitatul Târnavei la 1726*, cu un expozeu despre situația domeniului *Topliței la 1785*, cu starea *Boierilor și vecinilor în Țara Făgărașului în sec. XVI-XVII*. Sunt teme incitante care necesită timp și documentare, cunoaștere aprofundată.

Iată de pildă studiul consacrat Țării Făgărașului, parte de țară care i-a fost mereu dragă istoricului, prin situația sa deosebită de „placă turnantă” dintre Ardeal și Țara Românească, punte de legătură cu românii de dincolo de Carpați, ceea ce a și dat „caracterul ei atât de românesc până la capăt”. Căci „și Făgărașul, Marginea, Hațegul trebuie să fi jucat, într-un fel sau altul, același rol, sau cel puțin același rol în constituirea Țării Românești pe care l-a jucat și Maramureșul în constituirea Moldovei”. E o concluzie firească, născută din faptul că Țara Făgărașului a și făcut parte multă vreme din componența Țării Românești, titlul de *herțeg* al Făgărașului purtându-l succesiv Vlad Țepeș, Basarab Laiotă, Țepeluș, Vlad Călugărul, Radu cel Mare, începând cu Vlaicu „dux de Fogaraș”, iar legăturile cu țara au fost multiple. Consecința e că aici *boierii și vecinii* provin din familii vechi, consacrate de domnii români ca atare, căci Țara are o organizație proprie, specifică, deosebită de organizarea de tip nobiliar din rest. Tradiția se menține multă vreme, viabilă chiar pe vremea lui Codru Drăgușanu, care și

descrie curiosul fenomen de nobilitate al țaranilor făgărașeni în cartea sa *Peregrinul transilvan*. Demn de relevat e că un document vorbește chiar de un ascendent al vestitului peregrin în persoana boierului Radul Codrea de Drăguș, asesor al scaunului inferior al Făgărașului, în această terra Blachorum, atât de unică în fizionomia ei, rămasă neschimbată peste timp.

Următorul studiu este consacrat *Producției de fier de pe domeniul Hunedoara în sec. XVII*, atestând prezența acestei vechi ocupații într-o regiune în care ea vine direct din epoca romană și poate și de mai departe. Modul de organizare al extracției, prezența cohurilor, a topitoriilor, a cărăușilor și bocșerilor, care adună într-o fierărie cel puțin 15 persoane, între care și un administrator, presupun un mod specific de desfacere și de vânzare, aducând domeniilor feudale mari venituri. Sunt trecute în revistă principalele mine de extracție, este analizată producția lor, sistemul de arendare etc., încât totul ne introduce într-o lume fascinantă și plină de surprize.

Articolele despre *Toplița la 1785*, *Munca iobăgească în comitatul Târnavei la 1726* și cel despre rolul *Judelui iobăgesc* întregesc imaginea vieții feudale din Transilvania din mediul rural îndeosebi, cu insistență specială asupra sarcinilor ce aveau de prestat față de domnii de pământ, constând nu de puține ori în plutărit, dări de pari și lemn, în bani, pește, cupe de unt, blăni de jder, oi cu miei etc. Fiecare familie posedă sesie proprie, majoritatea variind între 1 și 3 iugăre, ocupațiile principale fiind creșterea vitelor, plugăritul și pădurea. Sărăcia nu este prea mare deoarece 24 de gospodării posedă 26 cai, 34 boi, 45 vaci și 293 oi. În schimb, cei din comitatul Târnavei se acomodează greu obligațiilor pretinse, 1/3 din ei fugind în altă parte. Încât îl privește pe jude, acesta are prerogativele unui mic nobil local, el trebuind să administreze, să judece, să

execute, să repartizeze sătenii la muncă, să asigure paza, să ia urma răufăcătorilor etc.

Mai desprinse de document și mai incitante în esența lor sunt „portretele” închinat lui Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Gheorghe Șincai, George Bariț, lui Horea. Sunt evocări ample, cu un spor de accent pe arta reconstituirii istorice a epocii și a figurilor centrale care le domină, relația timp/personaj istoric fiind aici esențială. *Portretele* lui D. Prodan sunt sugestive și la obiect. Cuvântul divagant e mereu ocolit pentru metafora plasticizantă și o așezare exactă în context. Ștefan e un erou, Șincai un iluminat, Iancu un războinic cu deosebit spirit organizatoric, Horea un exponent al revoltei populare. Stilul e fluent, cu reale însușiri narative. Să dăm un exemplu. „Se năruia deci și cea mai mare speranță din toate, cea de a-și vedea opera vieții tipărită. Cu aceasta astrul însuși intră în eclipsă. Îndepărtându-se, încă în viață, e învăluit în legendă” (*Gh. Șincai*); „La baza tuturor stă Bariț *omul de muncă*; el are o putere de muncă cu totul neobișnuită. E omul muncii de zi cu zi de la un capăt la altul al vieții” (*Gh. Bariț*). El e personalitatea „cea mai reprezentativă a istoriei românilor ardeleni în secolul al XIX-lea”, după cum Iancu de Hunedoara e „unul din cei mai mari români pe care i-a dat istoriei pământul țării noastre”.

Cu deosebit talent este creionată figura marelui domnitor Ștefan cel Mare, “cel mai mare, dar și cel mai iubit de poporul nostru din toți domnii trecutului său zbuciumat”. Ca unul care i-am fost student profesorului Prodan îmi aduc și acum aminte cu încântare de prelegerile pe care i le-a consacrat marelui domn, prelegeri care conțineau un adânc fior de emoție ce ne ținea pe toți în tensiune, ca într-o vrajă. Îmi amintesc că lecția sa despre moartea eroului coincisese cu sosirea la Cluj a Teatrului Național din București cu *Apus de soare* de Delavrancea, cu Calboreanu în rolul titular, iar prezența noastră la spectacol a fost socotită ca obligatorie.

Ar fi multe de spus despre arta de evocator a istoricului. Virtutea principală a scrierilor sale e respectul pentru adevăr, pentru rostirea lui integrală. Adversar inclement al improvizației și speculațiilor hazardate, D. Prodan e înainte de toate un as al documentului (de unde și colaborarea sa la prestigioasa colecție a corpusului de documente medievale românești, însumând în total 32 de volume), un împătimit al preciziei și al diagnosticului exact. El fuge de concluzii pripite, de afirmații neîntemeiate, de presupuneri. Fiecare frază, fiecare aserțiune are la el acoperirea documentară necesară și, aș spune, că și acea frumusețe a faptului de cultură care înobilează și transformă mormanul arid al informației într-o formă finită de mare artă, în care fraza muzicală și limpiditatea clasică își dau mâna într-o vastă construcție proiectivă.

Citind un text de D. Prodan nu mai pare supărătoare aglomerarea de date, inserția citatului sau a tabelului statistic. Aici totul e funcțional, aerat, în acord perfect cu planul de ansamblu. Desăvârșit artist și arhitect, istoricul clujean cunoaște deopotrivă plăcerea muncii de migală, de detaliu și aceea a gânditorului așezat sub arcul Capelei Sixtine. Cartea de față, deși mozaicată, rămâne atrăgătoare și probează, o dată mai mult, părerea istoricului potrivit căruia esențială e „nevoia de a adânci mereu, subiectul tratat, merit a contribui la lămurirea acestei probleme, de a-l aduce la nivelul propriei evoluții a autorului însuși”. De unde revenirea pe planuri mereu superioare a fiecărui gând și investigați, spre a-i da adâncime și frumusețe.

La împlinirea vârstei de 90 de ani, în 1995, obștea istoricilor naționali i-a dedicat un volum omagial, în care apar semnăturile celor mai importanți istorici ai momentului, Nicolae Bocșan, Nicolae Edroiu, Liviu Maior, Camil Mureșan, Ioan-Aurel Pop, Ladislau Gyemant, Al. Zub, N. Spinei etc., care au abordat diferite teme și subiecte dragi marelui nostru medievist, creator de școală națională. În cuvântul

Înainte al acestui volum intitulat *Puterea modelului*, figurează această frază pe care am găsit-o foarte potrivită pentru a sintetiza locul pe care acest mare istoric îl ocupă în istoriografia noastră națională. Iată cuvintele pe care le-a ales pentru a încheia acest modest omagiu pe care noi înșine, studenți în anii 1956-1960, la specialitatea Româno-Istorie, l-am avut profesor un an întreg la disciplina *Istoria românilor din perioada medievală*. Iată cuvintele care au premers omagiul istoricilor momentului: „David Prodan rămâne deschizător de problematică istorică, creator de școală, de specialități în domeniile pe care le-a investigat cu tenacitate și profunzime exemplară. Istoric al Transilvaniei, dar și istoric național prin ampla deschidere a problematicii cercetate, prin rezonanța proceselor istoric asupra cărora a meditat decenii de-a rândul și despre care a elaborat marile lucrări, David Prodan s-a impus deopotrivă prin supremația științifică de la care n-a abdicat în nici o împrejurare.”

Prof. univ. Dr. Mircea Popa,
Cluj-Napoca

**ISTORICUL VIOREL FAUR —
FĂURITOR DE MEMORIE ȘI
PROMOTOR AL IDENTITĂȚII
BIHORENE**

Ionuț Țene

Îl consider pe Viorel Faur patriarhul istoriografiei române din Bihor. L-am cunoscut personal prin fiul său, Antonio,

care mi-a fost coleg de facultate la Cluj-Napoca. Figura sa leoniană m-a impresionat, la fel ca și scriitura sa istoriografică, care este de referință pentru istoria locală și regională cu semnificații naționale. Este un istoric profund, cu o operă robustă din punct de vedere științific, care nu poate fi ignorată. Îl consider, de fapt, pe Faur ”omul istoric”, care a fost model pentru generații de istorici ardeleni.

Prof. univ. dr. Viorel Faur se distinge ca una dintre cele mai importante personalități ale vieții culturale și științifice din Bihor, ale cărui eforturi au legat cercetarea istorică riguroasă de implicarea civică activă. Născut la 3 martie 1941 în satul Dumbrăveni (județul Bihor), Faur și-a urmat studiile la Facultatea de Istorie-Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” (1960–1965), specializându-se în istoria modernă a României. Cariera sa îmbină activitatea academică, munca de arhivist și muzeograf, inițiativa editorială și angajamentul public. Viorel Faur a condus Secția de Istorie a Muzeului Țării Crișurilor, elaborând și realizând expoziții cu valoare documentară pentru comunitate. Din anii 1970 a fost implicat în redacția anuarului ”Crisia” (secretar de redacție între 1973 și 1990), iar după 1990 s-a implicat intens în refacerea și conducerea instituțiilor culturale locale. Istoricul, care a fost apreciat de autoritățile locale de atunci, a fondat și a condus Fundația „Cele Trei Crișuri”, a reactivat revista cu același nume și a pus bazele periodicului de istorie militară „Cetatea Bihariei”. Din 1991 a ocupat poziții de conducere în Filiala Bihor a Comisiei Române de Istorie Militară și a fost director al filialei orădene a Institutului de Istorie și Teorie Militară din București.

Orientarea științifică a lui Viorel Faur vizează cu precădere istoria modernă a României și, în mod special, istoria regională a Crișanei și a Bihorului: contribuția fruntașilor locali la actele naționale din 1918, evenimentele perioadei 1918–1919, memoria eliberării Oradiei și

istoria militară locală. Din 1967 până în 2005 a publicat peste 350 de studii și articole și peste 20 de cărți de autor. Faur a îngrijit cu acribia caracteristică editarea a peste 30 de titluri și a coordonat numeroase colecții de documente.

Dintre volumele cunoscute se pot menționa lucrări și colecții precum cele dedicate ”Generației Marii Uniri”. Evenimentele din Bihor (decembrie 1918–aprilie 1919), Beiușul și lumea lui - Lupta pentru Unire (1918–1919), Centenarul declarației de autodeterminare a românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, precum și volume documentare legate de sesiunea solemnă de la Alba Iulia sau contribuția bihorenilor la Marea Unire sunt repere tematice paradigmatiche ale lui Viorel Faur. Amintesc aici selectiv câteva titluri publicate ale istoricului: „80 de ani de la adoptarea la Oradea a Declarației de independență a românilor din Transilvan (1998); „95 de ani de la Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România”, (2013); „Centenarul Unirii: contribuția bihorenilor la actul istoric de la 1 decembrie 1918” (2018); „Contribuția cărturarului Moise Popoviciu (1865-1945) la cunoașterea istoriei românilor” (2015); „Cultura românilor bihoreni între anii 1894-1918” (1979); ”Cultura românilor din Bihor: 1849-1918” (1992); „Situția dramatică a populației românești din Bihor în primele luni ale anului 1919: documente” (2013); „Generația Marii Uniri: evenimentele din Bihor (decembrie 1918-aprilie 1919):documente” (2013); „Incursiuni în istoriografia bihoreană (2016); „Istoricul despărțământului „Astrei” din Beiuș: 1898-1918” (2006); „Presa românească din Crișana despre mișcarea memorandistă” (1996). De asemenea, i-au fost dedicate volume omagiale la împlinirea vârstelor de 60, 65, 75 de ani: „Istoria — ca experiență intelectuală” (2001), „In Honorem Viorel Faur” (2006), „Istoriografie, cultură și politică în vestul României” (2011).

Ca profesor universitar și îndrumător de doctoranzi, Faur a format mai multe generații de istorici locali și naționali, pe care i-a sprijinit în cariera ulterioară. Activitatea sa de mentor se remarcă prin rigoare metodologică, onestitate intelectuală și generozitate în împărtășirea metodelor de cercetare.

Discursul său public, clar și argumentat, l-a impus ca un reper al mediului academic orădean, dar și un reper de patriotism pentru comunitate. Faur este un model paideic de istoric.

După 1989, Viorel Faur a participat activ la refacerea vieții civice: a fost parlamentar în prima legislatură post-decembristă și membru al grupului interparlamentar, reprezentând interese culturale și promovând imaginea regiunii în cadrul delegațiilor externe (New York, Beijing, Buenos Aires, Roma, Seul ș.a.). Prin intervențiile sale publice la manifestările dedicate Zilei Naționale, unirii sau comemorărilor locale, a subliniat rolul fruntașilor bihoreni în actele naționale și a cultivat sentimentul patriotic în rândul publicului și al tinerelor generații.

Viorel Faur a fost senator în legislatura 1990–1992, ales în județul Bihor pe listele FSN. Concomitent cu această activitate impresionantă (nu numai din perspectivă statistică), activitatea de recuperare a istoriei românilor din Bihor („ca o datorie de onoare și de conștiință profesională”), profesorul universitar Viorel Faur a fost autorul unor inițiative culturale de rezonanță națională (a fost primul președinte al Asociației Culturale „Vatra Românească” din Bihor (în anii 1990-1992), într-o perioadă extrem de dificilă pentru România.

Pentru meritele sale culturale și științifice, Consiliul Local al Municipiului Oradea i-a conferit titlul de „Cetățean de Onoare” (hotărâre adoptată în 2006 și festivitatea s-a desfășurat la Primăria Oradea, 7 decembrie 2006). A mai primit distincții precum „Pro Meritis” din partea primăriei, ”Sabia Păcii”

și brevetul de „Cavaler de Clio” din partea Filialei Bihor a Comisiei Române de Istorie Militară, precum și alte premii de excelență și volume omagiale.

Opera și activitatea publică ale lui Viorel Faur au consolidat legătura între cercetarea academică și identitatea comunității: prin colecțiile editate, expozițiile organizate, articolele și volumele semnate, el a facilitat accesul publicului la izvoare și a reconstituit cadrele locale ale unor evenimente naționale. Accentul pus pe adevărul documentar, pe corectitudinea interpretărilor și pe responsabilitatea civică transformă activitatea sa într-un model pentru istorici și pentru cetățeni. Este un istoric al comunității, asta îl caracterizează pe Viorel Faur. Istoricul orădean reprezintă în prezent și sunt sigur că și pe viitor un exemplu relevant de istoric public. Este un istoric al cetății care prin munca de cercetare, activitatea editorială și implicarea civică a contribuit substanțial la păstrarea memoriei regionale și la afirmarea identității culturale a Bihorului în context național.

Moștenirea sa rămâne utilă atât cercetării istorice, cât și educației civice, iar lucrările și inițiativele pe care le-a coordonat continuă să fie resurse esențiale pentru studiul trecutului local și pentru cultivarea unui patriotism documentat. Viorel Faur este un demn urmaș al pozitivismului german clasic filtrat prin școala istoriografică a lui Nicolae Iorga. Ca să vorbim în termeni sportivi Viorel Faur a făcut istorie la „firul ierbii”. Tinerii corifei bihoreni au multe de învățat de la dânsul despre cum se scrie metodologic și se promovează istoria și scrisul istoric dinspre local spre național.

Dr. Ionuț Țene,
Cluj-Napoca

**DIALOGURI ESENȚIALE DIN EXIL –
EDITURA POLIROM, 2025**

Nicolae DIMA

(Studiu despre exilul românesc realizat de prof. Anca Stângaciu) În demografie se fac distincții clare între noțiunile de Exil, Refugiu și Emigrare. Cunoscut bine aceste nuanțe pentru că mi-am scris dizertația de doctorat studiind emigrarea sovietică în perioada post-belică. În principiu, emigrantul pleacă din țară din motive în special economice. El se poate întoarce dacă nu se adaptează în noua țară. Refugiatul politic fuge din țara în care a fost persecutat și ajunge în exil, de unde de cele mai multe ori nu se mai poate întoarce. Această definiție este redusă la esență, teoria demografică fiind complexă. Oricum, am ajuns la exil, cuvânt derivat din latină - exilium.

Exilul reprezintă o stare atât concretă și obiectivă, cât și psihică și subiectivă. Exilatul nu se poate întoarce în țară și dacă revine nu mai găsește țara pe care a părăsit-o. Unde își găsește locul un refugiat întors

În România când aceeași indivizi de ieri, sau urmașii lor de azi, și-au schimbat eticheta politică și au rămas la guvernare? Și pentru a se legitima și a masca realitatea, guvernării ocolesc cuvântul Exil și recurg în schimb la noțiunea de Diaspora, cuvânt de origine greacă, însemnând dispersare, adică împrăștiere prin lume.

Majoritatea românilor care au fugit în timpul regimului comunist au fost refugiați politici și au format exilul tradițional. De acest exil s-a ocupat profesoara Stângaciu în lucrarea sa. O felicit pentru subiectul abordat. Admir curajul, meticulozitatea și obiectivitatea cu care a lucrat și a realizat acest valoros studiu. Admir deasemenea editura Polirom, care a publicat cartea. Cititorii i-ar putea pune o singură întrebare autoarei: după ce criterii a ales persoanele intervievate? Răspunsul este complex. Oricum, sper că în viitor vor apare și alte studii asemănătoare despre emigranți, despre cei plecați temporar la lucru și despre consecințele plecărilor din țară. Cauzele sunt multiple iar consecințele sunt extrem de grave.

Continui această semnalare cu o mărturisire. Când am ajuns în lagărul de refugiați de la Traiskirchen de lângă Viena, în octombrie 1968, m-au impresionat diversitatea refugiaților și poveștile multora dintre ei. Multe cazuri erau dramatice și unele erau de-a dreptul șocante. Atunci m-am gândit că ar trebui scrisă o carte cu dramele multora dintre refugiați. Numai cine a trecut prin furcile caudine ale exilului, cunoaște iadul prin care treci înainte de a ieși la lumină. Când trebuie să lupți în fiecare zi pentru asigurarea existenței, nu te mai gândești la scris cărți. În plus, o asemenea sarcină echivalează cu un studiu enciclopedic care îți cere timp, persistență și responsabilitate.

Profesoara Anca Stângaciu, conferențiar și cercetător la Universitatea din Cluj-Napoca, a făcut acest lucru în cartea „Dialoguri esențiale din exil”. Volumul este impresionant, are 438 de pagini și cuprinde

interviuri ample cu zece persoane plecate în exil în perioade diferite. Iată lista în ordine alfabetică a celor intervieuți: Mihai Băbeanu, PS Episcop Cristian Crișan, Nicholas Dima (subsemnatul), Ion Dumitru, Pia Fărcășanu Bader, Alexandru Herlea, Mihai Neagu, Ingrid Popa Fotino, Dinu Zamfirescu și Livio Zanolini. Menționez însă că fiind o carte de referință, nu se citește ușor; de fapt, cartea trebuie studiată, mai degrabă decât lecturată.

Subliniez totodată că doamna Stângaciu a abordat subiectul cu toată rigoarea unui om de știință și după ani de muncă asiduă l-a dus la bun sfârșit. Autoarea a abordat doar problema vechiului exil politic. Este un foarte bun început! În opinia mea, trebuie abordată însă cu aceeași rigoare și problema emigrării economice de după 1989. Recuperarea istorică a exilului politic este o datorie de onoare; recuperarea emigrării economice este vitală pentru prezentul și viitorul țării.

Am cunoscut mai multe din personalitățile menționate în cartea doamnei Stângaciu și i-am cunoscut personal pe unii dintre cei intervieuți. Pe Alexandru Herlea l-am întâlnit și la București și la Washington, unde l-am intervievat pentru Vocea Americii. Comunicăm deseori și ne respectăm reciproc. Alexandru, ajuns profesor universitar în Franța, s-a întors în țară după revoluție, a ocupat un post important, dar nu a reușit să se reintegreze într-o societate în care profitorii noului regim urmăreau cu totul alte scopuri și nu aveau nevoie de persoane incomode care să le strice jocurile.

I-am întâlnit la New York și pe soții Fotino și familia Popa. Amintirile doamnei Ingrid Popa-Fotino din trecerea familiei prin Iugoslavia m-au șocat și m-am gândit de multe ori că trebuiau așternute pe hârtie. Domnia sa, azi o profesoară în vârstă și cu un suflet nobil, a ajuns în exil împreună cu părinții în 1948, când avea doar 9 ani.

Relatările ei din lagărele și din închisorile iugoslave sunt cutremurătoare.

Numai Dumnezeu a scăpat familia Popa de la împușcare pe granița dintre Iugoslavia și Grecia unde fusese împinsă de securitatea iugoslavă doar pentru a fi împușcată. Multi refugiați au fost uciși pe acea graniță. În 2016, Ingrid Fotino a publicat cartea *Rebirth*, relatând atrocitățile pe care, copil fiind, le-a trăit în Iugoslavia lui Tito. Cartea este dedicată familiei Economu și celor doi copii minori ai familiei, Sandu și Liliana, împușcați în același loc în care și familia Fotino urma să-și găsească sfârșitul. Dumnezeu a avut alte planuri și i-a salvat.

Revenind la subiectul acestei semnalări, mai ales în contextul care domnește azi în țară, trebuie făcută o precizare referitoare la termenii de exil, refugiu, emigrare, și mai recent... diaspora. Nu poți să pui toate aceste noțiuni într-o singură categorie așa cum se întâmplă în prezent în România.

Imaginați-vă un tânăr student arestat în 1954, care a executat 10 ani de închisoare politică și care ulterior a reușit să emigreze în America. Și imaginați-vă un individ de la vârful partidului comunist care, după ce și-a făcut „datoria” față de partid, a emigrat în Israel. Mă refer concret la fratele meu Ion Dima și la colonelul de securitate Ștefan Coler. Primul a fost condamnat la 20 de ani și a ajuns la închisoarea din Aiud; al doilea a fost directorul închisorii din Aiud. După logica celor de la guvernare, ambii sunt în egală măsură membri ai diasporei, încadrați în categoria „românii de pretutindeni”. Schimbi conotația unui cuvânt, alterezi percepția publică și schimbi totul. S-a falsificat și chiar s-a abandonat istoria; Ni se atacă eroii și identitatea; Și acum ni se pervertește și limba...

Și pe o notă tristă, menționez că recent un scriitor din țară a declarat că mulți români au început să se repatrieze din motive materiale; chipurile, se trăiește mai bine în

țară. Într-adevăr, privilegiații sistemului, cei cu pensii și venituri nesimțite, trăiesc foarte bine. Cum trăiesc însă majoritatea bătrânilor cu pensii de mizerie?

Adevărul e că românii se întorc din alte motive. Ei revin acasă pentru că România este patria lor, a noastră, a tuturor celor cu suflet românesc. Și este foarte trist să constat că în timp ce unii dintre cei plecați și-au păstrat simțămintele naționale și au încercat să facă ceva pentru țară, mulți dintre cei rămași acasă și-au văzut doar de interese personale. Și dacă mulți dintre noi nu se întorc, este pentru că Țara a fost în mare parte mutilată sufletește și mai recent a adoptat legi antidemocrate și antiromânești. Consecințele unor asemenea legi vor putea fi catastrofale.

Prof. univ. Nicholas DIMA
Tucson, Arizona, SUA, martie 2026

**27 APRILIE - ZIUA TRICOLORULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Valeriu DULGHERU

*„...Și cu albastrul de cicoare, /
Și cu galbenul de soare, /
Și cu roșul ca de foc...
De' ca frații! La un loc!”*

(Grigore Vieru. Alarma. 1957)

Ziua Drapelului de Stat a fost instituită de Parlamentul de la Chișinău la 23 aprilie 2010. Tricolorul a fost desemnat oficial drapel de stat pe 27 aprilie 1990 de către deputații primului Parlament, fiind arborat în aceeași zi pe clădirea forului legislativ.

Pentru tricolorul nostru s-a luptat și încă se luptă... Pentru tricolor au fost judecați, împușcați după revenirea antihriștilor staliști în Basarabia în 1940. După anexarea Basarabiei de către URSS, rezistența națională s-a manifestat prin diverse acțiuni, inclusiv prin cea de arborare a tricolorului. În noaptea de 24 ianuarie 1941, când Basarabia era ocupată de către sovietici, un grup de elevi ai Liceului „Vasile Lupu” din Orhei a arborat tricolorul pe sediul NKVD-ului din oraș. Pentru acest act de curaj, zeci de elevi, în frunte cu Vasile Mahu, directorul liceului, au fost împușcați. La începutul anului 1945, Nichifor Manoil, Vasile Pungă, Gheorghe Pungă și Vladimir Arhip din satul Ocnîța, Edineț, au înălțat tricolorul pe acoperișul cantonului din localitate, fiind toți patru condamnați la moarte și executați. La 28 iunie 1966, în orașelul Alexăndreni, de lângă Bălți, Gheorghe Muruziuc a atârnat pe coșul fabricii de zahăr tricolorul. Acesta a fost arestat și condamnat la doi ani privațiune de libertate, fiind internat în lagărul din Sverdlovsk. Tricolorul rămâne arestat la Tiraspol.

Tricolorul a fost din primele zile ale Mișcării de Eliberare Națională Drapelul Redepșteptării Naționale. Tricolorul era ridicat pe aceste baricade. Tricolorul era cântat de trubadurii Redepșteptării Doina și Ion Aldea Teodorovici. Cu mare de tricoloruri venea coloane întregi de la Ialoveni, Costești, Căpriana, Strășeni. Tricoloarele erau instalate pe autocarele, automobilele, care veneau din întreaga Republică la Marile Adunări Naționale. Mulțimea de tricoloruri formau o mare albastru-galben-roșu pe Piața Marii Adunări Naționale. Cu tricolorul iese brava noastră Diasporă la alegeri.

Istoria Tricolorului este mai veche. Urmele se pierd încă în antichitate, culorile fiind întâlnite la vechii daci. Aceste culori se regăsesc și pe diplomele emise de Mihai Viteazul, pe scuturi și pe lambrechinii stemelor. Dar pentru prima oară Tricolorul a fost folosit de pandurii lui Tudor Vladimirescu în 1821. Este de remarcant prezența celor trei culori în canafuri și în picturile de pe pânza drapelului răscoalei lui Tudor Vladimirescu, în cadrul căreia li se atribuie pentru prima oară semnificația: „Libertate (albastrul cerului), Dreptate (galbenul ogoarelor) și Frăție (roșul sângelui)”. Despre Petrance Poenaru, secretarul lui Tudor Vladimirescu, multă lume știe doar că este inventatorul stiloului, mai corect spus al „tocului cu rezervor” – „Condeii portăreț fără sfârșit, alimentându-se însuși cu cerneală”, dar puțini cunosc faptul că este considerat creatorul tricolorului modern. Pentru aceasta a fost nevoit să emigreze.

Tricolorul a apărut din dorința de unitate a moldovenilor și a muntenilor. La începutul secolului al XIX-lea, în vremea domnitorilor Alexandru Dimitrie Ghika și Mihail Sturdza, steagurile Principatelor aveau doar două culori: în țara Românească galben și albastru, în Moldova – roșu și albastru. Tricolorul a fost drapelul revoluției pașoptiștilor de la 1848. Tricolorul a fost drapelul Republicii Democratice Moldovenești în 1917-1918. La Costești, marele patriot Gheorghe Diaconu a arborat cel mai lung tricolor din lume pe marele zid moldovenesc.

La Mulți Ani Tricolor!!!

Valeriu DULGHERU
Chișinău, Republica Moldova
27 Aprilie 2026

**INTERVIU CU DOMNUL INGINER DR.
SERGIU ȘTEFAN GORJAN**

Ion NĂLBITORU

Interviu cu Secretarul științific de la Stațiunea de Cercetare Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Drăgășani (Vâlcea), ing. dr. Sergiu Ștefan Gorjan

Ion NĂLBITORU: Domnule Gorjan, sunteți din Drăgășani, numit de vâlceni și „orașul viilor”. Oare acest lucru v-a determinat să urmați studiile în domeniul viticulturii?

Sergiu Ștefan GORJAN: Mă bucur că sunt fiu al Drăgășaniului, numit „orașul viilor”, prin istoria bogată pe care o reprezintă în viticultură. Sigur că acest lucru m-a determinat să mă îndrept spre domeniul viticulturii. Fiind copil cutreieram dealurile Drăgășanilor, împreună cu prietenii din copilărie, unde rămâneam fascinați de frumusețea locurilor și a plantațiilor cu viță de vie. Ne plăcea foarte mult să gustăm strugurii copti și parfumați, iar în prezent sunt impresionat de secretul vinului bun.

Ion NĂLBITORU: Vorbiți-ne, în câteva cuvinte, despre studiile dumneavoastră.

Sergiu Ștefan GORJAN: Am terminat Liceul Teoretic „Gib Mihăescu”, profilul Uman, clasa sportivă. După liceu, Facultatea de Horticultură din Craiova, specializarea Viticultură-Oenologie; Master specializarea Viticultură-Oenologie și Doctoratul, specializarea Ameliorarea Plantelor Horticole la Facultatea de Horticultură din Craiova, Universitatea din Craiova.

Ion NĂLBITORU: Ce v-a determinat să urmați cercetarea viței de vie? Am înțeles că sunteți autorul a 59 de lucrări științifice, naționale și internaționale. Dar ați scris și câteva cărți științifice în acest domeniu, care sunt acestea?

Sergiu Ștefan GORJAN: Pentru o cunoaștere cât mai riguroasă și mai bună a viței de vie, fiind pasionat de cercetarea și inovarea viticolă, pot să spun că fără cercetare în toate domniile nu putem exista și dezvolta ca țară. Vreau să aduc contribuții cât mai bune în sectorul viticol și să fiu mereu angrenat în slujba cercetării științifice.

În prezent sunt autor a 3 cărți, iar în 2 sunt colaborator, toate de specialitate viticolă.

- „Podgoria Drăgășani – Aspecte monografice și de tradiții”, 2016 - Editura Alma, Craiova ;
- „Evaluarea resurselor genetice de viță de vie în podgoria Drăgășani”, 2017 - Editura „Alma”, Craiova.
- „Sâmburești - O Podgorie Binecuvantată”, 2022 - Editura „Antim Ivireanul”, Râmnicu Vâlcea.
- „Colecția de Germoplasmă viticolă Drăgășani” – Aurel Popa, Bogdan Ion Trușcă, Cătălin Traian Genoiu, Sergiu Ștefan Gorjan, Raluca Iuliana Popescu, 2023 - Editura „Aius”, Craiova.
- „Soiuri de viță de vie autohtone tezurizate la Drăgășani” – Aurel Popa, Bogdan Ion Trușcă, Cătălin Traian Genoiu, Sergiu Ștefan Gorjan, Raluca Iuliana Popescu, 2024 - Editura „Aius”, Craiova.

Ion NĂLBITORU: Ce funcții ați avut, de-a lungul anilor, la Stațiunea de Cercetare

Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Drăgășani?

Sergiu Ștefan GORJAN: În anul 2003, după terminarea Facultății de Horticultură, m-am angajat la Stațiunea de Cercetare Dezvoltare pentru Viticultură și Vinificație Drăgășani ca inginer stagiar, parcurgând toate treptele de la Șef de fermă, Cercetător științific, Secretar științific, Director. În prezent sunt Secretar științific. Pe o perioadă de 10 ani am lucrat în domeniul privat viticol, la mai multe Crame din Podgoria Drăgășani, deținând funcții de Director, Director executiv, Inginer consilier.

Ion NĂLBITORU: Vinul de Drăgășani are o recunoaștere mondială de peste un secol și jumătate, participând la competițiile internaționale. Ce medalii, mai importante, a obținut de-a lungul anilor? Și prin ce calități s-au evidențiat vinurile de Drăgășani pe plan internațional?

Sergiu Ștefan GORJAN: Vinurile de Drăgășani sunt foarte recunoscute și apreciate la nivel național și internațional cu foarte multe medalii obținute de-a lungul timpului. Însușirile vinurilor de Drăgășani au putut fi apreciate cu ocazia Expoziției Universale de la Paris, din anul 1900, când au primit medalii următoarele probe locale:

- ❖ I.C. Brătianu: vinuri albe, roșii și tămâioase din recoltele 1886 și 1889;
- ❖ M.C. Danaricu: Tămâioasa și vin alb de Drăgășani, recolta 1890 și 1896;
- ❖ Marc. Oceanu: Vin alb din 1879, 1883, 1890, 1891 și 1896 vin roșu din 1887, vin tămâios din 1891 și vin roșu din 1896;
- ❖ C. Herăscu: Tămâioasa de Drăgășani și vin alb 1890 și 1896.

Cu astfel de vinuri a luat regretatul și vrednicul Iordache N. Ionescu medalia de aur în 1889 la Paris, în 1908 la Milano și 1912 la Gand. De asemenea, la expoziția și concursul de vinuri din Bordeaux din 1898 consulul francez Wilhelm Ardent a expus o serie de probe. Numeroși călători străini au consemnat în memoriile lor în urma trecerii prin Principatele Române, despre virtuțile vinurilor de Drăgășani, care de mult

trecuseră granițele țării, fiind comparate cu cele mai bune vinuri din lume.

Întotdeauna la vinurile de la Drăgășani s-au apreciat: echilibrul armonic, buchetul ales, spumozitatea lor și bogăția în glicerol care le face catifelate. Este suficient să amintim succesele obținute de vinurile de la Drăgășani cu ocazia Expozițiilor universale de la Paris din anii 1867, 1889 și 1900, expoziția de la Milano din 1898 și de la Gand din 1912, la care se adaugă cele peste 200 de medalii obținute de vinurile de la Drăgășani în ultimele 2-3 decenii cu ocazia concursurilor naționale și internaționale de la Montpellier, Ljubljana, Budapesta, Bratislava, Freiburg, Tibilisi, Sofia, București. În prezent vinurile de Drăgășani sunt medaliate cu aur, argint și bronz la toate competițiile de vinuri în Canada, Franța, Italia, România.

Ion NĂLBITORU: Deci vinul din podgoriile drăgășănene a fost și rămâne renumit pe plan național și internațional. Concret, prin ce se remarcă acesta, metaforic vorbind, în limbajul poetic și cultural „licoarea lui Bachus”?

Sergiu Ștefan GORJAN: Vinul de Drăgășani este renumit prin buchetul de migdale amare, de gustul de fructe de ienupăr cât și de fructe de pădure.

Ion NĂLBITORU: Aveți un soi de struguri renumit, chiar la nivel mondial, soiul „Victoria”. Cum a fost obținut și cine sunt „protagoniștii”?

Sergiu Ștefan GORJAN: Soiul „Victoria” este cea mai mare realizare a stațiunii. Sămânța a fost obținută la Institutul de Cercetări Hortiviticole București-Băneasa de către Victoria Lepădatu, prin hibridare sexuată, folosind ca genitori soiurile „Cardinal x Afuz ali” alb. Este hibrida aleasă, având codul V/8-32, care a fost trimisă la Stațiunea Drăgășani pentru încercare, în vederea omologării. Încercarea a fost realizată în perioada 1968-1978, de către Gheorghe Condei. Omologarea soiului de CSIOS a fost făcută în anul 1978, titulară fiind Stațiunea de Cercetare

și Producție Viti-Vinicolă Drăgășani, din rețeaua Institutului de Cercetări pentru Viticultură și Vinificație Valea Călugărească. Soiul Victoria este destinat pentru producerea strugurilor de masă cu coacere timpurie și este numărul 1 în lume la ora actuală, ca soi de masă.

Ion NĂLBITORU: Ați organizat la sediul stațiunii numeroase activități culturale și de cercetare. Spuneți-ne câte ceva despre acele evenimente.

Sergiu Ștefan GORJAN: Am avut foarte multe evenimente culturale la stațiune și aș aminti de Masa Rotundă a Societății Române a Horticultorilor, Filiala Vâlcea; multe lansări de carte de specialitate; lansări de carte sub egida Ligii Scriitorilor, Filiala „Gib Mihăescu” Drăgășani-Vâlcea; degustări de vinuri, primire de elevi și studenți din țară și străinătate de la școli, licee și facultăți.

Ion NĂLBITORU: În Drăgășani funcționează și un muzeu al vinului, unde custode este doamna Maria Ancuta. Cum au reușit să-l convingă pe Nicolae Ceaușescu să aprobe înființarea muzeului? Faptul că la acea vreme devenea al III-lea din lume?

Sergiu Ștefan GORJAN: Da, am auzit de acest lucru mareș și unic pentru Municipiul Drăgășani. De fapt, Nicolae Ceaușescu dorea pe acest amplasament să construiască un pasaj subteran, dar a fost convins să construiască un muzeu al Viei și Vinului care să fie al treilea din lume, după cele din Rusia și Ungaria, ceea ce s-a și realizat!

Ion NĂLBITORU: Ați luat parte la Conferințe (Congrese) în domeniul viticol, în țară sau străinătate? Spuneți-ne câte ceva despre aceste întâlniri științifice / de cercetare.

Sergiu Ștefan GORJAN: Da, am participat la Congrese și Simpozioane științifice atât în țară cât și în străinătate. A-și aminti aici de Plovdiv din Bulgaria, București, Craiova, Timișoara, Iași, Valea Călugărească din România. S-au realizat

lucrări științifice benefice pentru cercetarea națională și internațională, unde au fost promovate soiurile de viță de vie, vinurile stațiunii și ale podgoriei Drăgășani.

Ion NĂLBITORU: În afară de activitatea profesională de cercetare de la stațiune mai aveți și alte preocupări extraprofesionale?

Sergiu Ștefan GORJAN: Da, îmi place sportul, politica, în prezent fiind Consilier local și fost Administrator public al Municipiului Drăgășani.

Ion NĂLBITORU: Sunteți nu numai un om al științei și cercetării, ci și al culturii. Faceți parte din vreo astfel de societate?

Sergiu Ștefan GORJAN: Da, sunt ziarist și scriitor. Fac parte din Uniunea Ziaristilor din România, Filiala Olt „Pan M. Vizirescu” și din Liga Scriitorilor, Filiala „Gib Mihăescu” din județul Vâlcea.

Ion NĂLBITORU: Bănuiesc că în decursul anilor rezultatul cercetărilor dumneavoastră au fost consemnate nu numai în volumele scrise individual și în colaborare, ci și în reviste de specialitate și chiar de cultură. Ne enumerați câteva din aceste publicații?

Sergiu Ștefan GORJAN: Sunt foarte multe dar a-și enumera câteva: International Symposium on Horticultural Crop Wild Relatives, Plovdiv – Bulgaria; Conferința Internațională „Agriculture for Life”, USAMV București; Congresul European EHC, București; Facultatea de Horticultură din Craiova-Simpozion Internațional; Conferința Internațională-Facultatea de Agronomie, Craiova; Conference on sustainable development, Banat`s University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine „King Michael I of Romania” from Timișoara; „Memoria Slovelor” și „Antologia Memoria Slovelor”, ultimele două sunt reviste ale Ligii Scriitorilor Români „Gib Mihăescu”, Vâlcea.

Ion NĂLBITORU: Cum vedeți viitorul viticulturii în România?

Sergiu Ștefan GORJAN: Foarte bun. Înainte de 1989 ne aflam pe podium, locul 3 în lume. În prezent suntem pe locul 12. Viticultura din România a început să se dezvolte, în ceea ce privește infrastructura, modernizarea cramelor și fermelor viticole, turismul viticol, înființarea de noi plantații cu viță de vie, s-a pus accentul pe calitatea vinurilor și a strugurilor, pentru a fi competitivi pe plan mondial viticol.

Ion NĂLBITORU: Aveți un mesaj pentru toți românii și în special pentru iubitorii vinului!?

Sergiu Ștefan GORJAN: Da. Le doresc un sincer la mulți ani, multă sănătate, putere de muncă, să consume vinuri și struguri de bună calitate, prin faptul că vinul este sacru, reprezintă sângele Domnului Nostru ISUS HRISTOS!

Ion NĂLBITORU: Domnule Sergiu Ștefan Gorjan vă mulțumesc pentru acordarea acestui interviu!

Ion NĂLBITORU
Membru UZPR și LSR
Râmnicu Vâlcea
aprilie 2026

EVENIMENT LA ORADEA

La Oradea l-am celebrat pe marele și universalul creator Shakespeare! Alexandrina Chelu, alături de Florian Chelu

(voce și chitară) și Avram Petroniu Florin (vioară), ne-au încântat cu sonetele poetului, printr-un mic moment muzical, și astfel au marcat, într-un mod original, 410 ani de la moartea lui William Shakespeare. Sonetele lui Shakespeare au fost reinterpretate muzical și au oferit clipe de frumos și relaxare Joi, 23 Aprilie 2026, începând cu ora 18:00. Locul de desfășurare în ambianța sonoră de la Sinagoga Neologă „Zion”!

Se cuvine, ca și pe această cale să le mulțumim cu emoție și recunoștință pentru excelentul recitalul „Shakespeare – 410 ani”.

Publicul a răsplătit cu aplauze talentul și originalitatea transpunerii muzicale. A fosat o altfel de seară muzicală, participanții s-au simțit minunat datorită reușitei evenimentului adus, ca de fiecare dată –de tata și fiica – într-un dialog peste timp între sonetele lui Shakespeare și Eminescu, sau cum se auzea printre participanți „ un strop de cultură, amintire, poezie și muzică în acea frumoasă zi de aprilie.

Apreciam și răsolătim cu aplauze tot parcursul muzical al maestrului Florian Chelu, iar tinerilor interpreți Alexandrina Chelu și Florin Petroniu succes pe drumul asumat, în linie dreaptă spre a aduce în lumină valorile culturale naționale și universale.

Prezenți la Gala Eminescu a Revistei Cetatea Cavalerilor pot afirma că ne-au surprins în mod plăcut cu frumoasa armonie dintre instrumente și voce, o căldură răsplătită cu ovații și flor!

Onor, cu respect, Alexandrina Chelu, Florian Petroniu și Florian Chelu!

**GHEORGHE TURDA, 78 DE ANI ȘI 60
DE CARIERĂ ARTISTICĂ (I)**

*Prin interpretarea horilor maramureșene
a adus faimă României și a alinat dorul
românilor de pretutindenii
Aurelian Popa-Stavri*

Celebrul solist Gheorghe Turda a acceptat cu plăcere să realizăm un interviu cu prilejul aniversării zilei sale de naștere. În mare măsură, faptul se datorează cunoașterii valorii sale artistice încă din anii '70 și a promovării sale în perioada 1990-2022 în care am desfășurat cu pasiune activitatea de realizator de emisiuni în cadrul Redacției Muzicale Radio România, secția de muzică tradițională, române și piese de café-concert. Artistul s-a născut la 6 martie 1948 și a împlinit 78 de ani de viață. Pasiunea maestrului pentru muzică și artă s-a împletit armonios cu dragostea pentru soția sa, Elisabeta Turda, prim balerină a Ansamblului artistic „Rapsodia Română”, pentru fiicele sale, pentru gineri și cei trei nepoți. Este semnul vechimii arborelui familiei Turdenilor, care, alături de arborele familiilor Pop și Stan, din Săpânța, Maramureș, a fost înnobilită între

anii 1710-1712. Cariera sa muzicală care implică numeroase calități, voce, glas vibrant, un real talent actoricesc, este strâns legată de succesele Ansamblurilor artistice „Rapsodia Română” și „Ciocârlia”, ansambluri vestite în România și în toată lumea prin turneele efectuate, încununată cu premii naționale și distincții de prim rang la festivalurile internaționale, la care solistul și-a adus contribuția cu aplomb și strălucire.¹⁰⁸ Gheorghe Turda este interpret de muzică tradițională sătească maramureșeană și transilvăneană românească, de cântonete, lieduri, arii din opere dar și de cântece din folclorul unora din cele peste opeze de țări în care a cântat ca solist selectat și invitat de forurile culturale. Statura sa înaltă, chipul său luminos, parcă desprins din basmele cu feți-frumoși, purtarea costumelor tradiționale specifice Maramureșului natal, fie de june, fie de gazdă mare, fie de rapsod, descoperirea talentului său artistic de către dirijorul, folcloristul și compozitorul Constantin Arvinte, încă de pe când Gheorghe Turda era student, sunt motive importante pentru care interlocutorul nostru a strălucit încă de la început în pleiada soliștilor de muzică populară, devenind preferatul publicului din orice colț de țară, apreciat deopotrivă de dirijori, regizori, organizatori de spectacole, precum și de muzicieni și de publicul de peste hotare. Îi place să fie prezentat

¹⁰⁸ În podcastul **Laivu' lu' Enache**, solistul George Enache l-a avut invitat pe solistul Gheorghe Turda în 24 decembrie 2024, prezent cu acordeonul fiind marele virtuoz Paul Stîngă. O atmosferă destinsă și prietenească, în care Gheorghe Turda a interpretat cu căldură și precizie „De ce beu eu câte-un pic”, o canzonetă și un colind maramureșean, „Sculați, sculați, boieri mari, Cristos s-a născut”. Gheorghe Turda a afirmat că pentru un artist autentic de mare notorietate și excelent primit de public, și talentul și munca, învățătura, știința de carte sunt la fel de importante. Mai mult, pentru a te afirma și menține în atenția lumii artistice trebuie „să-ți păstrezi numele, echilibrul tău, starea ta de spirit în societate și-ntr-un colegi, să nu fii răutăcios, să nu fii răzbunător, și să nu fii măreț” (în sensul de trufaș). Gheorghe Turda este însă mândru de numele lui, de tot ceea ce a realizat, și pe bună dreptate.

simplicu, după nume, și uneori, printre prieteni, ca „singurul general de brigadă din rândul soliștilor de muzică populară, și singurul interpret de muzică populară din rândul generalilor”. Printre cele treisprezece cele mai mari premii și distincții care recompensează contribuția maestrului Gheorghe Turda la promovarea folclorului românesc prin creație și aport interpretativ, se numără: marele premiu al festivalului internațional de la Zagreb, Iugoslavia, unde au participat concurenți din peste 25 de țări, marile premii la festivalurile de la Izmir, Turcia, Havana, Cuba, Drummondville, Canada, medalia de aur și diploma de excelență la Berlin, medalia și locul I pe națiuni la Festivalul Smithsonian, cu prijejul bicentenarului Statelor Unite ale Americii, Colierul de argint la Festivalul de folclor de la Dijon, Franța, Virtutea militară în grad de Cavaler, cu însemn pentru militari, conferită de președinția României în anul 2002. A primit titlul de cetățean de onoare al municipiilor Cluj Napoca și București, precum și al satului natal, Săpânța. -Cei 60 de ani în slujba muzicii românești și a publicului îi conferă greutatea valorică de necontestat.¹⁰⁹ În acest interviu îi va enumera pe câțiva dintre profesorii care i-au întărit aripile gândului, ale sufletului și ale talentului său incontestabil, și pe câțiva dintre marii artiști și oameni de cultură contemporani.

-Maestre Gheorghe Turda, povestești-ne despre arta spectacolului în cadrul Ansamblului Artistic „Rapsodia Română”, unde ați fost solist mulți ani.

- Am participat la toate formele de organizare, repetiții cu ansamblul, pregătiri de spectacole în premieră, turnee în țară și străinătate cu valorificarea patrimoniului viu, prin reprezentații susținute de către soliști de primă mărime, vocali și instrumentali, orchestră, dirijori, directori

¹⁰⁹ Prezentul interviu completează pe cel oferit nouă de Gheorghe Turda pentru emisiunile de la Radio România, unde acolo artistul s-a referit cronologic, la biografia sa artistică.

de scenă, regizori, scenografi, corpul de balet, ca și a tezaurului etnografic și folcloric (repertorial) al Ansamblului „Rapsodia Română”. Acolo s-au montat spectacole cu temă, dar nu aveau nici o relevanță politică,¹¹⁰ evidențiau tradiții și datini de la sat sau de la oraș, ca și valențele lor artistice. Aveau un scenariu și eram obligați să păstrăm tot ce e autentic, muzica populară, folclorul ca de la mama lui. Acolo am lansat cele mai frumoase doine din Maramureș, *doinile cu noduri*. *Horea miresii* acolo am lansat-o sub bagheta marilor dirijori Ionel Budișteanu, Paraschiv Oprea și a altora. Spectacolele cu temă nu erau cu o temă patriotică din aceasta, să laudăm conducătorii. Erau, de pildă, spectacole de tipul celui intitulat „Pe acest pământ”, unde erau cele mai frumoase tablouri de scenă: haiducii de la Olt, Pinteza Viteazul, unde l-am evocat pe marele haiduc, tablouri generice ilustrând câte o regiune sau o zonă folclorică, iar eu eram rapsodul care făceam legăturile dintre toate tablourile. L-am jucat pe Pinteza, cântând *Horea lui Pinteza*, și am cântat și în alte tablouri. Era un tablou din Ardeal, cu muzica din Țara Maramureșului, inclusiv din Oaș, alt tablou din Moldova. Toți artiștii eram solicitați la maximum din punct de vedere și fizic și artistic să ne exprimăm într-o ținută demnă și în costume populare pe scena Ansamblului artistic „Rapsodia Română”, cu sediul în centrul Bucureștiului, strada Lipscani.

-Vă rog să enumerați dintre colegii de scenă, pe câțiva soliști cu rolurile lor, care v-au fost parteneri de spectacole ani în șir.

-Colegi de marcă din punct de vedere uman și artistic, Ștefania Raraeș, regretata Maria Apostol, Maria Cornescu, ea a venit cu fostul soț, Nelu Bălășoiu, Aneta Stan, Elena Merișoreanu, Dumitru Constantin din Banat, Dumnezeu să-l ierte, mare doinitor, Ion Dolănescu, cu toată trupa lui de frați.

¹¹⁰ Maestrul dorește să accentueze că în prim plan s-au aflat întotdeauna mesajele artistice, folclorice, aspectele etnografice, ideile umaniste, valorile vieții și calitățile oamenilor.

La un moment dat am fost douăzeci și doi de soliști.

-La partea de balet, știi că existau numere care erau special concepute artistic, încadrate scenografic.

-Montările pe partea coregrafică le-a adus în scenă marele coregraf Petru Bodeuț¹¹¹. După aceea au venit alții, Teodor Vasilescu¹¹², mare coregraf, și Ștefan Popescu. Din păcate toți s-or dus la ceruri.

-Ce frecvență aveau spectacolele pe săptămână?

-Atunci programul încadrat stagiunii începea luna, aveam mai multe spectacole, până duminica inclusiv. Uneori dădeam și spectacole matinale. Duminica aveam un spectacol la prânz. Ce era de bază se desfășura seară de seară în sala de pe strada Lipsani, la sediul Ansamblului. Și erau spectatori pentru că veneau prin întreprinderi, de la Uzina 23 August, de pildă, alteori veneam noi pe scena cluburilor lor de cultură.

-Referiți-vă acum la horile / doinele tradiționale din repertoriul dumneavoastră.

- Noi aveam marea responsabilitate ca să treacă rampa când cântam câte o doină. Era obligatoriu ca să avem o doină în repertoriul nostru. Așa cereau comisiile de la Radiodifuziunea Română care veneau, ne vizionau și mai ales ne solicitau să venim cu cele mai reprezentative piese muzicale din zona respectivă. Pentru mine, piese din Maramureș, pentru Maria Apostol, din Oltenia, din Gorjul ei natal, Aneta Stan, din Dobrogea, Elena Merișoreanu, din Ardeal. Nu era o cenzură, ci o îndrumare. Erau mai exigenți, dar trebuiau bine pregătite la

clasă¹¹³ de maestrul Ionel Budișteanu. Veneam cu cântece noi o dată la două săptămâni sau la o lună ca să ne îmborsăm repertoriul, să nu cântăm aceleași piese spectacol după spectacol. Aveau logică foarte sănătoasă.¹¹⁴

-Aspecte de organizare artistică pentru a avea un public interesat mereu de spectacole.

-Oamenii nu veneau forțați de la întreprinderi. Veneau cu mare plăcere pentru că noi ne afirmasem deja ca vedete ale spectacolelor de la Ansamblul artistic „Rapsodia Română”. Veneau ca să ne urmărească, să afle noutăți și să ne aprecieze.

-Maestre Gheorghe Turda, să vorbim de câțiva prieteni de la „Rapsodia Română” și de la „Ciocârlia”, două ansambluri prestigioase în care ați activat. Amintiri plăcute de la premiere sau din turneele în țară sau peste hotare.

- Cunosco un dicton. Prietenii ți-i cunoști în două ipostaze: la drum lung și la bani. Asta a fost zicala tatălui meu, Dumnezeu să-l ierte! El mi-a spus: „Măi tată, când vei merge în lume, să fii atent cu cine te împrietenești, că la drum lung și la bani îți vei recunoaște prietenii”. Dintre cei care mi-au devenit prieteni buni în afară de scenă și de ansamblu, a fost cel cu care am stat în cameră când mergeam în turnee în țară, a fost Nelu Bălășoiu. Deși el fuma, ne-am împăcat foarte bine. Eu nu fumam. Și i-am spus: „măi, să nu fumezi dimineața când ne trezim, pentru că eu inhalez fumul tău de țigară direct în plămâni.” M-a înțeles și nu a fumat în cameră. Pentru că dimineața când se trezea, punea mâna pe

¹¹¹ Artist emerit.
<https://www.bihorjust.ro/bihoreanul-din-auseu-care-a-revolutionat-dansul-popular-indian-ansamblul-folcloric-bihorul-pe-urmele-lui-petre-bodeut/> Pentru Ansamblul artistic „Rapsodia Română”, <https://sanuuitam.blogspot.com/search?q=Rapsodia+Romana>, partea întâi și partea a doua.

¹¹² Artist emerit de faimă internațională.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Theodor_Vasilescu

¹¹³ Termenul de clasă nu este întâmplător menționat de Gheorghe Turda. Ansamblurile de stat, dar nu numai, erau adevărate școli de profesionalizare și perfecționare în domeniul muzicii, dansului popular, al artelor tradiționale, al purtării costumului popular, al înțelegerii resorturilor culturale, istorice, patriotice și economice ale demersului artistic.

¹¹⁴ Se referă la membrii conducerii artistice și la responsabilitățile pe care și le asumau.

noptieră în stânga sau în dreapta să caute pachetul de țigări. Mă rog, fiecare cu obiceiul lui.

-Să revenim la cântecele pe care le-ați promovat.

-Eu am cules *horea miresii*¹¹⁵ de la o vecină de-a mea de la Săpânța, Ileana lui Stan. Cu interpretarea *horii* am luat cele mai frumoase premii naționale și internaționale. Am cucerit premiul întâi la Festivalul Mondial de la Berlin în 1973, când am absolvit facultatea de la Cluj, Conservatorul „Gheorghe Dima”, și am cântat cu orchestra Uniunii Tineretului Comunist din vremea aceea, cu maestrul Constantin Arvinte la conducerea orchestrei. După care în 1978, tot marele premiu la Festivalul Mondial al Tineretului de la Havana, Cuba. Sunt amintiri care nu se pot uita. Atunci concuram cu un solist vocal din Mongolia, care prin modul lui de cântare reușea să emită câte două sunete deodată. Nu știu ce fel de corzi vocale avea mongolul pentru că semăna cântarea lui cu sunetele unui cimpoi, un sunet de bază, un ison, și mai avea niste bravuri vocale. Se spunea că el va primi marele premiu. L-am luat eu, l-am depășit la numărul minutelor de aplauze și la interpretarea vocală. Apropo de ambiție și de respectarea regulilor, îmi amintesc, copil fiind, nu că părinții erau foarte autoritari, dar noi așa am fost educați, să respectăm tot ce ne ordonau părinții. Când era vorba de joacă, era joacă. Când era vorba de făcut treabă în curte, să fie curtea curată, mai ales în perioada de Paști, când se făcea curățenia generală primăvara, să avem grijă de animalele din grajd, de păsări, de tot ce era în curtea gospodarului.

-La ce datini de primăvară ați participat? *Sâmbra oilor* e cea mai cunoscută sărbătoare păstorească din Maramureș.

-Eu am fost primul artist profesionist invitat când s-a organizat la stână această

sărbătoare ca un *festival păstoresc cu promovare națională* la începutul sezonului de vară. Ciobanii își adună oile într-un obicei foarte frumos, la sâmbra oilor. Am fost invitat după 1990 când a venit prințesa Lia cu soțul ei. La acest festival renumit a venit și fratele meu care lucra la Satu Mare, la frontieră, a venit la acest festival renumit ca să petreacă. Toți bărbații erau acolo. Când mi-a venit și mie rândul să mulg o oaie, cum era obiceiul, (aici chiar e haios), mi-au băgat în strungă un berbec! „Pe ăsta-l mulgi tu!”. M-au și filmat cei de la ProTV.

-Cum era Crăciunul în familia Turda?

-Fantastic de frumos! În primul rând era perioada de pregătire a Crăciunului. Ne adunam o gașcă de copii, cam de vreo 7-8-10 ani, până la vârste mai mari de școlari, care ne pregăteam să fim colindători. Eram foarte cuminiți. Toate îndemnurile pe care ni le dădeau tata sau mama, le ascultam, nu cumva tocmai atunci să ne pedepsească. La colindat, doar colinde interpretam, nu cântece. Ne organizam în așa fel pentru că noi, copiii, ne orientam și spre casele gospodarilor unde se dădeau bani, nu numai nuci și mere. Bineînțeles, ne îndreptam prima dată către casa preotului satului sau către a celor mai înstăriți din sat, șeful de post, directorul școlii și la alte gazde mari. Când eram student, am devenit conducător de ceată. Am colindat 47 de case în care ne așteptau să ne primească fetele din sat cu părinții lor. Oricât am fi colindat, dimineața ne strângeam să împărțim ce adunasem în traistă, iar la ora 8, eu trebuia să fiu lângă diacon, la biserică, să cânt. Altfel tata se putea supăra pe mine.

-Va urma-

**Prof. Aurelian Popa-Stavri,
București**

¹¹⁵ *Horea miresii* din Maramureș este o doină propriu-zisă și ca gen și ca stil de cântare, de a *horii*.

DOCUMENTE

FONDUL APĂRĂRII NAȚIONALE

Constantin Moșincat

În aprilie 1935, prin legea pentru adoptarea bugetului, s-a constituit *Fondul Apărării Naționale*¹¹⁶, care urma a fi alimentat din venituri special legiferate. Inițial, fondul s-a constituit din 4 miliarde lei, din care 50% proveneau din împrumutul de stat contractat cu 6 luni mai devreme. Împreunate, aceste două măsuri financiare au dat fundament planului de înzestrare a armatei. După acest prim succes, factorii de decizie, politici și militari, au elaborat al doilea plan de înzestrare, pentru o durată de 10 ani. Planul a fost dezbătut și aprobat în ședința Consiliului Superior al Apărării Naționale, din 27 aprilie 1935, prezidată de regele Carol al II-lea. Costurile acestui al doilea plan se ridicau la peste 28,9 miliarde lei. Cheltuielile totale, detaliate pe articole materiale, se refereau la lucrările absolut necesare a se executa în prima urgență. Memoriul justificativ sublinia faptul că în „actuala situație politico-militară, un conflict armat poate izbucni imediat, fără o prealabilă tensiune politică; rezultă că este necesar ca să suplinim și să sporim puterea de rezistență a acoperirii printr-o serie de noi mijloace (garnizoane de siguranță și lucrări permanente) așezate pe direcțiile principale de pătrundere în scopul: de a bara aceste direcții în contra atacurilor date cu mijloace motomecanizate reduse; de a oferi acoperirii posibilități de rezistență timp de câteva zile până la intrarea în acțiune a primelor mari unități din grosul forțelor”¹¹⁷. În ședința Consiliului, premierul Gheorghe Tătărescu a susținut faptul că, pentru realizarea operaționalizării rapide a armatei române, la parametri câmpului de luptă modern, trebuiau avute în vedere resursele țării, dar și ajutorul francez.

În același scop în 1934, la București, s-a desfășurat *Conferința* șefilor statelor

majore ale armatelor Micii Înțelegeri. La această conferință s-a avansat aprecierea, general acceptată, că înfăptuirea Anschluss-ului și accentuarea provocărilor și acțiunilor revizioniste erau cauze care puteau determina dezlănțuirea unui război european. Cu această ocazie, partea română a propus elaborarea unui proiect de operații împotriva Ungariei și Bulgariei, în condițiile unui război generalizat¹¹⁸. De remarcat că, pentru prima dată, într-un proiect comun de operații militare, URSS apărea neutră, ceea ce echivala cu o reconsiderare a factorului militar sovietic, în perspectiva unui conflict internațional. Propunerea românească a fost amendată printr-un act adițional la convențiile politico-militare ale Micii Înțelegeri, care stabilea intervenția militară a celor trei armate, în ipoteza declanșării unei conflagrații generalizate¹¹⁹. În acest fel era preconizată acțiunea comună a Franței și țărilor Micii Antante pentru a contracara o eventuală încălcare a tratatelor de pace de către Germania.

În raportul întocmit de reprezentatul francez, după întrevederile avute cu regele Carol al II-lea și Nicolae Titulescu, se menționa că partea română era în favoarea unei rapide coordonări, încă din timp de pace, a acțiunilor militare ce urmau să le întreprindă în comun, în ipoteza că Germania ar fi trecut la înfăptuirea Anschluss-ului, iar Ungaria ar fi încălcat prevederile tratatelor de pace. De asemenea, susținând importanța propunerilor românești, generalul Pétin se pronunțase pentru susținerea efortului de înzestrare a armatei române. Pentru înfăptuirea celor convenite, pe plan intern, s-a trecut la elaborarea de măsuri concrete menite să asigure baza materială a armatei române. Șeful Marelui Stat Major a întocmit un raport, adresat primului ministru, la 23 iunie 1934, în care se arătau lipsurile și nevoile de înzestrare și de dotare a armatei, care „sunt enorm de mari și

¹¹⁶ A.M.R., *fond 6132*, dos. 7, p. 123-132

¹¹⁷ *Ibidem*, *fond 948*, dos. 457, f. 644

¹¹⁸ *Ibidem*, dos.1315, f. 269 - 277

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 117-120

având în vedere situația politică actuală, ordinea de urgență a tuturor realizărilor de urmărit este: urgența I-a – Frontul de Vest (Ungaria). Pentru anul acesta (1934, n.n.) și pentru Frontul de Vest în scopul unei cât mai bune utilizări a mijloacelor vom distinge: etapa 1-a de a realiza acoperirea; etapa 2-a – rezerva acoperirii; etapa 3-a – grosul forțelor”¹²⁰. La insistențele forurilor politice române, Louis Barthou, ministrul de externe francez, a întreprins o vizită în România, între 21-23 iunie 1934. Cu acest prilej primul ministru Gheorghe Tătărescu aprecia necesară importarea imediată din Franța a unor categorii de armament (artilerie grea și ușoară de câmp, muniție adecvată și aviație), pentru dotarea corespunzătoare a 10-12 divizii. Armamentul solicitat era absolut indispensabil României pentru asigurarea apărării și pentru ca să poată juca rolul pe care Franța, aliata sa, ”îl așteaptă la momentul potrivit”¹²¹. Ministrul Louis Barthou a exprimat poziția guvernului francez, de apreciere a importanței “intervenției armatei române în caz de conflict”¹²², pe care o sprijinea în efortul de înzestrare. La o lună de zile după vizita ministrului de externe francez, la București, Carol al II-lea a aprobat, în 25 iulie 1934, *Directiva nr. 1*, care prevedea un ansamblu de măsuri privind redisolocarea unităților militare, asigurarea concentrării rapide, modernizarea căilor de comunicații ș.a., pentru a se asigura operabilitatea grupului de forțe pe Frontul de Vest, la momentul și în contextul politico-strategic european adecvat.

Edificarea laturii vestice a sistemului defensiv național a impus dirijarea tuturor resurselor materiale și financiare ale țării pentru sporirea capacității de apărare. Aceasta a devenit principala coordonată de exprimare a efortului întreprins - pe plan militar – de statul român, până la

declanșarea celui de - al doilea război mondial.

Într-o notă a Marelui Stat Major, privind măsurile militare hotărâte și aplicabile, în prima parte a anului 1934, se sublinia nevoia aplicării lor, numai pe Frontul de Vest, pentru a nu provoca suspiciuni din partea celorlalți vecini, și în special din partea Rusiei sovietice, cu care „ne găseam în tratative de recunoaștere a granițelor și de reluare a raporturilor diplomatice”¹²³.

Măsurile operative și relațiile politico-militare, inițiate și adoptate, în cursul anului 1934 au răspuns nevoilor reale de apărare și au corespuns preocupărilor și pozițiilor exprimate de forțele politice românești. Cursul imprimat dezbaterilor, la Conferința pentru dezarmare de la Geneva și tot mai evidentă coordonare a instrumentelor și mijloacelor diplomatice franco-sovietice, în condițiile ralierei efective a țărilor membre ale Micii Înțelegeri și Înțelegeri Balcanice la politica de *securitate colectivă*, a primit o serioasă lovitură prin asasinarea premierului austriac Dollfuss, la 25 iulie, a regelui Alexandru al Iugoslaviei, la 9 octombrie 1934, și a ministrului Afacerilor Străine francez, Louis Barthou. Cercetările întreprinse pentru depistarea vinovaților au evidențiat amestecul guvernului ungar care a oferit refugiu și i-a susținut material pe atentatori. În Comunicatul sesiunii extraordinare a Consiliului Permanent al Micii Înțelegeri, din 19 octombrie 1934, se menționa că: numărul mare de acte teroriste care s-au produs, au avut ca scop atingerea unor țări în poziția internațională dobândită¹²⁴. La 11 decembrie 1934, Consiliul Societății Națiunilor a votat o rezoluție prin care Ungaria era declarată de acesta vinovată de

¹²⁰ Idem, *fond Președinția Consiliului de Miniștri*, dos. 24/1934, f. 1-2

¹²¹ *Ibidem*

¹²² *Ibidem*

¹²³ *Ibidem*, dos. 437, f. 401

¹²⁴ *Istoria politicii externe românești în date*, coordonator Ion Calafeteanu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 284

neglijență în legătură cu atentatul de la Marsilia¹²⁵.

În inventarul problemelor acute, care afectau România, se numărau: Anschluss-ul; revizuirea frontierelor din Europa Centrală; constituirea blocului italo-austro-ungar; înarmarea Ungariei; încercarea de restaurare a dualismului habsburgilor. În raportul întocmit de Marele Stat Major se sublinia, că fiecare din aceste chestiuni în parte, și cu atât mai mult angrenările lor puteau, declanșa conflicte armate. În plus, cum prin aceste chestiuni se urmărea răsturnarea ordinii stabilite o dată cu tratatele de pace, rezultă că ele “loveau interesele României în modul cel mai grav”¹²⁶.

Pe baza planului de campanie, Marele Stat Major, în raport de conjunctura politico-strategică europeană și de poziția României în context, prin „notele de serviciu” nr. 191-199, din 3 decembrie 1934, a ordonat prezentarea de urgență a studiilor efectuate în vederea echipării Frontului de Vest, prin aprovizionări cu muniție, materiale de geniu și transmisiuni, subzistențe, materiale sanitare, veterinare și de apărare contra gazelor, legături telefonice, telegrafice și radio, terenuri de aterizare. Complexul de studii și măsuri stabilite trebuiau să asigure o îmbunătățire grabnică a dislocării trupelor, magaziilor de mobilizare și a depozitelor de muniții pe Frontul de Vest. Guvernul român a adoptat măsuri urgente pentru îmbunătățirea înzestrării cu armament și mijloace de luptă a armatei, în special, a marilor unități destinate să acopere frontiera de vest a teritoriului.

La o privire atentă asupra securității naționale, din perioada 1930 -1940, vom constata că aceasta a fost în permanență la mâna politicianilor (guvernanților), armatei revenindu-i misiunea de instrument de apărare a țării, cu mijloacele puse la dispoziție, prin buget, de echipele

guvernamentale, de regulă măcinate de jocuri politicianiste și, abia apoi, de interese naționale autentice¹²⁷. Afirmția noastră este susținută de realizările din acea perioadă. Voința de a face nu a fost însoțită de fonduri bugetare suficiente. Suplinirea acestora a fost compensată prin pregătirea morală a luptătorilor, prin sprijinul larg dat de popor. Parlamentarii români au confirmat această realitate prin interpelările și luările de cuvânt din cele două camere. La „apărarea țării nu se vine cu certificate din străinătate”¹²⁸, susținea Pamfil Șeicaru, în intervenția sa (din aprilie 1932), în timp ce generalul Ioan Popovici spera la ziua în care „tunurile vor suna în semn de pace, dar până atunci noi avem credință că trebuie să păstrăm tunurile pentru a semăna securitate căci [...], problema dezarmării și mai cu seamă a securității are un rost, [...] deoarece în vest un vecin îndrăzneț cere cu insistență revizuirea tratatului de la Trianon, care cheltuiește, de câțiva ani, aproape 40% din buget pentru pregătirea forțelor armate, organizarea militărească serioasă, a asociațiilor sportive și a forțelor polițienesti”¹²⁹.

Sușinerile din Parlament acreditaau ideea că suveranitatea țării presupunea împlinirea datoriei de apărare. Să înzestrăm și să întărim armata, pentru a impune respect demn de o țară care va „ști să-și păstreze granițele sale sfințite cu sângele eroilor”¹³⁰. Argumentele politicianilor se bazau pe conjunctura internațională creată de victoria în alegerile din Germania a partidului nazist și numirea lui Hitler cancelar, în ianuarie 1933. Retragerea germanilor, din Societatea Națiunilor a dezzechilibrat centrul Europei,

¹²⁵ Costin Scurtu, Daciana Stoica, *Securitatea națională și înzestrarea...*, p. 58

¹²⁶ *Ibidem*

¹²⁷ Aurel Pentelescu, *Forțele aeriene române și securitatea națională în anii 1919-1939*, în *Anuar 1998- Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară*, p. 230

¹²⁸ Ștefan Pâslaru, *Parlamentul României și granița de vest a țării între Unirea cea mare și declanșarea celui de-al doilea război mondial*, în *Anuar 1996 - Institutul de studii operativ strategice și istorie militară*, p. 74

¹²⁹ *Ibidem*

¹³⁰ *Ibidem*, p. 75

prin activarea acestui focar de război. Agresiunea germană, înțeleasă și folosită imediat de Ungaria, era din ce în ce mai activă și mai vizibilă. Manifestările revizioniste și iredentiste, tot mai frecvente și mai directe, la adresa securității României, au grăbit deciziile politice și măsurile militare românești. Uneori, însă, acestea au fost doar formale și mai mult declarative decât suficiente, raportate la nevoi.

Planurile de campanie din această perioadă au fost adaptate pentru a răspunde acestor noi provocări. Măsurile luate de Marele Stat Major pentru organizarea apărării naționale, în raport cu pregătirile febrile luate de statele din jur și cu situația internațională, au depășit stadiul teoretic al dezbaterilor parlamentare, dar nu au reușit să înlăture toate lipsurile materiale. Studiul făcut de secția I-a a Marelui Stat Major lua în considerare concentrarea forțelor pe Frontul de Vest, în cazul unui război numai între Ungaria și România¹³¹. Un război contra Ungariei, în care România să poată concentra majoritatea forțelor, se putea întrevădea în situația în care U.R.S.S. și Bulgaria ar fi fost silite să nu intervină, cel puțin din primul moment, iar ungurii să intenționeze a ne ataca în condițiile în care aliații ar fi angajați în acțiuni pe alte fronturi. Într-o asemenea ipoteză, ungurii puteau urmări angajarea unui război decisiv vizând cucerirea Transilvaniei, sau unul cu scop limitat, vizând o rectificare de frontieră și câștigarea unor puncte importante (Timișoara, Arad, Oradea, etc.), a căror stăpânire „le-ar putea fi ratificată prin intervenția politicii internaționale; sau în fine, de acord cu Rusia și Bulgaria, să înceapă ofensiva pentru a angaja România până la intrarea în acțiune a forțelor ruse și bulgare”¹³². În oricare din ipotezele de mai sus, ungurii aveau posibilitatea de a opera repede cu efectivul a 14 -16 divizii de infanterie și două de cavalerie, restul, de 8 - 6 divizii, menținându-le pentru acoperirea

frontierei cu Cehoslovacia și Iugoslavia. Acest atac ar fi fost posibil cu gruparea pe frontieră a celor 14 - 16 divizii în aproximativ 14 -15 + **Z**, zile, adică, cu 3 - 4 zile, mai repede decât posibilitățile noastre de mobilizare.

În cazul unui proiect de *război decisiv*, logica acțiunilor (după opinia planificatorilor militari români) ar fi avut la bază pătrunderea în Transilvania, cu grosul forțelor, fie pe valea Someșului, fie pe vale Mureșului, mai probabil pe cea dintâi, pentru a întoarce apărarea pe de pe Munții Apuseni¹³³, în timp ce un război cu scop limitat ar fi trebuit „să se producă repede, deci în forță”¹³⁴, trupele concentrându-se în două grupuri neegale, grosul fiind orientat spre România, iar concentrările în raioanele Debrețin și Oroshaza.

Date fiind ipotezele de acțiune pe acest front, Marele Stat Major gândea o strategie prin care să se obțină decizia rapid, pentru a face față și pe celelalte fronturi, în condițiuni avantajoase, și „a nu permite ungurilor să stăpânească mult timp regiunile de frontieră, pe care ar reuși să le ocupe. Din aceste necesități rezultă că pe acest front trebuie adoptată ofensiva, vizând o bătălie cu rezultate decisive și în scurt timp, ceea ce necesită o cât mai mare superioritate de forțe. Din totalul de 32 divizii de infanterie și 4 divizii de cavalerie, vom fi obligați însă a rezerva la Est și Sud o acoperire capabilă a se opune rușilor și bulgarilor, până la obținerea deciziei pe frontul de vest, fără ca aceștia să poată pătrunde prea mult pe teritoriu”¹³⁵.

Am menționat și apreciem valoroase și corecte, în esența lor, măsurile stabilite în prima jumătate a deceniului patru, îndreptate împotriva Ungariei. Din aceste măsuri rezultă o concepție clară de acțiuni cu caracter defensiv, dar care s-ar fi împlinit prin manevre și lovituri ofensive, perfect realizabile. În ceea de-a doua parte,

¹³¹ A.M.R., *fond 948*, dos. 415, f. 149-161

¹³² *Ibidem*, f. 149

¹³³ *Ibidem*, f. 150

¹³⁴ *Ibidem*

¹³⁵ *Ibidem*, f. 151

fixarea în teren prin lucrările de fortificații schimba prioritatea de pe acest teatru de operații cu o apărare fermă a Frontului de Est. Această mutare, după cum vom vedea în capitolele următoare, a dus la falimentul ambelor fronturi, prin eșecul și falimentul politic al regimului regelui Carol al II-lea.

Încadrarea României în alianțele regionale defensive includea și concepția suveranului privitoare la apărare, concepție care se desprinde din mesajele, cuvântările și discursurile sale, cu aprecieri valoroase, referitoare la armată, la rolul înțelegerilor și organismelor politice și militare. Acestea erau socotite „ca formă, dar mai ales ca fond, perfecte, căci se întindeau asupra tuturor terenurilor, politic, militar și economic - devenind chiar, după 16 februarie 1934 - o entitate diplomatică, pentru o politică internațională și o acțiune diplomatică comună”¹³⁶. Forța politică comună a alianțelor la care România era parte a crescut enorm și echivala cu a unei mari puteri, deoarece Mica Înțelegere a obținut un loc permanent în consiliul Societății Națiunilor, impulsionate fiind de Beneș și Titulescu. Atunci când, în răsăritul Europei, se făceau eforturi pentru a rezista și a elimina focarele de război, în Apus se țineau discursuri pentru „a frâna orice acțiune pozitivă”¹³⁷. Alianțele erau considerate, pe bună dreptate, de Carol al II-lea, noi forțe, opuse agresiunii, capabile să echilibreze balanța securității colective. Opoziția diplomatică a României la Anshlusul austriac provenea din dorința de a împiedica reînvierea dualismului austro-ungar, care ar fi întărit revizionismul, mai ales cel maghiar, una din cele mai puternice arme secrete ale pangermanismului¹³⁸. Faptul că Mica Înțelegere nu a intervenit energetic, chiar armat, s-a datorat refuzului Franței de a sprijini o astfel de acțiune. Astfel se explică de ce Mica Antantă nu s-a angajat singură să facă „pe jandarmul

Europei Centrale”¹³⁹, fără a avea garanția că, pe urmă, nu va fi dezavuată de către forurile superioare păzitoare ale justiției internaționale. Din acest caz rezultă mentalitatea cancelariilor garante ale securității colective, securitate redusă numai la granițele puterilor conducătoare. Din păcate, țările mărginașe cu Germania și acoliții ei, nu au acționat unitar, deși cumula o importantă forță, de peste 70 milioane. Polonia nu a fost susținută de pacifiștii apuseni, pentru a legitima, în interesul securității colective, „un război preventiv împotriva viitorului agresor”¹⁴⁰, pierzându-se astfel, pentru totdeauna, posibilitatea de a descuraja Germania hitleristă.

Extrem de interesante erau și aprecierile față de zona balcanică care putea fi partea liniștită a Europei dacă rivalitățile din afară n-ar fi tulburat apele ei. Tensiunile interetnice au răscolit pacea și în această zonă. Iată pentru ce o puternică organizație politică, ca Înțelegerea Balcanică, era binevenită¹⁴¹, ca o nouă forță opusă agresiunii și de menținere a păcii regionale. În acele structuri politico-militare România era principalul element de legătură, ca membră în ambele înțelegeri și aliată mai veche cu Polonia. Ea juca, astfel, un rol activ pentru cimentarea și extinderea blocurilor care garantau pacea regională. Extinderea acestor alianțe n-a mai avut loc, datorită neînțelegerilor dintre Cehoslovacia și Polonia, pe de o parte, și dintre Turcia și Grecia, pe de altă parte, cu toate stăruințele României. Carol al II-lea aprecia corect tăria și soliditatea Înțelegerii Balcanice, a cărei conlucrare militară ar fi pus capăt legendei că Balcanii reprezentau „focarul de neliniște al Europei”¹⁴², dacă pe acest fond nu s-ar fi grevat și interesele sovietice, de „protejare” a Bulgariei și Serbiei, ca națiuni slave, precum și cele austriece, din Bosnia și Herțegovina, pentru protecția

¹³⁶ Carol al II-lea, *În zodia Satanei...*, p. 42

¹³⁷ *Ibidem*

¹³⁸ *Ibidem*, p. 43

¹³⁹ *Ibidem*

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 44

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 45

¹⁴² *Ibidem*

minoritarilor imperiali. Agresiunile Germaniei, anexările și cuceririle teritoriale, au fost tratate cu împăciuire de politica apuseană, devenită sinonimă cu dezastrul. Exemplul Miciei Înțelegeri¹⁴³ de organizare și de afirmare a forței de reacție împotriva agresiunii comune, pentru viitorul omenirii de după război, poate fi considerat o reușită a relațiilor politico-militare interbelice, ca exercițiu și experiență diplomatică. Forța sa a fost falimentată din interior și exterior. Echilibrul și pacea lumii depindeau, în mod hotărâtor, în opinia noastră, de *echilibrul și pacea economică*. Spiritul egoist care a dominat lumea se impunea a fi înlocuit cu principiile de democrație internațională și economică, iar însărcinarea pentru vegherea acestora revenea de drept organismelor internaționale. Deviza *Unul pentru toți și toți pentru unul* trebuia aplicată pentru salvarea lumii și pe tărâm economic¹⁴⁴.

Cu prilejul întrunirii la nivel înalt a șefilor de state ale Miciei Înțelegeri, din 6 iunie 1936, Carol al II-lea reitiera dezideratul ca interesul prioritar al statelor membre, asemenea celor din Înțelegerea Balcanică, să fie cel al respectării frontierelor și al tratatelor de pace¹⁴⁵. Baza Miciei Înțelegeri o reprezenta respectul angajamentelor internaționale, iar forța acesteia consta în unitatea alianței, singurii dușmani declarați fiind identificați în dușmanii păcii. Scopul acestei alianțe, idealist formulat, nu era altul decât menținerea păcii și pe această bază și întărirea Societății Națiunilor, prin întărirea legăturilor de prietenie între popoare. Printre reușitele colaborării, menționăm întâlnirile repetate ale Consiliilor Permanente ale Miciei Înțelegeri

¹⁴³ *Ibidem*. Opinia regelui vis-a vis de tăria alianței, dacă n-ar fi fost lăsată să cadă pradă Germaniei prin indiferență și continui cedări ar fi fost un puternic pion al rezistenței și o pildă politică pentru întreaga lume.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 228

¹⁴⁵ Carol al II-lea, *Cuvântare cu ocazia solemnității întrunirii șefilor celor trei state ale Miciei Înțelegeri*, în *Carol al II-lea, Cuvântările regelui...*, p. 133

și Înțelegerii Balcanice, pentru afirmarea solidarității și unității colective. La conferința șefilor de state majore ale membrilor Miciei Antante s-au stabilit și unele modalități de întrebuințare a aviației într-un conflict al alianței împotriva Ungariei. În ordinea de urgență era planificat un atac concomitent al aviației celor trei, înainte ca aviația să se ridice de la sol. Planurile de campanie prevedeau, de altfel, întrebuințarea aviației pe Frontul de Vest. Toate acestea însă au fost doar proiecte. Prăbușirea alianțelor s-a datorat fragilității lor politice și indeciziei pentru acțiuni comune. Marile puteri garante și-au urmărit realizarea scopurilor lor economice și financiare, fapt pentru care au cedat cu ușurință în fața expansiunii germane.

Prin Convențiile militare și protocoalele încheiate în cadrul Miciei Înțelegeri s-a definitivat strategia de acțiune comună a țărilor componente în cazul unui conflict generalizat. Ipoteza principală a acestora plasa țările semnatare pe scena politico-militară în raport cu gradul de amenințare din partea Germaniei și a statelor sprijinitoare a politicii de revizuire a tratatelor de pace. Ultimul protocol, din 1938, stabilise obligația părților de a asigura pentru frontul comun, între ziua a 12-a și a 18-a de la mobilizare, efective combatante după cum urmează: România – 100/140 batalioane de infanterie, 143/200 baterii de artilerie, 37/40 escadroane de cavalerie și 12/20 escadrile de aviație; Cehoslovacia – 84/84 batalioane de infanterie, 86/86 baterii de artilerie, 20/20 escadroane de cavalerie și 7/7 escadrile de aviație; Iugoslavia – 104/132 batalioane de infanterie, 120/200 baterii de artilerie, 32/32 escadroane de cavalerie și 12/16 escadrile de aviație¹⁴⁶.

Din studiul comparativ al forțelor și misiunilor operative stabilite pentru fiecare țară se constată că, în ciuda disensiunilor politice care se făcuseră simțite șefii de state majore continuau să spere în

¹⁴⁶ A.M.R., *fond 948, Secția III-a*, dos. 1541, f. 4

valabilitatea documentelor încheiate. Rămasă fără suport politic, Mica Înțelegere nu-și va putea dovedi vigoarea militară, eficiența sa de la începuturi a rămas doar o amintire istorică¹⁴⁷. Anul 1938 a marcat începutul ofensivei germane de expansiune cu tenacitate spre obiectivele sale din est. Rând pe rând, țările, vizate erau abandonate de marile puteri într-un compromis a căruia victime au fost chiar și ele.

În cadrul *Micii Înțelegeri* s-a instalat neîncrederea. Tratatul politico-militar vizau de fapt un pericol comun – ungar și bulgar – care a fost, în realitate, un inamic propagandistic, folosit cu dibăcie de Germania. Cele două state revizioniste, în spatele unei intense propagande, susținute de Germania și Italia se și înarmau, dar forța lor nu conta în conflict direct cu forțele alianței. Planurile de campanie prevedeau scoaterea din cauză a celor două printr-o acțiune comună care ar fi realizat un raport de forțe net în favoarea alianței. După acordul de la München, când Cehoslovacia a fost abandonată de marile puteri occidentale în favoarea Germaniei, s-a înregistrat *de facto* decesul Micii Înțelegeri. Dorința României de a menține măcar acordurile militare bilaterale cu Iugoslavia a fost stopată pe fondul unor vicii de procedură invocate de partea iugoslavă care nu au mai dorit reînnoirea convenției, raporturile păstrându-se la nivelul convenit prin Înțelegerea Balcanică. Căutările de noi soluții au surprins cele două state în stadiul intențiilor, lăsându-le descoperite pe ambele.

Convențiile militare încheiate între țările Înțelegerii Balcanice, în baza celor cinci protocoale¹⁴⁸ speciale ale comisiilor de experți, au creat convingerea cu privire la rolul important al acestei alianțe pentru soluționarea problemelor operative ale Marelui Stat Major român. Rezolvată

¹⁴⁷ Leonida Loghin, *Apărarea țării în concepția...*, p. 155

¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 175. A.M.R. fond 948, dos. 1450, f.189-190; dos. 1449, f. 89-90; Alexandru Oșca, *Managementul crizelor...*, p. 243-380

problema frontului de sud și în partea celui de vest se crea libertatea de concentrare a forțelor române pe frontul de est și vest, teatre de operații considerate cel mai expuse în toate planurile de campanie. Revitalizarea frontului diplomatic din Balcani au creat posibilitatea pentru factorii militari să-și lărgescă spațiul de acțiune și de manevră, cu avantaje notabile, și a obligat guvernul bulgar să accepte conduita impusă și să-i schimbe discursul de la tonalitatea belicoasă spre dialog și tratative. Importanța alianței balcanice pentru frontul de vest consta și în calea maritimă de aprovizionare cu armament din Franța și Anglia, prin Bosfor și Dardanele, în special după sistarea livrărilor din Cehoslovacia. Ca și Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică subsuma obiective și sarcini politico-militare comune, ambele având eminent caracter defensiv, vizând sprijinul reciproc pentru apărarea teritoriului lor în cazul unei agresiuni armate. Concepția politică comună, cu un caracter antirevizionist, a avut de suferit atunci când acel element de voință politică a cedat iar elementul concret, militar, nu a fost întrebuițat. În acest fel, ambele organizații și-au pierdut vitalitatea și au căzut pradă expansiunii Germane fără să fi fost realizate obiectivele pe care popoarele lor le sperau.

La adăpostul alianțelor, România ducea politica sa externă pentru a-și salva granițele. Cadrul politic și militar rezultat după încheierea primului război mondial a divizat Europa în două blocuri care au încercat, pe de o parte să apere pacea iar pe de altă parte să revizuiască condițiile impuse de învingători. În acest context România, înconjurată din toate direcțiile de state care atentau la securitatea și integritatea sa, a încercat pe căi diplomatice să-și apropie marile puteri. În plan militar a încheiat relații bilaterale și de coaliție în cadrul Micii Antante și a Înțelegerii Balcanice. Până la instalarea la putere în Germania a cancelarului Hitler puterea acestor coaliții s-a făcut simțită și

respectată. În opinia noastră aceste alianțe – menite a asigura integritatea teritorială a statului român întregit, precum și a țărilor semnatare – deși a avut putere planificată prin intervenția militară comună, i-a lipsit, după cum și Societății Națiunilor, o conducere (comandament) militar unic. Datorită politicii agresive de extindere a intereselor germane spre gurile Dunării, sub pretextul *spațiului vital* și de luptă contra comunismului, acești aliați ai României, cu largul concurs al marilor puteri, de cedări și concesi, au fost izolați și pe rând dezmembrați.

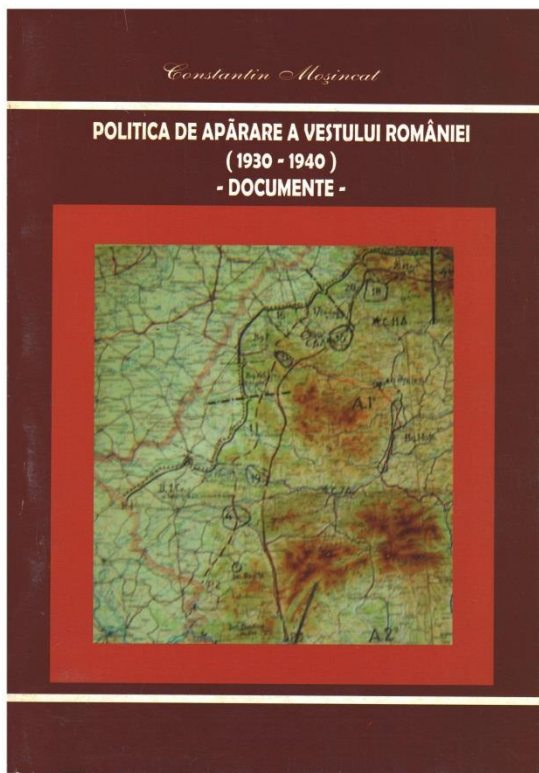
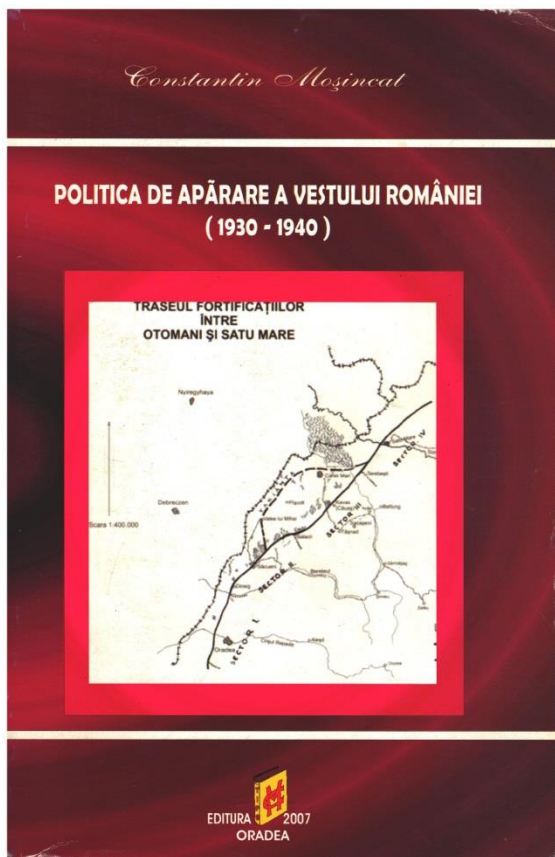
Statele cele mai interesate de revizuirea tratatelor de pace au adoptat metode diferite pentru atingerea scopului lor. Astfel U.R.S.S., care inițial nu a recunoscut teritoriile provinciilor Basarabia și Bucovina unite cu România, a așteptat, cu o simulată amicitie, momentul prielnic pentru a declanșa atacul decisiv. Considerăm că încercările și tratativele pe care Titulescu le-a dus cu Litvinov doar au amânat acest moment pe care sovieticii îl urmăreau, chiar pentru a îndeplini testamentul țarului Petru I. Germania era vital interesată de petrolul și grâul românesc pentru a porni războiul împotriva U.R.S.S. În atare împrejurare considerăm că România a ratat șansa sa de a-și proteja propriile interese prin cantonarea în tradiționalismul relațiilor sale cu vestul, deși acest nu și-a respectat promisiunile și garanțiile de securitate. Coalizând în jurul său state cu aceleași interese – Ungaria și Bulgaria – Germania a șantajat, amenințat și în final dezmembrat România, având de partea sa și duplicitatea sovietică.

O mențiune aparte trebuie făcută în ceea ce privește activitatea propagandistică inițiată și dusă de Ungaria la adresa noastră, în sensul de contactare a tuturor cancelariilor străine pentru a „deplânge” soarta ungarilor din Transilvania. Concomitent cu această politică acerbă, de propagare a intereselor sale, Ungaria a continuat să recruteze, să finanțeze și să organizeze activitatea iredentă de pe teritoriul statelor din jur.

În același timp guvernele ungare au făcut pregătiri de război cu un vădit caracter ofensiv îndreptate spre vestul României. Documentele provenite din arhivele maghiare dezvăluie însă că ungurii urmăreau cu interes culegerea de informații din zona frontierei iar în planurile lor nu preconizau acțiuni decât de apărare. Teama lor s-a justificat după mobilizarea parțială din 1939 când au văzut entuziasmul și rapiditatea de execuție. Frontul fortificat era evitat în toate variantele de acțiune. Din aceste informații se poate concluziona că Ungaria fără sprijin german nu ar fi atacat niciodată România. O acțiune imprudentă ar fi echivalat cu un eșec total. Cu siguranță planificatorii militari au cunoscut valoarea și tăria forțelor care s-ar fi coalizat împotriva ei în ipoteza că ea ar fi atacat una din membrele Micii Înțelegeri.

Pentru contracararea acțiunilor pe frontul de vest, pe lângă măsurile întreprinse de fortificare a graniței, măsuri care au corespuns scopului politic strategic de apărare, România a încrucișat în jurul Ungariei forțele Cehoslovaciei și Iugoslaviei. Ungaria, care și-a revendicat pretențiile, față de toți vecinii săi, în modul cel mai zgomotos a fost considerată, pe bună dreptate, inamicul care trebuia scos din cauză cu prioritate. Această alianță obliga adversarul la prudență deoarece experiența atacului celor trei state, pe care o făcuse Ungaria în vara anului 1919, încă nu fusese uitată. Greșeala, după părerea noastră, care domina relațiile politico-militare a alianței consta din însăși prevederile textului protocoalelor încheiate, care menționa expres obligativitatea unei acțiuni comune numai în caz că unul dintre membrii ar fi fost atacat. După cum am văzut (în cazul Cehoslovaciei și României – și în est și în vest) atacul nu s-a produs, el fiind precedat și substituit de tratative, forța militară fiind folosită de către statele agresoare – Germania și U.R.S.S. - doar ca o amenințare și o descurajare a oricărei rezistențe. Această metodă de acțiune a făcut inoperante prevederile și pregătirile

asumate prin convențiile militare. Modul de organizare a alianțelor, sub raport euroregional, a scos în evidență puterea potențialului uman, material și militar.

Politica de apărare a integrității teritoriale considerăm că a fost bine orientată. Ea nu a putut evita valul ascensiunii nazismului german, al fascismului italian și duplicitatea sovietică. Politica de concesii făcute Germaniei și celorlalte state care s-au desprins din Societatea Națiunilor, putea fi împiedicată de marile puteri printr-o solidaritate și o securitate colectivă. Abandonarea acestor concepte și stăruințele de a „ține sub ascultare” statele definite agresoare s-au datorat inexistenței unei puteri militare care să descurajeze orice început. Retragerea S.U.A. a fost primul semnal al cedărilor și a desolidarizării internaționale.

Considerăm ca justă politica promovată de România pentru apărarea, la începutul deceniului patru, pe direcții real amenințate și omnidirecțional spre finalul acestei perioade. Obiectivul acesta, de altfel, a constituit o prioritate pentru guvernele și parlamentul țării. Finalitatea măsurilor întreprinse au eșuat, în condițiile în care toate popoarele din Europa luptau pentru a-și apăra granițele, România a cedat ceea ce legal, constituțional, ar fi trebuit să apere.

Col. Dr. Constantin Moșincat

OPINII –
CU ȘI FĂRĂ PARDON

POEZIILE DE TINEREȚE ALE LUI
OCTAVIAN GOGA

Mircea Popa

De curând muzeograful Florian Dudaș de la Oradea, cel care în anii trecuți a mai adus completări la biografia lui Octavin Goga, publicând mai multe documente și scrisori necunoscute, a mai făcut o descoperire: a achiziționat de la un colecționar de la București, un caiet cu cele dintâi versuri așternute pe hârtie de elevul de la gimnaziul din Sibiu, Octavian Goga. Descoperirea s-a soldat cu cartea: Florian Dudaș, *Manuscrisul poetului Octavian Goga SUSPINURI din anii studiilor la Gimnaziul din Sibiu* (Ed. Primus, Oradea, 2025). Ediția amintită cuprinde în ordinea grupării materialului următoarele materiale : 1) reproducerea scanată a manuscrisului poetului, 2) transcrierea textului poeziilor; 3) 1 filă reprezentând *Cuprinsul* acestora alcătuită de editor; și 4) comentariul editorului sub titlul *Locul și importanța manuscrisului SUSPINURI în cadrul operei poetului Octavian Goga* (24 pagini), urmate de notele comentariului. Din lista întocmită de editor (nu de autor, așa cum apare pe pagina de titlu) este vorba de 50 de poezii scrise de poet și încă una transcrisă aici de mâna Hortensiei Cosma, cea dintâi soție a poetului, din lăsământul căreia provine documentul. Ediția cuprinde prin urmare 9 poezii din anul 1896, 21 din 1897 și 12 din 1898, plus una adăugată de o altă mână, în total 51 de poziții. „*Locul*” lor ar consta din faptul că sunt înseilări în stil eminescian și coșbucian, foarte modeste, ca valoare estetică, decât una sentimentală, în sensul că majoritatea lor sunt poezii cu caracter „ocazional”, din rândul cărora se detașează cea intitulată *La mormântul tatălui meu*, datată 11 februarie 18098, urmată una închinată prietenului său Irimie Hoandrea, restul fiind dedicate unor tinere fete în anturajul cărora s-a aflat la unele

serate literare sibiene, în urma cărora s-a simțit cutreierat, fie de *Speranțe*, fie de *Visuri negre* și *Suspınuri*, așa cum poetul și-a intitulat întreg ciclul. Cea dintâi poezie e intitulată *Musei mele*, urmată de cele cu titlurile *Pe seară*, *În pădure*, *Poetul și sărăcia*, *Ultima dorință*, *Melancolie*, *Fericirea pierdută*, *Tânăr bătrân*, *Visuri negre*, toate de un sentimentalism eminescian încărcat de pesimism. Două dintre ele (*Ce e amorul?* și *Ultima dorință*) pastișează cunoscutele poezii ale lui Eminescu. Reproducem pentru exemplificare poezia *Ultima dorință*, copie palidă a poeziei *Mai am un singur dor*: „Când voi lăsa acest pământ,/ De suferință plin, /Și mi s-a curmat al vieții fir,/ Și-al vecinicului chin, / Între munți la un izvor, / Să-mi săpați mormântul rece, / să aud al cerbului mers, / Ce pe lângă izvor trece. // Căprioare săltărețe, / Să se-oprească la izvor, / Și pletoși flăcăi s-adape. La izvor turmele lor. // Iar printre brazii țepoși. / De pe stânca de granit, / Luna să privească jos, / La mormântu-mi liniștit. // Și eu care n-am avut / Pe pământ pace, plăcere, / Să am măcar în mormânt, / Liniște și mângăiere.” Trei dintre ele, (*Înșelat* și *Pe albumul domnișoarei M.C* (Minerva Cosma), și cea care evocă moartea tatălui, sunt concepute în stil coșbucian, cu ultimul vers scurt. Aflat încă în perioada dibuirilor poetice, elevul din clasa a VI-a și a VII-a gimnazială, tânărul poet oscilează încă asupra modelului de urmat, alternând versificația sub influența celor două modele. Poeziile începutului dovedesc o dată în plus cât de mare a fost influența curentului eminescian în Transilvania, care, după cum se vede, a produs aceste *Suspınuri*.

Cât privește *importanța* acestor înseilări ea e foarte problematică, deoarece, ele suferă de numeroase stângăcii, de imagini vetuste, metafore tocite, versificație șchiopătândă, încât cu greu se poate descoperi în ele scânteia unui semn de originalitate și de idee poetică care să anunțe scrisul poetului de mai târziu. Cu toate acestea, se poate

reliefa faptul că editorul așază comentariul său în contextul în care în acești ani are loc și debutul poetului în presă respectiv cu poezia *Atunci și acum* semnată Tavi în coloanele ziarului „Tribuna” din Sibiu în nr. 275 din 12/24 decembrie 1897, p. 1098 (debut semnalat de autorul acestor rânduri în *Steaua*” nr.9/2965, sub titlul *Debutul lui Octavian Goga*) și mai vechea opinie, susținută și de poet, că ar fi debutat în „Revista ilustrată” de la Șoimuș-Bistrița a lui Ioan Baciș și Ion Pop-Reteganul cu poezia *Nu-i fericire pe pământ* , apărută în nr.5-6/1858, poezie care se află în caietul descris mai sus, dar cea cu titlul *Atunci și acum*, nu. Precizarea adusă privește data elaborării ei, „30 iulie 1897”, care ar situa-o sub raportul vechimii, înaintea celeilalte, dar nu sub raportul apariției lor în presă. Caietului i-ar sta bine într-una din vitrinele „Muzeului Memorial” de la Ciucea, alături de fotografia Hortensiei Cosma, căreia i-a dedicat o însemnare versificată pe albumul acesteia la 2 martie 1898, alături de fotografia acestei frumoase domnițe, alungată cu totul din biografia poetului, de cea de a doua soție, Veturia, dar care și-ar găsi și ea locul cuvenit în biografia intimă a poetului. Alături de cartea lui dan Smântânescu de acum patru decenii, contribuția lui F.Dudaș aduce un element biografic nou în acest parcurs evolutiv. Cum poetul s-a născut la Rășinari la 1 aprilie 1881, e momentul să ne reamintim și noi de acest important eveniment care ne aduce în atenție cei 155 de ani de la naștere.

Atac la adresa culturii naționale: Cazul Octavian Goga

În societatea noastră post decembristă, rău direcționată de la început de partidele aflate la guvernare, s-au păstrat numeroase sechele ale unor anomalii și lucruri greșit înțelese, care, au produs, vrând-nevrând, traume multiple, într-o lume și așa agresată de stări economice anormale, care s-au repercutat și în cultură. După negări insistente, și o etapă a revizuirilor a venit și o etapă a defăimărilor, a punerilor la zid, care, spre

stupoarea tuturor, nu mai așteaptă lămuriri și clarificări de la cei în drept să o facă, ci apelează la tribunal spre a da o sentință acolo unde lucrurile au nevoie de nuanțări de tip cultural și nu de vehemență și răzbunare, privitor la situații în care lucrurile s-au așezat în albia lor firească. Se face trimitere la o lege trecută la rezezeală prin parlament, poate necesară spre a preveni alunecări și distorsiuni, numai că ea vine să lovească în mari oameni de cultură, de stat și de luptă pentru ființa națională, încât conținutul acestor legi poate fi suprapusă ale-quala peste năzuințele unui om, peste viața lui pusă în serviciul neamului, spre a-l încrimina și denigra când în urmă a lăsat o operă de mare valoare, peste care nu se poate trece. În loc să se propună o dezbatere publică, la care să participe istorici, politologi, critici și istorici literari cunoscători ai problemelor litigioase, pentru a se afla adevărul în toată nuditatea lui, forțarea notelor și a metodelor este eminent de neacceptat.

Cultura națională nu e o chestiune de tribunal, nici ca tematică și nici ca soluție. A recurge la chemarea unor instituții în judecată pentru a anula practici deja încetățenite în urma unui consens național asumat de întreaga comunitate intelectuală a țării ni se pare cu totul neproductiv și aberant. Libertatea cuvântului, dreptul de opinie nu poate fi sechestrat, nici interzis într-o țară normală, tinzând la tiparele culturii occidentale, care ne-a călăuzit pașii în toate etapele de formare a spiritului public și a conștiinței naționale care ne-a ajutat să ne eliberăm de asuprire și de orice imixtiune exterioară într-un climat de creștere și organizare politică, statală și culturală. Nu cu sentințe judecătorești se hotărăște destinul și politica culturii naționale, ci cu respect pentru scara de valori a neamului.

Cel asupra căruia s-a oprit acțiunea punitivă a ONG-ului de la Arad este poetul Octavian Goga, care, în condițiile istorice foarte complicate din anii 1937-1938, a avut o guvernare constituțională, în care a luat, e

drept, sub presiunea fuziunii cu A.C.Cuza, și unele măsuri nedemocratice, precum interzicerea presei israelite sau verificarea cetățeniei acestei minorități. În fața ofensivei fasciste, țara trebuia apărată de la o ocupație prezumată (sau o sfârtecere așa cum s-a și întâmplat) și un scriitor de talia lui Goga a acceptat sacrificiul acesta, sperând că prin asocierea cu A.C. Cuza, ar fi putut să prevină sau să atenueze degringolada la care s-a ajuns mai apoi sub dictatura carlistă. În consecință, un om cu trecutul lui scriitoricesc, cu aura lui de luptător pentru libertate și independență națională, participant activ la toate marile momente pe care le-a traversat poporul român din anii dualismului până la actul istoric de la 1 Decembrie 1918 nu poate fi tratat ca un huligan oarecare, de către ONG-ul arădean, care vizează în mod abuziv eliminarea statuilor ce i-au fost închinare, înlocuirea numelui său de pe instituții publice, ceea ce ar duce automat și la punerea unor lacăte pe muzeele de la Ciucea și Rășinari și scoaterea sa din manualele școlare. și literatura română. Epitetul de „fascist”, cu care a fost gratificat de ONG-ul respectiv, a fost amplificat de fani ai acestuia cu titlatura de „criminal”, ceea ce descalifică din capul locului orice acțiune publică îndreptată împotriva marelui poet al unirii neamului. Cultura adevărată a unui neam nu poate suporta o asemenea calificare dementă. În secolul nostru, a veni cu asemenea propuneri este echivalentă cu o altă formă de nazism întunecat. Așa că respingem din start toate aceste încercări de a ne „corecta” prin forță etape din cultura și literatura neamului și condamnăm cu tărie aceste metode incalificabile de atac la cultura națională.

Invederăm cititorilor că ONG-ul în numele căruia vorbește ascunde intenții care depășesc cadrul discuției de față, mai ales că are titlatura de Asociație pentru *Prevenirea și Combaterea Antisemitismului și Legionarismului*. Apărută la Arad în decembrie 2025, și condusă de un anonim

avocat, Bogdan Ionescu, care, din câte știm nu e specialist nici în istoria noastră, nici nu a scris un rând despre literatura română, nu putem decât să-l catalogăm ca instrument al unor forțe revanșarde și păguboase. Cum se poate observa din titlatură, asociația are menirea de a *preveni și combate tendințe antisemite actuale*, nu luată din trecut, cu atât mai grav cu cât are ambiția de a ne indica pe cine să lapidăm și pe cine să condamnăm *coram publico*. E o operațiune pe cât de îngrijorătoare, pe cât de lipsită de teme *preventiv*. A agita la nesfârșit steagul unor insinuări și condamnărilor, într-o literatură în care s-au emis principalele judecăți de valoare și despărțirea apelor de uscat, atât sub raport literar cât și politic, prin acte de autodafeuri publice, ni se pare extrem de riscantă și total condamnabilă. Pretențiile de disjungere dintre poet și omul politic s-au făcut și până acum, cu obiectivitate și bun simț, așa cum îi stă bine oricărei literaturi care se respectă. Pe de alta, acuzațiile sunt în mare parte nefondate și căutate cu lumânarea, la o personalitate politică care nu și-a pierdut busola măsurii și echilibrului, pus să aleagă între un rău mai mare și unul mai mic, cu raportări foarte exacte la contextul politic tensionat al anului 1938.

Un lucru se știe: a condamnat activitatea Gărzii de Fier și a luat măsuri împotriva legionarismului, așa cum se plânge Codreanu în circulara nr.129 din 1 februarie 1938. Desigur, e vorba de oamenii politici din întreaga Europă, care pot fi cercetați cu toții pentru greșelile comise în acele momente de derută. Dl Bogdan Ionescu se crede singur deținător al adevărului, fără să ia în seamă că poetul a făcut parte din masonerie și că în biblioteca sa se află enorm de multe dovezi de prețuire din partea scriitorilor minoritari, maghiari și evrei, care au vorbit cu venerație despre el, cum ar fi de pildă I. Peltzl, care îl considera „cel mai reprezentativ poet al neamului și cel mai strălucit om politic al generației”, „exemplarul cel mai rar de omenie și

înțelegere”. Ar fi fost de dorit ca ONG-ul arădean să fi clarificat mai întâi în public său, setul de principii pe care își bazează acuzele, lămurind și înțelesul de formulărilor de „antisemitism” și „legionarism”(termeni care nu sunt deloc echivalenți din punct de vedere istoric), spre a evita confuziile și perplexitatea din spațiul public.

A cere unei biblioteci să-și schimbe numele, și unei primării să discrimineze un poet la denumirea unei străzi în orașul Cluj-Napoca, unde Goga a primit cele mai înalte aprecieri și cu năzuințele locuitorilor căruia s-a identificat prin stabilirea reședinței lui la Ciucea, înseamnă a jigni sentimentele patriotice ale tuturor locuitorilor Transilvaniei și a da verdicte arbitrare unui personaj istoric care și-a făcut din lupta pentru unitatea națională țelul lui de o viață.

Pare cel puțin straniu dacă nu chiar antinațional, să se uite că omul acesta a înfruntat închisorile ungurești pentru cauza neamului. În loc să scoată în evidență această latură primordială a unei personalități de prim rang din viața noastră literară și politică, ignorând atitudini și exagerări globaliste și neo-marxiste, prin care anumite grupuri de interese vor să ne facă prizonierii unor orientări străine de tradițiile neamului nostru, să ne orientăm după dispoziții și interese care nu privesc calitatea de scriitor cu verb profetic care a năzuit binele poporului său.

În astfel de cazuri, alianța temporară în scop electoral cu oameni cu ideologii diferite era o practică binecunoscută în orice politică europeană. Să nu uităm că și Goga a făcut un pact cu minoritățile maghiare și că a cunoscut bine literatura acestui popor, traducând din poeziile lui Petöfi sau Ady, oferind o versiune magistrală a *Tragedia omului* de Madach pentru care a fost premiat.

A fost singurul scriitor român ales membru al societății literare „Petofi” și, în același timp a deplâns într-o poezie proprie pe fata

jidovului Ida și siguranța la care aceasta a fost condamnată de mentalul sătesc.

Când a făcut fuziunea cu A.C. Cuza, a fost obligat de formă să respecte câteva din punctele de vedere doctrinare ale acestuia, dar toți istoricii care au discutat chestiunea au ținut să precizeze că poetul le-a ignorat și că între ei au existat numeroase fricțiuni. Regele a preferat această guvernare, deoarece era ostilă Gărzii de Fier. De aceea, Mihail Sebastian scria în jurnalul său la 6 februarie 1938: „Tot ce ne putem dori noi, evreii este menținerea guvernului Goga, ce va veni după el va fi nesfârșit mai grav.” La rândul său dr. Singer, vicepreședinte al Uniunii Naționale a Evreilor din România, care făcea parte din conducerea Partidului evreiesc scria la 18 ianuarie 1938: „Dl prim ministru, Octavian Goga, a dat delegației noastre asigurări că ordinea și liniștea vor fi menținute cu toată tăria.”

Un bun cunoscător al vieții și activității lui O. Goga, istoricul Gh. I. Bodea, a scris la rândul său: „Primele manifestări pe plan extern ale guvernului Goga au relevat, în pofida unor declarații făcute în timpul campaniei electorale din noiembrie-decembrie 1937, precum și a unor simpatii afișate de unii reprezentanți ai Partidului Național-Creștin (în deosebi din gruparea cuzistă) guvernul nu-și asuma angajamente extremiste, căutând pe de o parte să-și mențină încrederea puterilor occidentale, iar pe de altă parte să evite angajarea unui dialog deschis cu statele fasciste privind o viitoare alianță politică militară”(Gh.I. Bodea, *Octavian Goga, O viață, un destin*, vol.III, Ed.Limes, 2007, p.232).

Unui om care s-a identificat cu cauza emancipării neamului său, trecând în 1914 munții pentru a lămuri pe frații din România să intre în război pentru eliberarea din jugul milenar a transilvănenilor nu i se poate arunca statuia în pivnițe de muzeu și nici de a o delătura din locul unde oameni de toate profesiile i-au hotărât destinația. A te amesteca cu brutalitate în acest proces de

memorie colectivă este o ingerință pe care scriitorii de astăzi n-o pot accepta.

Nu poetul Goga a organizat și condus progromurile din Moldova, și nici nu a acceptat un asemenea tratament evreilor, ci mărunți lideri locali, cu creierii înfierbântați și care voiau să impresioneze. Opinia de bun simț este aceea că fiecare popor și fiecare națiune trebuie să fie lăsată să-și clădească singură eșafodajul de valori naționale. Noi (*id est* poporul român) a făcut această exigentă selecție și a rezultat faptul că Octavian Goga este una dintre valorile durabile ale unei culturi și găsim că este pernicioasă această vânatoare de vrăjitoare într-o cultură care și-a consolidat și ierahizat deja valorile. Octavian Goga a fost socotit încă de la apariție „poetul pătimirii noastre”, și nu am spus-o eu, ci Academia Română, care i-a conferit un premiu național, iar cel mai de seamă critic literar al momentului, Titu Maiorescu, i-a făcut o laudatio în acest scop, insistând asupra militantismului și patriotismului.

Poezia lui O. Goga l-a determinat să-și schimbe și să-și nuanțeze unul dintre principiile enunțate anterior cu privire la teza patriotismului generator de poezie, recunoscând valoarea de mesaj social și politic al acesteia, fiind unanim recunoscut drept cântăreț al unui neam asuprit, care și-a dorit libertate și unitate națională. Rolul lui profetic în această luptă de o covârșitoare însemnătate a fost subliniat și de noi în cele două cărți pe care i le-am închinat (*Octavian Goga între solitudine și colectivitate* (Ed. Dacia, 1981) și *Octavian Goga și idealul național* (Ed. Casa Cărții de Știință, 2018), ajungând la concluzia că poetul „s-a numărat printre constructorii de seamă ai unității neamului, printre Meșterii Manole care și-au zidit existența în marea catedrală a statului național (...). Și ca un simbol nepieritor al trăinicieii și puterii de acțiune prin timp a mesajului său, a hotărât să fie îngropat în Panteonul de la Ciucea pentru a rămâne și după moarte de strajă la hotare. Oșteanul Unirii ne vorbește și astăzi despre misiunea ce o avem de îndeplinit, iar

versul său răsună ca o mustrare pentru toți cei ezitanți, lași sau înstrăinați” (p. 200-201).

Pe acest om, care i-a învățat pe români *pedagogia libertății*, și care a stat pentru aceste idei în vestita temniță de la Seghedin, unde a fost vizitat de prietenul său Caragiale, vrea dl Bogdan Ionescu să-l scoatem afară din literatura română, pentru că nu-i mai plac lui ochii lui albaștri, prin care și-a ridicat neamul în cerul eternității. Tot ceea ce a înseilat el acolo, în argumentația sa incoerentă despre ideologia unui partid, la care Goga n-a aderat decât teoretic, ține de bucătăria internă a programul partidului lui A.C. Cuza, care a venit cu acest arsenal la masa tratativelor. Așa că nu e corect să amestecăm lucrurile.

Vreau să-i aduc aminte acestui Torquenada al valorilor naționale că noi, românii, prin specialiștii lui în domeniu, trebuie să fim ne hotărâm destinul valorilor și nu cei care sunt „înstrăinați”, dintr-un motiv sau altul, și care preiau sloganuri gata fabricate în ateliere care nu ne aparțin. De aceea ne întrebăm: de ce nu se războiește Bogdan Ionescu cu aceia care i-au trimis pe evrei în lagăre de exterminare sau pe acei români care au pierit de gloanțele și baionetele horthyste, și care, în cele mai multe cazuri, și-au găsit refugiu și apărare în țara vecină, de unde n-au fost nici extrădați nici, pedepsiți?

Există o dublă măsură în judecata istorică? De ce nu ia dl Bogdan lista ineputabilă a suferințelor românești din imperiul dualist, și pe aceea a tolerantului popor român care a încuviințat întemeierea pe terenul nostru național al primului teatru evreiesc din lume? Sau cum vede dânsul faptul că în cea mai grea perioadă de război din Răsărit, la București a funcționat Teatrul Barașeum, încurajat de Liviu Rebreanu? E la curent dânsul cu unele statui închinete unor criminali de război pe teritoriul transilvănean, unde s-au înfăptuit crime abominabile, printr-un act condamnabil al

acestor țări fasciste, care ne-au sfârtecat țara prin Dictatul de la Viena ?

Or nu știe dl Bogdan Ionescu că O. Goga a fost francmason și că a comunicat direct cu șeful evreilor din România, cu Filderman. Că în calitate de prim ministru a dat ordin să nu se persecute în nici un fel comunitățile evreești și să-i fie raportate orice formă de violență din teritoriu, spre a lua măsurile necesare pentru protejarea populației israelite?

Ca să nu creadă că bat câmpii, îi voi reproduce ordinul respectiv, pe care îl îndemn să-l citească cu atenție, deoarece e important nu ce se află într-o arhivă oarecare, ci mai ales ce a făcut practic poetul. Citez din cartea noastră din 2018, de la p. 234, unde am reprodus acest ordin: „Când, în februarie 1938, au avut loc în țară mai multe tulburări antisemite, puse la cale de Garda de Fier, Goga n-a fost omul care să le tolereze. La 7 februarie 1938, el emite următorul ordin circular către toți prefecții, care prevedea sancțiuni drastice pentru toți cei care ar fi tolerat astfel de atrocități. În *Ordin circular către toți prefecții de județ*, spunea: „Sunt informat că în mai multe părți s-au săvârșit excесе antisemite, rămase nesancționat, contribuind la neliniștea din țară. Guvernul, care pentru prima oară a pus chestiunea evreiască, e hotărât s-o rezolve pe căile legii. Pentru aceasta are nevoie de absolută liniște și e convins că orice turburare, ca agresiune, devastări, acte de brutalitate sunt împotriva intereselor guvernului. De aceea, vă rog să mențineți ordine perfectă și vă fac responsabili personal cu întreaga Dv, situație de cele ce se vor petrece de aici înainte.”

În timp ce Codreanu s-a plâns public pentru măsurile luate împotriva legionarilor, ziarul Partidului Comunist, „Scânteia” din 31 ianuarie 1938 scria în paginile sale următoarele: „Acest guvern nu reprezintă o formație guvernamentală fascistă, ci un conglomerat politic slab, nepopular în țară, lipsit de încrederea străinătății, în primul

rând a Franței și Angliei, fapt care-i complică în mod apreciabil existența. Nici nu put ea să fie un guvern al dictaturii militare fasciste (...) Goga ar fi spus chiar dlui Delbros, cu ocazia vizitei la București, că guvernul lui nu va fi un guvern de dictatură, ci un guvern pe baze constituționale, (că) va păstra cu sfințenie alianțele cu Franța și Anglia, Mica Antantă și Înțelegera Balcanică și va susține politica de pace a Ligii Națiunilor... Guvernul zis național-creștin-țărănesc de sub președenția lui Goga nu este un guvern fascist, un guvern al imediatei introduceri a unei dictaturi militaro-fasciste, ci un pas spre instaurarea dictaturii carliste.”

Cred că e clar pentru toată lumea cam în ce mod a „brutalizat” Goga evreimea din țară, el care i-a iertat și pe vechii lui asupritori, făcând alianță în alegeri cu Partidul Minorităților Maghiare, că a cumpărat casa lui Ady de la Ciucea, numai pentru a-i ajuta văduva, iar pe tatăl lui Ady Endre l-a scutit de orice naționalizare, printr-un decret special trecut prin parlament. Cât privește relațiile lui cu scriitorii evrei este de citat cartea de amintiri a lui I. Peltz în care declarat „era prieten cu mulți dintre redactorii și colaboratorii acestor cotidiene. Cu Constantin Mille, fostul director al ziarelor, cu Emil D. Fagure și Albert Honigman, foști redactori ai gazetelor.” Întrucât presiunea externă era mare dinspre Germania și Italia, a trebuit să accepte temporar închiderea unor organe de presă, ca praf aruncat în ochii spectatorilor. Oricum, Goga a intuit și prevăzut Dictatul de la Viena, și care, dacă el ar fi trăit, noi afirmăm că acesta n-ar mai fi avut loc. Au fost gesturi de ordin politic și istoric, mai mult decât atitudini antisemite. Îl rog pe d. Bogdan Ionescu să reflecteze asupra lor, spre a încerca să a înțeleagă mai bine contextul istoric atât de frământat al perioadei despre care vorbim. Pentru ura sa atavică împotriva lui Goga, întru nimic justificată, îl condamn să vină la Ciucea pentru a face un act de penitență la picioarele Panteonului unde își doarme

somnul de veci această mare conștiință românească, pe care neamul românesc l-a purtat în sufletul lui, de unde nu-l poate clăti nicio vifornită atemporală.

Prof. univ. Dr. Mircea Popa,
Cluj-Napoca

**THEODOR PALEOLOGU, CE NE
FACEM CU ATÎȚIA PROȘTI?
(RECENZIE)**

Paul Magheru

Recent a apărut și a fost lansată cartea profesorului Theodor Paleologu *Ce ne facem cu atîția proști?*, publicată la Editura Trei, 2026. Fiindcă autorul preferă să scrie cu *î* în loc de *â*, noi vom păstra această grafie numai în titlu.

Theodor Paleologu, scriitor activ, profesor, diplomat, om politic, cu studii superioare, doctorale și postdoctorale în Franța și Germania, este mai mult decât o persoană, este o veritabilă instituție, șeful Casei Paleologu, instituție de înaltă cultură științifică și artistică. Theodor Paleologu este fiul nu mai puțin celebrului scriitor, diplomat și om politic Alexandru Paleologu. Reținem din Avertismentul la această carte că prostia, capcanele prostului sălășluiesc în interiorul fiecăruia dintre noi. În această situație, gestionarea prostiei noastre și a altora are o importanță vitală. Pe un manuscris al lui Pseudokinegetikos sau Fals tratat de vânătoare de Al. Odobescu, Eminescu nota: „Nefericirea cea mai mare a omului este că mintea sa e limitată.” Limitarea minții, ignoranța este un dat ancestral al ființei omenești. Ignorant te naști, ignorant mori. Prost te naști, dar poți deveni deștept, chiar înțelept prin cultură, instrucție și educație.

Cuvântul „prost” provine de la slavul *prostoi* – simplu, ignorant, naiv; sărac. Un verset biblic spune: „Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor” (Matei, 5:3). Aici cei săraci cu duhul înseamnă despovărați de păcate sau spovediți, smeriți, lipsiți de mândrie sau

orgoliu. Cuvântul prost nu este lipsit de o mulțime de sinonime: tâmpit, nătâng, tembel, idiot. Primul capitol, Întreita rădăcină a prostiei, credem că mai potrivit s-ar fi intitulat Multiplele rădăcini ale prostiei, fiindcă ele sunt mai multe, de natură și origini diferite. Cititorului nu-i rămâne decât să se convingă de acest lucru. Urmează apoi Exemple și tipuri de prostie. Capitolele următoare oferă câteva soluții verificate de mari filozofi și gânditori, începând cu cei din Antichitate: Socrate, condamnat la moarte pentru ideile sale filozofice, soluția primelor școli filozofico-morale grecești: epicuriană, stoică, cinică, soluția creștină, soluția Flaubert și propria soluție a autorului. Amănunte despre aceste soluții le lăsăm din nou la îndemâna cititorilor. Opusculul lui Paleologu abundă în referiri la scriitori și opere despre prostie în literatura străină și română. Nu putea lipsi din soluțiile enumerate nici Soluția lui Flaubert, anatomopatolog al prostiei moderne. Tema centrală a întregii sale opere este prostia. În Bouvard et Pécuchet, doi copiiști modești, profesie nu întâmplător aleasă ca să sugereze automatismul și mecanicismul lucrurilor și vieții omenești, Bouvard și Pécuchet încearcă să se inițieze în toate științele posibile până când ajung la concluzia că eforturile lor sunt zadarnice și se întorc la masa de lucru. Romanul a fost publicat postum și se pare că Flaubert intenționa să insereze în partea a doua un Dicționar de idei primite de-a gata, un fel de dicționar de prostii, banalități, vorbe de clacă, un fel de enciclopedie a prostiei omenești.

În final, la întrebarea din titlul cărții Ce ne facem cu atîția proști? luăm cunoștință și de Soluția autorului. Când va închide definitiv ochii, ca oricare muritor, și-ar dori dacă e să i se tragă moartea de la proști, așa cum au pățit-o Socrate, Cato, Cicero și Iisus Hristos, să moară de răs, ca soluție de sancționare a prostiei omenești prin răs. Ridendo castigat mores.

Ca ingrediente la întrebarea din titlul cărții oferim în încheiere câteva expresii celebre,

folclorice sau de autori mai mult sau mai puțin cunoscuți despre prostie cu atributele ei ironice: Prost să fii, noroc să ai. Prostul nu e prost destul, dacă nu e și fudul.

Iar Iisus zicea: Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac. (Luca, 23:34)

Dacă n-ar fi proștii, deștepții ar muri de foame. (Camil Petrescu). Doar două lucruri sunt infinite: Universul și prostia umană, iar de cea din urmă sunt foarte sigur. (Albert Einstein). Prostia este infinit mai fascinantă decât inteligența. Inteligența are limitele ei, prostia nu. (Umberto Eco). Proștii mor, dar prostia e nemuritoare. (I.L. Caragiale).

Prof. univ. dr. Paul Magheru,
Oradea

TRĂDAREA ȘI OPORTUNISMUL LA ROMÂNI DE-A LUNGUL ISTORIEI ȘI ÎN ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

Al. F. ȚENE

De-a lungul istoriei noastre au existat în cadrul elitelor oportuniști și trădători care au contribuit la schimbarea cursului normal al evenimentelor, influențând în rău viața neamului pe care îl “slujeau”.

Înainte de a intra în miezul subiectului pe care doresc să-l analizez, pentru a înțelege mai bine termenii de: oportunism și trădător, vom consulta împreună DEX: oportunismul este **atitudinea** lipsită de principialitate a unei persoane care, pentru a-și satisface interesele personale, adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri potrivite momentului. Să vedem, ce înseamnă trădare: Trădare (în limba română veche și *hiclenie*, *hainie*, *hainlâc*, *predanie*), este denumită fapta de a înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul etc

Cum ar fi arătat oare istoria fără trădători și trădări? De la Burebista la Mihai Viteazul și până la Tudor Vladimirescu, istoria

noastră e presărată cu evenimente tragice, în care rolul principal a fost jucat de personaje fără scrupule, cum au fost academicienii Academiei Române care au criticat opera lui Constantin Brâncuși care, prin josnicele lor fapte, au schimbat mersul istoriei și soarta românilor. În vremea lui Burebista, care a domnit pe la jumătatea secolului I î.Hr., statul dac a ajuns în culmea puterii sale. În urma victoriilor repurtate de acest rege, statul dac – cu capitala la Argedava – a ajuns să se întindă pe un teritoriu imens, cuprins între Alpii nordici, Munții Balcani, Marea Neagră și Nistru. Până și împăratul roman Cezar se temea de marea putere a regelui dac și, în jurul anului 44 î.Hr., pregătea un război împotriva lui. A murit însă – asasinat, după cum se știe, în urma unui complot – înainte de a apuca să pornească spre regatul dac.

Și, la puțin timp după aceea, tot unei conspirații i-a căzut victimă și Burebista. Nobilii nemulțumiți de puterea și autoritatea sa au complotat pentru a-l înlătura. Odată cu dispariția lui, imensul regat dac s-a destrămat, spărgându-se în mai multe bucăți pe care cei care uneltiseră spre a-l doborî pe Burebista și le-au împărțit între ei.

Încă de la Decebal au existat trădători, datorită acestora acesta a fost înconjurat de armata romană. „Opt călăreți romani, cu coifuri, scuturi și lănci, vin din stânga, pe două drumuri diferite. Mișcările lor sunt cu atât mai violente, cu cât sunt situați mai aproape de centrul scenei. Trei dintre ei amenință cu lăncile un pileat căzut la rădăcina unui stejar – personajul principal al scenei, regele dacilor. Încercarea de a se refugia dincolo de munți i-a fost zadarnică. Dușmanii, informați asupra drumului ce-l alesese, l-au încercuit și i-au tăiat calea: în dreapta stejarului – care, de data aceasta, nu închide scena – se văd doi călăreți romani sosind de la dreapta spre stânga. Forțele romane implicate în acțiunea de capturare a lui Decebal sunt însemnate; cei 10 călăreți care le reprezintă poartă pe scuturi

emblemele a cel puțin 5 unități. Ele au lichidat garda regelui: doi pileați zac printre picioarele cailor, cu stânga încleștată pe scut, cu sabia curbă căzută din mână”.

Vlad Tepeș a ocupat tronul Valahiei în 1456 cu ajutor maghiar. Și-a consolidat stăpânirea nimicind mai mulți pretendenți care voiau să-i ia domnia și a băgat spaimă atât în susținătorii acestora, cât și în turci. După câțiva ani, a refuzat să mai plătească turcilor tribut și a măcelărit armata otomană care fusese trimisă să-l pedepsească – aproape 25.000 de oameni. Astfel provocat, sultanul Mahomed al II-lea a ridicat, în primavara anului 1462, o oaste numeroasă, cu care a pornit spre Dunăre. După o serie de ciocniri care au pricinuit turcilor mari pagube și după celebra incursiune nocturnă a lui Tepeș în tabăra turcească, și ea soldată cu mulți morți din rândul otomanilor, era limpede că Înalta Poartă era departe de a putea rezolva problema pe calea armelor.

S-a folosit, deci, de calea complotului, găsim un aliat chiar în persoana lui Radu cel Frumos (fratele bun al lui Vlad Tepeș) care uneltise fără scrupule împotriva propriului său frate. Sultanul l-a numit pe Radu cel Frumos domn al Munteniei și mai mulți boieri au trecut de partea lui, speriați, pesemne, de firea aprigă a lui Tepeș și dornici să aibă un domn mai ușor de manipulat. Tepeș s-a retras în Ardeal (în 1462), așteptând sprijin de la Matei Corvin. Dar, deși acesta a ridicat o armată pentru a-i veni în ajutor, în cele din urmă, ajutorul n-a mai ajuns: i s-a pus capăt printr-o intrigă a inamicilor lui Tepeș (probabil sași din Brașov, cu care Tepeș avusese, cu câțiva ani în urmă, niște conflicte datorate faptului că brașovenii sprijiniseră câțiva pretendenți care urmăreau să-i ia locul pe tronul Valahiei. Drept represalii, Tepeș a executat mai mulți sași și a atacat Brașovul și câteva sate săsești).

Lui Matei Corvin i s-au prezentat scrisori – false, consideră istoricii –, scrise, chipurile, de Vlad Tepeș, scrisori din care rezulta că voievodul era gata să se supună sultanului

Mahomed al II-lea și să-l ajute, apoi, să cucerească și Ardealul. Matei Corvin a luat de bune aceste informații și, în loc de a-l ajuta pe Vlad Tepeș să-și recapete tronul uzurpat, l-a băgat la închisoare, la Buda, unde Tepeș a rămas timp de peste zece ani. Abia în 1476 și-a recăpătat tronul, pentru foarte scurt timp.

Radu de la Afumați a domnit în Țara Românească între 1522 și 1529, cu mai multe întreruperi de câteva luni, care arăta că țara trecea atunci printr-o perioadă de mari tulburări: numeroși pretendenți își disputau tronul și, după cum balanța norocului înclina de partea unuia sau a altuia, ei stăpâneau pentru puțină vreme Valahia, pentru ca apoi să fie răsturnați și înlocuiți. Timp de câțiva ani, Radu de la Afumați a reușit, de fiecare dată, să-și doboare rivalii, astfel că, în această perioadă, stăpânirea asupra Țării Românești i-a aparținut în cea mai mare parte a timpului. După ce, inițial, se opusese turcilor, el a înțeles, în cele din urmă, că pentru a domni trebuia să aibă sprijinul Înaltei Porți otomane (așa erau vremurile!). Susținut de turci și de neamul Craioveștilor, o puternică familie de boieri din Oltenia, el a ocupat, în cele din urmă, tronul Valahiei, pe care l-a păstrat până în 1529.

Și aici i se încheie povestea – și totodată viața. Tragicul său sfârșit e descris în chip impresionant de istoricul Constantin C. Giurescu; să-l cităm, asadar: „*Recunoscut de turci și sprijinit de Craiovești, Radu ar fi putut domni vreme îndelungată dacă nu cădea victimă unui complot ticălos. Spre sfârșitul anului 1528, o sumă de boieri [...] nemulțumiți probabil de influența puternicei familii de peste Olt, se ridică împotriva domnului. Acesta, surprins, neavând la îndemână oastea spre a li se opune, e nevoit să fugă. [...] pe drum, însa, boierii îl ajung la Râmnicu Vâlcea și, nerespectând nici lăcașul dumnezeiesc în care Radu se refugiase, îlucid în bisericuța de pe dealul Cetățuiei, sub ochii îngroziți ai preotului [...] S-a întâmplat această mizerabilă crimă – unică prin*

împrejurările ei în istoria noastră – în ziua de 2 ianuarie 1529; ea pune în lumina cea mai urâtă boierimea munteană din acea vreme.”

Domn al Moldovei în două rânduri, 1527-1538 și 1541-1546, Petru Rareș, fiu nelegitim al lui Ștefan cel Mare, a pierdut tronul celei dintâi domnii din pricina unui complot al boierilor. Pentru a fi drepti, trebuie să recunoaștem că Petru Rareș însuși, extrem de ambițios, măcinat de dorința de a cuceri posesiuni cât mai întinse (printre altele, a încercat să cucerească Ardealul), a trecut de mai multe ori dintr-o tabără în alta, în chipul cel mai nestatornic, aliindu-se cu cine i se părea lui mai prielnic în acel moment. În 1538, Petru Rareș a văzut Moldova atacată simultan de turci, tătari și poloni. Inițial, soarta i-a fost favorabilă domnitorului. I-a înfrânt pe tătari la Ștefănești și a încheiat un armistițiu cu polonii, cărora le-a inapoiat regiunea Pocuția (care făcea obiectul unor neînțelegeri rămase nesoluționate de multă vreme, între moldoveni și poloni; Petru Rareș o ocupase în 1530).

Dar invazia turcească, sub conducerea lui Soliman Magnificul și care luase aspectul unei expediții de pedepsire, nu a putut fi oprită. Iar domnitorul nu s-a putut bizui pe loialitatea boierilor și asta l-a făcut să piardă domnia. Boierii, poate nemulțumiți de firea dificilă a voievodului, poate temându-se de represaliile care s-ar fi abătut asupra lor în cazul unei victorii a turcilor (victorie foarte probabilă, dată fiind superioritatea lor numerică) l-au părăsit pe domnitor, au refuzat să lupte și s-au închinat lui Soliman. Acesta a numit un alt domn (Ștefan Lăcustă) și a smuls Moldovei două bucăți zdravene din teritoriu – Tighina și Bugeacul. Petru Rareș a fost nevoit să fugă și, după multe peripeții, a reușit, cu ajutorul unor pescari, să ajungă în Ardeal. În 1541, după ce ceruse iertare lui Soliman, mersese personal la Constantinopol să-și pledeze cauza și împărțise daruri imense, și-a recăpătat tronul. După încă vreo câțiva ani de încercări războinice (încercase să

cucerească iarăși Ardealul), soldate însă cu eșecuri, ambițiosul voievod s-a stins, de boală, în 1546.

Ioan Vodă Viteazul, numit și Armeanul (mama sa fusese armeană) sau, mai târziu, Ioan Vodă cel Cumplit, era strănepot al lui Ștefan cel Mare. Unele cronicile vechi îl prezintă ca pe un tiran, dar istoricii moderni îi fac un portret mai măgulitor, recunoscându-i marele merit de a se fi împotrivit turcilor și afirmând că era foarte îndrăzneț și viteaz, fiind, de aceea, foarte iubit de soldați și de popor dar, din păcate, nu și de boierime și cler. Pentru numeroșii boieri intriganti, un domn cu o fire aprigă nu era un conducător comod, după cum nici pentru acesta veșnicile sforării și comploturi ale dregătorilor nu erau ușor de suportat. Ioan Vodă a ales să fie aspru cu boierii și mai îndurător și grijuliu cu cei din păturile de jos, care aveau mult mai multă nevoie de ocrotire.

El obținuse tronul Moldovei în 1572 – unde se obținea la acea vreme, adică de la turci -, cu ajutorul averii strânse în tinerețe, când făcuse negoț cu pietre scumpe. În 1574, însă, turcii i-au cerut să dubleze suma plătită drept tribut. Ioan Vodă a convocat Divanul și i-a convins pe boieri să se împotrivescă cererii sultanului. Situația politică era de așa natură, încât voievodul n-a putut găsi alți aliați decât cazacii zaporojeni – o populație din zona Nistrului – care i-au trimis în ajutor o ceată de 1200 de oameni. Cu ei și cu armata sa de moldoveni, Ioan Vodă a pornit războiul împotriva turcilor. După un șir de victorii răsunătoare ale domnitorului moldovean, care l-au înspăimântat pe sultanul Selim, acesta a trimis împotriva lui o armată zdravănă, alcatuită din turci cărora li se adăugaseră tătari și valahi. Aceștia din urmă doreau să-l înlature pe Ioan Vodă pentru a-i da tronul unui pretendent, Petru, frate cu domnitorul valah Alexandru. Vodă se instalase la Huși, de unde putea veghea mai bine asupra granițelor. Aflând de venirea turcilor, domnitorul trimise pe pârcalabul Sucevei, Ieremia, în fruntea unei

avangărzi, să-i împiedice pe turci să treacă Dunărea și să-l țina la curent cu evoluția situației. Trimisul, însa, despre care se spune că ar fi fost plătit de dușmani cu 30.000 de galbeni, l-a înșelat pe domnitor: i-a spus că ajunsese prea târziu pentru a-i opri pe turci și că aceștia ar avea o armată destul de mică. A fost prima trădare. Pe baza acestor informații false, – în lipsa altora mai exacte – Ioan Vodă a pornit împotriva otomanilor. Bătălia s-a dat la Oblucita, „lângă iezerul Cahulului”. Poate ar fi avut, totuși, șanse să învingă, dacă n-ar fi survenit o a doua și apoi o a treia trădare. În ajunul bătăliei, o parte dintre boieri, avându-l în frunte pe marii vornici Murgul și Bilai, au trecut de partea turcilor, iar a doua zi, când se dădu semnalul atacului, „Boierimea moldoveană, în frunte cu Ieremia Pârcălabul, pleca steagurile și, punând cușmele în vârful sulitelor și săbiilor, trecu și ea de partea dușmanului” (Constantin C. Giurescu, Istoria românilor).

În 1585 – după mai puțin doi ani de domnie –, aflând că urma să fie mazilit, Petru Cercel și-a adunat averea strânsă și a pornit spre Transilvania. Dar a fost trădat chiar de oamenii din escorta sa: aceștia i-au furat bogățiile, iar fugarul, lipsit de sprijin, a fost arestat și închis.

Una dintre cele mai lungi domnii din istoria Valahiei, cea a lui Constantin Brâncoveanu, domnie întinsă pe 25 de ani, s-a sfârșit în chip groaznic, cu mazilirea, torturarea și uciderea domnitorului de către turci – care, totuși, îi făgăduiseră domnia pe viață – și aceasta în urma intrigilor viclene ale propriilor sale rude. Brâncoveanu a avut o domnie cu puține lupte, datorită, în cea mai mare parte, diplomației sale grație căreia a reușit mult timp să păstreze un echilibru sănătos între pretențiile turcilor – cei de care depindea menținerea lui pe tron – și interesele Apusului creștin, care dorea să-și extindă influența spre Răsărit.

După 1699, când turcii, multumiți de această stare de lucruri și de generozitatea voievodului, i-au acordat domnia pe viață –

un privilegiu rar – părea ca nu mai are a se teme de nimic. Pana în 1714 a avut parte de o epoca tihnită, în care a putut clădi palate și lăcașe de cult, a putut sprijini artele, învățământul și științele și și-a putut crește copiii în liniște. Dar toate acestea s-au sfârșit în chip tragic, ca urmare a mai multor întâmplări în care chiar oameni înrudiți cu domnitorul au săvârșit fapte care i-au grăbit căderea. Un boier rudă cu el, spătarul Toma Cantacuzino, fără știrea și permisiunea domnitorului, îi ajutase pe ruși în războiul acestora cu turcii (1711), lucru care îi supărase pe aceștia din urmă și îi făcuse să-l suspecteze pe domn de necredință față de ei. O altă rudă, unchiul său, stolnicul Constantin Cantacuzino, râvnind să-l pună pe tron pe propriul său fiu Ștefan, a uneltit la Poartă, țesând intrigi care i-au alcătuit domnului o reputație proastă în ochii turcilor. Iar aceștia, deși îi dăduseră domnia „pe viață”, n-au ezitat să-și încalce promisiunea: l-au mazilit, ispititi pesemne și de marea avere pe care voievodul o adunase în timpul lungii sale domnii.

Brâncoveanu, pe atunci în vârstă de 60 de ani, și cei patru fii ai săi au fost aduși la Sтамbul și închiși. Turcii l-au torturat pe bătrânul voievod pentru a afla unde-i sunt bogățiile apoi, la data de 26 august 1714, Brâncoveanu a fost decapitat, după ce turcii îl siliseră să asiste la execuția celor patru fii. I-a urmat la tron Ștefan Cantacuzino, așa cum dorise (și uneltise) tatăl acestuia dar, după cum scrie Nicolae Iorga: „*Ca o răsplată dumnezeiască, i-a venit aceeași pieire silnică, după doi ani singuri de domnie. Fu gătit în temniță la Constantinopol, împreună cu tatăl său foarte bătrân.*”

Începută în noiembrie 1784, în satul Curechiu (Hunedoara), răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, mișcare cu caracter național și social, iscată ca o reacție a iobagilor români din Ardeal, disperați de situația lor economică și socială tot mai greu de suportat, s-a încheiat după foarte scurt timp, la sfârșitul lunii decembrie a

aceluiși an, când cei trei conducători au fost prinși și executați. Pe capetele lor se pusese câte un premiu de 300 de galbeni; totuși, susținuți de majoritatea oamenilor din popor – conștienți de faptul că li se apărau interesele -, ei n-au putut fi capturați de autoritățile austro-ungare altfel decât prin trădare. S-au găsit câțiva țărani care, ispitiți de bani, au ajutat la capturarea celor trei, care stăteau ascunși, în vreme ce preoții români care se raliaseră mișcării umblau prin sate pentru a aduna banii necesari pentru ca Horea să se poată duce din nou – pentru a cincea oară – la Viena, spre a pleda cauza iobăgimii române în fața împăratului austro-ungar, Iosif al II-lea.

La 27 decembrie 1784, câțiva țărani s-au apropiat de Horea și Cloșca – aceștia stăteau ascunși într-o colibă de crengi, în codrul Scorăgetului, din Munții Gilăului – și, pretinzând că umblă după vânat, au fost primiți în colibă de cei doi. La un semnal, s-au năpustit asupra lor, i-au legat și apoi i-au predat autoritatilor. Tot prin trădare a fost capturat, la 30 ianuarie 1785, și Crișan. A urmat judecata, apoi execuția lui Horea și a lui Cloșca printr-o pedeapsa extrem de cruda – tragerea pe roata. Crișan se spânzurase cu nojițele de la opinci în închisoare.

Moartea lui Tudor Vladimirescu și înfrângerea revoluției conduse de el, în 1821, s-au datorat trădării de către cei cu care se aliase, eteriștii conduși de Alexandru Ipsilanti. Eteria, organizație europeană dedicată eliberării creștinilor – și îndeosebi a grecilor – de sub stăpânirea otomană – a avut filiale în multe țări ale Europei, iar în Țara Românească influența ei s-a manifestat cu precădere în evenimentele asociate revoltei din 1821. Prin trădare, Tudor Vladimirescu – pe care poporul îl numea deja „domnul Tudor”, – a fost ridicat de la Golești și apoi asasinat la Târgoviște.

La Câmpia Turzii, în dimineața zilei de 9/19 august 1601, o trupă de soldați germani și valoni au venit cu ordin de la

Basta să-l aresteze pe Mihai sau, în caz de nesupunere, să-l ucidă. Aflat în cortul său, luat prin surprindere, Mihai s-a opus, iar în clipa în care a pus mâna pe spadă, a fost lovit mortal cu o halebardă de căpitanul valon Raucigny (după alții, de comandantul valon Beauri), după care i s-a tăiat capul cu propria spadă. Se spune că Basta ar fi ordonat ca trupul său să fie dat la câini. Cronicile povestesc că „trei zile corpul decapitat și fără mâna stângă a rămas în țărână, până ce un român milos l-a îngropat creștinește”. Capul lui Mihai Viteazul, „retezat de securile mișeliei și trădării”, a fost luat de către frații Buzești și dus în Țara Românească, la Mănăstirea Dealu, unde se află și acum sub o lespede pe care este săpată o coroană din bronz cu inscripția *„Primului întregitor de neam glorie nemuritoare „. Radu Buzescu, unul dintre vestiții căpitani ai lui Mihai, a așezat o piatră frumoasă pe acest mormânt, cu epitaful: „Aici zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihail, marele voevod ce au fost domn Țării Românești și Ardealului și Moldovei”.* Cronicarul George Brancovici spune că trupul lui Mihai, cu îngaduința lui Basta, a fost adus și înmormântat la Alba-Iulia în Mitropolia Bălgradului. *„Muri astfel cel mai mare dintre luptătorii noștri, în faptul unei zile de Duminică, la răsăritul soarelui, de mâna acelor pe cari-i dusesse abia la biruință, din porunca unui oaspete pe care-l iertase de răul făcut.”* (N. Iorga)

Unii istorici spun însă că marele voievod a fost ucis de Basta: *„Nelegiuitul Basta l-a ucis cu viclenie și pe neașteptate, fără nici un motiv. Numai din invidie profundă l-a ucis pe acest domn renumit, celebru, de care se temea însuși sultanul”*

Se pare că și Constantin Brâncoveanu a fost trădat de rude și serviciile sale secrete. Alteori, succesele repetate ori victoriile nesperate sau siguranța excesivă pot conduce la comiterea unor erori grosolane, la atitudini paradoxale, de încălcare a unor principii elementare sau la acte de ignorare și bagatelizare. A informațiilor. În legătură

cu încălcarea acestor principii stau mărturie dovezi din care rezultă că la Curtea lui Constantin Brâncoveanu: „...nu se știe ce este secret de stat. De abia descălecau curierii sosiți din Constantinopol și se și răspândeau prin dughenele orașului noile știri venite de la Poartă, iar zvonurile se întindeau până peste hotare. “

Spre sfârșitul domniei, același domnitor, ce datora mult serviciilor sale secrete, avea să ignore o informație sosită din Constantinopol de la fostul său medic, Anton Carai. Din informație rezulta că împotriva domnitorului se pusese la cale un complot și că Poarta ar fi decis surprinderea sa și a familiei. În pofida aceluia serios avertisment, din care rezulta experiența unei conjurații sprijinite din afară, Constantin Brâncoveanu avea să-l consulte din nou pe vechiul său sfetnic, Constantin Cantacuzino, cel care acționa împotriva sa încă din 1706. Aparent, nimic anormal, dar acestuia, în 1707, „îi luase puterea” pentru uneltire; în noiembrie 1709 îi fixau domiciliul obligatoriu la Afumați, pentru că solicitase anterior ajutorul lui Francis Rohacs II pentru înlăturarea sa. Aceluiași om, în 1712, îi fixau domiciliul obligatoriu la Filipeștii de Târg, pentru vina de a nu-l fi informat în legătură cu intenția nepotului său, Toma Cantacuzino, de a fugi la ruși. Gestul domnitorului, de ușurință sau gravă superficialitate, nu poate fi interpretat decât ca un act de supraevaluare a potentelor serviciilor sale secrete și a puterii aurului, un act bazat pe metode încercate anterior, de ieșire din situații dificile, critice. De sesizat, de asemenea, că domnitorul este sabotat și trădat de oamenii săi apropiați, de rudele sale, în care încă mai avea încredere din moment ce, spre exemplu, Constantin Cantacuzino este repus, de fiecare dată, în funcție, considerându-se probabil ca „lecțiile” date au fost și îndestulătoare.

Ion Gheorghe Duca, prim ministru al României ajunge în gara Sinaia pe la 21.55. Ceilalți trei își ocupaseră deja locurile: Belimace stătea în partea de sud a peronului, unde urma să fie anexat vagonul

ministerial, Constantinescu, la mijloc, ascuns într-o nișă situată în dreapta ușii principale, iar Ion Caranica – la nordul peronului. După ce coboară din mașină, Duca îi telefonează soției și-i transmite: „Acum plec“. Nu-l avertizează nimeni că poate să meargă prin biroul șefului de gară – drept scurtătură pentru a ajunge mai repede la vagonul său – așa că folosește intrarea principală. Merge câțiva pași de-a lungul trenului, când o petardă explodează pe peronul acoperit instant de fum. Constantinescu îl prinde de umăr și-i trage cinci gloanțe în ceafă, unul după altul. Ion Gheorghe Duca moare într-o clipă. Crima a produs consternare națională. Reconstituirea asasinatului prim-ministrului I. G. Duca a ținut prima pagină a ziarelor din următoarele zile, oferind noi informații și despre legionarii ucigași prinși la scurt timp după atentat. „La ora 5 jum. s-a făcut pe peronul gării Sinaia reconstituirea crimei. Asasinul a fost calm, dând explicații cu foarte mult sânge rece“, scria în ziarul „Ultima oră“ de a doua zi. Pe 30 noiembrie 1938, în dreptul pădurii Tâncăbești, liderul Mișcării Legionare, Corneliu Zelea Codreanu, era asasinat de către jandarmii care îl escortau spre închisoarea Jilava.

Alături de Codreanu, jandarmii i-au asasinat prin ștrangulare pe alți 13 legionari: Constantinescu Nicolae, Caranica Ion, Belimace Doru – „Nicadorii”, Caratănase Ion, Bozântan Iosif, Curcă Ștefan, Pele Ioan, State Gr. Ioan, Atanasiu Ioan, Bogdan Gavrilă, Vlad Radu – „Decemvirii”. În comunicatul Parchetului Militar al Corpului II Armată de a doua zi, procurorii au mințit, povestea oficială despre eveniment fiind aceea că inculpații ar fi încercat să fugă de sub escortă, jandarmii fiind nevoiți să-i împuște. Victor Iamandi intră în viața politică, este ales deputat din partea Partidului Liberal și devine Ministru de Justiție. A fost arestat și ucis la penitenciarul Jilava, în cadrul masacrului comis de Garda de Fier.

În data de 26 noiembrie 1940, Închisoarea Militară Jilava se afla sub comanda

colonelului Opriș, iar paza deținuților, reținuților și condamnaților era asigurată de o gardă legionară. Garda avea 7 posturi în 3 schimburi, un caporal de gardă, un comandant, un planton/3 schimburi în corpul de gardă, plus 4 oameni auxiliari. Personalul gărzii era furnizat în general de Corpul Muncitoresc Legionar. Paza închisorii era asigurată de militari. Echipa de legionari ce urma să schimbe garda din 25/26 noiembrie, având drept comandant pe un anume Ion Tapangea, s-a format în jurul orelor 20, la Prefectura Poliției Capitalei, fiind condusă de comisarul legionar Gheorghe Crețu. Schimbul anterior, din 24/25 noiembrie avea drept comandant pe un anume Constantin Savu, care a rămas în continuare în incinta fortului. Garda legionară, sub comanda comisarului Gheorghe Crețu s-a deplasat la Jilava, folosind o mașină a poliției. Aceasta a fost însoțită de un autoturism în care se aflau Dimitrie Grozea (Dumitru Groza), comandantul Corpului Muncitoresc Legionar (CML), chestorul legionar Romulus Opriș și de comisarul legionar Pavel Grimalschi. Odată ajunși la Închisoarea Militară Jilava, s-a procedat la predarea-primirea schimbului (schimbarea gărzii), fiecare legionar trecând la post. În jurul orelor 24, Dimitrie Grozea i-a strâns pe toți legionarii în corpul de gardă, explicându-le că trebuie uciși în acea noapte toți cei 64 deținuți politici, pentru a răzbuna moartea Căpitanului. Ulterior, comisarul legionar Gheorghe Crețu avea să declare că se luase această decizie, deoarece aflaseră că în ziua următoare garda legionară urma să fie înlocuită cu una formată exclusiv din militari.

Dimitrie Grozea avea deja o listă cu împărțirea pe celule a legionarilor ce urmau să execute prizonierii.^[2] (text preluat integral din Ordonanța definitivă a Tribunalului Militar al C.M.C. Judecător de instrucție, Cabinetul Nr.10, Cpt. rez. Ion Răsnovanu.) A fost decan al Facultății de drept, în 1919 și Ministru de Stat (28 Decembrie 1937 – 10 Februarie 1938).A

publicat poezii în revista Convorbiri Literare, Arhiva, Făt-Frumos, etc. Din 1939 devine membru al Consiliului de Coroană. În anul 1943 isi părăsește casa din Iași din cauza invaziei sovietice și se autoexilează nu prea departe, tot în Țara pe care a iubit-o până în ultima clipă a vieții sale, în Ardeal, la Sibiu. La 23 februarie 1945, guvernul român a anunțat că a fost anulat titlul de profesor onorific al lui Alexandru Cuza; la data de 6 aprilie 1945 Alexandru Cuza a fost arestat la Sibiu. A murit în anul 1947 la Sibiu și este înmormântat în Cimitirul Central. În întreaga sa carieră politică multi l-au vândut, dar nimeni niciodată nu a reușit să îl cumpere !

După ce am rezumat o scurtă istorie a trădării în istoria neamului nostru, am să relatez un fapt de oportunism și trădare în cadrul **Academiei Republicii Populare Române**.

Constantin Brâncuși devenise foarte cunoscut în lumea artelor de pe mapamod din timpul vieții și apreciat de specialiștii în artă din întreaga lume. Din păcate era hulit în țara lui natală fiind caracterizat că opera lui este “formalistă și cosmopolită”. În acest context, în anul 1951, într-o ședință a Academiei RPR, academicienii au criticat opera lui Brâncuși. Printre aceștia erau George Călinescu, Mihai Sadoveanu, Iorgu Iordan, A.Toma, George Oprescu, Panaitescu-Perpessicius, Al.Graur, Geo Bogza, K.H. Zambaccian, Jalea, așa cum se specifică în Procesul verbal nr.10. Toți acești academicieni au criticat în timpul ședinței opera lui Brâncuși. Mai mult, George Călinescu spune că Brâncuși nu poate fi considerat „creator în sculptură fiindcă nu se exprimă prin mijloacele esențiale și caracteristice acestei arte”. Alexandru Graur este împotriva acceptării în Muzeul de Artă al RPR a operelor sculptorului Brâncuși. Procesul verbal este semnat de Mihai Sadoveanu. Redăm în facsimil Procesul Verbal.

La instaurarea regimului comunist în România, după 1945, intelectualii cu

viziuni diferite asupra societății au fost nevoiți să-și decidă soarta. În special cei cu simpatii monarhiste, legionare sau în orice caz de dreapta au preferat să abandoneze tot ce aveau în țară și să plece în vestul democratic. Cei rămași sau prinși de tăvălugul comunist au înfundat pușcăriile sau, cum a fost și cazul lui Lucian Blaga, au fost ”trași pe linie moartă” din punct de vedere al creației și marginalizați sociali. Alții scriitori, și aici ne referim doar la numele mari ale literaturii române, au ales calea mai puțin glorioasă, chiar oprobriul generațiilor viitoare în schimbul unui trai decent și al recunoașterii artistice încă din timpul vieții.

Unii scriitori români au pactizat cu regimul comunist, s-au supus, au închinat ode liderilor și chiar au contribuit la arestarea dizidenților. Mulți au fost nume mari ale literaturii române, precum Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi sau Camil Petrescu. Cei rămași sau prinși de tăvălugul comunist au înfundat pușcăriile sau, cum a fost și cazul lui Lucian Blaga, au fost ”trași pe linie moartă” din punct de vedere al creației și marginalizați sociali. Alții scriitori, și aici ne referim doar la numele mari ale literaturii române, au ales calea mai puțin glorioasă, chiar oprobriul generațiilor viitoare în schimbul unui trai decent și al recunoașterii artistice încă din timpul vieții.

La instaurarea regimului comunist în România, după 1945, intelectualii cu viziuni diferite asupra societății au fost nevoiți să-și decidă soarta. În special cei cu simpatii monarhiste, legionare sau în orice caz de dreapta au preferat să abandoneze tot ce aveau în țară și să plece în vestul democratic. Cei rămași sau prinși de tăvălugul comunist au înfundat pușcăriile sau, cum a fost și cazul lui Lucian Blaga, au fost „trași pe linie moartă” din punct de vedere al creației și marginalizați sociali. Alții scriitori, și aici ne referim doar la numele mari ale literaturii române, au ales calea mai puțin glorioasă, chiar oprobriul generațiilor viitoare în schimbul unui trai

decent și al recunoașterii artistice încă din timpul vieții. Acești scriitori, care înainte de 1945 aveau concepții politice și ideologice diferite de ale tovarășilor simpatizanți ai doctrinei staliniste, au schimbat brusc macazul și au compus ode iubiților conducători socialiști, au ridicat osanale noului regim și în unele cazuri au contribuit activ la ”construirea” României Socialiste și anihilarea dușmanilor poporului. Printre aceștia s-au aflat și trei titani ai literaturii române, prezenți și astăzi în programa școlară obligatorie cu operele lor. Este vorba de Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi și Camil Petrescu.

Mihail Sadoveanu s-a vândut comuniștilor, care îl percepeau ca pe un bun șef de propagandă, pentru a-și păstra averea și pentru recunoaștere. ”Se găsea într-o postură de semizeu al regimului comunist, omagiat, decorat, supraonorat, decretat oficial drept cel mai mare scriitor în viață, un bun al întregului popor și al blocului sovietic. Era răsplata liderilor Kremlinului pentru că în 1945 în octombrie a scris actul său de capitulare și trădare a poporului său, despre care scrisese pagini extraordinare până atunci”, scria Stelian Tănase despre destinul lui Sadoveanu în Epoca comunistă. A continuat să ridice osanale comunismului și prin romanul ideologic „Mitrea Cocor”. Mai mult decât atât, a colaborat la cel mai înalt nivel, sovietizând practic România, alături de alți intelectuali. A și condamnat oameni la moarte, dușmani ai noii sale doctrine ideologice. Și asta în noua sa calitate de președinte al Adunării Deputaților din 5 decembrie 1946 până în 24 februarie 1948, având sinistru misiune de a desființa cele două camere și a forma Marea Adunare Națională ca for legislativ. În noua sa calitate, dobândită după supunerea față de regim, Sadoveanu a semnat decrete de pedeapsă cu moartea și a scos în afara legii Partidul Național Țărănist. ”Atunci «s-a dat cu rușii», cu forțele de ocupație, cu Armata roșie care tocmai se deda la violuri, la jafuri și îngenunchia România. A fost un

colaboraționist de cel mai înalt rang și a adus neumărate servicii sovieticilor și slugilor lor de la București caționându-i prin prestigiul său de mare scriitor, (și era), de scriitor național. Efectul dezertării sale, al pactizării cu ocupantul asupra societății românești, a fost devastastator”, preciza scriitorul Stelian Tănase. Și a fost recompensat pe măsură de regimul pe care îl slujea. Devine reprezentantul culturii românești în toate forurile și primește numeroase premii și distincții.

A și condamnat oameni la moarte, dușmani ai noii sale doctrine ideologice. Și asta în noua sa calitate de președinte al Adunării Deputaților din 5 decembrie 1946 până în 24 februarie 1948, având sinistra misiune de a desființa cele două camere și a forma Marea Adunare Națională ca for legislativ. În noua sa calitate, dobândită după supunerea față de regim, Sadoveanu a semnat decrete de pedeapsă cu moartea și a scos în afara legii Partidul Național Țărănist. ”Atunci «s-a dat cu rușii», cu forțele de ocupație, cu Armata roșie care tocmai se deda la violuri, la jafuri și îngenunchia România. A fost un colaboraționist de cel mai înalt rang și a adus neumărate servicii sovieticilor și slugilor lor de la București caționându-i prin prestigiul său de mare scriitor, (și era), de scriitor național. Efectul dezertării sale, al pactizării cu ocupantul asupra societății românești, a fost devastastator”, preciza scriitorul Stelian Tănase. Și a fost recompensat pe măsură de regimul pe care îl slujea. Devine reprezentantul culturii românești în toate forurile și primește numeroase premii și distincții.

Așa a pățit și Arghezi, care a avut chiar o tentativă de a scrie împotriva noului regim. După 1947, nu mai putea scrie nicăieri, a rămas chiar și fără cartela la mâncare. Opera sa este desființată în presa vremii. Bartolomeu Anania, în mărturiile sale, îl descrie într-o mizerie cumplită, speriat de Securitate. ”Trăia greu, i se luase cartela de alimente și nu o dată îmi luam rația de zahăr de pe cartela mea și i-o duceam lui,

ca să aibă cu ce-și îndulci copiii. (...) Situația materială a scriitorului însă continua să devină din ce în ce mai precară. În gospodăria lor, principala sursă de hrană deveniseră vreo cinci-șase capre, cu ai căror iezi mă jucam și eu, deseori, în iarba din livadă”, scria Bartolomeu Anania în ”Memorii”. După 10 ani de îndurat, Arghezi cedează însă și se arată dispus să colaboreze cu regimul. Este reabilitat în 1954. Prețul este însă cunoscut. Înălță osanale noului regim. Începe să apară din nou și în presă. ”1954 este anul reintegrării lui Arghezi, fapt vizibil nu numai prin înmulțirea prezențelor sale publicistice, ci și prin schimbarea registrului publicațiilor. De la ziare gata condamnate, „pătate” politic ca și el, și de la prezențe orale, reluate ulterior în publicații marginale, Arghezi revine încet-încet în paginile ziarelor și revistelor de prim-plan”, scrie în România Literară, în numărul 29 din anul 2011, criticul și scriitorul Răzvan Voncu. În schimbul osanalelor și a muncii de propagandă în favoare partidului, comuniștii îl recompensează pe Arghezii. Prietenul său Bartolomeu Anania vede cum, în doar 10 ani, situația poetului se schimbă, de la agonie la extaz, cel puțin din punct de vedere material. „La cererea lui, Guvernul îi pusese la dispoziție un spațios și splendid apartament la șosea – pe lângă mașină și șofer – iar el îmi injura la ureche guvernul, care «trăia numai din experiențe nefericite pe spinarea bieților cetățeni». Poetul făcuse concesiile totale, încasa bani foarte mulți și avea puternice și dramatice crize de conștiință; odată m-a luat de umeri și mi-a mărturisit, cu buza tremurândă, că-i vine să se sinucidă”, precizează Anania în ”Memorii”. Cu toate acestea, osanalele curg, la fel și beneficiile. În 1955 a fost ales Membru al Academiei Române, este declarat poet național și aniversarea de 85 de ani este transformată în sărbătoare națională. La moarte, este înmormântat cu onoruri naționale.

Inițiatorul romanului modern Camil Petrescu a fost și el unul dintre scriitorii români care nu au dorit să plece în exil. Pentru a supraviețui și mai ales în bune condiții a decis însă să fraternizeze cu regimul. Născut în 1894, la instaurarea regimului comunist Camil Petrescu era un scriitor consacrat, acel formator de opinie de care se temeau atât de mult tovarășii și pe care încercau să-l îngenuncheze. În 1930, Camil Petrescu publica „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, după care, în 1933, „Patul lui Procust”, două romane de succes și care revoluționaseră literatura română. Din cauza simpatiilor sale de dreapta, era cât pe ce să fie repudiat de regimul communist.

Acest lucru nu se petrece însă, deoarece Camil Petrescu colaborează cu socialiștii. Devine o părticică din mașina de propagandă. Scrie „Un om între oameni”, despre viața lui Nicolae Bălcescu, dar cu puternice tente ideologice comuniste. Nu apucă să-l termine, dar despre încercarea lui Camil Petrescu, criticul literar Ion Negoitescu, spune că este ”o întreprindere jalnică”. Pentru activitatea sa propagandistică în slujba noului regim, Camil Petrescu este recompensat cu un loc în Academia Română, dar și cu beneficii de ordin material. Nu apucă să se bucure foarte mult de noile beneficii. Moare în 1957.

La scurt timp după instalarea regimului comunist, organele statului au început un demers de ”epurare” a tot ceea ce însemna tipăritură, de la ziare și reviste, la imagini și cărți care, în opinia cenzorilor desemnați în acest sens, ar fi putut incita împotriva regimului, împotriva URSS. Potrivit unui articol publicat de Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, erau interzise și publicațiile care ar fi prezentat manifestări ale „dușmanului de clasă” și care popularizau actele artistice și științifice „imperialiste”.

Scriitorii contemporani care îndrăzneau să surprindă, în operele lor, realitatea politică și socială din România comunistă, dar și autori intrați în eternitate, ale căror scrieri nu rezonau cu doctrinele de partid. Cu toții au fost victimele comunismului, organele statului de la acea vreme îngrijindu-se ca toți autorii sau titlurile „periculoase” pentru sistem să fie scoase de pe raft sau să nici nu apuce să vadă lumina tiparului.

În acest sens, ”în 1954, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri din 23 februarie, Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor căpăta noi atribuții: exercitarea controlului asupra conținutului ziarelor, exercitarea controlului asupra conținutului cărților, exercitarea controlului asupra emisiunilor posturilor de radio, exercitarea controlului asupra filmelor și producțiilor teatrale, autorizarea importului și exportului tuturor materialelor ce intrau în sfera sa de control, organizarea de școli și cursuri pentru pregătirea cadrelor necesare instituției”, se precizează în documentul IICCMER.

De multe ori mă întreb, dacă nu ar fi fost atâta oportunism, trădări și crimie cum ar fi arătat țara noastră? Nu reușesc să mi-o imaginez astfel.

*Al.Florin Țene,
Cluj-Napoca, membru UZPR*

**INTERNETUL LUCRURILOR –
CÂND OBIECTELE DIN DOTAREA
NOASTRĂ DEVIN „TURNĂTORI”
TĂCUȚI**

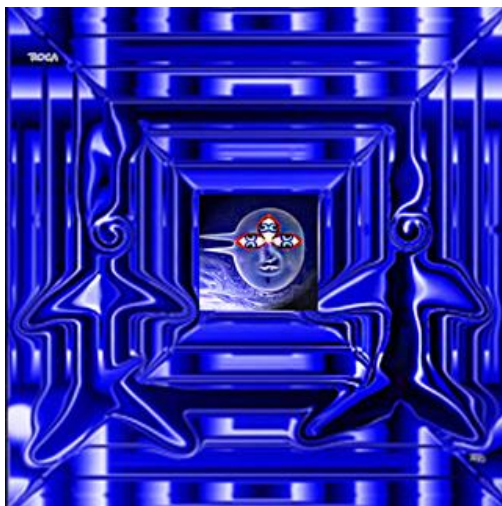
Nicolae GRIGORIE-LĂCRIȚA

„Astăzi, tehnologia nu mai este doar un instrument pe care îl folosim; ea a devenit un mediu care locuiește cu noi și care ne cunoaște mai bine decât ne cunoaștem noi înșine.”

(Yuval Noah Harari)

„Internetul Lucrurilor” (notat cu IoT) sună ca o promisiune a confortului total, dar pentru omul simplu, realitatea este mult mai tulburătoare.

Internetul Lucrurilor reprezintă, practic, „sistemul nervos” al supravegherii moderne. Obiectele devin „turnători” tăcuți în propria noastră casă. Imaginați-vă că fiecare obiect pe care îl dețineți – de la mașina de spălat și televizor, până la aspirator, frigider sau chiar becul din tavan – primește un „creier” (un cip cu software) și o „voce” (conexiunea la internet).

Aceste obiecte interconectate raportează totul către un sistem central. Practic, proprietatea privată a fiecăruia dintre noi devine o fereastră deschisă prin care companiile și sistemele de putere pot auzi și pot vedea viața în timp real. În acest „viitor de senzație”, anonimul dispare: fiecare mișcare,

Ce înseamnă asta în viața de zi cu zi?

Înseamnă că obiectele personale ale fiecăruia dintre noi nu mai sunt simple unelte inerte, ci devin observatori activi, devin „turnători” tăcuți în propria noastră casă. Aspiratorul „știe” harta exactă a casei, televizorul „aude” conversațiile din sufragerie și „vede” prin camerele integrate, iar frigiderul monitorizează ce și cât mâncați.

Toate aceste aparate colectează date despre obiceiurile cele mai intime ale fiecăruia dintre noi și, ceea ce este cu adevărat șocant, comunică între ele și cu servere aflate la mii de kilometri distanță, fără ca oamenii să apese vreun buton. Deci, aici vom ajunge: fiecare pas pe care îl facem spre o viață mai „modernă” este un pas pe care îl facem spre a dezvălui propria noastră intimitate, fără să vrem și fără să știm. Nu mai este vorba doar despre o mașină care se conduce singură, ci despre o rețea globală de miliarde de „ochi și urechi” digitale.

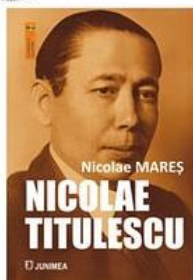
preferință sau interacțiune casnică devine o urmă digitală stocată într-o bază de date uriașă, transformând căminul, odinioară un refugiu al interiorității pure, într-un spațiu de supraveghere totală.

„În lumea Internetului Lucrurilor, experiența umană a devenit doar o materie primă pe care mașinile o fură pentru a prezice și a ne controla viitorul.” (Shoshana Zuboff)

Nicolae GRIGORIE-LĂCRIȚA
Craiova, 17 aprilie 2026

Fundația Europeană Titulescu
Lansarea volumului „Nicolae Titulescu. Editura: Junimea 2025”

Eveniment organizat cu sprijinul
 GRUP PRIMACONS

Invitați speciali:

Prof.univ. Dr Ioan SCURTU

Dr Ion CONSTANTIN

Dr Nicolae MAREȘ

Moderator:
Prof.univ. Dr. Adrian NĂSTASE
Președintele FET

Casa Titulescu. 13 mai 2026.
ora 16:30

» CARTE EVENIMENT:
a 95 de ani de la dubla alegere a lui Nicolae Titulescu în fruntea Societății Naționale
Geneva, 1930, 1931
În Cristofor Columb al ordinii politice a «Noului Continent» Etena Văcărescu

În eminent autor: Dr Nicolae MAREȘ (n. 1938).
Diplomat de carieră, scriitor și publicist. A trecut prin concurs toate gradele diplomatice – de la atașat la ministru plenipotențiar. A debutat în presă, în 1966, la București și Varșovia.
A fost primul director al Bibliotecii Române de la Paris și șeful Misiunii diplomatice la Skopje, directorul Direcției României din Afara Granițelor din MAE (1991-1994). Misiuni la Varșovia.
A publicat în presa culturală românească și străină peste 2 000 de studii, eseuri, traduceri din literatura polonă și universală. A semnat peste 130 de cărți din domeniul istoric, diplomatic, social, literar și spiritual.
Pentru volumul *Sfântul Ioan Paul cel Mare, Papa Francisc i-a decernat, în 2015, ordinul Pro Ecclesia et Pontifice* – devenind singura persoană din spațiul ortodox deținătoare a acestei înalte distincții pontificale.

RECOMANDĂRI

RECENZIE DE CARTE „Cuvinte cu parfum de levănțică” Mihaela CD

Despre bine-cunoscutul poet Mircea Dorin Istrate s-a scris mult și încă se va mai scrie, valoroasa și vasta sa opera literară fiind **un adevărat îndreptar lirico-etnologic** pentru tinerii de acum dar și pentru generațiile viitoare. Domnia sa a publicat peste 30 de volume și a scris peste 4000 de poezii, colaborând la numeroase reviste și lucrări colective. Numele domniei sale va rămâne inscripționat cu litere de aur în Istoria literaturii române drept „**Voievodul poeziei ardelenе**” așa cum l-a numit critica literară contemporană pe Mircea Dorin Istrate, recunoscând în opera sa o fidelitate aparte față de valorile tradiționale și spirituale ale spațiului românesc.

În anul editorial 2025, poetul a publicat mai multe volume la Editura Tipomur, între care și „**Cuvinte cu parfum de levănțică**”, confirmând o impresionantă vitalitate creatoare.

Dacă în alte volume accentul se pune strict pe o cultivare acerbă, aproape organică a filonului identitar, patriotic sau spiritual, **aici vom întâlni o înrâurire de vibrații, între trecutul istoric, și trecutul recent pe plaiul strămoșesc, amintind de datinile și obiceiurile copilăriei, de iubirea din tinerețe, oferindu-ne o lirică luminoasă dar flambantă, cu o tonalitate oscilantă când aprinsă, patriotică sau reproșatoare, când blândă și calmă căpătând pe alocuri o suavitate aparte, asemenea parfumului discret de levănțică ce persistă peste timp.**

Volumul „**Cuvinte cu parfum de levănțică**” al poetului Mircea Dorin Istrate, se deschide asemeni unei grădini de suflet multicolore în care **nuanțe ale istoriei, ale valorilor morale și ale iubirii de neam și țară, se împletesc cu suavele culori ale memoriei tinereții și cu frumusețea**

fragedă și vie a rostirii poetice într-o simfonie de trăiri și alternanțe vibraționale diverse.

Dacă analizăm titlul acestui volum, observăm că autorul ne sugerează oarecum dimensiunea senzorială și afectivă a poeziei sale, **Levănțica semnificând vechimea, liniștea, purificarea și vindecarea sufletului.** Această floare Lavanda sau Levănțica cum frumos i se mai spune pe la noi, este o plată cu flori de culoare violet, originară din zona Mediteraneeană, Orientul Mijlociu și India, cu o istorie ce datează de peste 2500 de ani. În antichitate, Lavanda fiind considerată o plantă sfântă era folosită pentru a reîmprospăta și parfuma ușor hainele și părul într-un gest de binecuvântare. În zilele noastre, floarea și uleiul de levănțică sunt folosite pentru a face medicamente, decorațiuni și produse cosmetice diverse. Lavanda este apreciată pentru efectul său calmant, liniștitor și purificator fiind utilizată frecvent pentru stările de neliniște, insomnie, depresie sau durere. Levănțica este folosită pentru a înmiresma săpunurile, produsele cosmetice și menajere sau chiar parfumurile.

Pentru poetul Mircea Dorin Istrate, „parfumul de levănțică” **reprezintă mireasma divină, sfințenia timpului trecut și legătura cu străvechiul invitându-ne la reîntoarcere spre frumusețea simplă, spre emoțiile autentice.** „Așa, el, neamul nostru, rămâie românesc / Cu rădăcini înfipte adânc, în strămoșesc / Și-om fi în fața lumii vecie stătători / Aici, pe huma noastră, la nimănuși datori” (*A noastră străvechime*)

Pe de altă parte, trăind într-o epocă dominată de grabă și înstrăinare cartea „**Cuvinte cu parfum de levănțică**” poate fi privită ca un **adevărat exercițiu de reconectare la demnitate și onoare, la valorile morale de altă-dată.** „Acuma când trăim cu toții în aste vremi ce mi-s nebune/De nu ne-ntoarcem la ce fost-a orânduială între noi/El satul nostru va

ajunge, un sat cu oameni triști și goi”
(*Cronicarii de vremi bătrâne*)

Trecutul și istoria sunt temele omniprezente ale cărții, teme care îl preocupă pe poet, întâlnindu-le în versuri cu semnificații profunde într-o încercare de redeșteptare a memoriei colective și a filonului străbun, în poezii precum: *Jelindu-l pe Ștefan la Putna*, „La Rovine” sau „Să nu uităm trecutul”: „Un Deceneu ca preot, cel știutor de toate/ Apoi un Burebista, cel rege înțelept/ Ce pentru cei de-atuncea a fost și bun și drept / Și-apoi cea străvechime, cu Decebal vitezul / Încheie ceea vreme ce fostu-mi-a de aur” (*Să nu uităm trecutul*)

O altă tematică importantă a poeziei lui Mircea Dorin Istrate este **tematica timpului care se scurge atât de neiertător în clepsidra vieții**: „Clepsidra vieții noastre îmi stă mereu întoarsă/Din prima zi în care, noi încă ne-am născut/ Nisipul ei de clipe, ce-n picuri se revarsă/ Din ăst prezent nevolnic, făcându-se trecut” (*Clepsidra vieții noastre*)

Observăm aici construcții inedite alcătuite atent pe care le folosește poetul pentru a defini trecerea timpului: „S-au făcut pe rând clipite precum valurile mării/Ce-au pierit în clipocire pe un țărm stâncos întins/ Într-un bob de strălumină, ca-n clipita unui vis” (*Duse clipe în vecie*) **Limbajul poetic este limpede și melodios, iar metaforele sunt construite cu rafinament și naturalețe. Poetul posedă acel rar echilibru între simplitate și profunzime. Frumusețea vine tocmai din sinceritatea rostirii și din capacitatea autorului de a transforma trăirea cotidiană într-o experiență spirituală.**

Registrul amintirilor deschide un spațiu de rai interior, unde fiecare poem respiră lumină și bucurie pe ogorul copilariei, în poiana cu lăcrămioare sau în deal pe coastă, la stână. Poetul invită cititorii să pășească în „*Veri cu gust de rai ceresc*”, unde îi întreabă, „*Mai țineți minte?*” adulmecând „*Mirosuri vechi*” și concluzionând „*Pe lume nu-s mirosuri ca acasă*”

În registrul amintirilor din tinerețe se înscriu și versurile de iubire, unde regăsim o poezie spectaculoasă, caldă, confesivă cu rezonanțe interioare profunde. Versurile sale au fluiditate muzicală și o noblețe afectivă rar întâlnită în lirica contemporană. „Când tu erai icoană sfântă/Iar eu păcatul întinat / Cerșind în rugă neîntreruptă / Iertări, pe încă ce n-am dat / Când nopți sub bolte înstelate / Ardeam în focuri de divin/Și-n jurăminte preacurate / Croiam speranțe și destin” (*A fost cândva, odată*).

În țesătura de cuvinte parfumate a volumul „Cuvinte cu parfum de levănțică” vom întâlni și fibra spirituală, acea legătura sacră cu divinul, în poezii cu valoare moral-creștină precum: „*Doamne cum se schimbă lumea*”, „*Neîmplinită încă vrere*” sau „*Doamne cât de rău ajuns-am*” versuri în care cititorul asistă la un dialog sincer cu Dumnezeu. Prin adresarea directă „Doamne” poetul nu caută intermediari ci își cere iertare și dorește îndurare de la bunul Dumnezeu pentru toate păcatele oamenilor nu doar pentru sine considerându-se parte din comunitatea cea vinovată în care trăiește și asumându-și într-un gest de pocăință și umilință greșelile celorlalți pe care de altfel le reclamă: „N-ajutăm pe cel săracul, nevoit și vai de el/ Suntem Iude trădătoare, mai mișei ca cel mișel” (*Doamne cum se schimbă lumea*).

Într-o vibrație de versuri de impact pline de resentimente și tristețe Mircea Dorin Istrate **încondeiază iscusit nemulțumirea față de vremurile deocheate și strâmbe pe care le trăim, în care scara valorilor a fost inversată.** „Nebună-i lumea noi mereu vom merge împreună/Ne-a tulburat parcă mereu, ne trage după ea de mână/ Suntem o turmă dezlânată, mereu cu capul în pământ/Și-n noi de-amu nu licărește o boabă de ceva ce-i sfânt (...) Ca racul îndărăt noi mergem, orbecăind prin neștiut/Atâta am învățat din viață, atâta numai am putut/Mai mult noi stăm pe loc de-o vreme, decât un pas

**Înaintăm/Urâm, trădăm, furăm din toate
în draci ne văităm (...)** Dă Doamne rău
cât poate duce acest popor de
troglodiți/Ce a uitat sfânta cărare și se
închină la alți sfinți/ La ban putere și
avere robind în ani în țări străine/
Uitând în țara lor să steie, muncind pe
brânci și-n vrednicie'' (Doamne cât de rău
ajuns-am).

Chiar dacă lumea în care trăim nu este cea
ideală și poetul își exprimă profunda-i
măhnire, totuși acesta nu încetează să spere
„Că anul ce-o să vină aduce-o îmbunare/Ne
vom iubi ca frații uitând de neagra ură''
(*Se-apropie Crăciunul*) și își continuă cu
sfințenie rolul de dascăl prin poezie,
oferind imagini unice ale vremurilor de-
altădată despre datini și tradiții. Ia
românească are valoare de simbol este
„Frumoasă Cosânzeană din basmul
românesc'' deci „Purtați-o cu mândrie, că
ea-i o nestemată'' (Frumoasă Cosânzeană).

Remarcăm în poeziile distinsului poet
Mircea Dorin Istrate **o originalitate ce-și
compune sigiliul amprenteii sale unice
din împletirea limbajului neaș
ardelenesc cu inflexiuni arhaice ale
specificului local, cu formatarea
versurilor prin folosirea inversiunii
verbului „Ce de-o vreme tot vroiva
împlinească-șile toate/Câtă inima îi cere,
zi de zi, noapte de noapte''; „Fost-a vis
acum sunt sigur, vrerea mea din timpul
noptii/ Întristatu-m-am de-acuma, iar
trăim sub vrerea sortii'' etc**

Versuri de înaltă vibrație, „Eminescului
cinstire'', întâlnim în poezii precum:
„Lăcrimată geana mea se-nchide'', Sfânt
îndemn'', „Regret profund'', „Tu ne-ai fost
tot și toate'', în care poetul Mircea Dorin
Istrate îi aduce „veșnică cinstire''
Luceafărului poeziei românești: „Tu ai fost
cuvânt de geniu, tănuită-nfiorare /
Demiurg prin căi celeste într-o clipă de
visare/ Cronicar la vremi trecute cu istorie
măreață'' (Tu ne-ai fost tot și toate)

Poetul își amintește cu drag de Crăciunul
de altădată, sărbătoarea sfântă a familiei,

care i-a rămas întipărită în memoria
sufletului redând-o în poezii precum:
„Miroase totul a Crăciun'' „Cum aş dori să
fie'', „Așteptând Sfântul Crăciun'', „Unde-
mi ești copilărie? „Cina de Crăciun'',
Întristatul meu Crăciun'' , „În vremi de
altădată'' sau „Urare de suflet''

Prin opera sa, Mircea Dorin Istrate **își
exprimă iubirea pentru oameni, neam și
glie, Domnia sa, dorind să trezească
nevoia omului de a-și păstra sufletul
curat într-o lume tot mai desacralizată.
De aceea poetul Mircea Dorin Istrate
vorbește despre frumusețea vremilor
trecute, a lucrurilor simple și despre
emoția autentică pe care o pot simți doar
cei buni, cu sufletul curat.**

Privit dintr-o **perspectivă filozofică,**
volumul „Cuvinte cu parfum de levănțică''
ne propune o meditație subtilă asupra
fragilității existenței noastre pe pământ
și asupra rolului memoriei afective.
Poetul ne sugerează că omul nu poate
supraviețui spiritual fără frumusețe, fără
rădăcini și fără capacitatea de a mai
simți profund. Mircea Dorin Istrate
readuce în centrul poeziei românești
contemporane emoția pură, aproape
uitată, „cuvintele'' sale fiind adevărate
forme de vindecare interioară.

Această carte este o experiență afectivă
care ne trece prin timpul istoriei al
copilăriei, trezind sentimente și emoții
adormite-n gând. Ea trebuie citită lent, în
tihnă, la gura sobei, asemeni unei scrisori
vechi păstrate între file de timp.

Mircea Dorin Istrate reușește cu mult talent
și dăruire să transforme poezia într-un
spațiu al reconcilierii interioare, unde
frumusețea versurilor sale inedite este
respirație firească a sufletului.

Prin „Cuvinte cu parfum de levănțică'',
poetul demonstrează încă o dată că
**adevărata literatură nu are nevoie de
artificii pentru a emoționa. Ea are nevoie
doar de sinceritate, sensibilitate și har.
Iar Mircea Dorin Istrate posedă din plin
această rară putere de a transforma**

cuvântul într-o floare a memoriei și a sufletului.

Mihaela CD
TWUC, LSR WPAC - Aprilie 2026

MOȘIA MEA

*De-mi da-vei Doamne, lumea toată, s-o
fac cum vreau și cum socot,
Apoi, de-atâta măreție, pe mine chiar mă
doare-n cot,
Că prea e multă în largime și lungă e la
nesfârșit
Și-apoi eu ce să fac cu-atâta, când voi
avea-oi de-ngrădit?*

*De vrei să-mi dai cât am dorință, apoi ți-oi
cere atâta:*

*Dă-mi Doamne CRÂNGUL, VALEA
toată, chiar dacă e o mai nimica,
IZVORUL ceta de sub Dâlmă, cu apă-i
rece, răcoroasă,
CĂRĂRILE de sub pădure cu mura dulce,
negricioasă,*

*FRĂGUȚELE din iarba moale și-un braț
întreg de COLILIE,
POMIȘTEA POPII, plină toată cu ce pe-
acolo o să fie,
MELINI toți din țințirimul cel liniștit și
răcoros,
Cu MOȘII și STRĂMOȘII care, îmi stau
în locul cel umbros.*

*Mă fă apoi un COPILANDRU și dă-mi
VECIA s-o trăiesc,
Dar pune-mă lâng-o codană, cu ea
alătura să cresc,
Apoi de noi Tu uită Doamne, pân' la
sfârșitul care-l știi,
Fă-ne o clipă nesfârșită, cât mi se torc pe
rând vecii.*

*În rest, cât a rămas din lume, Tu Doamne
dă-l la cine vrei,
Să-și facă mare-mpărăție de humă rece și
de stei,*

*Numai pe mini' mă lașe-n pace, până ce
eu l-oi căuta,
Dar și atunci, Iubite Doamne, eu voi
vorbi, cu Dumneata.*

*

*E mult ce-ți cer? e o nimica pe care Tu o
poți a face
Pocnind din degete-ntr-o clipă, și mai apoi
te las pace,
De nu vei vrea, să știi că încă eu am să-mi
iau ce îmi doresc,
Din amintiri și-ntr-o visare, în cela Rai,
mă fericesc.*

Mircea Dorin Istrate

Proiect de insignă (CM) dedicată

EROILOR BIHORENI

– de ziua lor după 110 ani de la Marele
Război al Întregirii

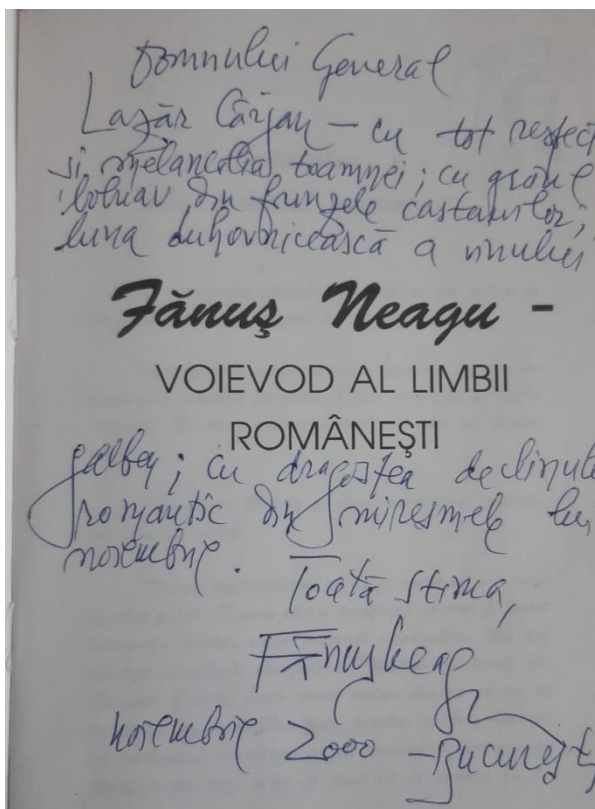
-21 mai 2026-

**FĂNUȘ NEAGU, UN
MAGICIAN AL METAFOREI**
Lazar Cârjan

Fănuș Neagu (Ștefan Vasile Neagu) , născut la data de 5 aprilie 1932 în Grădiștea, Brăila, decedat la 24 mai 2011 în București, a fost , ca să-l citez pe Mircea Micu, cel mai bun prieten al lui, „*lebăda neagră a prozei române*”, „*frumosul nebun al marilor metafore*”, o raritate absolută și neprețuită în peisajul tumultuos al literaturii române. Iată câteva perle:

„*Limba română este actul meu de naștere, eu sunt ființă sub măslinul ei, care rodește*

de două mii de ani, dreptul meu e să-i țin dealul verde și bătut de soare și să stau în genunchi sub ploaia cântecelor ce țâșnesc din ea”.

„*Printr-o muncă de rob eu caut cuvintele, le urmăresc și le găsesc, le hăituiesc și le șlefuiesc cu migală și le apropii până îmi cântă mie în ureche. Dacă nu-mi cântă înseamnă că totul este prost.”*

Nu știu când și cum l-am cunoscut pe acest magician - pe stadion, în librării ori în vreo vinărie cu licori dumnezeiești, oricum nu prin intermediul lui Mircea Micu. Mă consider un om norocos că am trăit momente unice în preajma lui.

Odată m-a invitat la un magazin de vinuri din Bulevardul Unirii, nu departe de Parlament, după care am aterizat la câteva sute de metri în biroul proprietarului, din câte am înțeles profesor universitar specializat în enologie. Acolo l-am urmărit *live*, preț de câteva ceasuri, cum aducea elogiile frumuseții feminine, încât tânăra ospătăriță improvizată era în al noulea cer. Scriitorul săruta vinul, îl sorbea puțin câte puțin, cu năduful celui avertizat de satrapii unui esculap nemilos.

În 26 februarie 2005, la Craiova, m-a invitat în salonul *lui* din hotelul „Jiul”, se

mândrea că proprietarul i-a scris numele pe ușa: „Nu mai sunt fitecine, sunt și eu barosan, domnule general !” L-am omagiat împreună cu eminoscologul Nicolae Georgescu și soția sa, doamna Doina Rizea, precum și cu poetul sârb Adam Puslojic (1943-2022), cel care a fost prieten apropiat al lui Nichita

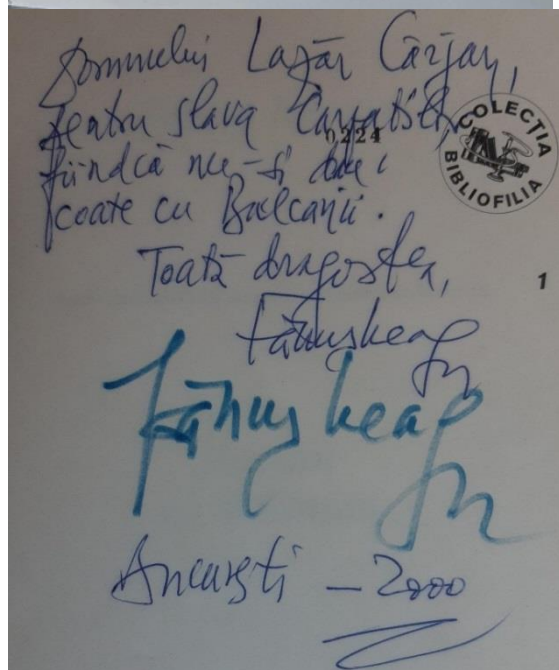
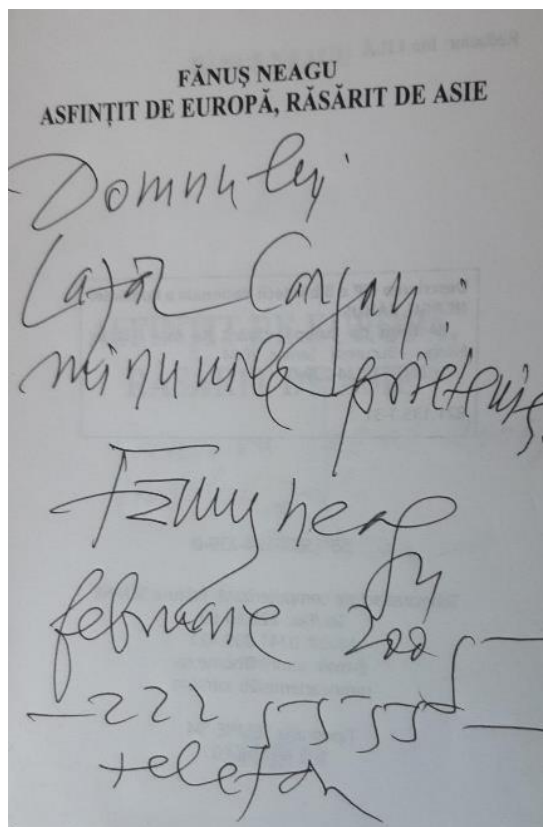
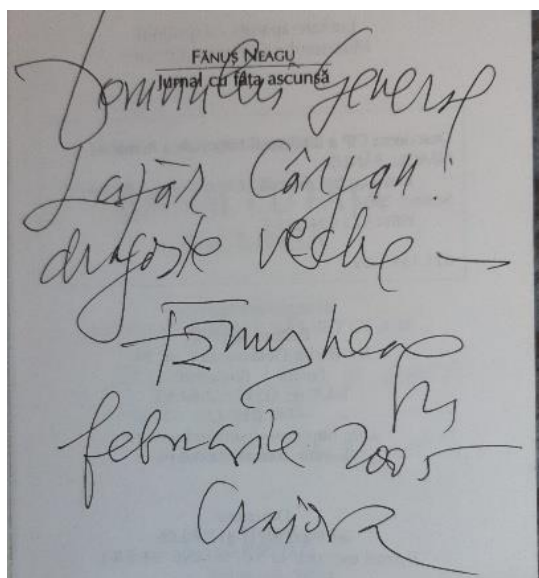
Stănescu. Cineva a făcut poze, n-au ieșit prea clare, dar mă mândresc cu ele.

„Domnului general Lazăr Cârjan, dragoste veche. Fănuș Neagu februarie 2005 Craiova”

„Domnului Lazăr Cârjan, minunile prieteniei. Fănuș Neagu februarie 2005 – 2225555 – telefon”

De cele mai multe ori ne-am întâlnit la Centrul Cultural al Ministerului de Interne, când se lansau cărți sau se organizau expoziții de pictură: totdeauna bonom și jovial, cu torente de metafore care-i țâșneau direct din inimă. Îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a învrednicit să fiu în grațiile lui.

„Domnului Lazăr Cârjan, pentru slava Carpaților fiindcă nu-și dau coate cu Balcanii. Toată dragostea, Fănuș Neagu București 2000”. O dedicație în stilul lui inconfundabil, pe o carte frumoasă,

„Pierdut în Balcania”, Colecția Bibliofilia îngrijită de Grigore Traian Pop.

„Domnului general Lazăr Cârjan, cu onoare-i declar: prietenie și iar prietenie. Fănuș Neagu Buc. Aprilie 2001”

Ultima dedicație o am pe cartea „**Punți prăbușite**”: „*Domnului General Lazăr Cârjan – întru bucurii apriline. Îmbrățișări, Fănuș Neagu Buc. Aprilie 2002*”

De la anticarul meu Mihai Handoca am procurat două cărți cu dedicații pentru Dan Deșliu: „*Lui Dan Deșliu, toată primăvara de-afară și toate miierile din ea, Fănuș Neagu, Buc. Martie 1971*”.

„*Lui Dan Deșliu – de acum și până-n ultima toamnă (dincolo de anul 2000) să dea dumnezeu (sic!) să ne cadă pe frunte și-n sânge vinul pe care-l visăm. Fănuș Neagu 11 aprilie 1977*”.

De asemenea, am reușit să salvez trei cereri către Comitetul Fondului Literar, pe care am vrut să i le fac cadou:

„*Păstrează-le, domnule general, poate faci un ban pe ele când n-oi mai fi, să-ți cumperi un vin ca lumea.*”

- cerere din 6 august 1958 pentru un împrumut de 500 lei pentru „satisfacerea unor greutateți familiare”, neaprobată;
 - cerere din 7 iulie 1959, avans pentru documentare pentru „un reportaj, pentru rev. «Luceafărul». Deplasare în reg. București raion Giurgiu. Deplasare de 5 zile.”, pentru care i s-a aprobat suma de 240 lei;

- avans pentru documentare în sumă de 600 lei: „documentare jud. Vrancea. Plec cu mașina ziarului MILCOVUL”.

FĂNUȘ NEAGU
PUNȚI PRĂBUȘITE
Domnului General
Lazăr Cârjan - întru
bucuri apriline.
Îmbrățișări,
Fănuș Neagu
Buc. aprilie 2002

FĂNUȘ NEAGU
AMANTUL MARI DOAMNE DRACULA
Domnului General
Lazăr Cârjan, cu
onoare-i de că: prieten
și în prezență
Fănuș Neagu
Buc. Martie 1971
AVERTISMENT
Pe această carte este scrisul. Trebuie să
fiți foarte atenți să nu scrieți pe ea.
Buc. aprilie 2002

FĂNUȘ NEAGU
ECHIPA DE ZGOMOTE
pînă în două părți
Lui dan Dan Deșliu,
toată primăvara
de-afară și toate
miierile din ea,
Fănuș Neagu
Buc. Martie 1977
EDITURA CARTEA ROMÂNESCĂ

Document with stamp and handwritten text.

Recomandare
Lui domnului Fănuș Neagu
recomand cu deosebită căldură
pe poetul Valeriu Bucuroiu
să fie primit membru al
Uniunii Scriitorilor. E un
lucru binecunoscut tuturor
că Valeriu Bucuroiu e un poet
de frumusețe și un poet
cruțat cu miere în poezii;
să facă parte din antena
Fănuș Neagu
Buc. aprilie 1977

Încă un document: „*Recomandare Subsemnatul Fănuș Neagu recomand cu deosebită căldură pe poetul Valeriu Bucuroiu spre a fi primit membru al Uniunii Scriitorilor. E un lucru binecunoscut tuturor că Valeriu Bucuroiu e un poet de frumusețe ținută – și de aceea consider că merită cu prisosință să facă parte din rândurile U.S. Fănuș Neagu Buc., aprilie 1976*”.

În încheiere, ca să-l parafrzez, cu onoare-i declar magicianului Fănuș Neagu: ziua ta de naștere, 5 aprilie, va fi sărbătorită în familia mea în fiecare an cât timp ne va binecuvânta bunul Dumnezeu! Și când ne vor strâmtora vremurile, nu voi uita sfatul tău pentru a procura un vin de viță veche cu semnăturile tale.

**General maior, prof. univ. Dr.
Lazăr Cârjan,
11 Maie 2026, Oradea**

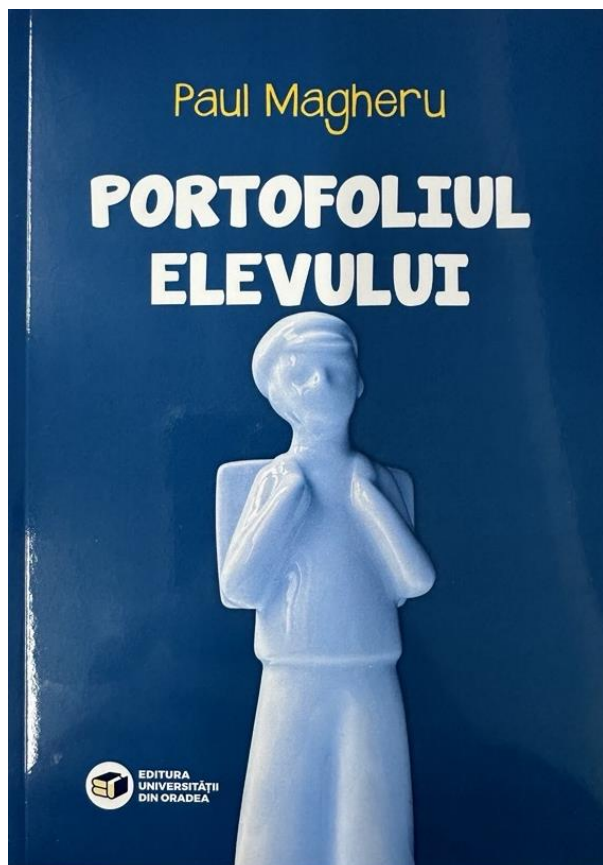

**PAUL MAGHERU,
PORTOFOLIUL ELEVULUI
(Recenzie)**

Mariana Dvorszik

Recent a apărut la Editura Universității din Oradea cartea prof. univ. dr. Paul Magheru, *Portofoliul elevului*, publicată în condiții grafice și poligrafice excepționale la Tipografia Book Expert Oradea. Cartea este dedicată elevilor, profesorilor, părinților, tuturor celor care prețuiesc mai mult portofoliul cultural decât cel cu bani.

Lucrarea se structurează în șapte capitole și tratează probleme mai delicate, dificile din programele și manualele școlare. Capitolul I, Matematica-un exercițiu greu, consideră matematica și nu filozofia, mama tuturor științelor, de care depinde însușirea ulterioară a tuturor cunoștințelor.

Capitolul al II-lea, explică pe înțelesul copiilor ce sunt curentele literare, pentru ca în capitolul III să se prezinte detaliat curentul modernist. Capitolul IV subliniază importanța etimologiilor în cunoaștere și drept consecință necesitatea unor cunoștințe minime de latină și greacă. Capitolele următoare, V și VI, prezintă stilistica drept disciplină autonomă și sunt explicate pe scurt cu exemple corespunzătoare principalele figuri de stil, inclusiv compoziția în literatură. Ultimul capitol, al VII-lea, este rezervat Semioticii, știința generală a semnelor și unor probleme de lexicologie și vocabular (câmpurile semantice, familia de cuvinte, sinonime, omonime, antonime, paronime etc.)

Unii cititori ar putea fi supărați că li se afectează orele de meditații, fiindcă această carte ține locul oricărui profesor, oricât de experimentat ar fi, cu avantajul că *scripta manent*, scrisul rămâne, nu dispare niciodată. Portofelul elevului intervine ca un instrument de lucru, un dosar cu materiale pe diferite obiecte de învățământ,

necesar și util în procesul de însușire ordonată, sistematică și trainică a cunoștințelor.

Prof. dr. Mariana Dvorzisk

**TUNELUL TIMPULUI”
DIN MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR
Cristina NĂLBITORU**

Complexul Muzeal al Țării Crișurilor se află în cochetul municipiu Oradea din județul Bihor. Acesta cuprinde mai multe secții: de arheologie, istorie, etnografie, artă, științele naturii etc. La etajul al II-lea se află secțiunea „Științele Naturii” unde se poate vizita „Tunelul timpului” care cuprinde panouri cu imagini din timpurile preistorice.

La intrarea în „tunel” găsim câteva informații prețioase despre ceea ce vom vedea vizitând acest colț al istoriei omenirii: *„Tunelul timpului marchează cele mai semnificative evenimente din istoria geologică a Pământului. «Călătoria în timp» este documentată prin roci, fosile autentice și reconstituiri de paleomedi, care surprind apariția principalelor grupe de viețuitoare, diversificarea acestora, precum și momentele de dispariții începând din Precambrian până în Holocen. Coridorul 1 este destinat pentru Precambrian (bandă roșie), Paleozoic (bandă verde) și Mezozoic (bandă albastră), iar Coridorul 2 cuprinde Neozoicul (bandă galbenă). Cifrele transversale marchează limitele dintre cele mai importante ere și perioadele geologice (ani)”*.

Peroada Precambrianul ține de la apariția planetei Pământ, în urmă cu 4,5 miliarde de ani și până la 541 de milioane de ani. La început atmosfera planetei era lipsită de oxigen. După apariția hidrosferei, primele organisme au apărut în urmă cu 3,5 miliarde de ani în mări, care, treptat au „îmbogățit atmosfera cu oxigen”. Într-o

perioadă lungă de timp apar și organisme mai complexe. Fauna în mări se dezvoltă, dar acele „organisme” nu aveau schelet.

În a doua perioadă numită Cambrianul „are loc o explozie a vieții în oceane datorită nivelului mai ridicat al oxigenului dizolvat.” Astfel apar primele organisme cu schelet. În Devonian încep să apară primii pești și chiar corali. Apar și primele vertebrate, iar terestru apar primele plante și insecte fără aripă. Formele de viață oceanice și terestre încep să evolueze într-un ritm accelerat și diversificat.

Urmează Triasicul, evoluția vieții pe planetă continuă, iar către sfârșitul acestei perioade apar „dinozaurii, pterozaurii, crocodilii și mamiferele”.

Următoarele etape sunt: Jurasicul inferior, Jurasicul superior, Cretacicul inferior, Cretacicul superior. Extincția de la sfârșitul Cretacicului când dispar 60-70% din speciile marine și 15% din cele terestre, și acest lucru se datorează din coliziunea unui meteorit imens cu pământul, printre animalele dispărute fiind dinozaurii și reptilele zburătoare.

În călătoria mea prin acest tunel al timpului ajung la „Paleogenul” care reprezintă o

perioadă geologică cheie la începutul erei Cenozoice (66 - 23.03 milioane de ani în urmă), ce a urmat după extincția dinozaurilor, marcând o perioadă de diversificare rapidă a mamiferelor care au ocupat nișele ecologice eliberate, de la forme mici la animale mari și variate, împărțită în epocile Paleocen, Eocen și Oligocen.

Miocenul mediu și superior sunt diviziuni ale Erei Neogene, marcate de schimbări climatice și geologice majore, cu Miocenul mediu (aprox. 16-14 Ma) având o climă tropicală intensă, urmată de răcire, iar Miocenul superior (aprox. 11-5 Ma) fiind caracterizat de o climă ce începe să semene cu cea actuală, glaciațiuni, regresivitatea.

Miocenul mediu, Miocenul superior „Clima caldă și umedă, cu precipitații abundente, a favorizat apariția unor grupe de amfibieni din Asia (...). Vegetația mlăștinoasă era dominată de asociații de arini, arțari și ulmi. Vegetația de tip savană, cu multiple surse de apă, atrage o faună tipică cu proboscidieni bunodonți, rinoceri, castori și primat (...). În pontian apar noi forme de proboscidieni (...), cai tridactili și primat”.

Primatele sunt un ordin de mamifere care include maimuțele, lepurii, lorisii, tarsierii, lemuri și oamenii, caracterizate prin creier mare, vedere binoculară, degete opozabile, comportament social complex și o dietă predominant omnivoră, fiind adaptate adesea vieții arboricole, dar incluzând și specii terestre, majoritatea având o rată mare de gestație, de obicei un singur pui. Ele au apărut în urmă cu 55-85 milioane de ani. Pliocenul și Pleistocenul sunt caracterizate prin „perioade glaciare, separate de perioade interglaciare”.

Apoi trecem la perioada de 2.580 de milioane de ani, la Holocen „În Holocen are loc încălzirea generală a climei după sfârșitul ultimei glaciațiuni, calotele glaciare s-au retras în apropierea polilor, ceea ce a contribuit esențial la răspândirea omului”.

Holocenul este epoca geologică actuală, a doua parte a Perioadei Cuaternare, începută acum aproximativ 11.650 de ani, după ultima glaciațiune. Este definită de clima caldă și stabilă, retragerea ghețarilor și apariția și dezvoltarea rapidă a civilizației umane, incluzând revoluția neolitică, istoria scrisă și urbanizarea. Erau în apă și s-au găsit în zona Oradea părți din reptile mari, preistorice, cam la 40 km de la țărm, în mare. Pe atunci actualele ținuturi bihorene se aflau sub mare.

În muzeu se găsesc și plante pietrificate. Au fost găsite fosile de dinozaur pitic, în bauxita, ca vertebre, solzi etc. Din ce s-a descoperit în zonă prin săpături arheologice au reconstituit acele schelete, multe din aceste rămășițe au fost descoperite la Mina Cornet.

De asemenea s-au găsit scoici destul de mari și chiar și o balenă care a fost reconstituită, iar într-o vitrină se găsesc expuse rămășițele unui delfin preistoric.

Când s-a construit spitalul județean din Oradea 1979, au fost găsiți colți de mamut care sunt expuși în acest muzeu alături de mandibula mamutului de tip cald, iar pe

partea opusă sunt expuse fosilele unui mamut de timp rece.

Înainte Europa era un fel de arhipelag, era acoperită mai mult de mări. Prin săpăturile arheologice din Bihor, inclusiv în Apuseni la Peștera Urșilor, au fost descoperite resturi de Capra ibex sau capra alpină. Azi ea trăiește în Alpi. La finalul expoziției am avut parte de o surpriză! O peșteră amenajată, cu stalactite și stalagmite, practic reconstituirea, dar la scară mai mică, a unui fragment din Peștera Urșilor, inclusiv cu un schelet de urs.

(Documentația este după inscripțiile afișate și explicațiile oferite de doamna muzeograf din această secție)

**Cristina NĂLBITORU
Oradea, martie 2026**

PREFAȚĂ PENTRU VOLUMUL DE POEZII „FANTEZIA ÎN VERSURI”

Mirela Silaghi

Cartea pe care o țineți în mâini este rodul unui proiect născut din dorința de a oferi copiilor un spațiu în care imaginația să se poată transforma în cuvinte, iar cuvintele în emoții. Concursul „Fantezia în Versuri” a fost creat din credința că fiecare copil poartă în sine o lume poetică, uneori tăcută, alteori exuberantă, dar întotdeauna autentică.

Motivația acestui concurs a fost simplă și profundă: să încurajăm elevii să descopere frumusețea limbajului, să își exprime gândurile cu sinceritate și să își lase creativitatea să zboare liber. Răspunsul copiilor a fost impresionant. Poeziile lor au venit ca niște ferestre deschise spre universuri personale, pline de sensibilitate, umor, curiozitate și visare.

Ecoul concursului în rândul elevilor a fost unul vibrant. Mulți dintre ei au descoperit pentru prima dată bucuria de a scrie poezie, alții au prins curaj să își arate creațiile, iar unii au simțit că, în sfârșit, cineva le ascultă vocea interioară. Atmosfera creată în jurul proiectului a fost una de entuziasm și

solidaritate, transformând competiția într-o experiență colectivă de învățare și inspirație.

Profesorii au privit cu încântare implicarea elevilor, observând cum exercițiul poetic le-a stimulat vocabularul, imaginația și încrederea în sine. Părinții, la rândul lor, au susținut cu emoție fiecare vers, mândri de sensibilitatea și originalitatea copiilor lor. Această colaborare între școală, familie și comunitate a fost un element esențial în reușita proiectului. La buna desfășurare a concursului au contribuit organizarea atentă, implicarea cadrelor didactice, sprijinul voluntarilor și dorința sinceră a tuturor de a crea un eveniment în care copiii să se simtă apreciați. Toate aceste elemente au făcut posibilă apariția acestui volum, o colecție de voci tinere care merită ascultate.

Prof. Mirela Silaghi

Profesor: Loredana Gabor

În zori de martie, soarele-apare,
Mângâie blând chipul tău iubitor,

Mama, e ziua ce-ți dă sărbătoare,
Cu flori și gânduri din sufletul lor.
Ești raza ce-n suflet luminează îmi pune,
Ca steaua ce arde pe cerul senin,
Cu vocea ta blândă, cu palmele bune,
Ai fost și rămâi al meu înger divin.
Din lacrimi și zâmbet, iubire ai țesut,

OMAGIU PENTRU MAMA
Mara Bocioac
*Colegiul Național „Onisifor Ghibu”
Oradea, Clasa a V-a D*

Mi-ai dat aripi largi să pot să visez,
Prin tine în lume curaj am avut,
Cu tine în inimă pot să creez.
E ziua în care îți spun fără teamă,
Că tot ce sunt azi e datorită ție,

Tu, floare de suflet, cea mai dulce mamă,
Cu tine și-n umbre rămân pe vecie.
Ai fost alinare, iubire, poveste,
În nopți fără somn, vegheai lângă mine,
Și-n glasul tău cald se-ascunde o veste:
Că-n lume nimic nu-i mai sfânt ca o
mamă, știi bine.

Azi, îți ofer primăvara din mine,
Un gând, o îmbrățișare, un dor,
Să-ți fie viața un cântec ce vine
Cu pace, lumină și flori de amor.
Când vântul va bate și anii vor trece,
Când drumul ne duce departe, în zări,
Să știi că iubirea ce-n suflet îmi crește
Nu moare, ci-n veci va rodi ca-n visări.

Rămâi pentru mine eternă icoană,
Pe fruntea mea caldă, un strop de alint,
De 8 martie, mamă, te strâng în arcana
Iubirii ce-n mine va arde fierbinți.

(Extras din volum p.18)

ÎNGERII MEI

Cristiana Togor

*Liceul Greco-Catolic „Iuliu Maniu”,
Oradea, Clasa a VIII-a
Profesor: Camelia Bocor*

În suflet sunteți raze blânde,
Lumină-o potecă, care ne duce duios.
Cu voi orice furtună scade.
Cu voi și cerul e frumos.

Mâinile calde mi-au condus drumul.
Au fost mângâierea și balsamul meu.
Cu șoapte line, ca ai voștri.
Cultivați viziuni în jubilar.

Ați fost izvor de-nțelepciune,
Cu sfaturi pline de iubire,
Și-mi sunteți dor în vremuri grele
Și zbor spre nemurire.

Oriunde m-ar duce anii.
Oricate drumuri voi străbate,
În inima-mi rămâneți veșnic
Acasă, dragoste, dreptate.

Vă mulțumesc că-mi sunteți steaua,
Că-mi sunteți leagăn, temelie.
Că-n orice clipă, fără teamă.
Mă întorc la voi, pioasă, cu iubire.

(Extras din volum p.53)

ZIUA COPILĂRIEI

Adelina Maria Șimon

Școala Gimnazială „Dacia” Oradea

Clasa a V-a

Profesor: Anca Fetea

E o zi de mare sărbătoare,
Cu joc și zâmbet pe cărare.
Soarele râde printre flori,
Copiii cântă-n sat cu dor.

Baloane zboară către cer,
Visăm cu toții un mister.
Cadouri mici, dulci bucurii,
În suflet suntem cu toții copii.

Azi lumea este fericită,
Familia este întregită,
La mulți ani, cu voie bună,
Să fii mereu copil, sub lună!

(Extras din volum p. 67)

INTERVIU CU DOAMNA CRISTINA CĂRBUNE DIN JAPONIA

Ion NĂLBITORU

*„Frumusețea lumii se ascunde în clipele
simple – iar viața, cu toate imperfecțiunile ei,
rămâne un dar desăvârșit”*

**Ion NĂLBITORU: Doamna Cristina
Cărbune, vă propun să realizăm un interviu,
pe chat, eu din România, dv. din Japonia!
Sunteți de acord să vă lăsați purtată în**

această discuție ca pe valurile Mării Negre, pe care cred că n-ați mai revăzut-o de mult?!

Cristina CĂRBUNE: „Florile de cireș ne amintesc că frumusețea vieții stă în fragilitatea ei. Între Marea Neagră și cireșii Japoniei/Frumusețea lucrurilor trecătoare”. Când privesc în urmă la drumul vieții mele, simt că povestea ei s-a scris între două lumi: între valurile Mării Negre și cireșii înfloriți ai Japoniei. Între aceste două lumi s-a țesut un covor magic, care mă poartă peste timp - spre copilăria mea din România și spre prezentul vieții mele din Japonia. Cu acest covor magic voi călători și în paginile acestui interviu, alături de dumneavoastră, domnule Ion Nălbitoru, - un om drag sufletului meu, care de-a lungul anilor m-ați încurajat și m-ați susținut, cu o generozitate și o căldură pe care nu le voi uita niciodată. Primele mele amintiri sunt legate de mare, de țărmul Mării Negre - de mirosul sărat al vântului, de verile lungi petrecute pe plajă și de iernile în care zăpada acoperea totul, iar noi alergam cu săniile și așteptam cu bucurie sărbătorile de iarnă. Sunt amintiri pline de căldura unei copilării fericite: momente petrecute alături de părinții mei, de frații și surorile mele, de familia care a fost mereu centrul lumii mele. În acei ani am descoperit bucuria lucrurilor simple și frumusețea unei vieți trăite aproape de natură. Fiecare anotimp avea o poveste unică, iar fiecare zi purta aceeași lumină - dar de fiecare dată diferită. Pașii vieții m-au purtat însă departe de aceste țărmuri, până în Japonia - o țară care, în timp, a devenit pentru mine mai mult decât un spațiu în care trăiesc. A devenit locul în care am descoperit liniștea, echilibrul și o nouă sensibilitate față de frumusețea lucrurilor simple. Astăzi, când privesc în urmă, înțeleg că frumusețea vieții se ascunde adesea în lucrurile fragile și trecătoare - asemenea petalelor de cireș purtate de vânt, în timp ce covorul magic al timpului mă poartă lin între amintiri, prezent și viitor.

Ion NĂLBITORU: **Sunteți de foarte mulți ani stabilită în Japonia. În timp ce alți români au ales să plece spre Occident - Germania, Italia, Spania, Franța, Anglia, SUA sau Canada - dumneavoastră ați ales „Țara Soarelui Răsare”. Ce v-a determinat să faceți această alegere?**

Cristina CĂRBUNE: Drumul meu către Japonia nu a fost unul planificat de la început,

ci mai degrabă o călătorie a descoperirii. În copilărie și adolescență am fost foarte activă în sport. În clasa a cincea am fost selecționată să practic handbal de performanță la un club sportiv din Mangalia. A fost o experiență importantă, care mi-a disciplinat caracterul și mi-a arătat ce înseamnă perseverența, chiar dacă nu a fost un sport pe care l-am ales eu însămi. Mai târziu, când ne-am mutat la Constanța, am descoperit și alte sporturi: atletismul, înotul, karate și kickboxing. Acea perioadă a fost una a explorării și a căutării de sine. Fiecare experiență m-a ajutat să înțeleg mai bine cine sunt și ce îmi doresc de la viață. Tot atunci a început să se nască și fascinația mea pentru Japonia. Cultura acestei țări, disciplina, armonia și respectul față de natură m-au atras profund. Japonia mi se părea un loc aproape magic, o lume diferită, în care tradiția și modernitatea trăiesc în același timp. Cu timpul, această fascinație s-a transformat într-un vis: acela de a ajunge cândva în Japonia și de a descoperi această țară cu proprii mei ochi. Viața m-a purtat în cele din urmă exact acolo unde visam. Iar atunci când am ajuns pentru prima dată în Japonia, am simțit că există o legătură profundă între mine și acest loc - ca și cum o parte din sufletul meu își găsisese în sfârșit casa.

Ion NĂLBITORU: **De loc sunteți din Constanța, dintr-o familie care a lucrat în marină. Cum a fost despărțirea de familia din România (părinți, frați, surori), de locurile dragi, de plaja Mării Negre?**

Cristina CĂRBUNE: Despărțirile nu sunt niciodată ușoare. Fiecare plecare lasă în urmă o parte din noi - amintiri, oameni dragi, locuri care ne-au format. România rămâne pentru mine locul copilăriei mele. Acolo sunt părinții mei, frații și surorile mele, acolo sunt verile de la malul mării și iernile cu zăpadă și săniile, acolo sunt amintirile simple și luminoase ale unei copilării fericite. Și totuși, de-a lungul anilor, am simțit adesea că energia mea nu rezonază pe deplin cu locul în care m-am născut. Era ca și cum o parte din mine căuta un alt orizont, un alt loc în care să se regăsească. Când am ajuns în Japonia, am avut pentru prima dată sentimentul profund de „acasă”. Nu pentru că ar fi o țară perfectă - nici oamenii, nici locurile nu sunt perfecte - ci pentru că am simțit o armonie între mine și această cultură, între felul meu de a vedea viața și felul în care

oamenii de aici privesc lumea. Au trecut de atunci douăzeci și șase de ani, iar sentimentul acesta nu s-a schimbat. Japonia a devenit pentru mine un loc al echilibrului și al liniștii interioare. Cu toate acestea, România rămâne pentru mine o parte esențială a identității mele. O port în suflet cu recunoștință și cu mândrie, pentru că acolo sunt rădăcinile mele.

Ion NĂLBITORU: Unde anume locuiți în Japonia (oraș, provincie)? Cum v-ați adaptat printre japonezi? Cum v-au primit - au fost ospitalieri sau la început au fost suspicioși?

Cristina CĂRBUNE: Locuiesc în Japonia de mulți ani, în Asakusa, Tokyo, iar adaptarea mea aici a fost, poate surprinzător pentru unii, foarte naturală. Încă de la început am fost atrasă de liniștea și calmul oamenilor, de politețea și respectul care fac parte din viața de zi cu zi. Există în cultura japoneză o armonie aparte, o atenție față de celălalt și față de spațiul din jur care m-a impresionat profund. Una dintre amintirile mele cele mai vii este legată de prima primăvară petrecută aici. Am ajuns în Japonia în luna februarie, iar la sfârșitul lui martie am mers pentru prima dată la Asakusa, pe malul râului Sumida, într-o perioadă în care cireșii erau în plină floare. Era pentru prima dată când vedeam *hanami* - acel moment în care oamenii se adună sub cireșii înfloriți pentru a se bucura împreună de frumusețea primăverii. Grupuri de prieteni și familii stăteau pe pături sub copaci, mâncau, râdeau și vorbeau, iar deasupra noastră petalele roz pluteau ușor în aer. Era o atmosferă de bucurie liniștită, de sărbătoare a naturii și a vieții. Un alt lucru care m-a fascinat a fost felul în care japonezii privesc mâncarea. Pentru mine, prezentarea preparatelor tradiționale japoneze a fost ca o formă de artă. Obişnuiam să spun că fiecare farfurie este „o poezie pe o farfurie” - atât de multă grijă și frumusețe există în felul în care este pregătită și prezentată. În ceea ce privește diferențele dintre Japonia și România, eu cred că fiecare țară are frumusețea ei. Nu cred că una este mai bună decât cealaltă. Important este locul în care sufletul tău rezonază și în care te simți în armonie cu oamenii și cu viața din jur.

Ion NĂLBITORU: Ce părere au japonezii despre România? Au cunoștințe despre istoria, geografia și cultura poporului român sau suntem mai puțin cunoscuți la ei?

Cristina CĂRBUNE: În general, România nu este foarte cunoscută în Japonia, însă atunci când oamenii aud de țara mea, reacțiile sunt adesea pline de curiozitate și interes. De multe ori, primele lucruri care le vin în minte sunt două nume: Nadia Comăneci și Dracula. Nadia Comăneci este foarte respectată în Japonia pentru performanța ei extraordinară în gimnastică, iar legenda lui Dracula face parte din acele imagini care au ajuns în cultura populară și care stârnesc adesea curiozitatea oamenilor. Dincolo de aceste lucruri cunoscute, mulți japonezi sunt interesați să afle mai multe despre România. Când le povestesc despre Carpați, despre Delta Dunării sau despre frumusețea Mării Negre, oamenii ascultă cu interes și surprindere. Întotdeauna vorbesc cu drag despre țara mea și încerc să transmit imaginea unei Românie frumoase, cu oameni calzi și cu o cultură bogată. Sunt mândră de originile mele și îmi face plăcere să împărtășesc din frumusețea locurilor și tradițiilor noastre. Cred că fiecare astfel de întâlnire devine o mică punte între două lumi - între România și Japonia, între Marea Neagră și cireșii înfloriți ai primăverii japoneze.

Ion NĂLBITORU: V-ați integrat greu în societatea lor? Comportamentul, caracterul, temperamentul sunt diferite de cele europene? Au o altă civilizație și un alt stil de viață?

Cristina CĂRBUNE: La început, orice schimbare de cultură presupune un proces de adaptare. Nu a fost neapărat greu, dar a fost un drum de învățare. Japonia are, într-adevăr, un mod de viață diferit de cel european, iar unele lucruri se înțeleg cu adevărat doar trăindu-le zi de zi. Unul dintre lucrurile care m-au impresionat cel mai mult este respectul profund care există în relațiile dintre oameni. Respectul pentru celălalt, pentru comunitate, pentru natură și pentru lucrurile simple ale vieții. În Japonia există un sentiment foarte puternic al armoniei - ideea că fiecare om face parte dintr-un întreg și că echilibrul dintre oameni este foarte important. Temperamentul japonezilor este, în general, mai calm și mai reținut decât cel european. Oamenii sunt discreți, politicoși și încearcă să evite conflictele sau situațiile care ar putea crea disconfort celorlalți. Este o cultură în care politețea și respectul sunt parte firească din viața de zi cu zi. În același timp, această societate m-a învățat să privesc altfel

frumusețea lucrurilor. Există în cultura japoneză o filozofie care apreciază lucrurile trecătoare și imperfecțiunile vieții. Îmi amintesc o scenă din filmul „The Last Samurai”. Personajul interpretat de Tom Cruise privește florile de cireș și spune că sunt perfecte. Samuraiul Katsumoto, interpretat de Ken Watanabe, îi răspunde că nu sunt perfecte - unele au mici imperfecțiuni. Iar mai târziu, în ultimele sale clipe, privind petalele de cireș care cad în vânt, spune: „*Perfekte... toate sunt perfecte.*” Această idee mi-a rămas mereu în suflet. Japonia m-a învățat să privesc viața cu mai multă liniște și să apreciez frumusețea fiecărui moment, chiar și atunci când lucrurile nu sunt perfecte. Pentru mine, integrarea nu a însemnat să devin altcineva, ci să învăț să trăiesc în armonie cu o cultură diferită - și să descopăr, în același timp, lucruri noi despre mine însămi.

Ion NĂLBITORU: Care este caracterul niponilor, prietenii dintre ei, colegialitatea, respectul reciproc, disciplina, sinceritatea, sunt corecți și de cuvânt, sunt oameni cu demnitate?

Cristina CĂRBUNE: Din experiența mea de viață în Japonia, pot spune că japonezii sunt oameni care pun un mare preț pe respect, responsabilitate și armonie în relațiile dintre ei. Există în cultura lor o educație profundă a respectului reciproc, care începe încă din copilărie și care se reflectă în toate aspectele vieții cotidiene. Relațiile dintre oameni sunt, în general, caracterizate de politețe, discreție și considerație pentru celălalt. Japonezii încearcă să nu creeze disconfort celor din jur și acordă o mare importanță modului în care se poartă cu ceilalți. De aceea, corectitudinea și respectarea cuvântului dat sunt valori foarte apreciate. Prietenia în Japonia se construiește poate mai lent decât în cultura europeană, dar atunci când se formează, este profundă și sinceră. Oamenii nu sunt foarte expansivi la început, însă în timp se creează relații bazate pe respect, încredere și loialitate. Un lucru care m-a impresionat este și simțul responsabilității față de comunitate. Fiecare încearcă să își îndeplinească rolul cât mai bine, cu seriozitate și demnitate. Această atitudine se vede în multe lucruri simple ale vieții de zi cu zi - de la modul în care oamenii își fac munca, până la felul în care își respectă promisiunile. Desigur, nici o societate nu este perfectă și nici oamenii nu sunt perfecți. Dar în

Japonia am întâlnit adesea această dorință sinceră de a trăi în armonie cu ceilalți, cu natura și cu comunitatea din care fac parte. Cred că demnitatea despre care vorbiți vine tocmai din această combinație de respect, responsabilitate și modestie, care face parte din spiritul acestei culturi.

Ion NĂLBITORU: Există diferențe mari între civilizația asiatică și cea europeană?

Cristina CĂRBUNE: Da, există diferențe, dar cred că ele nu trebuie privite ca bariere, ci mai degrabă ca moduri diferite de a înțelege și de a trăi viața. Civilizația europeană pune adesea accent pe individualitate, pe exprimarea directă a opiniilor și pe libertatea personală. În schimb, în multe societăți asiatice - iar Japonia este un exemplu foarte clar - există o atenție mai mare pentru armonia grupului, pentru echilibrul dintre oameni și pentru respectul față de comunitate. În Japonia, ideea de armonie, ceea ce japonezii numesc *wa*, este foarte importantă. Oamenii încearcă să evite conflictele și să mențină un echilibru în relațiile dintre ei. De aceea, comunicarea este uneori mai subtilă și mai rezervată decât în cultura europeană. Există și o relație foarte profundă cu natura. În cultura japoneză, anotimpurile sunt trăite cu multă sensibilitate: primăvara cu florile de cireș, vara cu verdele intens al naturii, toamna cu culorile frunzelor, iar iarna cu liniștea zăpezii. Fiecare anotimp are propria lui poezie. În același timp, cred că aceste diferențe ne pot îmbogăți. Atunci când trăiești între două culturi, începi să vezi lumea din mai multe perspective și să apreciezi frumusețea fiecărei civilizații. Pentru mine, Europa și Asia nu sunt două lumi opuse, ci două moduri diferite de a privi viața - iar între ele se pot construi punți frumoase de înțelegere și respect.

Ion NĂLBITORU: Japonezii sunt un popor deștept, inteligent sau... mai „împrumută” din tehnologia și din performanțele altor state dezvoltate din Europa și America?

Cristina CĂRBUNE: Cred că succesul Japoniei nu poate fi explicat printr-un singur lucru. Este rezultatul unei combinații între inteligență, disciplină, muncă și o capacitate extraordinară de a învăța și de a se adapta. De-a lungul istoriei moderne, Japonia a știut să observe și să învețe din realizările altor țări, dar ceea ce este cu adevărat remarcabil este felul în care japonezii reușesc să transforme ceea ce

învăță în ceva propriu, adesea ducând lucrurile la un nivel foarte înalt de perfecțiune. În cultura japoneză există o mare atenție pentru detalii și pentru îmbunătățirea continuă a lucrurilor. Există chiar și o filozofie a progresului constant, a pașilor mici, dar siguri, prin care fiecare lucru poate fi făcut mai bine decât ieri. În același timp, ceea ce m-a impresionat nu este doar dezvoltarea tehnologică, ci echilibrul dintre modernitate și tradiție. În Japonia poți vedea trenuri de mare viteză și tehnologii foarte avansate, dar în același timp oamenii păstrează cu respect tradițiile, templele, ceremoniile și legătura cu natura. Cred că adevărata forță a Japoniei vine tocmai din această armonie între trecut și viitor - între tradiție și inovație.

Ion Nălbitoru: Cum este nivelul de trai în Japonia în comparație cu alte state? Este o protecție socială considerabilă; are statul responsabilitate pentru fiecare cetățean al său?

Cristina CĂRBUNE: Nivelul de trai în Japonia este, în general, ridicat. Este o țară foarte bine organizată, în care lucrurile funcționează cu multă ordine și responsabilitate. Infrastructura este excelentă, transportul public este foarte eficient, iar oamenii se pot baza pe un sistem care funcționează în mod constant și previzibil. Există și un sistem de protecție socială bine structurat, mai ales în domeniul sănătății. Sistemul medical este accesibil și eficient, iar oamenii beneficiază de asigurări de sănătate care acoperă o mare parte din costurile tratamentelor. În același timp, viața în Japonia poate fi destul de costisitoare, mai ales în orașele mari. Chiriile, transportul sau unele servicii pot fi scumpe, iar ritmul vieții este uneori foarte intens. Totuși, ceea ce mi se pare important este sentimentul de siguranță și stabilitate pe care îl oferă această societate. Japonia este una dintre cele mai sigure țări din lume, iar oamenii pot trăi cu o mare liniște în viața de zi cu zi. Cred că nivelul de trai nu se măsoară doar în aspecte materiale. Pentru mine, el înseamnă și calitatea vieții, liniștea, respectul dintre oameni și armonia cu natura. Iar în Japonia am simțit adesea această formă de echilibru, care face viața mai frumoasă.

Ion NĂLBITORU: Spuneți-ne ceva despre educația și învățământul nipon. Și acolo se pune bază pe tabletă, pe digitalizare, sau dezvoltarea elevului se face prin studiu

efectiv? Există diferență între bogat și mai sărac sau toți elevii poartă uniformă, indiferent de statutul social?

Cristina CĂRBUNE: Școala în Japonia pune un accent foarte mare pe educație, disciplină și formarea caracterului. Nu este vorba doar despre acumularea de cunoștințe, ci și despre dezvoltarea respectului, responsabilității și a spiritului de comunitate. În multe școli există și tehnologie modernă, însă educația nu se bazează exclusiv pe tablete sau pe mijloace digitale. Învățarea clasică, studiul constant și implicarea elevului în procesul educațional rămân foarte importante. Un lucru care mi se pare foarte frumos este faptul că majoritatea elevilor poartă uniformă școlară. Aceasta creează un sentiment de egalitate între copii, indiferent de statutul social al familiei. În școală, accentul nu cade pe diferențele materiale, ci pe educație, pe disciplină și pe dezvoltarea fiecărui elev. De asemenea, elevii sunt învățați de mici să fie responsabili. În multe școli, copiii participă chiar la curățenia claselor și a spațiilor comune, ceea ce îi ajută să înțeleagă valoarea muncii și respectul pentru mediul în care trăiesc. În general, sistemul educațional japonez încearcă să formeze nu doar elevi bine pregătiți, ci și oameni responsabili, care știu să trăiască în armonie cu ceilalți și cu societatea din care fac parte.

Ion NĂLBITORU: Japonia este singura țară din lume care mai are împărat. Există în cursul anului anumite ceremonii dedicate familiei imperiale? Împăratul este venerat ca un „sfânt”?

Cristina CĂRBUNE: Împăratul Japoniei ocupă un loc foarte special în cultura și tradiția acestei țări. Totuși, rolul lui astăzi este în principal unul simbolic. După Constituția adoptată după cel de-al Doilea Război Mondial, împăratul este considerat „simbolul statului și al unității poporului”, fără putere politică directă. Respectul față de împărat există mai ales ca o formă de respect față de tradiție și față de continuitatea istoriei japoneze. Familia imperială este privită cu multă considerație și discreție, iar aparițiile publice ale împăratului și ale familiei sale sunt rare și tratate cu solemnitate. Japonezii nu îl venerază în sensul religios al cuvântului, ci îl respectă ca pe o figură care reprezintă identitatea și istoria națiunii. În anumite momente importante, cum ar fi Anul Nou sau alte ceremonii oficiale,

familia imperială apare în fața publicului, iar oamenii vin să își arate respectul și atașamentul. Este un respect liniștit și demn, caracteristic culturii japoneze, în care tradiția și modernitatea coexistă în mod armonios. Împăratul rămâne astfel un simbol al continuității, al stabilității și al identității culturale a Japoniei.

Ion NĂLBITORU: Niponii au obiceiuri și tradiții specifice. Au început să dispară și la ei odată cu „invazia” modernismului „galopant”? Enumerați câteva din sărbătorile lor.

Cristina CĂRBUNE: Japonia este o țară în care tradițiile sunt păstrate cu mult respect și trăite cu o sensibilitate aparte. Deși este o societate foarte modernă, japonezii continuă să acorde o mare importanță sărbătorilor care marchează anotimpurile, viața comunității și momentele importante ale familiei. Una dintre cele mai importante sărbători este Anul Nou – *Shōgatsu*, care este poate cea mai importantă sărbătoare a anului. Familiile se reunesc, casele sunt decorate cu ornamente tradiționale, iar oamenii merg la temple sau la sanctuare pentru a se ruga pentru sănătate, pace și noroc în anul care începe. Primăvara aduce una dintre cele mai frumoase tradiții japoneze, *Hanami*, sărbătoarea florilor de cireș. În această perioadă, parcurile devin pline de oameni care se adună sub cireșii înfloriți pentru a admira frumusețea acestor flori delicate. Este o celebrare a naturii și, în același timp, un moment de reflecție asupra frumuseții lucrurilor trecătoare. Pentru fete există o sărbătoare specială numită *Hinamatsuri*, sau Festivalul Păpușilor, celebrat în fiecare an pe 3 martie. În multe case sunt expuse păpuși tradiționale care reprezintă curtea imperială, iar această sărbătoare este dedicată sănătății și fericirii fetelor. Pentru copii există *Kodomo no Hi* – Ziua Copiilor, celebrată pe 5 mai. În acea zi, în fața caselor sunt ridicate steaguri colorate în formă de pește (koinobori), care simbolizează puterea, curajul și dorința ca cei mici să crească sănătoși și puternici. O altă sărbătoare foarte frumoasă este *Tanabata*, sărbătoarea stelelor, inspirată dintr-o veche legendă despre două stele îndrăgostite care se pot întâlni doar o dată pe an. În acea zi, oamenii scriu dorințe pe bucăți de hârtie colorată și le agață de ramurile de bambus. Există și *Hanamatsuri*, sărbătoarea florilor, care

marchează nașterea lui Buddha și este celebrată în templele budiste primăvara, când natura începe să înflorească. O tradiție foarte emoționantă este și *Shichi-Go-San*, sărbătoarea copiilor de 3, 5 și 7 ani. În acea zi, copiii sunt îmbrăcați în *kimono* tradițional și merg împreună cu părinții la temple sau la sanctuare pentru a primi binecuvântări pentru sănătate și o viață fericită. Este o zi plină de bucurie pentru familie și un moment în care părinții își exprimă recunoștința pentru creșterea copiilor lor. O sărbătoare cu o încărcătură spirituală aparte este *Obon*, dedicată spiritelor strămoșilor. În această perioadă, familiile își amintesc de cei plecați dintre noi, merg la morminte, aprind lumini și se reunesc pentru a-i cinsti cu respect și recunoștință. *Obon* este o sărbătoare a memoriei, a familiei și a legăturii dintre generații. Toate aceste sărbători arată cât de profundă este legătura japonezilor cu natura, cu familia și cu tradiția. În Japonia, fiecare anotimp aduce nu doar schimbări în natură, ci și momente de bucurie și reflecție, în care oamenii își amintesc de frumusețea vieții și de trecerea timpului.

Ion NĂLBITORU: Vorbiți-ne și despre confesiunea lor, despre legătura lor spirituală cu Divinitatea. Care este religia / religiile japonezilor?

Cristina CĂRBUNE: Religia în Japonia are un caracter aparte, diferit de ceea ce întâlnim adesea în Europa. Majoritatea japonezilor nu se identifică strict cu o singură religie, ci trăiesc într-un mod natural în armonie cu două tradiții spirituale principale: *Shintoismul* și *Budismul*. *Shintoismul* este religia tradițională a Japoniei și este profund legat de natură. În această credință există ideea că spiritul divin, numit *kami*, se află în toate lucrurile: în munți, în râuri, în copaci, în vânt sau în locuri considerate sacre. De aceea, japonezii au un respect foarte mare pentru natură și pentru echilibrul dintre om și lumea înconjurătoare. *Budismul*, care a ajuns în Japonia din China și Coreea, cu multe secole în urmă, completează această viziune spirituală. El aduce o dimensiune de reflecție asupra vieții, asupra trecerii timpului și asupra sensului existenței. În viața de zi cu zi, japonezii trăiesc aceste tradiții într-un mod foarte natural. De exemplu, multe ceremonii legate de naștere sau de anumite momente ale copilăriei au loc în sanctuare shintoiste, în timp ce ritualurile legate de

comemorarea celor plecați dintre noi sunt adesea legate de tradiția budistă. Pentru japonezi, spiritualitatea nu este neapărat o chestiune de doctrină sau de apartenență strictă la o religie, ci mai degrabă un mod de a trăi în armonie cu natura, cu tradiția și cu ciclurile vieții. Cred că această sensibilitate față de natură și față de frumusețea lucrurilor trecătoare se reflectă în multe aspecte ale culturii japoneze - de la sărbătorile anotimpurilor până la felul în care oamenii privesc viața, cu respect, liniște și echilibru.

Ion NĂLBITORU: Religia creștină și-a făcut loc printre japonezi? Creștinii nu sunt priviți cu oarecare reticență?

Cristina CĂRBUNE: Da, religia creștină există și în Japonia, însă reprezintă un procent destul de mic din populație. Majoritatea japonezilor sunt legați spiritual de tradițiile *Shinto* și *Budiste*, care fac parte din cultura și istoria acestei țări de multe secole. Creștinismul a ajuns în Japonia în secolul al XVI-lea, adus de misionari europeni, iar de-a lungul timpului a avut perioade dificile, chiar și interdicții. Cu toate acestea, el a supraviețuit și astăzi există comunități creștine, biserici și credincioși care își practică liber religia. Deși numărul creștinilor nu este foarte mare, influența creștină se poate observa uneori în anumite aspecte ale vieții sociale. De exemplu, multe cupluri aleg să organizeze ceremonii de nuntă în stil creștin, iar sărbători precum *Crăciunul* sunt cunoscute și apreciate, chiar dacă sunt trăite mai mult într-un mod cultural decât religios. În general, Japonia este o societate foarte tolerantă din punct de vedere religios. Oamenii respectă credințele celorlalți și există o conviețuire pașnică între diferite tradiții spirituale. Această deschidere face ca Japonia să fie un loc în care tradițiile vechi și influențele venite din alte culturi pot coexista într-o armonie liniștită, specifică spiritului acestei țări.

Ion NĂLBITORU: Vorbiți-ne de Sărbătoarea florii de cireș, de splendorile primăverii în așa-numita, metaforic, Țara Soarelui Răsare!

Cristina CĂRBUNE: Un vechi poem japonez spune: „*Dacă în această lume nu ar exista florile de cireș, cât de liniștite ar fi inimile oamenilor primăvara.*” Aceste versuri exprimă un adevăr profund: florile de cireș ne

emoționează tocmai pentru că sunt trecătoare. Frumusețea lor durează doar câteva zile, iar această fragilitate ne amintește cât de prețioase sunt clipele vieții. Primăvara în Japonia este o adevărată poezie a naturii. Este momentul în care țara întreagă pare să se oprească pentru o clipă și să privească frumusețea delicată a florilor. Mai întâi înfloresc prunii japonezi – ume, vestind sosirea primăverii. Ei au ceva antic și solemn în prezența lor. Trunchiurile vechi, răsucite de timp, par uneori asemenea unor samurai istoviți de lupte, purtând în liniște povara anilor. Iar din aceste ramuri aspre se deschid flori delicate, roz sau albe, atât de fine încât par zâmbetul discret al unei *gheise*. În diminețile liniștite de primăvară, parfumul lor plutește ușor în aerul rece, mai ales în grădinile templelor, unde liniștea pare să păstreze încă ecoul pașilor din alte vremuri. Apoi vine momentul mult așteptat al cireșilor înfloriți - *sakura*. În acele zile, parcurile, grădinile și malurile râurilor devin un ocean de petale roz. Oamenii ies să admire florile în tradiționalul *hanami*, adunându-se sub copaci cu familia și prietenii. Este o bucurie liniștită, aproape contemplativă. Oamenii stau sub ramurile înflorite, vorbesc, râd sau pur și simplu privesc cerul acoperit de flori. Iar când vântul începe să miște ramurile, petalele cad ușor peste oameni și peste pământ, ca o ninsoare de primăvară. În acele momente simți că primăvara japoneză nu este doar un anotimp, ci o stare a sufletului. O invitație de a încetini, de a privi natura și de a înțelege frumusețea lucrurilor simple. Un *haiku* celebru al poetului japonez Matsuo Bashō spune: „*Câte lucruri îmi amintesc.../ privind / florile de cireș.*” Iar când petalele cad în liniște, primăvara pare să șoptească: bucură-te de această clipă minunată și păstrează-o mereu în suflet.

Ion NĂLBITORU: Împreună cu mama dvs. ați organizat, ani la rând, concursul „The International Contest Art & Life”, Japan. Anual, doamna Floarea Cărbune mergea în Japonia cu foarte multe cărți și reviste pentru comunitatea românilor. Un juriu de acolo, împreună cu dvs., acorda diplome și premii. Eu și soția ne-am numărat printre donatori de cărți, dar și printre câștigători. A constituit acest concurs o punte culturală între România și Japonia?

Cristina CĂRBUNE: Da, fără îndoială, acest concurs a fost mai mult decât o

simplică competiție artistică. Pentru noi, el a devenit în timp o adevărată punte de suflet între România și Japonia. Mama mea, Floarea Cărbune, a avut întotdeauna o mare dragoste pentru cultură, literatură și oameni. În fiecare an venea în Japonia aducând cu ea cărți și reviste românești – adevărate comori pentru comunitatea românilor de aici. Pentru mulți dintre noi, acele cărți erau mai mult decât simple volume: erau o legătură vie cu limba, cultura și rădăcinile noastre. Concursul „Art & Life” a adunat în jurul lui oameni pasionați de literatură, artă și frumos. Autori din diferite țări trimiteau lucrări, iar prin acest dialog artistic se crea un spațiu de întâlnire între culturi. Împreună cu membrii juriului din Japonia am avut bucuria de a citi aceste creații și de a acorda diplome și premii celor care au reușit să transmită emoție și sensibilitate prin scrisul lor. Pentru mine, acest proiect a avut și o dimensiune profund personală. A fost un mod de a lucra alături de mama mea și de a împărtăși împreună aceeași credință în puterea culturii de a apropia oamenii. Cred că fiecare carte oferită, fiecare text citit și fiecare premiu acordat a adăugat o mică punte între două lumi. Iar aceste punți, construite din cuvinte, idei și emoții, sunt uneori mai puternice decât orice distanță geografică. În același timp, simt nevoia să exprim recunoștința mea tuturor celor care au participat la acest concurs de-a lungul anilor. Fiecare autor, fiecare poet, fiecare iubitor de literatură a adus cu sine o scânteie de lumină, iar împreună aceste lumini au format o punte culturală frumoasă între România și Japonia. Vă mulțumesc în mod special domnule Ion Nălbitoru, care nu doar că ați fost parte din această poveste, ci continuați și astăzi să păstrați vie amintirea aceluia concurs și spiritul lui. Uneori, ceea ce rămâne în timp nu sunt doar cărțile sau premiile, ci oamenii care duc mai departe memoria acestor întâlniri. *„Poate că aceste întâlniri culturale nu dispar niciodată cu adevărat. Ele rămân ca niște semințe de lumină, purtate de timp peste mări, legând prin cuvinte și suflet România și Japonia.”*

Ion NĂLBITORU: Apoi doamna Floarea Cărbune a întocmit o antologie englezo-română „Just for you, Japan”, în care au fost prezentate obiceiuri și tradiții atât românești cât și nipone. Această antologie a ajuns la ambasada Japoniei din România, dar și la ambasada României din Japonia. Cartea a ajuns și la autorii din țară, dar și la

dumneavoastră în Japonia. A consolidat această antologie acea punte culturală româno-japoneză?

Cristina CĂRBUNE: Da, cred că această antologie a fost o continuare firească a acelei punți culturale despre care vorbeam. Cartea „Just for you, Japan” a fost gândită ca un dar simbolic, o formă de dialog între două culturi care, deși aflate la mare distanță geografică, împărtășesc o sensibilitate aparte pentru tradiție, natură și frumusețea lucrurilor simple. Mama mea, Floarea Cărbune, a dorit prin această antologie să aducă mai aproape două lumi: România și Japonia. În paginile ei se întâlnesc obiceiuri, tradiții, gânduri și emoții din ambele culturi, ca într-o conversație liniștită purtată peste mări și peste ani. Faptul că această carte a ajuns atât la Ambasada Japoniei din România, cât și la Ambasada României din Japonia, dar și la autori și cititori din diferite locuri, a dat proiectului o semnificație și mai profundă. Nu a fost doar o carte, ci un mesaj de prietenie și respect între două popoare. Pentru mine, această antologie rămâne o amintire foarte frumoasă. Ea arată că literatura și cultura pot construi legături care nu țin cont de distanțe sau de granițe. Uneori, câteva pagini scrise cu sinceritate pot deveni o punte mai puternică decât orice drum. Cred că exact acesta a fost sensul acestei cărți: să apropie oamenii, să aducă lumină și să arate că frumusețea culturii poate uni două lumi atât de diferite și totuși atât de apropiate în spirit.

Ion NĂLBITORU: Personal am apreciat antologia „Just for you, Japan” și i-am făcut o cronică literară care a fost publicată atât în țară cât și peste hotare. Cu timpul acest concurs a încetat. Care a fost motivul? Sănătatea mamei dumneavoastră, vârsta?

Cristina CĂRBUNE: În primul rând, aș dori să vă mulțumesc pentru cuvintele frumoase și pentru cronică literară dedicată acestei antologii. Pentru noi a însemnat foarte mult faptul că acest proiect a fost citit, înțeles și apreciat atât în România, cât și în alte locuri. În ceea ce privește încetarea concursului, da, trecerea timpului și starea de sănătate au avut, desigur, un rol. Organizarea unui astfel de proiect cultural cere multă energie și implicare. Dar, dincolo de aceste aspecte, pentru mine rămâne mult mai important ceea ce a însemnat această perioadă și mai ales faptul că am avut bucuria de a lucra alături de mama mea,

Floarea Cărbune. Mama mea a avut o fascinație profundă pentru Japonia. Îndrăgea această țară nu doar pentru frumusețea ei, ci și pentru spiritul ei, pentru respectul față de tradiție, pentru armonia dintre oameni și natură. De fiecare dată când venea în Japonia simțea că se află într-un loc care îi vorbește sufletului. Spunea adesea, cu multă emoție: „*Japonia mi-a prelungit viața.*” Aceste cuvinte exprimau foarte bine legătura ei profundă cu această țară. Pentru ea, întâlnirile culturale, cărțile, dialogul dintre oameni nu erau doar proiecte literare, ci adevărate momente de lumină. Avea o cunoaștere impresionantă despre cultura japoneză, despre istoria ei, despre spiritul *samurailor* și despre simbolurile profunde ale naturii. Îi plăcea foarte mult un vechi proverb japonez pe care îl cita adesea: „*Între flori, cea mai frumoasă este floarea de cireș; între oameni, cel mai nobil este samuraiul.*” Acest proverb reflectă spiritul *Bushidō*, codul de onoare al samurailor, care vedea în floarea de cireș simbolul frumuseții trecătoare și al demnității vieții. Cred că mama mea se regăsea în această idee. Admira în cultura japoneză tocmai această combinație de delicatețe și forță, de frumusețe și demnitate. Concursul „Art & Life” și antologia „Just for you, Japan” au fost pentru ea o modalitate de a construi o punte între două culturi pe care le iubea: România și Japonia. Prin cărți, poezie și întâlniri culturale, a încercat să apropie aceste două lumi și să arate că sensibilitatea pentru frumos poate uni oameni aflați la mii de kilometri distanță. Chiar dacă acel concurs s-a încheiat în timp, cred că spiritul lui rămâne. Iar atunci când privesc primăvara florile de cireș, mă gândesc că, într-un fel tainic, mama mea a rămas mereu legată de această țară pe care a iubit-o și o iubește atât de mult. Asemenea unei petale de *sakura* purtate de vânt, amintirea ei continuă să plutească liniștit între două lumi România și Japonia.

Ion NĂLBITORU: De când n-ați mai fost în România? Vă este dor de plaiurile natale?

Cristina CĂRBUNE: Nu am mai fost în România de aproape zece ani, dar dorul de locurile natale rămâne mereu în sufletul meu. Uneori dorul nu este neapărat o tristețe, ci mai degrabă o liniște caldă care se întoarce odată cu amintirile. Când mă gândesc la România, gândul meu se întoarce adesea la timpul petrecut la țară, alături de bunicii mei și de

străbunicul meu. Acolo am descoperit o lume simplă și adevărată, o lume în care fiecare zi avea ritmul ei firesc, iar lucrurile mici aveau o frumusețe aparte. Îmi amintesc grădina lor, pământul lucrat cu răbdare, mirosul legumelor proaspăt culese și liniștea dimineților de vară. De la bunicii mei am învățat lucruri simple, dar esențiale: să recunosc legumele după frunze, copacii după flori, să respect pământul și animalele și să înțeleg că fiecare lucru cere răbdare și grijă. Seara, după o zi de muncă, bunicii îmi spuneau povești, iar acele povești aveau o liniște și o înțelepciune pe care o înțeleg mai bine astăzi, privind înapoi. Dar România pentru mine nu înseamnă doar acele locuri. Acolo sunt părinții mei, frații și surorile mele, oamenii care au făcut parte din viața mea încă de la început. Îmi amintesc cu multă emoție iernile copilăriei, pomul de Crăciun luminat, mirosul cozonacilor pe care mama îi făcea în bucătărie, râsetele din casă și bucuria de a fi împreună. Pentru mine, România este acea imagine simplă și caldă a copilăriei: zăpada de afară, lumina din casă și familia adunată în jurul mesei. Poate de aceea, atunci când mă gândesc la România, nu mă gândesc doar la un loc pe hartă. Pentru mine, România rămâne zăpada caldă de acasă. Iar viața m-a purtat mai târziu spre o altă lume, unde primăvara cad în liniște petalele de cireș. Și uneori simt că între zăpada copilăriei mele și petalele sakurei din Japonia se află întreaga poveste a vieții mele.

Ion NĂLBITORU: Aveți un fiu, Dimitris, care se pare că moștenește talentul bunicii și a scris o carte, din care un mic fragment a fost în revista mea literară „Memoria slovelor”, premiată de două ori în Japonia! Cum se numește volumul și care este tema principală? Ce l-a determinat s-o scrie?

Cristina CĂRBUNE: Da, fiul meu, Dimitris, a scris o carte, iar pentru mine acest lucru a fost o mare bucurie și o emoție profundă. Cred că dragostea pentru cuvânt și pentru idei vine, într-un fel, din aceeași pasiune pentru cultura pe care a avut-o și bunica lui. Cartea lui a fost scrisă în limba japoneză și are o dimensiune profund filosofică. Pe coperta volumului sunt câteva idei care reflectă foarte bine spiritul acestei lucrări: epoca dorinței, supraviețuirea, filosofia practicii și recuperarea inițiativei în viață. Pe copertă apare și o întrebare care invită cititorul la reflecție: „*Este această dorință cu*

adevărat a ta?” Iar mesajul care urmează este unul foarte puternic: „*Nimeni nu îți va spune – libertatea reală este aici.*” Cartea lui Dimitris vorbește despre realitatea lumii moderne și despre felul în care oamenii ajung uneori să trăiască urmând dorințe care nu le aparțin cu adevărat. El reflectează asupra societății contemporane, în care consumul excesiv, obsesia pentru branduri și pentru lucruri scumpe ne pot face să pierdem legătura cu ceea ce este esențial. În loc să ne îmbogățească sufletul, această goană după lucruri materiale ne poate îndepărta de noi înșine. Prin cartea lui, Dimitris îi invită pe cititori să se oprească pentru o clipă și să își pună întrebări simple, dar profunde: Ce înseamnă libertatea? Ce înseamnă dorința autentică? Și cum putem trăi o viață care să fie cu adevărat a noastră? Mesajul lui este unul care îndeamnă la întoarcerea către esență, către natură, către simplitate și către reconectarea cu lucrurile autentice din viață. Cred că această viziune este foarte valoroasă într-o lume în care oamenii sunt adesea preocupați de imagine și de ceea ce cred ceilalți despre ei, uitând uneori să se bucure de lucrurile simple și de legăturile sincere dintre oameni. Pentru mine este emoționant să văd cum un tânăr își pune astfel de întrebări despre viață și încearcă să transmită aceste gânduri mai departe prin scris.

Ion NĂLBITORU: **Fiul dumneavoastră Dimitris se va axa pe viitor în fructificarea talentului scriitoricesc? Mai are și alte hobby-uri?**

Cristina CĂRBUNE: Este încă tânăr și cred că drumul lui se conturează treptat. Scrisul este pentru el o formă de reflecție și de explorare a ideilor, iar faptul că a publicat deja o carte arată că are curajul de a-și exprima gândurile și de a le împărtăși cu ceilalți. Dacă va continua pe acest drum, timpul va decide, dar cred că această preocupare pentru scris va rămâne mereu o parte importantă din viața lui. În același timp, Dimitris are și alte pasiuni. Iubește foarte mult natura și libertatea spațiilor deschise. Îi place să meargă la munte cu cortul, să petreacă timp în pădure sau lângă râuri, locuri în care își găsește liniștea și inspirația. De asemenea, îi place marea și înotul, iar aceste momente de apropiere de natură îl ajută să își păstreze echilibrul interior. Cred că pentru el scrisul, cititul și apropierea de natură se completează firesc. Toate aceste lucruri îl ajută

să privească lumea cu mai multă atenție și să își formeze propriul mod de a gândi. Ca mamă, îmi doresc doar să își urmeze cu sinceritate pasiunile și să rămână un om curios, liber în gândire și deschis către lume.

Ion NĂLBITORU: **Japonezii o tehnologie foarte avansată în comparație cu noi. Cum își apără patrimoniul și valorile culturale, identitatea ca națiune?**

Cristina CĂRBUNE: Unul dintre lucrurile care m-au impresionat cel mai mult în Japonia este felul în care această țară a reușit să îmbine modernitatea cu tradiția. Deși este una dintre cele mai tehnologizate societăți din lume, Japonia își păstrează cu o grijă extraordinară patrimoniul cultural și valorile care îi definesc identitatea. Respectul pentru tradiție începe încă din copilărie. În școli, copiii învață despre istoria, obiceiurile și valorile culturii japoneze, iar acest lucru le formează o legătură profundă cu trecutul lor. În același timp, statul protejează foarte atent templele, sanctuarele, grădinile tradiționale și clădirile istorice, care sunt considerate adevărate comori naționale. În viața de zi cu zi, tradițiile continuă să fie prezente în mod firesc. De la ceremonii vechi de sute de ani, precum ceremonia ceaiului, până la festivaluri tradiționale, japonezii își păstrează cu respect aceste obiceiuri și le transmit din generație în generație. Chiar și într-un oraș modern, cu zgârie-nori și tehnologie de ultimă generație, poți găsi, la doar câțiva pași distanță, un templu liniștit, o grădină tradițională sau un mic sanctuar în care oamenii vin să se roage. Această conviețuire între trecut și prezent creează o armonie aparte. Cred că secretul Japoniei este tocmai acest echilibru: ei nu văd tradiția și modernitatea ca fiind opuse, ci ca două părți ale aceleiași identități. Tehnologia îi ajută să privească spre viitor, dar rădăcinile lor culturale îi țin mereu ancorați în trecutul care i-a format. Astfel, identitatea lor ca națiune rămâne puternică și vie, chiar și într-o lume în continuă schimbare.

Ion NĂLBITORU: **Sunt mulți români stabiliți în Japonia? În ce relații vă aflați cu ei, vă întâlniți des? Este și vreo biserică de cult creștin în zona unde locuiți?**

Cristina CĂRBUNE: Comunitatea românilor din Japonia nu este foarte numeroasă, dar este una caldă și unită prin dorul comun de țară. De-a lungul anilor am avut ocazia să cunosc

români stabiliți în diferite orașe ale Japoniei, oameni care, deși trăiesc departe de România, păstrează cu grijă limba, tradițiile și legătura cu rădăcinile lor. Nu ne întâlnim foarte des, pentru că distanțele în Japonia pot fi mari, iar fiecare are ritmul și responsabilitățile vieții sale. Totuși, atunci când avem ocazia să ne revedem, întâlnirile sunt pline de căldură și de bucuria de a vorbi românește. În astfel de momente, parcă o mică parte din România prinde viață din nou, prin povești, amintiri și prin acel sentiment de apartenență pe care îl purtăm cu toții în suflet. În ceea ce privește viața spirituală, există și biserici creștine în Japonia, inclusiv comunități ortodoxe care îi adună pe românii de aici în jurul credinței și al tradițiilor noastre religioase. Pentru mulți dintre cei plecați departe de casă, biserica devine nu doar un loc de rugăciune, ci și un spațiu de întâlnire, de sprijin și de continuitate a identității noastre spirituale. Într-un fel, oriunde s-ar afla românii în lume, ei reușesc să ducă mai departe o parte din sufletul României – prin limbă, prin credință și prin dorul care ne leagă pe toți de locurile din care venim.

Ion NĂLBITORU: Aveți vreo feblețe anume? Ceva care să vă rupă de tumultul citadin prin care să vă regăsiți liniștea?

Cristina CĂRBUNE: Da, și la finalul acestui interviu, dacă tot m-ați întrebat acest lucru, am ocazia să mai adaug un gând despre doi mici profesori ai mei de viață: cățelușii mei. În fiecare dimineață mă întâmpină cu o fericire sinceră în ochi, de parcă ne-am întâlnit chiar atunci pentru prima dată. Entuziasmul lor de a ieși la plimbare este mereu același, ca și cum fiecare zi ar fi prima zi în care descoperă lumea. Privindu-i, am înțeles o lecție simplă și profundă: să trăiesc fiecare zi ca pe un dar. Iubirea lor este necondiționată, iar felul lor de a trăi fiecare clipă ascunde o înțelepciune tăcută. De aceea mi-a venit în minte acest mic *haiku*: „*Dimineață liniștită - / cățelușii mei mă întâmpină / ca și cum lumea abia începe. Fiecare plimbare este pentru ei prima zi a lumii*”. Poate că aceasta este una dintre cele mai frumoase lecții despre viață: să păstrăm în inimă lumina fiecărei zile, ca și cum ar fi prima zi din viața noastră.

Ion NĂLBITORU: Transmiteți un gând, un mesaj pentru românii din țară dar și din diaspora.

Cristina CĂRBUNE: Românilor din țară și celor răspândiți în lume le-aș transmite, înainte de toate, să nu uite niciodată cine sunt și de unde au pornit. Oriunde ne-ar purta viața, există în fiecare dintre noi un loc care rămâne mereu acasă – limba în care am rostit primele cuvinte, tradițiile cu care am crescut și amintirile care ne-au format. Pentru cei din diaspora, dorul de țară este adesea o punte invizibilă care ne leagă de rădăcinile noastre. Chiar dacă trăim departe, putem păstra România vie în suflet prin limbă, prin cultură și prin felul în care transmitem mai departe valorile noastre copiilor. Iar românii din țară le-aș spune să prețuiască bogăția locurilor în care trăiesc, frumusețea tradițiilor și puterea culturii noastre. Uneori, cei care pleacă ajung să înțeleagă mai profund cât de prețioase sunt aceste lucruri. În cele din urmă, cred că indiferent unde ne aflăm pe hartă, ceea ce ne unește este aceeași inimă românească. Aș încheia cu un gând simplu: să rămânem uniți prin cultură, prin limbă și prin respectul pentru rădăcinile noastre. Pentru că, oriunde am trăi în lume, România continuă să existe în fiecare dintre noi.

Ion NĂLBITORU: Distinsă doamnă, Cristina Cărbune, vă mulțumesc pentru timpul acordat realizării acestui interviu, ca o punte culturală între Țara Soarelui Răsare și România, Cetatea din Carpați!

Cristina CĂRBUNE: Domnule Ion Nălbitoru și eu doresc să vă mulțumesc pentru această frumoasă oportunitate de a-mi depăna gândurile și amintirile în cadrul acestui interviu. Vă sunt recunoscătoare pentru sensibilitatea cu care ați construit acest dialog și pentru felul în care reușiți, prin astfel de întâlniri, să păstrați vii poveștile oamenilor și legăturile dintre culturi. Viața mea s-a desfășurat, într-un fel, între două lumi: România și Japonia. Două țări îndepărtate pe hartă, dar care, în sufletul meu, s-au apropiat de-a lungul anilor. România rămâne locul rădăcinilor mele, al copilăriei, al mării și al amintirilor calde de acasă. Japonia este locul în care viața m-a purtat mai târziu, o țară care m-a întâmpinat cu liniștea templelor, cu disciplina ei discretă și cu delicatetea florilor de cireș. Uneori simt că drumul meu între aceste două țări seamănă cu o călătorie pe un pod invizibil construit din amintiri și emoții. De o parte se află marea copilăriei mele, iar de cealaltă grădinile cu cireși înfloriți ale Japoniei. Între ele zboară timpul, asemenea unui covor magic

care poartă sufletul între trecut și prezent. Și poate că viața însăși este această călătorie. Actorul japonez Ken Watanabe spune într-un moment memorabil: „*Sunt perfecte, toate sunt perfecte.*” Poate că viața este perfectă tocmai prin imperfecțiunile ei - dacă știm să o ascultăm cu inima. Dacă știm să ascultăm cântecul cocorilor, poveștile samurailor, sfaturile liniștite ale bunicilor, și poezia unei petale de cireș care, în căderea ei tăcută, pare să scrie cele mai frumoase versuri în drumul ei spre pământ. Atunci înțelegem că frumusețea lumii se ascunde în clipele simple — iar viața, cu toate imperfecțiunile ei, rămâne un dar desăvârșit.

A consemnat,
Ion NĂLBITORU
 Membru UZPR și LSR
 Asakusa, Japonia - Râmnicu Vâlcea,
 România aprilie 2026

**ȘTEFAN ODOBLEJA
 ȘI MIHAI DRĂGĂNESCU**

*„Noi nu privim cu ochii, ci cu mintea.
 Dacă mintea e goală, ochii privesc fără să vadă”
 Ștefan Odobleja*

Constantin Moșincat

Am făcut „cunoștință” cu marele savant roman Odobleja în vreme ce audiam cursul de filozofie în Academia Militară (1982-1984) și la seminariile pe care generalul Corneliu Soare le conducea la grupa mea. Tot de la ilustul profesor filosof am învățat problematica de gândire și practică în arta războiului de la Sun Tzî la Karl von Clausewitz, volume dezbătute la seminar. Despre cei doi savanți am aflat multe și interesante informații atunci, apoi am adăugat multe altele.

Ștefan Odobleja¹⁴⁹ – precursor al ciberneticii. Mihai Drăgănescu¹⁵⁰ –

¹⁴⁹ Ștefan Odobleja (1902–1978), medic militar, este considerat un **vizionar al ciberneticii**. În lucrarea sa fundamentală: **Psihologia consonantistă** (1938–1939). „Psihologie consonantiste”, tipărită în limba franceză la Lugoj, prin contribuție proprie a autorului, și difuzate prin „Librairie Maloine” din Paris în anii 1938 - 1939, dăruită de autor vecinul său dr. Constantin din strada Decebal nr. 72, Severin. El formulează principii care anticipă

continuator al gândirii cibernetice românești – are importante contribuțiile care depășesc strict domeniul tehnic, vizând relația dintre **informație, conștiință și realitate**.

Idei-cheie la Drăgănescu pot fi esențializate la: dezvoltarea conceptului de „**informaterie**” (unitatea informație–materie); interes pentru **cibernetică, inteligență artificială, modele ale conștiinței**; reevaluarea tradiției românești în cibernetică, în special a lui Odobleja.

Odobleja – Drăgănescu

Mihai Drăgănescu a fost printre cei care au susținut ferm ideea că: Odobleja a formulat principiile ciberneticii **înainte de Norbert Wiener**. El a contribuit la republicarea operei lui Odobleja și integrarea ideilor consonantiste în discursul științific românesc, precum și promovarea recunoașterii internaționale

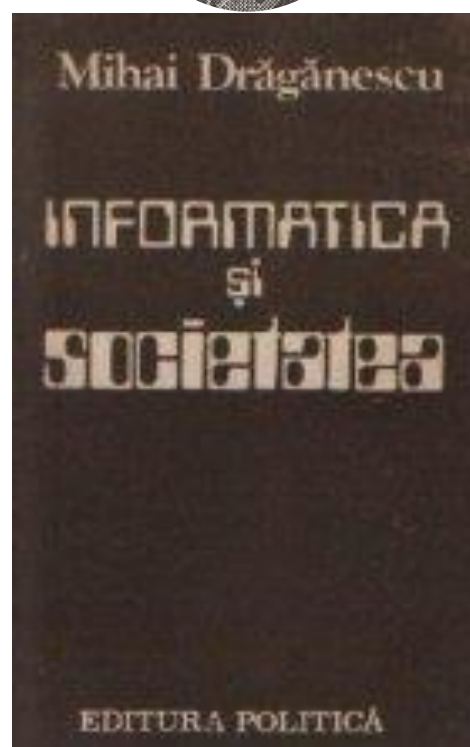
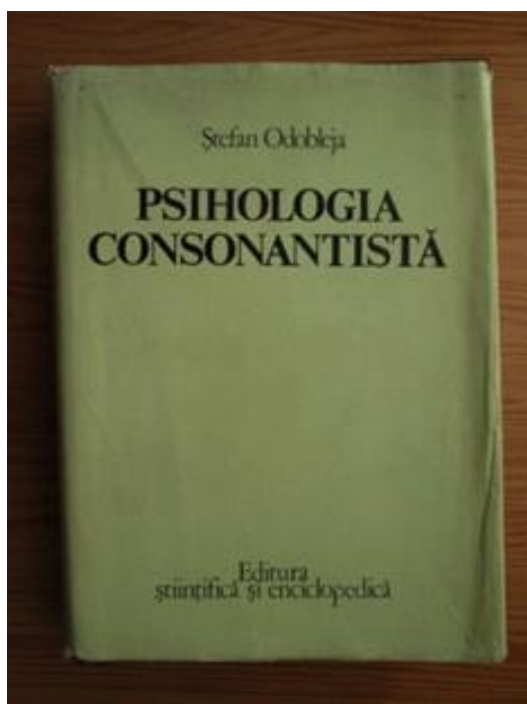
La Odobleja - **feedback-ul și sistemele autoreglatoare** - a subliniat Mihai Drăgănescu, cum că: reacția inversă nu era doar tehnică ci și **psihologică, biologică, cognitivă**. Acestea corespundeau perfect ciberneticii moderne ca: bucle de reglaj; homeostazie; stabilitate a sistemelor complexe.

Drăgănescu extinde moștenirea odoblejiană **de la cibernetică la filosofia conștiinței** către: modele informaționale ale minții; emergența conștiinței; legătura informație–realitate. Astfel, Odobleja devine la Drăgănescu: **nu doar precursor tehnic ci un precursor epistemologic și ontologic**.

Prin Drăgănescu: Odobleja este reintegrat în istoria ideilor, tradiția cibernetică românească este consolidată, se afirmă continuitatea dintre știință și filosofie. Și toate acestea trebuie private cu semnificația

conceptele moderne de: **feedback (reacție inversă); autoreglare; echilibru dynamic; sisteme circulare**

¹⁵⁰ Mihai Drăgănescu (1929–2010) a fost una dintre figurile majore ale științei românești postbelice: inginer electronist, cibernetician, filosof al științei și președinte al Academiei Române.

lor pentru știința românească. Concluzie cum că Ștefan Odobleja → vizionarul principiilor iar Mihai Drăgănescu → interpretul și continuatorul, iar împreună reprezintă o axă fundamentală: cibernetică – informație – conștiință – realitate.

Extrase tematice: referințele lui Mihai Drăgănescu la teoria consonantistă a lui Ștefan Odobleja. Prioritatea conceptuală a lui Odobleja, o idee reluată de Drăgănescu prin susținerea că „Odobleja a formulat principiile ciberneticii înaintea consacării termenului de către Wiener”.

Mihai Drăgănescu insistă asupra faptului că *Psihologia consonantistă* (1938–1939) introduce: reacția inversă (feedback), circularitatea proceselor, autoreglarea sistemelor psihice și biologice. Drăgănescu nu susține doar o prioritate cronologică, ci una **epistemologică**: Odobleja ar fi intuit **logica sistemelor autoreglatoare într-un cadru interdisciplinar**.

Formularea conceptuală atribuită interpretării lui Drăgănescu potrivit căreia reacția inversă la Odobleja este un principiu general al organizării sistemelor, nu doar un mecanism tehnic. Asta înseamnă că la Odobleja feedback este psihologic, biologic

și cognitiv. Mihai Drăgănescu lărgeste în lucrările sale acest feedback la nivel: informational, în sisteme artificiale și în

Nivel ontologic	Nivel istoric posibil
material	evenimente, economie, războaie
informațional	ideologii, doctrine, simboluri
cognitiv / conștiință	mentalități, percepții colective
structuri profunde	paradigme civilizaționale

structuri ale conștiinței¹⁵¹.

Idee recurentă în interpretările drăgănesciene: homeostazie, stabilitate dinamică, reglaj adaptiv, sisteme neliniare. Drăgănescu conectează consonanța cu **auto-organizarea**. De aici **extinderea filosofică** la Drăgănescu de la **cibernetică la ontologie informațională**, ideile consonantiste pot fi citite ca o intuiție timpurie a rolului informației în structura realității.

Între cei doi savanți putem trasa o linie de legătură astfel: Odobleja → circularitate, reglaj, iar Drăgănescu → informaterie, structuri informaționale profunde. Drăgănescu îl plasează pe Odobleja în genealogia gândirii despre **informație ca principiu ontologic**.

Ontologia lui Mihai Drăgănescu poate fi aplicată la studiul istorie? Dacă admitem în plan conceptual că Mihai Drăgănescu a dezvoltat o ontologie originală centrată pe: **informaterie** (ca unitatea informație–materie); **niveluri de realitate; structuri**

informaționale profunde; relația **conștiință – informație – lume materială**, atunci este legitimă întrebarea dacă poate fi *modelul ontologic fizico-informațional extins* spre un domeniu uman precum **istoria**? Răspuns scurt: **Da, dar ca model interpretativ, nu ca substitut al istoriografiei.**

Ontologia drăgănesciană **nu devine metodă istorică**, însă poate funcționa ca: grilă epistemologică; cadru meta-teoretic; model de interpretare a dinamicilor istorice. Istoria ca sistem informational, din perspectivă drăgănesciană, istoria ≠ simplă succesiune de evenimente ci un = **proces informațional complex**. Asta are implicații semnificative deoarece ideile circulă ca **fluxuri informaționale prin instituțiile = structuri organizate de informație**, prin cultură = **memorie informațională colectivă**, care produc schimbările istorice = **reconfigurări de informație**. Analog cu cibernetica în care feedback social are rol de autoreglare instituțională cu posibile instabilități / bifurcații.

Istoria clasică → cauzalitate liniară. Model sistemic → **cauzalitate circular**. Spre exemplu: *ideologie* → instituții → comportamente → întărirea ideologiei; *criză economică* → tensiune socială → decizie politică → nouă criză; *memorie colectivă* → identitate → acțiune politică → reinterpretare istorică. Drăgănescu ar permite descrierea istoriei ca: **rețea de bucle informaționale**. Ontologia drăgănesciană distinge între straturi / niveluri ale existenței.

O asemenea structurare pe niveluri ajută la explicarea fenomenelor unde: evenimentele materiale nu explică totul iar ideile au efecte cauzale majore. **Conștiința** ca agent istoric, la Drăgănescu: Conștiința ≠ epifenomen; Conștiința = **factor real în dinamica lumii**. Istoric vorbind: decizii politice, revoluții, creații culturale, schimbări de paradigme → pot fi analizate ca **proces informațional-conștiente**.

¹⁵¹ Mihai Drăgănescu – *Informația materiei; Profundimea lumii material*; Studii despre cibernetică și modele informaționale. Drăgănescu vede consonantismul drept *o proto-teorie a sistemelor complexe*. Consonanța exprimă tendința sistemelor spre echilibru prin corecții circulare

Limite și precauții ale Ontologiei care NU trebuie folosită pentru: rescriere ideologică a istoriei, ignorarea surselor și metodologiei istorice. determinism informațional simplist. Este utilă ca: instrument hermeneutic; model explicativ complementar; cadru interdisciplinar (istorie + teoria informației + sisteme complexe). În ontologia lui Mihai Drăgănescu, realitatea este structurată pe relația: **materie – informație – conștiință**. Istoria poate fi reinterpretată ca un **proces emergent informațional**, desfășurat în cadrul lumii materiale și modelat de conștiință.

Istoria = dinamică a structurilor informaționale întrupate material și activate de conștiință

Aceasta implică trei dimensiuni simultane:

Dimensiune	Echivalent istoric
Materială	evenimente, economie, tehnologie, războaie
Informațională	ideologii, doctrine, simboluri, instituții
Conștientă	decizii, mentalități, intenționalitate

Inspirată de nivelurile ontologice

Strat	Descriere
Evenimential	fapte, date, cronologii
Instituțional	state, biserici, economii
Simbolic	mituri, ideologii, limbaj
Cognitiv	mentalități, percepții colective
Profund informațional	paradigme civilizationale

drăgănesciene:

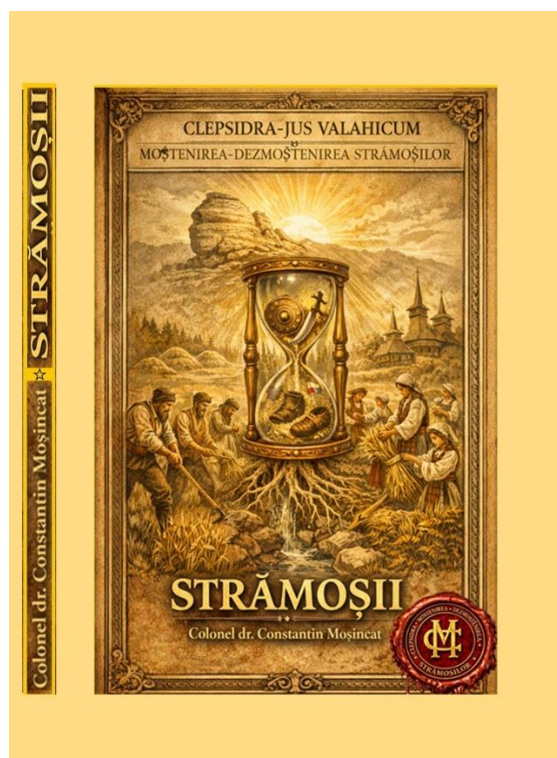
Concluzie: Evenimentele sunt manifestări, nu cauze ultime. Model clasic → cauze liniare (Istoria = sistem neliniar), iar în model drăgănescian → **bucle recursive**. În ontologia lui Mihai Drăgănescu: Conștiința = nivel real al existenței. În istorie: lideri, mase sociale, elite culturale, imaginar colectiv, → funcționează ca **agenți**

informaționali activi. Istoria prezintă și discontinuități, salturi, bifurcații, efecte imprevizibile. De aceea este compatibilă cu teoria sistemelor complexe, dinamici neliniare, auto-organizare. Nu este determinism simplu. Ontologia lui Drăgănescu poate susține o viziune asupra istoriei ca **proces emergent, informațional, circular și multistratificat**, dar ea nu înlocuiește: critica surselor și analiza documentară.

Col. Dr. Constantin Moșincat

În curs de apariție

Înțelepții lumii noastre

Când atingem culmea vieții, ne înțelepțim cumva
Și atunci în fața altor, suntem și noi...cineva,
Ca apoi, cum ne stă bine, împărțim și noi povețe,
La acelora mai tineri, ca să-mi aibe ce să-nvețe.

Și uite așa, de când e lumea, tot am mers un pic 'naite
Cu-nțelepții noștri care, au avut sclipiri de minte,
Ca pe urma lor subțire să se-nșiruie norodul
Și s-ajungă unde astăzi, noi ne-ndestulăm cu rodul
Minții lor, ce în trăire, tot mereu au învățat
Și cu sânge și stăruință, trepte vieții au ridicat.

Fără ei, cei norocoșii, fără mintea lor de genii,
Toți am sta pe loc în vreme, ani și veacuri și milenii,
De-asta zic că lumea asta, este rodul lor sublim,
Și-apoi încă pe de-asupra, de-i avem, să-i îngrijim.

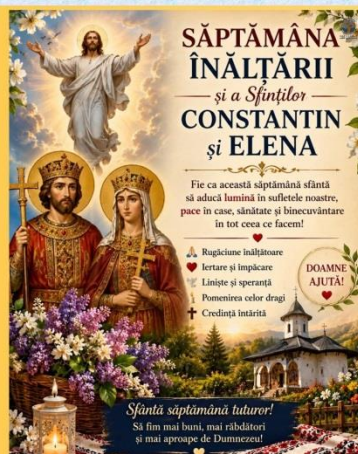
De-asta vechile popoare venerau pe înțelepți,
Ca apoi poporul fie ca și ei, curați și drepți,
Astăzi roata se-nvârtește și pe cel ce-i sclipitor
Îl momesc îmbogățirii, cu grămezi de bani, ușor.

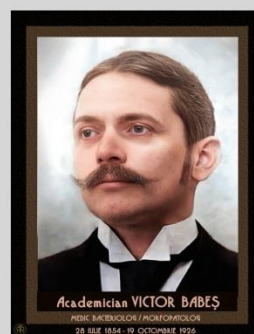
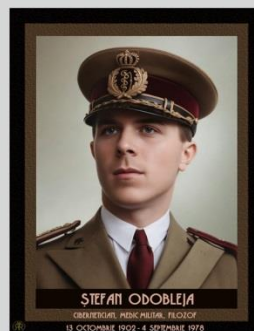
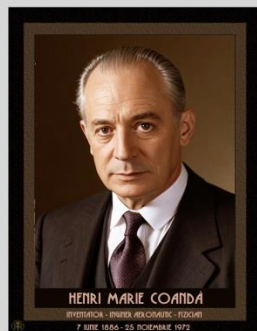
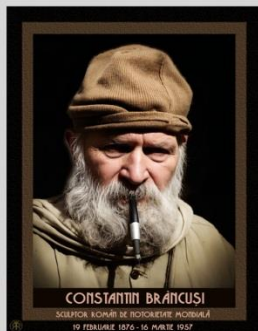
Din vechime mi se știe, că o minte destupată
Face cât e laolaltă toată mintea-napoiată,
De-asta țineți-l pe palme când aveți vre-un înțelept,
Și pe calea ce-o arată, voi să mergeți veșnic drept.

6.01.2026

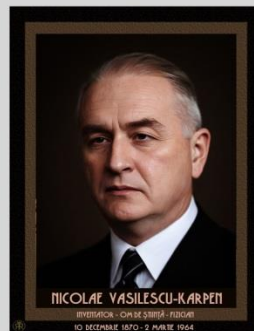
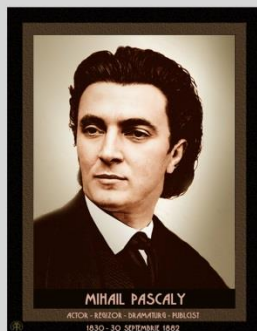
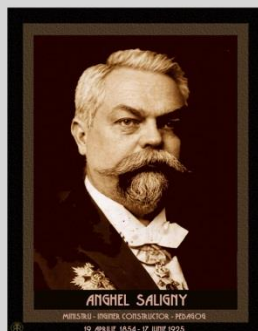
Mircea Dorin Istrate

EROII NU MOR NICIODATĂ!

IN MEMORIAM
PERSONALITĂȚI ROMÂNEȘI (LITERATURĂ, CULTURĂ, ARTĂ ȘI ȘTIINȚĂ)

CETATEA CAVALERILOR

Publicație lunară a Asociației Naționale a Cavalerilor de Clio

www.biblioteca-cavalerilor.ro

bibliotecacavalerilor@gmail.com

rececavaler@gmail.com

ISSN 2734-6889, ISSN-L 2734 - 6889